Dr ISIDOR KRŠNJAVI

BOŽJI SIROTAN

ROMAN

Zbog oštećenja ova i stranica 238. su preuzete
iz reprint izdanja iz 1995.
Dodatak iz reprint izdanja je iza 240. stranice.

JERONIMSKA KNJIŽNICA

BOŽJI SIROTAN

ROMAN IZ 13. STOLJEĆA

NAPISAO

DR ISIDOR KRŠNJAVI

SLIKAMA URESIO MIRKO RAČKI

OD 1. DO 5. TISUĆE

1 9 2 6

KNJIGA DVJESTA DVADESET I PETA

Ovaj je roman nastavak romana „Božji vitez".

IZDANJE HRV. KNJIŽEVNOG DRUŠTVA SV. JERONIMA U ZAGREBU
Urednik Dr Josip Andrić
TISKARA NARODNE PROSVJETE

I.

Mladi svećenik Leo, jedan od prijatelja Franje, sina Bernardonova, bio se vratio iz Viterba, gdje je boravio duže vremena poradi obiteljskih prilika, te je odmah pohrlio u dućan Petra Bernardona, da sazna što potanje o svom prijatelju, o kome su se pronosile razne glasine. Petra Bernardona nije bilo u dućanu. I opet je on boravio na trgovačkom putovanju. Na veliko svoje čudo opazi Leo gospođu Pikardu, majku Franjinu, da mjesto svoga muža vodi poslove u dućanu.

— Čudite se, da me ovdje susrećete? — zapita ga opazivši, kako se začudio, te mu uzvrati prijazno pozdrav.

— Uistinu se čudim, da Franje nema i da on teret brigâ za trgovački posao vama prepušta, — odvrati mladi svećenik.

— Dođite, molim vas, ovamo u poslovnicu! Baš mi je drago, da ste došli. Što ću s vama govoriti, nije nikakva tajna, jer sav grad govori o Franji.

— Da, čuo sam i ja, te bih želio potanje...

— Anđelo, — zovne gospođa Pikarda mlađega svoga sina, na kojega se inače baš nije mogla osobito osloniti, jer nije pokazivao ni volje ni sposobnosti za očeva poduzeća, — Anđelo, pripazi malo u dućanu!

I ona ode s mladim svećenikom u poslovnicu, gdje sjedne i ponudi sjedalo Franjinu prijatelju.

Čekajući, što će reći, gledao je Leo plemenitu gospođu, kojoj se na licu odrazivala teška tuga. A kad je podigla prema njemu žalosne oči svoje, Leo je u njima mogao da pročita svu oštru bol, koja joj je stezala srce.

— Pomislite, — reče iza odulje šutnje gospođa Pikarda, — pomislite, dragi Leone, Franjo je sad pošao sasma novim putem. Otkako je jednom poljubio ruku nekoga gubavca svećenika, on je odlučio, da će polaziti bolnicu gubavih i posvetiti se njezi bijednih tih bolesnika, kojih se sav svijet boji, koje sve izbjegava.

— Zato ga i nema u dućanu, — reče Leo.

— Naravno. Možete pomisliti, koliko sam strepila, da ne donese u kuću strašnu tu bolest, i koliko još uvijek dršćem, da je ne raširi gradom, a kolik me očaj mori, kad pomislim, da bi mi se i sam mogao okužiti! On, ponos moj, nada moja, gizdavi, sjajni moj Franjo, on, koga sam željela vidjeti slavnim vitezom, dostojnim unukom grofa Burlemona (Bourlemont), plemenitoga oca moga, on sad obavlja službu najnižega bolničara!

Suze su joj ugušile riječi, glas joj se slomio. Jecala je tiho. Sažalno ju je gledao mladi svećenik ne htijući je tješiti običnim riječima.

— A kako je prionuo uz tu tešku službu! — nastavi tužno gospođa Pikarda. — Vjerujte, da više čini za te nesretnike nego li vitezovi križonoše, koji su sebi istu zadaću odabrali. On ih pere, čisti, pače ih miluje tako, da se ti jadnici u svojoj golemoj nesreći na časove osjećaju sretni.

— Ali kako...? — htio je svećenik nešto da pita.

— Znam, što hoćete da pitate, — prekine ga gospođa Pikarda. — Kako sam za sve to saznala? Pripovijedaju to oni nesretnici, kad gdje koga izdaleka sretnu. Tako je i do mene došlo. Koliko me god mori strah i briga, moram da mu se divim. Tolika samozataja, tolika uzvišena požrtvovnost!

— Ali gdje je Franjo, kad nije u bolnici? Htio bih ga potražiti. Ne usuđujem se u bolnicu.

— Na brijegu Subaziju (Subasio). Tamo ćete ga naći. Preselio se sasvim u »svoju« špilju.

— U špilju? — čudio se mladi svećenik.

— Jest. Na taj način želi da me umiri a i da izbjegne svakome dodiru sa sugrađanima. Vjerni sluga naš Moriko nosi mu svaki dan hranu i čisto rublje, da se presvuče, ako bi htio da pođe u grad. Svučeno rublje Moriko mora spaliti a suđe oprati u potoku nedaleko špilje i kod kuće ga još u lužini dobro iskuhati. Što će i kako će se sve to svršiti, sam Bog znade! — uzdahne duboko gospođa Pikarda opraštajući se od mladoga svećenika, koji je bio ustao da pođe.

*

Slijedećega dana rano ujutro pođe Leo na brdo Subasio do blizu špilje, koju je Franjo sebi odabrao za stanovanje. Čekao je, dok Franjo ne izađe. Nije htio da mu smeta. Opazivši ga gdje izlazi, zovne ga imenom, jer Franjo njega nije opazio. Koračao je pognute glave, očito zaduben u misli. Tek na ponovni poziv Franjo digne oči. U čudu pogleda Leona.

— Ti, Leone? Što radiš ovdje?

— Došao sam, da tebe to isto zapitam.

— Nemam vremena da gubim. Idem k dragim svojim gubavcima.

— Znam, znam, — upadne mu u riječ Leo. — No ja se želim razgovarati s tobom.

— Onda pođi sa mnom komad puta. Žuri mi se. Oni me trebaju. Čekaju me. Svaki mi je čas dragocjen. Gorim od želje, da im pomognem, da im vidam strašne rane, da ih tješim. Oh, kako su zahvalni ti nesretnici za svaku malu uslugu, za svaki i najmanji znak ljubavi! A ja ih ljubim, ljubim, oh, koliko ih ljubim!

Bili su pošli. Franjo je te riječi izgovarao pun zanosa i žara hiteći put bolnice. Leo je koračao uz

njega motreći ga postrance i puštajući ga da govori. A Franjo je pričao o svojim doživljajima u bolnici, o prizorima s gubavcima, o velikom zadovoljstvu, što mu donosi to djelo milosrđa. Leo ga je slušao s udivljenjem.

— Dragi Franjo, — reče, — ti si duša od čovjeka! Daj, da te ogrlim!

— Ne, ne! — prestrašen vikne Franjo. — Ti bi mogao ogubaviti, da me se takneš!

— Što, zar zbilja? Ta ti nisi gubav.

— Da, da, rekli su mi, da mogu ipak gubu prenijeti, pa zato živim u špilji i ne zalazim nikuda.

— Ni u crkvu?

Franjo se žacne i ponikne glavom.

— Ni u crkvu, — izusti tiho. Onda se stane ispričavati, da se vršeći djelo milosrđa i moleći se usrdno nada dobiti oproštenje, što ne ide u crkvu.

— Možda, možda, — odvrati Leo, — ali zar ne osjećaš potrebu da se pričestiš, da ti se duša stopi s tijelom i krvlju Isusovom?

Franjo se zažari u licu i duboko se zamisli.

— Istina, istina... pravo veliš, — progunđa više za sebe, glava mu se spusti dublje, a koraci mu postadoše sporiji.

Podalje od skloništa gubavih rastade se Franjo od Leona. Prijateljeve riječi nisu ga ostavljale ni kod gubavih. Ni kad se povratio u špilju, nije im se mogao oteti. Sve su ga više i više obuhvaćale, dok nisu napokon sasvim njime ovladale. Drugi dan on propusti poći k svojim gubavcima baveći se jednom samo mišlju: o mogućnosti sjedinjenja s Kristom u pričesti. Veći je dio vremena proboravio u svojoj špilji ili u prirodi u blizini špilje. Hrane, što mu je Moriko taj dan donio, nije se ni dotaknuo, tek se presvukao u čisto rublje i odijelo bacivši svučeno u vatru, koju je Moriko naložio bio pred špiljom. A još prije nego će se presvući, skočio je u rijeku i okupao se. Na Morikovo pitanje, hoće li se sad možda povratiti kući, nije odgovorio. Vjerni sluga, koji ga je izdaleka

pratio komad puta, vidio je, da mu se mladi gospodar uputio prema crkvici Sv. Damjana. To je kazao i gospođi Pikardi, kad se s netaknutim jelom vratio kući.

Međutim se Franjo, tjeran nekom čežnjom i neznanom nekom silom, približavao crkvici, koja mu je još iz djetinjstva bila draga. Htio je zamoliti popa Ćiru, da ga ispovjedi i pričesti, ali Ćire nije bilo kod kuće. Crkvica je bila otvorena. U njoj nije bilo ništa, što bi koga moglo navesti na krađu. Jedina skupocjenost, ali bez prometne vrijednosti, bijaše staro u bizantinskom slogu slikano raspelo. Franjo je taj križ već od svoga djetinjstva poštivao i rado na nj mislio, kad se Bogu molio. Ovaj put, gdje ga je želja dovukla u crkvicu, da se tu pričesti i sjedini s Isusom, s osobitom je pobožnošću kleknuo pred to raspelo, a oči upro u blago, lijepo lice Propetoga. Izgledalo je, kao da tijelo Isusovo nije raspeto, nego da stoji naslonjeno na drvo križa. Raširene ruke kao da žele prigrliti čitav svijet. Pred tu se sliku bacio Franjo na tle, pa je strastveno iz dna duše molio Boga, da mu očituje: što da čini, kojim da putem pođe. On digne lice sa zemlje, uspravi se na koljena pa iznova upre oči u lice Isusovo. Činilo mu se, da Isus baš njega gleda. Sjetio se taj čas, kako je progovorila slika Bogorodičina svetom Aleksiju, pa sav zanešen nadom, da će Isus, koji ga kao živ gleda, i njemu odgovoriti, ako ga zapita, klikne:

— Isuse, Spasitelju svijeta i moj Spasitelju, utječem se svetom Tvome srcu, punom ljubavi, smiluj mi se, smiluj mi se! Evo svega sebe hoću da posvetim Tebi. Nemam ništa više, što me s ovim svijetom veže, samo si Ti moja ljubav i moje ufanje! Očituj mi, Isuse dragi, moj Spasitelju, Ti sva ljubavi moja, očituj mi, kako da Ti služim!

U taj čas učini se Franji, kao da se glasovi njegovih riječi stapaju u harmonični pozvuk kao onda u pizanskoj krstionici, a u toj harmoniji razabrao je glasove, koji su dolazili sa križa:

— Franjo! Zar ne vidiš, da se kuća moja ruši? Idi, pa je obnovi!

U svom zanosu Franjo stade klicati samo jedan jedini glas. Onako, kao kad čovjek u snu viče, a nije riječ ono, što viče, nego samo jedan glas. Taj je glas u snu obično izražaj straha, ali u Franje bio je izražaj ushita.

Kad je došao k sebi, opazio je, da mu je prijatelj Ćiro došao u crkvicu. Pozdravi ga te mu ispripovjedi svoje viđenje. Ćiro se ganuto prekriži i klekne pred propelo uz Franju, da se Bogu zahvali na tom čudu.

2.

Ćiro je Franju s nekim osobitim štovanjem ispovjedio i pričestio, jer se Isus udostojao govoriti Franji i nazvati ga imenom. Ćiro je i ponudio Franji, da ostane kod njega na konaku, da se mogu opširno o tomu sporazumjeti, kako će Franjo Božju zapovijed provesti.

— Ja ću crkvicu na provansalski način presvoditi sa šiljatim svodom, — razlagao je Franjo Ćiri.

— A koga ćeš uzeti za palira? — upita Ćiro.

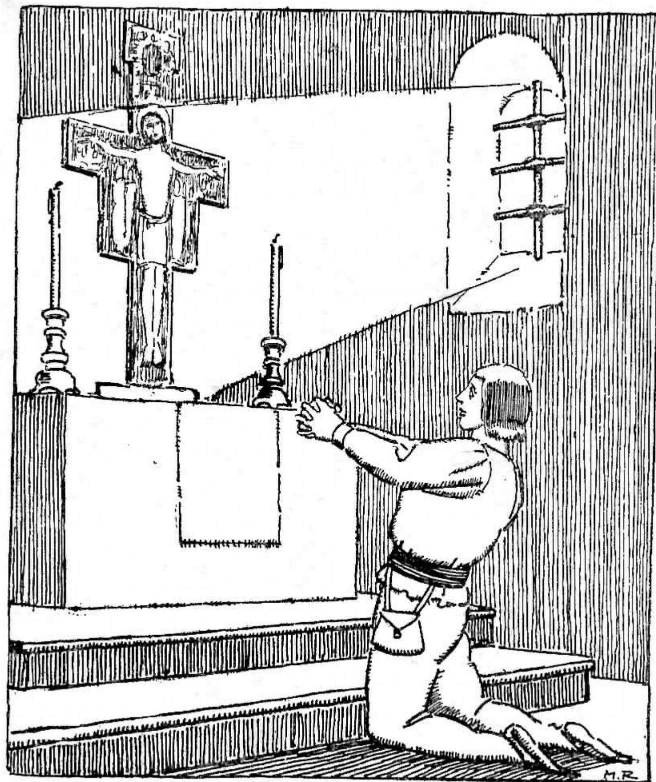
— Zidara Agostina, kojega dobro poznam i kojemu sam već jedamput pokazao crteže, što sam ih dobio od jednoga graditelja u Provansi, koji je tamo na taj način obnavljao jednu crkvu.

— Ali to stoji puno novaca, — dometne Ćiro slušajući Franju, gdje se sve više zagrijava za svoju zamisao, kako da obnovi crkvicu.

— Najprije ću ispitati, kakvo je stanje zgrade, i proučiti nacrt gradnje, a onda ću napraviti proračun, — odvrati mirno Franjo.

I odmah se lati posla te stane mjeriti, računati, bilježiti. Kad je izračunao, što će otprilike trebati, odluči prihvatiti ponudu Ćirinu, te ga zamoli, da ga primi za gosta, pa će nekoliko dana biti kod njega, i to vrijeme ne će zalaziti u bolnicu gubavih, da opet može poći k majci te na posao u očev dućan.

Osam dana izakako se Franjo udomio kod Ćire, javio je svojoj majci, da sad nema više pogibelji, da će prenijeti gubu, pa da će doći u dućan i mjesto majke preuzeti posao. Gospođi je Pikardi to bilo vrlo

„Franjo! Zar ne vidiš, da se kuća moja ruši?"

ugodno, jer je sad mogla biti bez brige, da joj sin ne će oboljeti, a i nije joj nikad bilo baš drago, kad je morala svoga muža zastupati u poslovima.

I tako se Franjo vratio očinskoj kući. Došavši u dućan pozdravi majku i reče sav sretan:

— Bog mi je, majko, udijelio veliku milost. No o tom sad ne ću govoriti, jer sam došao, da preuzmem trgovinu.

Gospođa Pikarda je znala za Franjine vizije i poletne osnove pa ga nije ispitivala niti se s njime razgovarala o gubavcima. Drago joj je bilo, da joj se sin povratio. Nije ga pače pitala ni to, hoće li opet u očinskoj kući stanovati ili ne će.

Franjo je odmah preuzeo posao, pregledao račune i blagajnu pa je majci potvrdio, da je sve u redu primio. Otac mu je bio vrlo točan čovjek.

Kraj svojeg trgovačkog posla dogovarao se Franjo sa zidarom Agostinom o pregradnji crkve Sv. Damjana i složio s njime prilično točan proračun.

Prije svega je iz dućanske blagajne kupio ulja pa je poslao prijatelju Ćiri za svjetiljku pred onim svetim propelom. Onda je prebrojio sav novac, pa prispodobio sa proračunom za gradnju crkve i došao do spoznaje, da nema onoliko gotova novca, koliko je za gradnju potrebno. Zaključio je zato, da će prodati iz dućana toliko najskupocjenije robe, koliko je potrebno, da se pokriju troškovi gradnje.

Nije sumnjao, da će mu otac sve to odobriti, jer je znao, kako je Bernardone svakom zgodom darivao crkve asiške. A mislio je Franjo i na to, kolike mu je otac davao svote za viteške opreme, za sjajne veselice pa napokon još i za put u Rim, kad je onamo putovao, da ondje prosjači na stubama crkve Sv. Petra.

Franjo je dakle uzeo toliko skrleta, svile i brokata, koliko je izračunao, da bi utrškom za tu skupocjenu robu mogao pokriti troškove gradnje, kod koje je on sam htio da bude graditeljem. Majci nije o tome ništa govorio, nego je dao svu izabranu otku složiti u svežanj te odredi, da mu osedlaju konja, kojega je običavao jahati. Sluga Moriko dovede osedlana konja pred dućan pa s pomoćnicima pomogne natovariti na konja svežanj s robom. Svi su mislili, da se radi o posebnoj kakvoj narudžbi, koju valja tajno držati.

Franjo odjaše u Folinjo (Foligno) k nekomu Bernardonovu poslovnom prijatelju, za kojega je znao, da je takvu robu rado kupovao. Taj trgovac baš nije ovaj čas trebao tako skupocjene otke, pa je oklijevao, a donekle je tim oklijevanjem htio postići i povoljniju cijenu. I uspio je, da mu je zaista Franjo dao robu dobrano jeftinije, nego što je bio nakanio. No kad je Franjo dobivenu svotu prispodobio s proračunom za gradnju crkvice, uvidio je, da još ne će novca dostajati. Zato je trgovcu ponudio i svoga konja na prodaju.

Trgovac je pristao i na to, te je konja zajedno sa sedlom i ormom dobro platio, ali se veoma čudio, kakvo li je zlo snašlo Petra Bernardona, da po svom sinu prodaje robu uz manju cijenu, nego li je roba vrijedila, pa još k tomu i konja. Stvar mu se činila sumnjivom, osobito kad je Franjo pješke pošao kući.

— Je li Petar Bernardone kod kuće ? — upita trgovac Franju pred njegovim odlaskom.

— Nije.

— Pa kako to, da toliku robu prodaješ ?

— Trebam novaca.

— Čuješ, Franjo, meni se čini, da je tu po srijedi nekakva ljubavna zgoda.

— Jest, jest, istina je. Velika i tajinstvena ljubav. Doskora ćeš čuti o tomu.

Trgovac se grohotom nasmija te reče :

— Bože dragi ! Kako su mladi ljudi dandanas nestašni !

A u sebi je mislio : »Kolika je to ljubav bila za Đentilijevu kćer Beatu, pa eto već vodi novu ljubav ! Da mi je znati s kim ? Moram uostalom cijelu stvar javiti Bernardonu, ne želim se s njime posvaditi.«

Franjo se vrlo zadovoljan i veseo vrati u Asiz, pa pođe ravno k svomu prijatelju Ćiri. Ispripovjedi mu sve, što je u Folinju obavio, te mu htjede odmah da preda dobiveni novac. Ćiro ozbiljno pogleda Franju, ali ne pruži ruke za ponuđenom kesom.

— A zna li tvoj otac, da si prodao njegovu robu i konja ? — upita s nepovjerenjem.

— Kako bi mogao znati, kad ga nema u Asizu ? — odgovori Franjo.

— Pa kako ti smiješ iz očeva dućana za toliku svotu robe prodavati, da tu svotu bez njegova znanja pokloniš crkvi ?

— Ta ja sam njegov zamjenik, pa smijem prodavati sve, što hoću, za vrijeme njegove otsutnosti.

— Prodavati smiješ, ali dobivenim novcem ne smiješ raspolagati, pogotovu ne u svrhu, za koju znaš, da on taj novac valjda ne bi dao.

— Kako ne bi dao ? Ta moj otac je često davao crkvama ! — kao u čudu će Franjo.

— Jest, jest, ali ja taj novac ipak ne mogu primiti, — odlučno će Ćiro. — Odnesi ga kući te ga položi u trgovinsku blagajnu. Otac će ti se ionako strašno srditi, što si njegova najljepšega konja prodao.

— Ali konj je bio moj ! — klikne Franjo.

— Pa ako je konj i bio tvoj, ali roba nije bila tvoja. Ne primam taj dar.

— Ta ja to ne ću da darujem tebi, nego Isusu Kristu, na čiju izričitu zapovijed imam da obnovim ruševnu crkvu.

— To Isus Krist nije tako mislio, — reče Ćiro. — Ja u njegovo ime odbijam taj dar. Nosi novce kući !

— Dobro ! Ako ne primaš, bacit ću kesu kroz prozor, — reče Franjo te zbilja baci kesu sa zlatnim novcem prema prozoru. Ali je prozor bio zatvoren, pa je kesa ostala na potprozornici.

Sav uzrujan ode Franjo kući i ispripovjedi materi sve, što se dogodilo. Gospođa se Pikarda jako uplaši. Ona je znala, da će njen muž Franjin čin vrlo strogo suditi, jer se tu radilo o njegovu trgovačkom ugledu u Folinju. Osim toga bio je već dosta razdražen Franjinim neobičnim ponašanjem, a k svemu tomu još i bolestan na jetrima. Zato je gospođa Pikarda svjetovala Franji, nek ostane kod Ćire, dok

mu se otac ne vrati, a ona će mu sav događaj prikazati u što blažemu svjetlu, pa kad se razljuti, ona će sama mjesto Franje izdržati prvu provalu njegove srdžbe.

Franjo je doista poslušao majku, vratio se k Ćiri i ostao kod njega cijelo vrijeme, dok je majka njegova očekivala povratak Petra Bernardona.

Ćiro je čitavu tu stvar smatrao dosta važnom, pa je odlučio da o njoj izvijesti biskupa Guida. Biskup je odobrio postupak svećenikov i zahtijevao, da mu pošalje Franju. Kad je Franjo došao k biskupu, razjasni biskup zapanjenom Franji, da ni najsvetijoj stvari nitko ne smije nedopuštenim sredstvima služiti.

— Ta ja sam uvijek, kad sam god htio da se sa svojim drugovima proveselim, smio uzimati novaca iz očeve blagajne, pa sam mislio, da isto tako smijem uzimati novaca i za svetu stvar, — branio se Franjo.

— Da, da, — odgovori biskup, — ali između tebe, sinko, i tvoga oca ne postoji nikakav ugovor, prema kojemu bi ti smio raspolagati s onim, što si pomogao zaslužiti, a svota, koju si ovaj put uzeo, bila je znatno veća od onih, što ih je tebi otac drukčije obično davao. Uostalom ono ti je otac uvijek sam dozvoljavao, a za ovo nije ni znao.

— Ali ja moram crkvicu obnoviti, — reče Franjo sav žalostan. — Meni je to zapovjedio sam Isus Krist. Otkuda ću dakle uzeti novac, koji mi je za to potreban ?

— Moraš u to ime sakupljati milodare, — odvrati biskup.

— Smijem li to ? — pogleda Franjo biskupa.

— Ja ti dopuštam, — očinski ga pogleda biskup i oprosti se od njega.

Franjo ode, a bićem njegovim zujala su prerazlična čuvstva, koja su mu sapinjala dušu i smućivala misli. Prosjačit će dakle. No ne onako, kao ono u Rimu. Ono je bilo kao od šale. A sad će to biti zbilja. Prava pravcata zbilja.

3.

Nekoliko dana iza tih događaja vratio se Petar Bernardone s putovanja kući. Prvo mu je bilo, da pita za Franju, pa je bio smiren, kad je čuo, da je kod prijatelja Ćire. Kad se Bernardone od putovanja malo odmorio, htio je poći u dućan. Pikarda je uvidjela, da prije toga mora mužu reći, što je Franjo učinio. I počela je s tankoga kraja, pa mu je govorila samo o tomu, da je Franjo prodao skupocjene otke u Folinju. To je Bernardone primio sa zadovoljstvom na znanje, ali kad mu je spomenula, da je prodao i konja, skočio je i lupio šakom po stolu.

— Što to znači ? — poviče. — Kakva se tu komedija odigrala ?

— Nemoj se, molim te, srditi, — mirila ga gospođa Pikarda. — Trgovac je izjavio, da će konja vratiti uz istu cijenu, koju je za nj Franji platio.

— Kakav je to nesmisao, što mi tu govoriš ? Ti hoćeš da mi nešto teško kažeš. Ne muči me, govori, što je ? — žestio se Bernardone dalje.

Gospođa mu Pikarda sad ispripovjedi sve, kako se dogodilo, ublažujući Franjin postupak, kolikogod je mogla.

Kad je Bernardone sve saznao, strašno se razljutio. Najviše ga je peklo, da ga je Franjo osramotio u Folinju, te da mu je povrijedio trgovački ugled. Zato odluči odmah otići do Ćire k Sv. Damjanu. Nije htio ni da čuje svoju gospođu, koja ga je molila, neka se prije umiri.

No na vratima svoje kuće sukobio se s kumom Vedilupom, koji je došao, da ga pozdravi. Bernardone mu odmah ispriča, što je čuo od svoje žene, te ga pozove, da s njim ide po Franju. Kum ga drage volje otprati onamo. Na putu im se pridruži još odvjetnik Štefano di Fonkaldo i liječnik Landolfo Ameri, stari prijatelji, koji su se također uputili bili Bernardonovoj kući, da se upitaju, kako je putovao, i da

po običaju s njime proslave njegov sretan povratak. I njima Bernardone usput ukratko reče, o čemu se radi.

Kad je pop Ćiro ugledao Bernardona, gdje s nekoliko prijatelja dolazi mašući srdito svojim štapom, sakrije brzo Franju u jednu uložnicu, gdje je visjelo kojekakvo crkveno ruho i koja je bila zatvorena drvenim vratima. Franjo se doduše branio, ali mu Ćiro reče, da je grijeh čovjeka rasrditi, a da je još veći grijeh do krajnosti ga razdražiti.

— Ja ću — reče — govoriti s tvojim ocem, a tek poslije, kad ga umirim, moći ćeš i ti s njim govoriti.

Franjo se na koncu pokori i sakrije.

Ugledavši Bernardone Ćiru, zapita ga odmah oštro :

— Gdje je Franjo ?

— Ne pitajte, molim, za svojega sina ! — odgovori mirno svećenik. — Vi ste mu sami dopustili, da sebe iskuša i da traži pravi put k spasenju. Vaš sin još nije načistu. Bog mu je pokazao put, ali je pitanje, da li ga je Franjo dobro razumio. Dajte mu vremena, da razmišlja !

— Put, kojim je moj sin pošao, nije Božji put, — zavikne Bernardone dršćući od srdžbe. — On je meni pronevjerio robe i novaca.

— Gospodine Petre, ne govorite tako ! — mirio ga je svećenik. — Sav novac, što je dobio za vašu otku...

— I za moga najboljega konja, — prekine ga Bernardone. —

— Da, i za vašega najboljega konja, — nastavi pop Ćiro, — leži eno ondje na prozoru gore, kamo ga je Franjo bacio, kad novac nisam htio primiti, premda mi ga je Franjo nudio za izgradnju ove siromašne crkvice.

I Ćiro uze kratke ljestve, prisloni ih pod prozor, pa se popne toliko, da je mogao skinuti kesu s novcima.

— Molim, izvolite kesu otvoriti i novac prebrojiti, — reče pružajući kesu Franjinu ocu. — Nitko ga se nije taknuo.

— Ne trebam brojiti novce, — reče Bernardone spokojnije. — Znam, da je moj sin robu prejeftino prodao, a znam i to, da ste vi, naš časni Ćiro, pošten čovjek.

— Franjo će vam sve razjasniti, — opet će Ćiro.

— Ne treba. On je bangaloz. Neka mi ne dolazi na oči! — ljutito odreže Bernardone.

— Ta, čovječe, — kum će mu Vedilupo, — nismo li pošli po Franju?

— Ne, ne, ne ću da ga vidim. On je moje povjerenje proigrao, — odlučno će Franjin otac te nije popustio, kolikogod su ga nagovarali prijatelji, nego se sve više žestio, dok mu napokon nije tako pozlilo, da ga je Ameri uz pomoć prijatelja morao odvesti u Ćirinu sobu, gdje su ga sasvim iznemogla položili na Ćirin ležaj, raskopčali mu odijelo te ga škropili vodom i prali octom, što se našao u malenu Ćirinu kućanstvu. Liječnik je ponudio bolesniku da pije, ali Bernardone nije mogao. Nije više rogoborio niti se ljutio. Šuteći zurio je preda se: osjećao je, da je izgubio sina.

Iza nekoliko sati oporavio se toliko, da je mogao kući opirući se o prijatelje. No kod kuće mu je opet pozlilo tako, da je morao leći u krevet. Pojavila se žučna groznica.

Gospođa se Pikarda jako zabrinula, jer se njenu mužu u vrućici pomutila svijest, te je stenjući i bulazneći više puta spominjao Franjino ime.

*

Iza toga se događaja Franjo povukao u svoju špilju ne brinući se ni za jelo, ni za piće, ni za spavanje. Bacio se na koljena, raširio ruke pa se dugo i dugo molio Bogu. Teretila mu je dušu misao, da je sagriješio protiv četvrte zapovijedi Božje. Mučile ga sumnje, da li je na pravu putu. Samo nada i pouzdanje u Boga stišavalo je razboljenu maštu njegovu.

Od Ćire, koji je pošao gospođi Pikardi, da pita za zdravlje Bernardonovo, saznala je ona, gdje je Franjo, pa je onda poslala vjernoga slugu Morika, da pred špilju postavi toplo ćebe i pokrivenu zdjelu s jelom. Kad je Moriko drugi dan opet donio jela, našao je ćebe, gdje je i bilo, a od jela jedva malo potrošeno.

Odsad je Moriko svaki dan nosio onamo jelo, ali ga je često našao netaknuto. Tako je Franjo mjesec dana ostao u razmatranju, velikom postu i molitvi.

4.

Kad se Petar Bernardone donekle oporavio od bolesti, polazio je opet u svoj dućan, jer se nije ni u koga mogao sasvim pouzdati. Postao je nepovjerljiv, otkako je ono doživio sa svojim sinom Franjom. Mlađeg je sina Anđela putio već sada u poslove, uzimao ga sa sobom u dućan i u radione, no nije se mogao u njega nikako da osloni.

Jednoga dana — baš je brojio novac, što ga je bio Franjo za prodanu robu i konja dobio u Folinju i što ga je Ćiro povratio, — začula se sa ulice urnebesna krika i vika. Bernardone se nije obazirao na tu galamu — bivalo je toga često po asiškim ulicama, — već je ozlojeđen i mrzovoljasto nastavio dalje svoj posao. No kada vika nije prestajala, digne napokon glavu i prisluhne: pričinilo mu se, da čuje sred one silne buke svoje ime. Različiti glasovi kričali su: »Luda! Luda! Gle lude!« A uz to — ne, nije krivo čuo — jasno se razabiralo, gdje viču: »Bernardone«, »Petre!«

— Šta li to znači? — pomisli i skoči na vrata svoga dućana.

Imao je šta vidjeti i čuti. Rulja je vikala, klicala, derala se:

— Bernardone, Bernardone, Franjo ti je poludio! Luda, luda! Gle lude!

Zapanjen, blijed, ne shvaćajući, o čemu se radi, stajao je otmjeni veletržac asiški pred svojim dućanom nastojeći da se snađe. I shvatio je doskora, što je. Opazio je sred rulje Franju, gdje dolazi. Gologlav, kuštrav, sav zamazan u licu i po odijelu blatom, kojim su se uličnjaci nabacivali na nj, prolazio je ulicom očito duboko zamišljen, ne mareći ni za koga, ni za što, a oko njega se sletjela fukara nabacujući se na nj, smijući se, skačući i urlajući :

— Ludi Franjo ! Ludi Franjo !

Bernardone je samo čas gledao taj prizor, a onda preleti naglo preko uske terase i preko skalina na ulicu i stane udarati pjesnicom nalijevo i nadesno, koga je god zahvatio, pa tako skoči i do Franje, udari ga šakom po glavi, šćapi ga za zatiljak te ga odvuče u svoju kuću. Franjo se nije branio, baš kao da je bio svijest izgubio. Ali on je ipak sve osjećao te je samo mrmljao :

— Hvala tebi, silni Bože, da trpim ono isto, što je Isus trpio, kad su mu se rugali te ga zlostavljali !

Bernardone nije mogao od jada nijedne riječi da izusti. Samo je gurnuo Franju u tamnu komoru pod skalinama, što su vodile u gornji sprat. Onda brzo otrči u odaje za stanovanje na protivnoj strani kuće prema vrtu tako, da se odonuda nije moglo vidjeti, što se na ulici pred dućanom zbiva.

Tu je našao gospođu Pikardu pa joj uzrujan ispripovijedi, što se zbilo. Mogao je tek isprekidano da govori. Srdžba ga je na mahove tako svladala, da mu je ponestalo daha. Napokon je zaplakao kao dijete.

Potištena slušala ga je gospođa Pikarda. I ona je bila žalosna, ali je nastojala da umiri muža.

— Ne ću toga našega nesretnoga sina više da pustim iz kuće. Neka ostane u onoj tamnoj komori pod skalinama. Neka žeđa i gladuje, dok ne dođe k sebi.

— Užasno ! Užasno ! — ponavljala je gospođa Pikarda pa i ona tiho zaplače.

— Jest, užasno, — reče Bernardone, — naš je Franjo očito poludio.

Sirota je Franjina majka sva uprepaštena zaklinjala svoga muža, da je pusti k Franji : ona će s njim govoriti, ona će sve izravnati, ona će sina privesti k razboru.

— A ti idi, — reče onda, — vitezu Đentiliju u Belvedere, pa mu ispričaj sve. On nas voli, osobito Franju, pa treba da čujemo njegovo mnijenje.

Bernardone je uvidio, da bi to bilo dobro, te je smjesta otputovao u Belvedere, a svojoj je ženi ostavio brigu za Franju.

Došavši k vitezu Đentiliju ispričao je njemu i njegovoj gospođi, šta se to sve s Franjom dogodilo, otkako im je umrla kći Beata. Oboje su se vrlo ražalostili, ali ipak nisu mogli vjerovati, da je Franjo poludio.

— Dragi Petre, — reče gospođa Anđela, žena vitezova, — ne prosuđujte Franju na takav način. Užasna sudbina moje kćeri, koja je vašega sina ljubila, odvratila ga je od svega svjetovnoga. On se nada, da će Beatu opet naći u raju. Svijet je premalen za njegovu i Beatinu ljubav, njihov zajednički plamen uzdizao se do samoga neba. Otkad je Bog Beatinu dušu uzeo k sebi u raj, Franjina se ljubav i dalje uzdiže Bogu, ali se razlijeva i na sve, što je Bog stvorio. Ushit takve ljubavi ne može shvatiti svijet, ali vi, dragi Petre, ne smijete suditi, kao što sudi svijet. Vi ste od djetinstva Franjina pa dosada vidjeli, da je Franjo izvanredno nadaren, čestit i dobar.

Bernardone mahne glavom.

— A moje skupocjene otke, a moj prekrasni konj ? — reče poluglasno.

— Ne zamjerajte mu toliko, što je učinio. Vas nije bilo kod kuće, a on je htio brzo do novaca doći u plemenitu svrhu. Napokon on je vaš suvlasnik, zar ne ?

Bernardone mahne neodređeno rukom, a vitez Đentili nadoveže na riječi svoje žene :

— Pomislite, dragi prijatelju, da je Franjo prema svojim darovima, prema načinu, kako ste ga odgojili, te prema vašemu imetku sanjao o vanrednoj budućnosti. Sjećate li se, koliko je prepatio u sužanjstvu u Peruđi (Perugia)? Na temelju zasluga, što ih se nadao steći u vojsci Valtera Brienskoga, on je bio siguran, da će postati vitezom i grofom asiškim. Pomislite samo, kako bi sjajno i dostojanstveno vaš Franjo obnašao tu čast i koliko bi svojoj domovini koristio!

Bernardone je šutke slušao Đentilijeve riječi. Gledao je čas u viteza, čas u gospođu Anđelu, čas se opet zagledao u tle. Sva moguća čuvstva borila se u njegovoj duši. Mišice su mu se u licu trzale i odavale buru, što je harala njegovom nutrinom. Na licu mu se mogao vidjeti i ponos i srdžba i ogorčenje i bijes i stid i bespomoćna slabost.

— Da, — prekine Đentilija Bernardone, — vitezom, grofom asiškim, a hoće da postane prosjak! I još prije toga hoće da i mene učini prosjakom...

— Dragi Petre, — opet će vitez Đentili, — kakva su dandanas vremena, kakvi duševni smjerovi, što svijetom vladaju! Siromaštvo se mnogima čini najsigurniji put k spasu. Kolike su nastale sekte, koje se pozivaju na evanđeosko siromaštvo, a zapravo potkapaju temelje Crkve! Nije li vaš sin možda pozvan, da Crkvu podupre dobro shvaćenim idealom siromaštva?

Bernardone se pomalo smiri. Bura se u njemu stiša, misli se središe. Srdžba se njegova pretvorila u žalost. Iznova je u njemu prevladalo jedno čuvstvo, jedna spoznaja ga zaokupila: da nema više sina, iako mu ga vitez Đentili nastoji prikazati još u kako sjajnom svijetlu! On više nema sina, ne će da ga ima, jer je prevelika sramota, koju mu nanosi, njemu, ponosnomu, uglednomu, bogatomu Bernardonu. Nikakvoj ideji za volju on se ne bi htio odreći svojega bogatstva. Rađe će izgubiti sina.

Svakako je bio mirniji, kad je otišao iz Belvedera, nego li kad je došao. A kad se vratio u Asiz, rekla mu je žena, da je dugo i ozbiljno govorila s Franjom, pa se uvjerila, da Franjo nije ni najmanje lud, pače da je posve zdrave pameti i plemenita osjećanja. I zato ga je pustila na slobodu, a dala mu je na volju, hoće li ostati kod kuće ili će se odseliti. Molila ga je, da ne ide živjeti u špilju, jer mu je to zdravlju već mnogo nahudilo, nego neka ostane kod Ćire.

Bernardone je mnogo držao do mudrosti svoje žene, a što je čuo u Belvederu, dojmilo ga se duboko, pa nije prigovorio, što je gospođa Pikarda pustila Franju.

5.

Sutradan ujutro nakon povratka iz Belvedera reče Bernardone sasvim ozbiljno i mirno gospođi Pikardi:

— Dobro sam razmislio, što ću raditi. Uviđam, da ne smijem Franji kratiti slobode, da radi, što ga je volja, ali ja zahtijevam isto pravo i za sebe. Činit ću ono, što mi dužnost nalaže.

Gospođa mu Pikarda nije ništa odgovorila. Znala je, da Bernardone, kad tako govori, provede ono, što kaže.

Istoga jutra ode Bernardone da potraži konzule Arnalda di Kastelo (Castello) i Mateja Sifata (Matteo Siffatto), koji su u svojim rukama imali sudbenu vlast. Ugledavši ga oni pomislili su odmah, da će podnijeti tužbu protiv svoga sina, pa su ga to odmah onako izdaleka i pitali, ali on im reče:

— Ne ću da tužim svoga sina. Što je on učinio prodavši moju robu i moga konja, to sam mu oprostio, a trgovac iz Folinja, moj dobar poslovni prijatelj, sve je sa mnom uredio tako, da se nemam tužiti ni ja ni on. No moram urediti svoje imućtvene odnose s obzirom na Franju. Moram zahtijevati, da se on odrekne svakoga prava na moj imetak. Hoću da sudbeno postavim sina Anđela svojim zamjenikom i univerzalnom baštinikom.

Suci su odmah stali kazivati pisaru u pero odluku, da se izjava Petra Bernardona s odobrenjem uzima na znanje. Onda su se s njim rukovali i izrazili mu svoju sućut.

Uto se oglasi pisar sa svojega mjesta :

— Molim, kamo imam da pošaljem odluku suda za Franju Bornardona ?

Bernardone se lecne, ali se svlada i reče :

— Franjo će po svoj prilici stanovati kod svećenika Ćire kraj crkve Sv. Damjana. — A okrenut konzulima nastavi : — Moja je žena Franji potpuno pustila na volju, gdje i kako će da živi. Imala je pravo. Meni je drago, da nije ostao u kući.

Kad su iza Bernardonova odlaska konzuli opet ostali sami, upustili su se u opširan razgovor o tim obiteljskim događajima u otmjenoj kući njihova prijatelja, bogatoga Bernardona. U razgovor se umiješao i pisar.

— Čuo sam, — reče, — da je Bernardone svoju ženu tukao zato, što je Franju oslobodila iz tamne komore, u koju ga je otac bio zatvorio.

— To su bablje brbljarije, — odgovori prvi konzul. — Bernardone svoju gospođu, grofinju Pikardu Bourlemont, visoko cijeni i poštiva. U njegovoj kući vladaju finiji običaji, nego li u mnogim viteškim kućama.

— Da, da, — zamrmlja drugi konzul. — Vitezovi slave svoje žene u pretjeranim trubadurskim pjesmama, pa dopuštaju, da ih i drugi trubaduri slave i opjevaju. Kad onda dođe do grješne ljubavi, bude svega : batina a bome dođe i do ubijstva. U građanskim kućama je bolji obiteljski život.

— U Italiji, — reče Arnaldo di Kastelo, — uopće se ljepše živi nego drugdje. Obitelji Valbona, Manardi, Traversani di Karpinjo (Carpigno) : to su ljudi ! Pa grofica Valdrada ! Sjećaš li se Bertinora ? Koliko gostoljublje, kolikih li plemenitih običaja i udvornosti !

Onda se okrene prema pisaru te mu naloži, da napiše službenu obavijest Franji Bernardonu, da ga je otac razbaštinio.

Izakako su konzuli taj spis potpisali, odnese ga pisar do popa Ćire i zamoli ga, da spis preda Franji.

Pročitavši Franjo dopis poskoči od veselja i otrči pred ono staro propelo, s kojega mu je Isus progovorio bio : Tu se baci na koljena te iz dna duše zahvali Bogu i položi u duši svojoj zavjet potpunoga siromaštva. Zatim ode k Ćiri pa ga zamoli, da mu dade kakvu staru kabanicu, a svoje trošno i od boravka u špilji zamazano i poderano odijelo dade njemu, neka ga pokloni kakvomu siromaku. Ćiro je Franji poklonio seljačku kabanicu s kukuljicom, kako ju je oblačio, kad je išao sa seljacima obrađivati svoje malo polje. Kad je Franjo tu kabanicu navukao na se, zamoli od Ćire još i komad staroga užeta pa se opaše njime.

— Ćiro dragi Ćiro, sad sam eto pravi pravcati sirotan ! Sad idem prosjačiti. Molit ću dobre ljude, da mi pomognu uspostaviti Isusovu kuću. Tebe, Ćiro, molim, da mi dopustiš, da stanujem kod tebe.

Tako je klicao i govorio Franjo, a Ćiro ga ogrli te mu suznim očima reče :

— Ostani, dragi Franjo, kod mene slobodno, kolikogod hoćeš ! Ja ću se pobrinuti za hranu za nas obojicu.

Dok je Franjo pošao u grad k tesarima moliti, da mu pomognu kod gradnje crkve, a da će on građu platiti, čim sakupi novaca, ode Ćiro k biskupu te ga izvijesti o svemu i zamoli ga, da svaki dan šalje hrane za Franju. Biskup to vrlo rado obeća i odredi sve nužno po svomu kanoniku Petru iz Katane.

— A šta će biti od zbornoga pjevanja u stolnoj crkvi, kojim je Franjo dosad upravljao ? — upita taj kanonik.

— Dat ću Franji dopust, — odvrati biskup, — dok bude dograđivao i popravljao crkvicu Sv. Damjana. Zbor je dobro uvježban, pa će sebi odabrati za to vrijeme zamjenika zborovođu.

6.

Franjo je poznavao mnoge obrtnike u Asizu, a njega su poznavali svi. Nisu oni razumjeli promjenu u njegovu mišljenju i osjećanju, ali su ga voljeli još odonda, kad su za njegova oca radili. Nisu shvaćali, zašto je i kako je došlo do preloma između Bernardona i njegova sina, pa su svi zamjerali ocu preveliku strogost prema plemenitu sinu, koji je svuda i svima vazda samo dobro činio. Srdili su se na fukaru, koja je onda pratila Franju pred Bernardonov dućan, kad je mladić došao duboko zamišljen iz svoje špilje. Držali su, da je onaj prizor, gdje je Bernardone svoga sina zatvorio kao tobožnjeg luđaka, bio uzrok obiteljskom razdoru, a zapravo je to bio tek posljednji povod.

Među asiškim obrtnicima bilo je vrlo vještih klesara i zidara, koji su mnogo doprinijeli k tomu, da su Asižani svoje gradske zidine i čvrste, lijepe kapije onako brzo mogli sagraditi, kad se o tom radilo, da se gradska neodvisnost obezbijedi. Agostino Đili (Gilli) bio je jedan od najboljih radnika te struke, a radio je mnogo i za Bernardona, gdje je kod gradnje mlinova i tvornica trebalo prema raznolikim prilikama udesiti zgodne promjene.

Taj je graditelj Agostino osobito volio Franju, jer mu je znao mnogo pripovijedati o gradnji kosoga tornja u Pisi i o građevinama u Provansi. Kad je god Agostino što zanimljiva gradio u Asizu ili u okolici, rado je Franjo dolazio k njemu pa se zanimao oko njegova rada do u najmanje sitnice.

Jednom je zgodom Franjo revno s Agostinom proučavao nacrt za nekakav trijem. Uto prođe kraj njih Agostinov šegrt ne mareći nimalo za tu zanimljivu stvar. Majstor ljutit skoči k njemu i nategne ga čvrsto za uši.

— Eto, magare, — izdere se nad nemarnjakom, — vidiš, kakvo mladi gospodin zanimanje pokazuje za naš posao, a ti kao da te se ništa i ne tiče.

Postiđen odšulja se šegrt, a majstor je sve tužeći se na šegrta hvalio Franju, koji je nastojao da ispriča mladoga nemarnjaka.

Toga je Agostina sada potražio Franjo. Rekao mu je, da pođe do gospođe Pikarde i da je zamoli, neka mu pošalje onaj nacrt provansalske crkve, što mu ga je nekad poklonio graditelj, kad je Franjo s ocem svojim bio u Provansi, da pohodi djeda svoga, grofa Burlemonta.

Franjina je majka znala za svaku stvar, gdje je Franjo drži, pa je crteže odmah potražila i predala Agostinu radujući se, da se njezin dragi sin bavi pozitivnim poslom.

Kad je Agostino donio Franjine crteže, razložio mu je Franjo, kako u crkvici Sv. Damjana dosadašnje otvoreno krovište želi zatvoriti šiljatim svodom na provansalski način. Uz to mu je tumačio sve svoje crteže, koje mu je Agostin od majke donio.

Vrlo radoznalo slušao je Agostino Franju i promatrao crteže, a onda primjeti, da za gradnju takva svoda treba i posebna vrst skela, a Franjo mu je pokazao crteže i za te skele. Agostino se radovao novomu načinu gradnje, pa je pošao odmah po svoga prijatelja tesara, da ga pozove k Franji na dogovor.

Kad je Agostino došao s tesarom, razložio je Franjo obojici novi način svođenja. Radnici su se čudili, kako se Franjo u njihov posao razumije. No tesar pogleda lukavo Franju, pa će ozbiljno :

— Ali molim, mladi gospodine, to će stajati mnogo novaca...

— Nisam ja nikakav mladi gospodin, već sam pokornik i Božji sirotan, — odvrati Franjo. — Ići ću pa ću isprositi od dobrih ljudi sve, što treba za obnovu crkve Sv. Damjana.

Agostino migne tesaru, koji je pokazivao neko nepouzdanje, neka šuti, i da će svi biti nagrađeni, pa reče Franji :

— Mi ćemo posao započeti, čim to odredite. Uzdajte se u nas! Odlazeći s tesarom gurne ga Agostin te reče tiho:

— Idi, molim te, Bernardonov je sin dobra kuća. Znaš, gospoda se svađaju, ali konačno će ipak biti plaćeno, što mladi gospodin potroši.

7.

Pročulo se gradom, da Franjo crkvu gradi i da plaća radnike, ali se pročulo i to, da je novac za radnike isprosio. Bilo je tu svakojakih razgovora. Većina se ljudi divila odlučnosti Franjinoj i odobravala mu, što radi, pa su mu drage volje darivali, što je od njih prosio: bilo novaca, bilo građevnoga materijala. Franjo se tome vrlo veselio. On je po skelama hodao pjevajući franceske i provansalske pjesme i šaleći se pozivao prolaznike, neka dođu gore k njemu pa neka mu pomognu. I sam se s klesarima i zidarima laćao posla, pa je svom snagom svoje vesele duše budio pravo oduševljenje za tu gradnju.

Mladi Franjini prijatelji, koji su s njim nekad pomagali rušiti tvrđu nad gradom, a poslije zidati gradske bedeme, odazvali su se Franji, pa su mu pomagali i sakupljati građu i klesati kamenje i zidati stijene.

Jednoga je dana Franjo idući prosjačiti ugledao pred kućom svećenika Silvestra hrpu tesana kamena, koje mu se činilo osobito podesno za zaglavno kamenje crkvenoga svoda. Ode dakle k svećeniku i zamoli ga, da mu dade nekoliko komada toga kamenja.

Svećenik je Silvester bio jedan od onih, koji rado primaju, ali vrlo nerado daju, pa je Franji rekao, da će mu prodati kamenje, ali da mu ga ne može pokloniti. Franjo je baš imao nešto isprosjačenoga novca, pa mu ga odmah ponudi. Silvestar je dugo pregledavao ponuđeni novac, pa je računao i predomišljavao se. Kad je opazio, kako ga Franjo smiješeći se motri, odlučio se, te mu je dao tri kamena, ali

se nije mogao suzdržati, a da mu ne izrazi svoje negodovanje, što mu tako malo plaća. Franjo mu zahvali vrlo ljubezno pa ga zamoli, neka mu pomogne natovariti to kamenje. Silvester se najprije ogledao

Franjo popravlja crkvu Sv. Damjana.

po ulici, ne gleda li tko, pa kad se uvjerio, da nema nikoga, natovario je prodani kamen Franji na leđa.

Noseći kamenje Franjo je ljude veselo pozdravljao govoreći im, kako će Bog platiti svakomu prema

broju kamenja, što ga je tko poklonio za gradnju ruševne crkvice Sv. Damjana.

Kad je trebalo opet nabaviti kreča i pijeska, pošao je Franjo u jutro na trg, gdje se mnogo svijeta sakupilo, da kupuju i prodaju živež i svakojaku robu. Ugledavši Franju mnogi se sletiše oko njega, a on im zapjeva provansalsku trubadursku pjesmu. Kad je dovršio, progovori im, da za gradnju crkve treba još pijeska i kreča pa još i kamena. Svi, koji su ga slušali pjevati, darivali su mu novaca, koji je on turio u svoju kabanicu nad pojas.

Franjo je nastojao da ponajprije uredi onaj kraj crkve, gdje je imalo biti postavljeno staro propelo, sa kojega mu je Isus progovorio. Tu je odmah želio udesiti, da pred propelom gori »vječna svjetiljka«. U to je ime valjalo osigurati i potrebno ulje. Idući jednom uveče ulicom razmišljao je o tom, kako bi našao ljude, koji bi se stalno obvezali, da će slati i darivati crkvi Sv. Damjana ulje za takvu svetiljku. Uto začuje u prvom katu neke palače veselo pjevanje, smijeh i žamor. Prepozna palaču i sjeti se, da to veselo društvo slavi gospodarev rođendan. Još prošle godine i on je bio istom prigodom u toj kući na veselici kao slavljeni gost. Odmah pomisli, da bi to društvo bogatih mladih ljudi moglo najlaglje preuzeti brigu za vječno svjetlo u crkvici Sv. Damjana. I ne promišljavajući više ni časa lati se kvake na kapiji, da uđe u kuću, ali stane : stid ga obuze, da kao prosjak stupi u društvo svojih bogatih nekadanjih prijatelja. No za čas se opet zastidi radi te svoje slaboće. Uđe dakle u kuću, pođe u prvi kat i stupi u svečanu dvoranu, gdje je veliko društvo baš večeralo.

Da se smrt pred njima pojavila, ne bi se mladi ljudi bili toliko zaprepastili. Gotovo su se okamenili ugledavši Bernardonova sina, svoga donedavna druga, u pokorničkoj odjeći.

Mramorni muk zavlada dvoranom. Ruke, koje su bile digle pune čaše, spustiše se, a pogledi se ustremili u došljaka.

— Oprostite! — čedno, ali odvažno progovori Franjo svladavši željeznom voljom duboku svoju smetnju. — Oprostite, da ja, prosjak, stupam u vaše otmjeno društvo, u kojemu sam se nekoć s vama veselio. Moguće da ćete me htjeti otjerati, ali molim, ne činite toga, dok mi se niste obvezali, da ćete uzdržavati vječnu svijetiljku pred velikim propelom u crkvi Sv. Damjana.

Franjini se nekadanji drugovi brzo snađu. Skočivši na noge sjatiše se oko njega. Svaki je htio da se s njime rukuje, da ga pita za zdravlje i da sazna, što li to njegovo prosjaštvo znamenuje.

— Čuo sam te, — reče jedan između njih, — pjevati na skeli crkvice Sv. Damjana. Pozivao si ljude, da ti pomognu. Sad opet nas pozivaš, da ti pomognemo. Pa đed i nama zapjevaj jednu lijepu pjesmu!

Franjo se nasmiješi.

— Drage volje, — reče, — pjevat ću vam pjesmu u slavu svoje zaručnice Siromaštine.

Svi se razredaše podalje od Franje, a on zapjeva vrlo lijepu pjesmu, u kojoj je slavio siromaštvo ističući bezbrižnost i slobodu, koju ima njemu da zahvali. Sav svijet ga prezire, boji ga se, te se kamenom na nj nabacuje. Finim načinom sveo je pjesmu na svoju prošnju rekavši, da siromaštvo ima ključ, kojim se samo plemenita srca mogu otvarati.

Franjo je tu himnu siromaštvu složio i spjevao s velikim oduševljenjem, a pobudio je isto oduševljenje i u svojih slušatelja. Oni su svi pohrlili k njemu, grlili ga, a mladi bogataš Bernardo Kvintavale (Quintavalle) zahvaljivao mu se suznih očiju. Svi su redom otvorili svoje kese te su Franji dali za vječno svjetlo u Sv. Damjanu toliko novaca, da je bilo dosta za godinu dana, a svaki mu je obećao, da će vazda brigu voditi za tu svjetiljku pred propelom.

Franjo se ganuto zahvalio. Pozvali su ga na večeru, ali on je zahvalno odbio poziv, jer da mu više nema mjesta za otmjenim bogatim stolom. Otišao je vrlo sretan i zadovoljan.

Vrativši se k svojemu dragomu Ćiri našao je tamo već prostrt stol. Pušila se već na ognjištu zlatožuta polenta, koju je Ćiro sam izvrsno znao skuhati.

— Malo da nisam ostao na večeri! — šalio se Franjo.

— Gdje to? — pogleda ga Ćiro.

I Franjo mu ispriča svoj uspješni posjet u veselom društvu nekadanje svoje »vesele brigate«. Kad je zatim sjeo za stol, metne Ćiro uz polentu zdjelu ribe pred njega. Franjo nije pazio na to, što mu je Ćiro priredio, te je počeo jesti.

— No, ide li ti u tek? — upita ga Ćiro.

Tek upozoren tim riječima opazi Franjo, da su to lokarde, koje su u Asiz iz Ankone dovozili na prodaju, a bile su skuplje nego druge ribe.

— Ćiro, odakle tebi te lokarde?

— Što je tebe za to brige? Isprosio sam ih.

— Od koga?

— Od biskupa.

— Ćiro! Ćiro! Meni se čini, da nas biskup svaki dan hrani, — usplahiri se Franjo.

— Pa zašto ne bi? Ti gradiš njegovu crkvu, a on tebe hrani, — odvrati Ćiro.

— Oprosti, dragi Ćiro, ja ne gradim crkvu biskupu, nego dragomu Isusu. Meni dakle dolikuje, da se hranim na Božjem stolu, to jest prosjačkim načinom. Ja od danas više ne ću kod tebe jesti, nego ću poći od kuće do kuće moliti hrane, — reče Franjo odlučno i učini već sutradan tako.

8.

Izbilja sutradan uzajmi Franjo od Ćire lonac i kašiku pa pođe od kuće do kuće molitijela. Ljudi su se čudili, ali su mu bacali u lonac kao pravomu prosjaku svakojake otpatke od ručka: hljeba i juhe, razno varivo, pogdjetko i komadić mesa. Kad je počeo tu mješavinu jesti, zgadilo mu se, ali se svladao.

Kad je nekoliko zalogaja silom progutao, počelo mu se jelo sviđati. Odonda je upravo zavolio tu prosjačku hranu.

Naravno, da su se mnogobrojni prosjaci u Asizu stali buniti radi novoga druga. Osobito je nekakva stara debela, zamazana i smrdljiva baba, najružnija između sviju prosjaka, bila na Franju kivna. Grdila ga je svaki put, kad ga je ugledala. Franji je bilo upravo ogavno pri duši, kad bi je sreo. Kako je bio žive mašte, palo mu je na pamet: nije li to uosobljeni vrag, koji ga hoće odvratiti od prosjačenja pokazujući mu, kakav bi mogao postati s vremenom u takvu društvu?

Kad je Franjo prosjačeći došao u kuću jedne postolarice, koja je nekoć bila dobra služavka u Bernardonovoj kući, ona ga je srdačno primila.

— Gospodine Franjo, što vama treba prosjačiti? Dođite vi k meni svaki dan u goste, za vas će vazda biti prostrt stol u našoj kući.

— Ja nisam nikakav gospodin, ja sam Božji sirotan i velik grješnik. S Bogom, Ano! Pred tvoja vrata ne ću nikada više, da me ne vodiš u napast.

To reče i ode.

Postolarica se Ana sa svojim mužem razgovarala o tomu i čudila se, da sebe mladi gospodin Franjo naziva velikim griješnikom, a ona zna, kakav je vazda bio dobar.

— Tištit će ga valjda, što se zavadio s roditeljima, — odgovori joj muž, — jer ipak je četvrta zapovijed Božja...

— S majkom je ostao dobar, — upadne mu žena u riječ.

— Da, da, još bi i to trebalo! Ali prema ocu se nije lijepo ponio, ono s prodajom robe...

— Šuti, molim te! On se sigurno kaje, pa zato i tako tešku pokoru čini. I pretešku. Gospodin je Bernardone mogao drugačije postupati. Idem ja gospođi Pikardi, da joj kažem, kako njezin sin od kuće do kuće prosjači pa jede onaj napoj, što mu ga ljudi

u lonac nabacaju. O Bože! Naš mladi gospodin Franjo, kako je bio fin i kako je znao cijeniti dobro jelo! Svaki put me je pohvalio, kad sam dobre kolače načinila.

I postolarica Ana zbilja ode u Bernardonovu kuću, pa je hotimice baš pred gospodinom Petrom pripovijedala, kako Franjo prosjači i kako se s prosjacima druži, nadajući se, da će pobuditi smilovanje u strogoga oca. No postigla je baš protivno. Bernardone se na svojega sina ponovno razljutio, što njemu, najbogatijem čovjeku u Umbriji, takvu bruku i sramotu nanosi, te prosjači kao posljednji prosjak.

Bernardone se već od nekoga vremena spremao da zauvijek ode iz Asiza, ali sad se prevršila mjera, i on odluči, da će sa svojom gospođom Pikardom već sutradan otići iz Asiza u Luku (Lucca), odakle mu se djed i bio doselio u Asiz. Gospođa je Pikarda bila s tom odlukom sporazumna, jer se nadala, da će joj se muž u tamošnjim toplicama izliječiti od teške boljetice.

Otišla je pred večer popu Ćiri, da još jednom vidi i ogrli svoga sina. Našla ga je, gdje se malo odmara. Bila je sva zaplakana i kao izvan sebe te mu reče, da se sele iz Asiza i da se došla oprostiti od njega valjda zauvijek. Ponudila mu je i novaca za gradnju crkve. No Franjo ne htjede ništa primiti.

— Ne, draga mamo, ne, od tebe ne primam ništa, jer je to ipak očev novac, a ti znaš...

— Znam, znam, ne govori o tomu! Ne diraj tešku ranu u mojemu srcu! Ti nemaš oca...

Franjo okrene lice prema nebu, sklopi oči i podignutih ruku ostade časak nijem, kao da je daleko duhom.

— O č e n a š, k o j i j e s i n a n e b e s i m a... — izusti zatim tiho, kao za sebe, a licem se njegovim prelije izraz velike utjehe, uzdanja i sreće.

Majka ga plačući zagrli i blagoslovi znakom križa na čelu. Onda se otkine od njega i pođe. Franjo se prene. Htjede je pratiti, ali ona toga nije dopustila. Franjo je osjećao, da se stidila i bojala, da bi je tko

vidio s njime. Kad je odlazila, Franjo je još dugo za njom gledao.

— Sirotice majko moja! — šapne onda i sklone se u crkvicu pred raspelo.

9.

Dok je Franjo radio na pregradnji i dogradnji crkvice Sv. Damijana, dolazio bi katkad benediktinac otac Ivan sa brijega Subazija, da gleda, što Franjo radi. To je bio onaj njegov dobri učitelj u školi San Đorđo (Giorgio), kojega je Franjo tako zavolio, da ga se za cijeloga svoga života ugodno sjećao.

Kad je Franjo dovršio radnju, i opet je došao otac Ivan, ali ovajputa s molbom.

Benediktinci su na južnoj strani Asiza izvan gradskih bedema imali crkvu, posvećenu Svetomu Petru. Ta je crkva stajala već sto godina, a za to vrijeme su je kroz nekoliko desetgodišta imali cisterciti. Oni su je bili zapustili, jer su znali, da ne će ostati njihova, a kad su je benediktinci opet preuzeli, nisu imali sredstava, da ruševnu tu zgradu opet uspostave. No otac je Ivan motrio, kako Franjo ustrajno i uspješno provodi temeljiti popravak i dogradnju crkvice Sv. Damjana, pa se pouzdano nadao u svog bivšeg učenika, da će i crkvu Sv. Petra tako uspostaviti. Zamolio ga dakle, da svoju pozornost svrati i na tu crkvu. I vrlo se obradovao, kad mu je Franjo rekao, da je već pregledao crkvu, i da treba svod srednje crkvene lađe te apsidu sasvim nanovo graditi, kor i pobočnu lađu da treba samo popraviti, a u kupolu da ne treba dirati, jer je dobra.

— Ta to je cio program! — klikne otac Ivan smiješeći se radosno. — Ali sada treba na temelju toga programa i troškovnik, zar ne?

— Dragi oče Ivane, — odgovori Franjo, — Bog će pomoći.

— I ja se u to uzdam.

— Bog će nam poslati dobre misli i savjete, — nastavi Franjo. — Samo vam velim, da ovaj čas ne možemo računati s požrtvovnošću Asižana. Oni su mi upravo zanosno pomagali kod gradnje Sv. Damjana, ali se zanos istroši, kad je postignut cilj.

— Kako bi bilo, da potražimo pomoć u obližim mjestima, na primjer u Peruđi (Perugia)?

Franjo se od srca nasmije.

— Ta to su, dragi oče, naši dušmani!

— Zar još uvijek? Ta vi ste s njima mir sklopili.

— Da, mir, istina! Ali što hasni mir, kad nema ljubavi? Žalosno je, da ima tako malo ljubavi u svijetu.

— U tebe je ima, dragi Franjo, — toplo će otac Ivan.

— O, ja bih rado, kao Isus na križu, umro za ljubav, rado bih dao svoju krv, da bude sjeme za veliku ljubav u svijetu! — u zanosu reče Franjo.

— Moj dragi Franjo, ne treba da svojom krvlju siješ ljubav u svijetu. To je Isus učinio. Tvoja je velika dobrota plod iz njegove krvi. Ako misliš, da ne možemo računati na Asiz ni na Peruđu, onda ćemo se obratiti na dobre ljude u Gubiju (Gubbio). Tamo ih ima. Obitelj Spadalunga na glasu je radi svoje plemenitosti. Hoćeš li poći, da tamo potražiš pomoć?

— Drage volje, oče Ivane, — spremno odvrati Franjo. — Imam tamo dobrog prijatelja, svoga druga Eliju Bombarona iz Bevilje (Beviglia).

— Poznam ga i ja, — upade u riječ otac Ivan. — On tamo poučava djecu, radi pisarničke poslove i pomaže svomu ocu tapetaru kod izrađivanja strunjača. No sprema se, da opet pođe u Bolonju (Bolognu) na nauke.

— Da, hoće da postane bakalaureus, — doda Franjo, a zatim se dogovoriše, da će, kad Franjo svrši posao kod Sv. Damjana, obojica zajedno u Gubio.

10.

Malo vremena iza toga morao je otac Ivan u službenom poslu u Gubio te se zajedno s Franjom dao na taj put. Kad su došli u taj starodrevni gradić, koji je sagrađen uz strmu pećinu kao lastavičino gnijezdo uz kuću, raspitao se Franjo ponajprije za stan svoga prijatelja Elije. Doznao je, da tapetar Bombarone stanuje u tijesnoj onoj ulici, što leži podno ogromnoga podziđa, na kojemu je sagrađena gradska vijećnica, palača konsulâ (Palazzo dei Consuli) i široki trg između te dvije palače.

Kad je Franjo iznenada stupio u Elijinu sobu, skoči Elija sav iznenađen i ogrli svoga prijatelja. Kako se već vrlo dugo nisu vidjeli, imali su mnogo jedan drugom da pripovijedaju. Franjo je Eliji ispripovjedio sve svoje doživljaje i nakanu, da u Gubiju prosjači, kako bi mu se omogućilo, da ruševnu crkvu Sv. Petra u Asizu uzmogne uspostaviti i popraviti. No Elija mu reče, da to po svoj prilici ne će biti potrebno. Federigo Spadalunga da je kupio od Franjina oca tvornicu sukna s mlinovima na stupe, i to vrlo jeftino, jer se Bernardone htio riješiti što brže svojih poduzeća izvan Asiza, da ne ostavi previše opsežnu zadaću svojemu manje darovitomu sinu Anđelu. Braća Spadalunga da su vrlo bogati i vrlo darežljivi, puni plemenitaškoga ponosa, pa dođe li im Franjo s molbom, da što učine za plemenitu stvar, oni će se sigurno takvoj molbi najpripravnije odazvati.

U palači konsulâ stanovala su tri brata Spadalunga. Najmlađi je bio s Elijom u Bolonji na naucima pa se s njime družio kao sa saučenikom, upravo prijateljski. K njemu je Elija ponajprije odveo Franju.

Mladi je plemić već bio čuo za Franjin doživljaj sa slikanim propelom u crkvi Sv. Damjana i s uspješnom građevnom obnovom te crkvice u Asizu. Zato je odmah obećao, da će Franju privesti poglavici kuće Federigu, ali je zahtijevao, da se Franjo u kupaoni palače okupa i da primi na dar pristojno odijelo.

Franjo se doduše branio, ali kad mu je mladi Spadalungo ponudio nekakvo hodočasničko odijelo od smeđega darovca s kukuljicom, primio je dar, pače i sandale k tomu. Samo je zadržao staro uže, kojim je bio prvu svoju staru kabanicu opasao.

Tako odjevena odveo je mladi plemić Franju pred svoga brata Federiga. Ovaj ga primi vrlo prijatno i sasluša njegovo razlaganje o građevnom stanju crkve Sv. Petra i o nuždi otaca benediktinaca sa brijega Subazija.

— A imaš li ti vještih radnika, koji će ti moći provesti gradnju ? — upita Federigo.

Franjo mu na to ispripovjedi, kako je kod gradnje crkve Sv. Damijana s polirom Agostinom uvježbao radnike tako, da se sad usuđuje da se lati i većega posla.

Spadalungo je tražio, da mu Franjo sada sve točno rastumači i razloži, koliko će otprilike taj građevni pothvat stajati novaca. Saznavši sve potanko reče :

— Kupio sam od tvoga oca tvornice, što ih je ovdje u Gubiju imao, a dobio sam ih vrlo jeftino tako, da mi taj posao upravo tišti ponos. Za volju uspostave ravnotežja između moga ponosa i trgovinskih dobitaka rado ću nešto učiniti za javno dobro. Crkva posvećena prvaku svih apostola treba uistinu da ne bude zadnja među asiškim crkvama. Moja je želja, da bude drugima barem ravna. Zato se evo obvezujem, da ću namiriti sav trošak za popravak te crkve, kako ga ti provedeš.

Sav sretan zahvali Franjo gosparu Federigu, a on mu odgovori, da mu je drago, što može učiniti veselje Franji, koji je već u mladim godinama toliko teških nesreća doživio. Spomenuo je i Rufina, sina grofa Šifija, tužeći se na njega, da uznemiruje cijelu okolicu Gubija te očito ide za tim, da se nametne gradu za tirana. Već je sada tako okrutan i nasilan, da ga narod naziva v u k o m o d G u b i j a. A što bi istom bilo, da zagospoduje gradom !

Franjo se snuždi, jer je tim Spadalungo dirnuo u tešku ranu njegova srca. Teška mu se žalost odražavala na licu. Spadalungo je to opazio te je prekinuo razgovor. Ganut otpustio je Franju i zaželio mu dobar uspjeh u njegovu građevnom pothvatu.

Franjo pohrli k ocu Ivanu, da mu donese ugodne glase.

Još isti dan uhvati Franjo priliku, da se pridruži nekom trgovačkom društvu, što je imalo da putuje preko Asiza nekud za poslovima. I tako se Franjo zdrav i sretan vratio sutradan u svoje rodno mjesto.

Čim je stigao u Asiz, dozvao je polira Agostina, pa se s njime dogovorio i pogodio tako, da se s radnjama u crkvi Sv. Petra odmah moglo započeti.

Način gradnje, koji je bio uvjetovan oblikom crkve, građene u romanskom slogu, a i to, da je troškove namirivao jedan jedini dobrotvor, bili su uzrokom, da osim Franje i radnika nije nitko učestvovao u tome poslu. Ni Franjini prijatelji ni ostalo asiško općinstvo. Zato se nije tu ni razvio onaj zanos kao kod pregradnje crkvice Sv. Damijana.

Franjo je sad kao i prije išao prosjačiti, ali samo jelo. Sad je već bio tako popularan, da su mu ljudi rado davali, pače su mu spremali i po gdjekoji dobar zalogaj. Njegov požrtvovni rad i lijepo ponašanje pobudilo je u mnogima i plemenito osjećanje. I tako se često događalo, da je Franjo prosjačeći dobio više jela, nego li mu je neophodno nužno bilo, pa je počeo hranu, što ju je isprosio, dijeliti sa siromasima, i to ne s onima, što su prosjačili, nego je zalazio k bijednim obiteljima, koje su živjele u velikom siromaštvu, a stidjele su se ići moliti milostinju.

Gradnja crkve Sv. Petra trajala je skoro godinu dana. U posljednjim tjednima latio se Franjo još jednoga posla kraj gradnje crkve Sv. Petra.

Nedaleko od te crkve na malomu je posjedu benediktinaca, kojemu su oni dali ime Porcijunkula (Porziuncula), to jest malo parče zemlje, bila kapelica,

što su je sagradili hodočasnici vrativši se iz Svete Zemlje još davno prije križarskih vojna. U tu su kapelicu postavili relikviju iz kuće Blažene Djevice Marije u Nazaretu. Radi te svete moći mnogi su ljudi polagali zlatne i srebrne darove tamo na oltar. No svega je toga s vremenom nestalo, a sama kapelica bila je gotovo sasvim razorena.

U toj se razvaljenoj kapelici bila nekad molila Bogorodici gospođa Pikarda, kad nekoliko godina nije imala djeteta, da bi joj Bog udijelio milost, pa da bi dobila sina. Taj željkovani sin bio je Franjo, a mati mu je često pripovijedala o tom, da ga je u toj porušenoj kapelici isprosila od Boga utječući se Bogorodici, da za nju moli. Zato je Franjo vazda rado polazio gledati to mjesto, a sad, kad je u blizini radio na crkvi Sv. Petra, otišao je pod kraj dogradnje te crkve u kapelu na Porcijunkuli, pa je tamo sam samcat počeo kapelicu popravljati.

Pater Ivan, koji je češće dolazio prigledati, kako gradnja crkve Sv. Petra napreduje, opazio je, da je sebi Franjo kod kapelice na Porcijunkuli sagradio od pletera kolibu, gdje je stanovao, da ne mora svaki dan sa brijega silaziti u dolinu, pa se na večer opet uspinjati. O podne se ionako vraćao nabrzo u grad, da sebi isprosi nešto jela. Vidjevši pater Ivan, da je Franjo počeo i kapelicu na Porcijunkuli sam popravljati, domislio se, kako će se benediktinci Franji odužiti za popravak njihove crkve Sv. Petra. Pa kad je biskup Guido tu crkvu posvećivao u prisutnosti svih benediktinaca sa brijega Subazija i mnoštva Asižana, stupio je poslije obavljene posvete otac Ivan pred biskupa, te je glasno izrekao svoju zahvalnost mladomu Franji i izjavio, da mu braća benediktinci poklanjaju Porcijunkulu, to jest malo zemljište i malu kapelicu Blažene Djevice Marije Anđeoske, što ju je Franjo također počeo popravljati.

Franjo je bio ganut s toga znaka ljubavi svoga starog učitelja i dobre braće njegove, ali je odmah izjavio, da on, prosjak, ne će i ne može primiti takva

dara. Istom kad ga je biskup Guido, zamoljen od oca Ivana, nagovorio na to, pristao je, da primi dozvolu stanovati na Porcijunkuli i voditi brigu za kapelicu. On će za to svake godine nekoliko riba uhvatiti, pa će ih donijeti u ime najamnine benediktincima na brijeg Subazio. Biskup i prior pristali su smiješeći se na taj najamni ugovor.

Franjo je sada svom snagom počeo raditi oko uspostave razorene kapelice Svete Marije Anđeoske, pri čemu su mu opet osim polira Agostina pomagali prijatelji njegovi, a i sav Asiz je opet priskočio u pomoć darovima materijala i radnjama.

Godine 1209. bila je i ta kapelica Sv. Marije gotova, i time završeno građevno djelovanje Franjino.

Izakako je Franjo dovršio taj svoj posao, nije zapravo znao, kuda će i što će: kakvu bi još uspostavljao kuću Božju, koja se ruši.

II.

Elija Bombarone priznavao je uspjeh, što ga je Franjo postigao popravljanjem onih triju crkava, i veselio mu se, no držao je, da je Franjo zvan za uzvišenije zadaće. Zato je došao iz Gubija u Asiz, da praktičnim savjetom priskoči u pomoć svome prijatelju. Stigavši u Asiz odmah se uputio k crkvici Sv. Damijana, jer je htio da se porazgovori sa svećenikom Ćirom o Franji i njegovu djelovanju, a nadao se također, da će tamo naći i Franju. Iza poduljega razgovora s Ćirom potražio ga je kod crkvice Sv. Marije, gdje je Franjo još neke malenkosti pregledavao i popravljao.

Franjo se vrlo obradovao dolasku svoga prijatelja Elije, pa mu je stao tumačiti, kako je presvođeni dio crkvice samo popravio a kako je prednji dio na način provansalskih crkvi presvodio šiljatim svodom. Razložio je Eliji, kako je to praktičnije, jer kod šiljatog svoda nije rastisak tako jak, kao kod badnjastoga, pa se za to mogu načiniti tanji zidovi.

Elija je pozorno slušao Franjino tumačenje i čudio se njegovoj građevničkoj spremi. S očitim je zanimanjem gledao sve, što mu je Franjo pokazivao, a kad je Franjo svršio te pozvao prijatelja, da s njime sjedne pred crkvicu, rado je to Elija prihvatio, jer je to bila zgoda, gdje će moći s njime govoriti.

— A što ćeš sada ? — upita ga Elija bez ikakva uvoda.

— Pa ja ću ovdje kraj ove drage kapelice u svojoj kolibi od pletera živjeti pustinjački život, razmišljati o vječnim istinama i činiti pokoru za svoje i tuđe grijehe.

— Lijepo. Još ćeš ići i gubavce njegovati. Je li ?

— To se razumije. Bolnica gubavih nije daleko odavle.

— To je dakle ono veliko dobro, što si ti sebi uzeo za zadaću, da ćeš činiti ?

— Pa zar nije dosta veliko ?

— Nije, dragi. Vitezova križonoša, koji brigu vode za gubave, ima dosta. Tu si suvišan. I pustinjaka ima dosta. A koliko ima ljudi, kojima je sam Isus naložio, da obnove njegovu kuću, koja se ruši ?

Franjo ne odgovori na te riječi ništa.

— Molim te, — nastavi nakon male stanke Elija, — ponovi mi riječi, koje si ono čuo sa križa!

Franjo sklopi oči u slatkom uživanju vanredne one uspomene. Lice mu za sjenku poblijedi, njegovo biće kao da se uzneslo samo nad sebe. Usne su mu kao besvijesno šaptale:

— »Zar ne vidiš, da se moja crkva ruši ? Idi, pa je obnovi!«

Elija je s udivljenjem slušao riječi mističnog zanosa svoga prijatelja, što ga može osjećati samo pjesnička duša. Elija je bio čovjek realnoga života.

— Jesi li ti dobro razumio i shvatio riječi Isusove ? — opet će Elija. — Misliš li, da te je on htio načiniti zidarom, koji će njegove ruševne crkve popravljati i graditi ? Nije li Isus mislio nešto sasvim drugo ? Zar je Crkva samo zgrada, što se crkva zove ? Zar nije Crkva sveukupna općina svih vjernih kršćana ? Pa zar ti ne vidiš, da se ta duhovna Crkva ruši i da nju treba obnoviti ?

— Kako to misliš ? — iza odulje će šutnje Franjo.

— Kako mislim ? Otvori oči! Pogledaj malo oko sebe! Kakvi su mnogi, koji bi morali biti nasljednici Kristovi na zemlji ?

Franjo pogleda Eliju, kao da ga pita, što time misli reći. Onda će za čas:

— Biskup Guido i svi njegovi svećenici upravo su uzorni. Pa moj dragi Ćiro.

— Da, to je istina, — uzvrati Elija, — no Asiz nije sva Italija, a Italija nije sav svijet. Morat ćeš ti sa mnom na malo putovanje, da bar malko toga svijeta vidiš. Onda ćeš me razumjeti. U Gubiju sam kao skriptor (pisar) zaslužio i prištedio nešto novaca. Ti treba da vidiš, u šta su se razvili neki manastiri, kojima su utemeljitelji mislili ostvariti evanđeoski ideal siromaštva. Ti treba da motriš život nekih svećenika, a što je glavno, treba da upoznaš, kolika je razvratna moć krivovjerja i kako krivovjerci smućuju katolike.

Franjo je gledao Eliju dubokim svojim očima i slušajući ga zapanjeno stisnuo je usnice ne mičući se. Gdjekad samo pružio bi ruke prema Eliji, kao da mu hoće zaustaviti riječi, ali ga nije prekidao.

— Eto cijelu godinu sam te pustio na miru, — nastavi Elija, — da radiš i gradiš po svojoj volji, jer sam trebao da dovršim niže svoje nauke pa da kao skriptor steknem toliko novaca, da mogu polaziti i više tečajeve. A sada ti kažem, da sam već od početka tvoga građevnog djelovanja sumnjao, da li je to pravi put, kojim si pošao. Ti sa svojim poletom, svojom pjesničkom dušom i govorničkim darom imaš veće zadaće da izvršiš. Veliko tvoje srce i dubljina tvoga osjećanja kadra je rasplamsati sve dobre porive u ljudi. Ako itko, to si ti sposoban, da uneseš u ishladnjelo ljudsko društvo žar ljubavi.

Franjo je sebi rukama zabušio uši, da ne sluša tolike pohvale svoga dobroga prijatelja. Sav se skrušio te u duši molio Boga, neka mu pomogne do puta pravoga određenja njegova.

Vidjevši Elija, da mu se prijatelj izgubio — tako reći — sav u dubini vlastite duše, vlastitih misli, te da njega, Eliju, više i ne zamjećuje, podiže se s klupe, na kojoj su sjedjeli, pa se tiho udalji, da ga ne smeta. A Franjo je još mnogo sati ostao nepomičan, zaduben u ozbiljno razmišljanje. Tek se pred zoru sklonuo u kolibicu, gdje je na koljenima molio još neko vrijeme kraj tvrdoga svoga ležaja, prije nego je legao na počinak.

12.

Sutradan ujutro dođe opet Elija po Franju, te oba prijatelja pođoše u obližnje mjesto Kanaru (Cannara). Tamo su pošli u crkvu. Baš je kapelan čitao misu. Svršio ju je tako brzo, da se Franjo čudio, kako se misa može za deset minuta odslužiti. Poslije mise pošli su u župni dvor. Izišavši iz crkve pošli su uz tarabu, što je bila između crkve i župnoga dvora, pa su ušli u župnikovo dvorište. Dok su još uzduž kuća išli, čuli su, gdje župnik viče i psuje. Stali su malo, da se predomisle, ne bi li se radije vratili. Uto začuju, da je župnik zalupio vratima. Ne čuvši više, da viče, zaključili su, da se vratio u kuću. Pošli su dakle dalje. Kad su obišli ugao kuće u dvorištu, vidjeli su, gdje pred vratima župnikova stana stoji žena, pa očajno uzdiže ruke i plače. Franjo pristupi ženi te je upita, što joj je. Ona mu jecajući i plačući ispripovjedi, da joj je muž preminuo, ali da ne može platiti ni groba ni sprovoda, pa da je molila, neka je župnik čeka, dok toliko ne zasluži, da može otplatiti, što mora platiti. Župnik ju je sav razjaren ispsovao i otjerao. Elija upita nato ženu, koliko li mora platiti, pa kad mu je rekla, dade joj on novce, da može platiti pogreb svojega muža.

Franju je zapeklo, da joj on nije mogao ništa dati, a Elija je osjetio tu misao u duši svojega prijatelja.

— Vidiš, ima prilika, gdje ipak nije probitačno potpuno siromaštvo, — reče Elija.

— Da su svi ljudi dobri, mogli bi svi sretni biti u siromaštvu, — odvrati Franjo.

— Istina, — opet će Elija, — ali oni žalibože nisu svi dobri, pače katkad ni oni, koji bi po svom zvanju morali dobri biti.

— Vrlo me smućuje taj nemilosrdni župnik i onaj kapelan, što bez ikakve pobožnosti misu čita, — reče Franjo. — Ćiro smatra za najveću sreću ljudsku, da se vazda može stopiti s pravim tijelom i krvi Isusovom.

— Tvoj je Ćiro zlatan čovjek, ali takvih nema danas mnogo. Koliki svećenici rijetko kada čitaju misu, a još rjeđe propovijedaju! Da, — zagunđa za čas opet Elija, — nisu svi ko Ćiro. Vidjet ćeš ti još koješta...

*

Onih je dana kroz Asiz prolazilo društvo trgovaca. Bili su to neki Elijini znanci, koji su putovali preko Areca u Firencu. Elija ih zamoli, da im se s Franjom smije pridružiti, jer je želio, da Franjo na vlastite oči štošta vidi i na vlastite uši čuje, a usto je kanio i neke svoje poslove da obavi.

U Arecu su Franjo i Elija odsjeli u kući nekoga obrtnika, prijatelja oca Elijina. Tri su dana boravili u tom gradu pa su mogli vidjeti, kako tu sve tutnji od svađe, koja se zametnula bila između aretinskoga biskupa i kamaldolenskih redovnika poradi nekakvih patronatskih pitanja. Na čelu stranaka, koje su se iz toga razdora izlegle, bili su svećenici i redovnici. Široki slojevi pučanstva jedva su znali, zašto je razdor nastao, ali je srdžba i mržnja zahvatila i muževe i žene pa se rasplamsala sve više i više.

Franjina se duša na sve to napunila negodovanjem.

— Bježimo iz ovoga gnijezda nesloge, dragi Elija! — molio je zgražajući se. — Bježimo! Ne mogu to više da gledam.

Elija je bio zadovoljan s dojmom, što su ga lajavi Aretinci proizveli na Franju. Znao je, da ovaj boravak za Franju znamenuje mnogo, i želio je, da mu prijatelj još toliko toga vidi i upozna, što će napokon u njega probuditi pravo njegovo zvanje.

Nastavivši s karavanom trgovaca put prema Firenci sastali su sjajnu povorku vitezova i njihovih štitonoša. Usred te sjajne družbe jahala je na gizdavu hatu otmjena gospođa. Elija ju je poznao. Bila je to opatica Sofija di Portovekio (Portovecchhio), poglavarica redovnicâ u manastiru Rozario.

Franjo se snebivao od čuda pa se nije mogao suzdržati, da to ne izjavi pred Elijom. Jahali su osebice, i Franjo se nagne prema Eliji, koji je vrlo dobro vidio i čuo izvjedljive i porugljive poglede i riječi, što su ih trgovci upravljali prema povorci.

— Elija, — šapne Franjo, — kako je to, da jedna opatica, ma kako otmjena roda bila, putuje s ovakvom pratnjom?

Elija se nasmije.

— Pa to nije ništa novo, — reče nešto zlobno. — Neke opatice u današnje vrijeme obično putuju s takvom vojničkom pratnjom.

— Ta to je javna sablazan! — klikne Franjo ogorčeno, a Elija brzo nastavi:

— To još nije ništa, dragi Franjo. Ali kad u samostan Rosano, gdje je sad poglavaricom opatica Teodora iz obitelji Firidolfi, dođu u goste otmjeni rođaci s velikom pratnjom vitezova, onda je tu napretek zabave za koludrice.

— Bože sveti! Kako to može trpjeti ovđašnji biskup? — usklikne Franjo.

— Biskup? — odvrati Elija. — Taj se i sam zabavlja u tom društvu. Između nekih biskupa i drugih velikaša nema razlike ni u nošnji ni u običajima. Uostalom predstojnica je samostana u Rosanu Teodora prije četiri godine dala pogubiti nekoga čovjeka, koji se usudio prigovarati njoj i njenim redovnicama.

— Što? — zapita Franjo. — Zar se redovnice nisu pobunile protiv takve glavarice?

— Pobunile? — nasmije se Elija. — Odobravale su, što je uradila, jer su bile s njom sporazumne.

— A oblasti?

— Oblasti je ušutkao svojim zagovorom rođak opatice Teodore, grof Gvido iz Kazentina (Casentino).

Franjo je sav problijedio i proplakao od jada i žalosti. Elija je uživao videći, kako mu se prijatelj zgraža, pa da još pojača dojam, pričao mu je o zločinu, što ga je počinio u svađi neki kazentinski brat laik ubivši redovnika istoga manastira.

— No, toga su sigurno strogo kaznili, — Franjo će zgražajući se sve više.

— Da, da, — odvrati Elija, — vrlo strogo! Prior ga je dao zatvoriti na nekoliko tjedana u neki toranj, a onda ga je otpustio.

Pod teškim dojmom svega, što je čuo i vidio, Franjo je zaželio, da i Firencu što prije ostavi.

Iz Firence poveo je Elija svoga prijatelja u gradić Filjine (Figline). Tu je Elija imao dosta vremena, da obavi tamo neke narudžbe, jer su se trgovci kanili više dana zadržati u Firenci.

Kad su tako jednoga dana poslije podne sjedjeli pred kućom trgovca, s kojim je Elija svoj posao obavio, odigrao se na trgu pred kućom vrlo čudan prizor. Išao je sprovod prema župnoj crkvi, da mrtvac bude pokopan na župnom groblju, što se prostiralo oko crkve. Uto iz pokrajne ulice navališe klerici manastira San Senjore (Segnore), rastjeraše žalobnu pratnju, razbiše lijes, spopadoše mrtvaca i odnesoše ga u svoj manastir, da ga tamo sahrane.

Franjo, pa i sam Elija snebivali su se, ali filjinski trgovac im reče:

— Ne čudite se tomu! Neki svjetovni svećenici i redovnici jedni drugima otimlju mrtvace radi novaca,

što za pogreb i grobove ubiru. Onomadne je neka žena na smrtnoj postelji odredila, da ima biti sahranjena u opatiji Sv. Mikaela Podžibonsiu (Poggibonsi), ali klerici župne crkve navališe na sprovod, protjeraše kišom kamenja redovnike pa htjedoše ugrabiti mrtvo tijelo. No udovcu, čovjeku odvažnu i jaku, ipak je teškom mukom pošlo za rukom, da svoju mrtvu ženu odvede u opatiju Sv. Mikaela pa da je po njezinoj želji sahrani. Već su takvi nedostojni svećenici među sobom vodili procese i za pokopane mrtvace.

Franjo takvih sablazni još nikad nije vidio. Sasvim smućen i snužđen vratio se s Elijom u Firencu, gdje su morali čekati, dok trgovci ne obave svoje poslove, pa da se onda s njima povrate u domaju.

Šetajući jednom Elija i Franjo Starim Trgom u Firenci vidjeli su prolaziti čudnu hrpu veselih fićfirića. Bili su odjeveni u odijela složena od crnoga i šarenoga sukna: neki su imali na glavi kape, drugi šeširiće, treći tako zvane cuffie — bila je to prema tadašnjoj modi vrpca oko čela, s koje su visjele vrpce kraj lica. Imali su rukavice, lijepe pojase sa skupocjenim kopčama, a na pojasu visio im bodež. Na ramenima su imali kabanicu, urešenu krznom, a katkad se pod kabanicom opazio buzdovan, što su ga u desnoj ruci nosili.

Elija nije znao, kakva je to čudnovata družba. Trgovac neki, pred čijim su dućanom prolazili, stajao je pred svojim vratima. I on je gledao prolaznike. Njega zapita Elija, tko li su ti ljudi. Kramar se porugljivo nasmiješi.

— To su, — reče, — monasi iz Valombroza (Valombroso).

Franjo je bio sav zapanjen.

— Ma za Boga, — reče, — ta je čeljad nekoć slovila kao najpošteniji, najpobožniji, najsvetiji ljudi, o kojima se govorilo, da u redu sa Serafinima i Kerubinima hode pred licem Božjim.

— Danas su krivokletnici, — porugljivo primijeti trgovac, — oskvrnitelji su brakova, ubojice, nevrijednici najniže vrsti...

— Da sam ja njihov opat, — plane Elija, — ja bi ih dao tako dugo šibati, dok im ne bi opet krila narasla!

Trgovac prasne u smijeh, a Franjo se sav strese. Da li sa trgovčeva prosta smijeha ili s Elijinih oštrih riječi ili radi strašne stvari, koju je čuo, teško je bilo prosuditi. Odvrne se od obadvojice, pokroči dalje duboko sagnuvši glavu. Elija pođe za njim.

— Vidiš li? — reče tiho, ali s osobitim naglasom približivši mu se sasvim. — Vidiš li, kako izgledaju neki stupovi Crkve? Zar je čudo, da se ruši?

Franjo je šuteći, zaduben u misli, snužđen, smrvljen koračao napred.

Za nekoliko časaka Elija će opet:

— Ali to još nije najgore. Sve te strahote, što ih počinjaju takve vrsti ljudi, uzrokuju najveće zlo, a to je, da posvuda krivovjerci dižu glave. Ima ih u svim gradovima Italije. Ima ih u Franceskoj i u mnogim mjestima Njemačke, pače i u Holandiji i Engleskoj. Oni se organizuju, te postoji pogibao, da će se složiti u posebna crkvena udruženja i da će otpasti od rimske katoličke Crkve. Svaki novi škandal u katoličkim krugovima samo ih jača. Papa Inocent udario je na njih oružanom silom, ali to nije dosta, tu valja duševna snaga da priskoči u pomoć, drukčije će se Crkva Isusova srušiti.

Bez riječi, gotovo bez daha slušao je Franjo grozote, o kojima je govorio Elija. Teško uzdisanje, a gdjekad i krupne suze svjedočile su, koliko pati. Išao je s prijateljem, kamogod ga je vodio: bilo mu je, kao da prolazi križni put najvećih duševnih boli.

Šuteći šetali su se prijatelji nekoliko časaka. Elija kao da je htio, da se u Franjinoj duši uvriježe sve te strahote, kako bi jače na nj djelovale. Iza nekoliko vremena opet će:

— Razumiješ li sada riječi Isusove? Pitam te po drugi put.

— Razumijem, razumijem, — reče Franjo sav blijed i dršćući, kao da ga groznica trese. — Ali kako bih mogao ja sustaviti sve te strahote? Kako bih ja siromak mogao popraviti svijet? Tko sam ja? Običan nevrijedan slabić. Pa ja da zaustavim propast Crkve?

— Ti, Franjo, baš ti! — uvjerljivo će Elija. — Zar tebi nije sam Isus tu zadaću namijenio? Pitam te po treći put: razumiješ li sad nalog, što ti ga je Isus dao?

— Strah me je i pomisliti, — odvrati Franjo, — da sam ja, nevrijedni stvor, odabran za tako veliku zadaću. Ne vidim mogućnosti, da je izvršim.

— Dragi Franjo, — prihvati Elija, — ti sad moraš zaboraviti na svoje prosjaštvo, a moraš se sjetiti svoga viteštva i junaštva. Ti valja da kao kralj Artus sakupiš oko sebe vitezove Okrugloga Stola pa moraš zapodjeti borbu protiv svih zala, koja truju današnje pokoljenje. Ima ih užasno mnogo. Ti si bio paladin u boju protiv Peruđe. Jesu li paladini Karla Velikoga ikad pitali, koliko je protivnika, na koje treba navaliti? Pa ti, koji si odlikovan od samoga Isusa, da je tebi izravno nalog dao, ti da se bojiš?

— Ali molim te, kako, kako da započnem tu borbu? — opet će Franjo.

— Kako da započneš borbu? Evo, ti si vidio jednu vrlo zgodnu malu sliku velikoga svijeta u Arecu. Otiđi jednom zgodom onamo, progovori tamo javno, govori sa pojedinim ljudima. Pusti uzde svojoj rječitosti, neka čuju riječi tvoje, neka vide primjer tvoje samozataje, neka osjete dah tvoje velike ljubavi, ljubavi, koja te vodi, kad ideš gubavcima, da im cjelivaš rane. Zagrižena svadljivost Aretinaca jeste duševna guba. Idi među njih pa ih liječi! — sve se više zanosio Elija.

— Nije ti dobra poredba sa gubavcima, — reče Franjo ražaljeno. — Ti su siromasi snošljivi i dobri i rijetko koji pobjesni od muke. Oni pogibaju tiho i žalosno. Tamo naprotiv izgleda, kao da su zli demoni ušli u Aretince, u svakoga po jedan.

— No dakle! Izgoni te zle duhove! — završi Elija.

13.

Čim je Franjo iza povratka s putovanja ugrabio prvu zgodu, pođe k svome dragom prijatelju i učitelju svećeniku Ćiri, koji je još uvijek bio čuvar crkvice Svetoga Damjana. Našao ga zabavljena u njegovu vrtiću, ali ne u najboljem raspoloženju. Lice mu je bilo zažareno, gdjekad je kašljucnuo, teško je disao i osjećao se i neobično satrven. Franjo je to zamijetio, ali Ćiro nije htio da se pozabavi njegovom osobom. Rekao je, da mu doduše nije dobro, ali da će to neraspoloženje brzo proći. Zamolio je Franju, da mu priča o svojim dojmovima sa putovanja s Elijom. Franjo mu je gotovo riječ po riječ ispripovjedio sve, što mu je putem govorio Elija i na što ga je putio.

Ćiro je — prekinuvši njegovanje svoga povrća — odugo razmišljao o Franjinim riječima.

— Elija ima pravo, — reče napokon osvjedočeno! — Tvoja je zadaća druga, veća nego li popravljanje, pregradnja i dogradnja koje te crkve ili nego pustinjački život. Za djetinstva svoga htio si da postaneš vitezom Okrugloga Stola, želio si naći Sveti Gral, kupu, kojom se Gospodin služio za Posljednju Večeru. Poslije si htio postati vitezom Božjim i postao si vitezom. A znaš li, da za to treba da budeš bez grijeha?

Franjo snuždeno sagne glavu.

— Pomislim li na ugodnike Božje, sa stidom vidim, da nisam vrijedan da budem Božji Vitez, jer sam bijedni grješnik, kukavni sirotan Božji.

— Kojemu je zadaća golema, — upadne mu u riječ Ćiro. — No prije svega treba da ti je duša prosta od velikih grijeha.

Franjo je skrušeno šutio sklopivši oči. Gledao je u dušu svoju i čitao u njoj.

— Veliko i najstrože mjerilo jeste, da li si griješan ili ne. Ljubiš li neprijatelja svoga ? Ti znaš, koga mislim.

— Ne ljubim, — odgovori Franjo brzo i bez oklijevanja.

— Dok ne ljubiš neprijatelja, ne ćeš biti savršen i ne možeš da vršiš nikoju veliku zadaću. Slušaj ! Pričat ću ti o doživljaju, koji je skrivio, da se nikad nisam dovinuo do savršenstva. Ti si već danas tako uznapredovao, da ti smijem o tom doživljaju govoriti ; a nadam se, da ćeš i razumjeti, zašto ti o njemu govorim.

Franjo zahvalno pogleda Ćiru i sjedne kraj njega na klupu, na koju se Ćiro bio već prije umorno spustio.

— Ima tomu pedeset i osam godina, — počne Ćiro. — Mene još nije bilo na svijetu, kad je razarač gradova Fridrik Barbarosa (Barbarossa) dao spaliti rodno mjesto moga oca, Spoleto, a gotovo sve stanovnike poubijati.

— Davno, u djetinjstvu mome, ti si mi pričao o tom nasilnom caru, — primijeti Franjo.

— Sjećam se, — nastavi Ćiro. — Bilo je prigodom smrti njegove. Rekao sam ti, da mu je Bog sudio dopustivši, da se utopi, kad je prelazio rijeku Salef u Kilikiji.

— Ti si mu oprostio sve zlo, što ti je u njegovo ime naneseno ? — pogleda Franjo Ćiru.

— Oprostio sam. Ali gorčina i bol još me i danas muče, kad se sjetim svih grozota, koje smo u ono vrijeme snosili.

— Pričaj mi, Ćiro, kako je bilo ! Što se dogodilo ?

— Ukratko ću ti evo reći ! Spoletanci, nahuškani Firentincima, ulovili su carskoga izaslanika

Guida Gueru (Guido Guerra), pa su ga baclii u tamnicu. Kad je Barbarosa iza svoje krunidbe (godine 1155.) stigao pred Spoleto, zahtijevao je, da smjesta oslobode njegova izaslanika. Spoletanci su se tome usprotivili, pače nisu htjeli ni da plate sav danak, što su ga caru još dugovali. Nato je car na čelu svojih četa sam glavom navalio na grad. Oslobodivši Guida Gueru i njegove pratioce dao je grad opljačkati, zapaliti, a ljude sve poubijati. Malo ih se moglo bijegom spasiti. Nijemci su doskora ostavili garište, jer je postao nesnošljiv smrad, što se širio sa mnogih spržnih ili natrulih mrtvaca i sa lješina kućnih životinja. Moja je baka sa svojim sinom, to jest s mojim ocem bila među onima rijetkima, koji su se spasli. Djeda su mi ubili. Moji su došli u Asiz, gdje su ih dobrostivo primili. Baka je doskora umrla. Ocu mome bilo je tada dvadeset godina. Bio je spretan postolar, koji se kasnije oženio kćerkom svoga majstora. Tako sam se ja rodio u Asizu. Često sam u svom djetinjstvu slušao svoga dobroga oca, gdje priča o propasti Spoleta. Ali mi je suđeno bilo, da i sam doživim iste strahote.

— Što ? Zar si i ti što slično doživio ? Gdje ? Kada ? Kako ? — saleti ga Franjo radoznalim pitanjima.

— Kad je godine 1176. nadbiskup iz Mainca osvojio bio Asiz. Bilo mi je tada šesnaest godina. Moj se otac hrabro borio s građanima. Nadbiskup Kristijan ga je vlastitom rukom sravnio sa zemljom udarivši ga ogromnom svojom topuzinom.

— Za ime Božje ! — klikne od užasa Franjo.

— Mene su tad već bili odredili za klerika. Boravio sam u benediktinskom samostanu na brdu Subaziju. Kad je nadbiskup Kristijan sa svojom jahačkom družinom odjurio i nestao poput hudoga vihora, izašle su bijedne žene asiške iz kućâ, da pretraže bojište, ne bi li naišle na one, koji se nisu povratili kućama svojim. I moja je draga majka bila među njima. Našla je oca moga, gdje umire. Prepo-

znao ju je. Samo je još mogao da lane: »Osveta! Osveta!« A onda je u njenu naručju ispustio dušu. Kad sam ja doznao, da se oko Asiza bore, pobjegao sam iz samostana, no stigao sam na ratište, kad se borba već bila svršila, i kad su tvrđu na brdu iznad grada carski ljudi već bili zaposjeli. Našao sam svoju majku. Sjedjela je na zemlji očajna, a na krilu joj je ležala razmrskana glava moga oca. Prala je svojim suzama krv s njegova lica.

— Grozno! Grozno! — vikne Franjo.

— Bio sam u prvi mah kao skamenjen. Onda pomogoh majci dignuti mrtvo tijelo očevo. Položili smo ga uz redove palih građana. Htio sam da odvedem tužnu svoju majku kući, no ona se nije nikako dala. Silom je htjela da ostane uz mrtvoga mi oca. Moja majka...

Tu Ćiro zastade. Od uzrujanosti burno mu se dizale grudi, hrapav mu kašalj prekine riječ. Ali se opet smiri. Nekoliko se časova nijem zamislio u tu krvavu prošlost. Zatim nastavi:

— Moja je jadna majka naskoro iza te užasne zgode umrla. Mogu reći, da joj je srce puklo. Tri godine iza tih strahovitih dana došao je Fridrik Barbarosa amo u Asiz, da kod nas božićuje. Bilo je veoma okrutno, da je time dirnuo u stare rane naših srdaca. Sam nadbiskup Kristijan iz Mainca čitao je svetu misu na Božić. Nikoga nije bilo u crkvi osim careve pratnje. Ja sam se sjetio zadnjih riječi svoga oca: »Osveta! Osveta!« I pošao sam u crkvu, da od Boga izmolim, neka pravedno sudi mojim neprijateljima. Stid me je, da sam poslije smrti cara Fridrika Barbarose i nadbiskupa Kristijana iz Mainca osjećao veliko zadovoljstvo i želju, da im duše padnu u pakao. Stid me je za to i duša me boli. Težak je i smrtan grijeh a velika nesavršenost, da mi je duša otrovana bila mržnjom. Klešem i tešem sam na sebi, da se usavršim i da sa samilošću mislim na pokojne neprijatelje svoje i svoga naroda.

— Dragi Ćiro, dobri Ćiro, tebi će to sigurno uspjeti, a ja razumijem, zašto mi to pripovijedaš i koga misliš. Mogu ti reći: otkada mi je sam Isus sa križa na onoj slici u tvojoj crkvici progovorio, ne mogu nikoga više mrziti, a valjda će mi Božja milost pomoći, da ću onoga, koga ti misliš, još i ljubiti moći.

Izakako su se još neko vrijeme razgovarali, nagovori Franjo Ćiru, da legne na svoj ležaj, da se odmori, jer je očito previše radio, a i suviše se uspomenama uzrujao. Ćiro teško ustane sa klupe, ali ne dopusti Franji, da mu pomogne, te Franjo morade otići obećavši, da će ga naskoro opet doći pregledati.

14.

Savremena slika duševnoga stanja onoga doba, koju mu je Elija otkrio i osvijetlio, te razgovor s prijateljem Ćirom silno je potresao dušom Franjinom. Uvidio je, da same građevne radnje nisu kadre iscrpsti znamenovanje riječi, što ih je čuo sa raspela u crkvici Sv. Damjana. Njegova želja, da se vrati u bolnicu gubavih, pa da tamo nastavi njegovati nesretnike, izbačene iz ljudskoga društva, bila je u očitoj protivštini s Isusovim nalogom.

— Pravo veli Elija, — razmišljao je sam u sebi, — kad me prekorava, da se još ne pouzdajem dosta sam u sebe.

I Ćirine riječi zvonile su mu dušom. Visoki moralni cilj, što mu ga je istaknuo Ćiro: da je samo onaj savršen, koji ljubi i svoga neprijatelja, činio mu se još previsok, predalek. To ga je smućivalo i poticalo, da mnogo razmišlja i da motri sam sebe. Svaki svoj osjećaj, tako reći, raščinjao je i prosuđivao.

Bilo je godine 1209. na dan prije Sv. Matije. Franjo je pošao k Sv. Damjanu, da prigleda, kako je popu Ćiri. Htio ga je i zamoliti, neka dođe čitati sv. misu u crkvici Sv. Marije Anđeoske, kamo Ćiro već od nekoga vremena nije dolazio.

— Da ti pravo kažem, dragi Franjo, — odvrati Ćiro na njegov poziv, — meni ti je teško silaziti do tvoje crkvice. Ili točnije: silaziti još kojekako, ali mi je teško uspinjati se natrag ovamo.

— Za Boga, valjda ti nije gore? — uplašeno će Franjo i sućutno se zagleda u Ćirino patničko lice.

— Ne znam sam, — odgovori svećenik, — tek osjećam, da me sile naglo ostavljaju. Čas me zima trese, čas vrućina spopada. Rijetko kad me te dvije nevolje ostavljaju na miru. Čini mi se, približava se zadnja moja ura.

— Nemoj tako, dragi Ćiro! Srce me boli, kad ovako govoriš. Znam ja, tebe muče strahovite uspomene. Nisi ti još tako star, da bi se morao nadati smrti.

— Smrti se moramo nadati svaki čas, a moguće je, da se sad na meni javljaju posljedice groznih događaja. Samo znam, da se žalibože ne usuđujem poći do crkve Sv. Marije Anđeoske, koja ti je tako mila.

Rastužen oprosti se Franjo od Ćire i htjede ga poljubiti u ruku, no Ćiro ga zagrli srdačno a onda učini znak križa nad njegovom glavom.

Franjo je teška srca odatle pošao u školu Sv. Đorđa, da se s ocem Ivanom dogovori glede sutrašnje mise. I taj mu je dobri njegov bivši učitelj bio vrlo drag, te je i njemu opširno pričao, što je na putovanju s Elijom čuo i vidio.

Otac Ivan rado se odazvao Franjinu pozivu te je sutradan već rano došao u Porcijunkulu, da čita misu u crkvi Svete Marije Anđeoske. Kad je došao do evanđelja, koje se u ono vrijeme čitalo na dan Sv. Matije, otac Ivan ga je osobito glasno i razgovjetno izgovarao, kao da svaku riječ hotimice oštro naglasuje. Franjo je vrlo pozorno slušao riječi evanđelja:

»*Idite k zabasalim ovčicama Izraela pa im propovijedajte, jer je blizu kraljevstvo nebesko. Liječite bolesnike, mrtve budite na vječni život. Gubave očistite, zle duhove istjeravajte. Vlast ste dobili besplatno, vršite ju besplatno. Ne ponesite ni zlata ni srebra niti bronce u pojasu niti kesu na put niti dva kaputa niti sandale niti štap, jer radnik zaslužuje, što mu treba.*«

Poslije mise zamoli Franjo patra Ivana, da mu to mjesto još jedamput pročita. Ivan to vrlo rado učini, te upozori Franju, da te riječi stoje na početku Isusova javnoga djelovanja. Spasitelj je u početku poveo sa sobom samo četiri ribara, te je onda na brijegu održao veliku propovijed navještajući, da je blizu kraljevstvo nebesko.

— Sad razumijem, — reče Franjo, — sad razumijem riječi Isusove u Sv. Damjanu. Tamo mi je rekao, š t o imam raditi, sad mi je očitovao, k a k o imam raditi. Hoću da živim i radim, kako je naš Spasitelj radio. Ali prije svega činit ću pokoru za sve grijehe, što sam ih u životu počinio.

Otac Ivan ga blagoslovi i ostavi u kapelici, gdje je još dugo i pobožno dušu uzdizao Bogu.

Kad je Franjo iza duge molitve izišao iz kapelice sretne svojega bivšeg vjernoga slugu Petra Morika te ga zapita, gdje je u službi. Moriko mu odgovori, da nema službe, otkako su se Franjini roditelji odselili iz Asiza, pa zamoli Franju, neka ga on zadrži.

— Znam, — reče, — da ste se odrekli svega blaga ovoga svijeta, a ja i ne trebam nikakve plaće. Primite me, da vas mogu čuvati i njegovati, ako se razbolite. Hoću da ostanem kod vas, pa kud vi, tud i ja, ma bilo i u smrt.

Franjo osjeti, da se tu ne radi o sluzi, nego da mu se tu nudi prvi, koji će s njim pokornički živjeti. On je u odluci ovoga poštenjaka vidio znak, da je pošao pravim putem.

— Dođi, — reče taknuvši mu rame nježno desnicom, — dođi i slijedi me!

15.

I Petar Moriko pođe s Franjom, prvi od onih, koji će ga slijediti, najprvi od svih onih, koji će poći za njim kroz mnoga stoljeća...

— Kamo ćemo, gospodaru? — zapitat će Moriko iza nekoga vremena opazivši, da Franjo ne pazi, kamo kreće.

Franjo se prene. Ogleda se naokolo. Put je vodio prema Sv. Damjanu. Strese se nezamjetno. Slutnja ga obuze, da je Ćiri pozlilo.

— Dobro smo pošli, — reče. — Idemo vidjeti, kako je mojem dobrom Ćiri. Ali reci: kako si me to nazvao? Kako si mi rekao?

— Kako sam rekao? Nisam li rekao: gospodaru?

— Upamti, Moriko, ti nisi moj sluga, niti sam ja tvoj gospodar. Ja sam tvoj brat, najmanji na svijetu. Mi smo, ako hoćeš, jedan drugome sluge. Sveta ljubav u Gospodinu vezat će bratstvo naše.

Moriko je zadivljen i sretan gledao Franju osjećajući prema njemu još nježniju privrženost nego onda, kad ga je iza povratka iz peruđanskog zarobljeništva njegovao u teškoj bolesti. Još mu je Franjo pričao o svećeniku Ćiri, koga je Moriko dobro znao, i rekao mu, da će možda morati da ostane kod Ćire, sjećajući se Morikovih bolničarskih sposobnosti.

Tako su razgovarajući se stigli do crkvice Sv. Damjana i stana Ćirina. Vrata su bila širom otvorena. Ćiro je sjedio na stolčiću, a naslanjao se laktovima o stol. Glava mu je počivala na rukama. Kad je začuo korake, uspravi se, da vidi, tko dolazi. Spazivši došljake razveseli se, ali odmah opet klone. Disao je teško i kratko. Prije no će uza nj sjesti, Franjo šapne Moriku, neka pozove liječnika, jer se svećenikovo stanje očito pogoršalo.

— Bio je liječnik već kod mene, — reče Ćiro razumjevši Franjin šapat.

— Stari Landolfo Ameri?

— Da, on. Pošao je u šetnju, pa se kao slučajno navratio. Ili ga je možda tko poslao.

— Pa što veli?

— Da se ispovjedim. Zapitao sam, treba li i posljednja pomast. Rekao je: »Možda.« Razumio sam: dolazi moj čas.

— Zar ti, Ćiro, zbilja misliš umrijeti? — zaprepašteno će Franjo. — Pa ti zar zbilja kaniš otići sad, gdje najviše trebam tvoga savjeta, sad, gdje se spremam na pretešku zadaću?

Suze su mu napunile oči, uzeo je desnicu Ćirinu i cjelivao je. Ćiro ga pogladi po licu gledajući ga blago.

— Ne zavisi od mene, — reče, — hoću li ostati u životu ili ne. O n a j, koji me zove, dat će tebi snage za ono, što ti je naložio. U Njega položi sve uzdanje svoje. On će ti pomoći.

Onda su zašutjeli. Svaki se od njih dvojice zadubao u vlastite misli, a Moriko je promatrao bijednu sobicu svećenikovu i pomislio, kako mu mora teško biti ovako bolesnu bez ikakve njege. Franjo kao da je osjetio njegove misli.

— Ćiro dragi, — reče, — jedno mi možeš dopustiti.

Pitajući pogleda ga svećenik.

— Da smijem kod tebe konačiti.

Moriko brzo ponudi, da će i on ostati, da dvori bolesnika.

Ćiro je ganut pristao, da ostanu kod njega, ali je zahtijevao, da pozovu svećenika.

— Hoću da se spremim na put, — reče spokojno, ali odvažno. — Osjećam, da mi se približuje zadnji čas.

Moriko skoči i potrči do škole Sv. Đorđa i zamoli oca Ivana, neka dođe k svećeniku Ćiri. Otac Ivan smjesta priredi sve, što je potrebno za svetotajstvo umirućih, te brzo stigne s Morikom, koji je nosio svjetiljku i zvonce, u Ćirin stan. Dotle je Franjo već bio odveo Ćiru do kreveta i pomogao mu, da se svuče i da legne.

Dok se Ćiro ispovijedao, Franjo je s Morikom pošao u crkvicu te se molio za svoga prijatelja, koji je umirao. Kod posljednje pomasti bili su prisutni te su pozorno motrili bolesnika nadajući se, da će mu bolest krenuti na bolje. Nisu zapazili nikakvu poboljšicu, ma da je bolesnik izgledao sasvim predan i miran.

— Kako je sretno živio, tako sveto i umire kao pravi pravednik, — reče otac Ivan Franji, kad ga je Franjo iza svršena svetog obreda ispratio.

Ćiro se iza toga više nije digao s postelje. Liječnik Ameri, koga je Franjo ipak još pozvao, rekao je, da su mu odbrojeni dani. Naložio je ipak još hladne obvoje, no nade više nije imao nikakove. Upala pluća i prevelika slabost srca shrvale su Ćirino ionako dosta slabo tijelo.

Prošio je nekoliko dana, dok se borba između života i smrti nije svršila. Franjo i Moriko učinili su sve, što su mogli, da bolesniku olakote zadnje časove: zamatali ga u mokre ponjave, koje su posudili od dobrih znanaca, ali koristi više nije bilo. Što nije za sebe nikada činio, Franjo je sada za svoga dobrog Ćiru radio: isprosio je gdjekoji dobri zalogaj. Ali mu nije ništa prijalo. Sile su ga sve više ostavljale. Naglo je slabio. Disanje mu bivalo sve kraće, sve tiše.

Jednoga jutra vrati se Franjo k Ćiri s mise kod Svete Marije Anđeoske. Bolesnik se naglo pridigne, opazivši Franju, kao da ga je čekao, i pruži ruke prema njemu. Franjo priskoči te ga zagrli desnicom, kako bi ga podupro, da laglje diše. No bolesniku kolne glava, smrtno mu bljedilo oblije lice, a na čelu mu izbije hladan znoj. Za nekoliko časaka dahnuo je u Franjinu naručju. Kad je Franjo opazio, da je Ćiro prestao dihati, polagano izvuče ruku ispod njegova trupla, klekne do postelje te se usrdno pomoli Bogu za spas duše preminuloga svoga prijatelja.

Moriko je odmah pošao, da javi Ćirinu smrt u školi Sv. Đorđa. Vijest se brzo pronijela Asizom. Mnogi su dolazili, da još jednom vide dobričinu, a

dobri ljudi pobrinuli su se, da ga dostojno sahrane. Pô Asiza otpratilo je Ćirino mrtvo tijelo do posljednjega mu stana žaleći, što je prerano umro. Među mnoštvom bio je i bogataš Bernardo Kvintavalski (da Quintavalle). Videći, gdje Franjo veoma žalosno korača sa sprovodom, pristupi k njemu, ogrli ga i rekne mu nekoliko prijatnih riječi utjehe.

— Utrnulo je jedno svjetlo moga života, — reče kroz suze Franjo i nastavi put na groblje naslonjen o ruku Bernarda Kvintavalskoga.

16.

Putem sa groblja tješio je Bernardo Franju i pozvao ga, da mu bude gostom. Franjo je primio poziv zahvalno kao Bogom poslanu milostinju, a Bernardo je srdačnim susretanjem nastojao pobuditi u Franjinoj duši dojam, da je stekao novoga dobroga prijatelja. Franjo je osjećao iskrenost toga plemenitog muža i odmah se stao s njime posve povjerljivo razgovarati. Pričao mu je, kako su Elija i Ćiro tumačili njegovu — Franjinu — životnu zadaću, i kako je na dan Sv. Matije slušajući kod sv. mise riječi Evanđelja dobio očitovanje, što i kako treba da radi, da slijedi put apostola prema uputi Kristovoj. Bernardo je Kvintavalski već bio o tom čuo. Kazivao mu je to otac Ivan.

Iza vrlo jednostavne večere pođoše novi prijatelji na počinak. Izmolivši svoje molitve zaželjeli su jedan drugome laku noć i okrenuli se, da spavaju. No obojica su ostali budni, tek su se pritajili, jer je svaki od njih držao, da drugi spava, pa ga nije htio uznemirivati.

Kad je Franjo već mislio, da je Bernardo dosta čvrsto zaspao, ustade oprezno iz kreveta te se klečeći stane moliti Bogu. Nisu to bile riječi kakve određene molitve, nego usklici prožeti dubokim čuvstvom pobožnoga poleta i žarke ljubavi. Bilo mu je, kao da svoga dragog Ćiru prati pred Božje lice, a Ćiro kao da

mu kazuje blage i drage riječi kao za života. Tako se pomalo smirila bol u Franjinoj duši, jer je bio siguran, da će dobri njegov Ciro po milosti Božjoj ući u slavu nebesku.

Bernardo je također svu noć probdio, no ničim nije odao, da je budan i da sluša Franjine tihe usklike i uzdisaje.

Pred jutro, kad je već zarudila zora, začuje Franju, gdje govori:

— Tko si ti, moj dragi Gospode, a tko sam ja, tvoj sluga, crv? Premili Gospode, rado bih te ljubio! Gospode i Bože moj, tebi poklanjam tijelo svoje, srce svoje, a htio bih, samo da znam kako, još više za tebe učiniti! Jesam li, jesam li pošao pravim putem?

Uto se počelo daniti. Bernardo ustade i pozdravi Franju srdačnim jutarnjim pozdravom.

— Bio sam svu noć budan. Čuo sam sve tvoje riječi. — reče Franji.

Franjo se nađe u nemaloj neprilici i htjede nešto da rekne, ali Bernardo pruži ruku prema njemu, da ga ne prekida, i nastavi:

— Pitao si, da li si pošao pravim putem. Držim, da jesi. Slušaj, što ću ti teći! Izakako mi je otac Ivan kazivao, kako si ti shvatio riječi Evanđelja Sv. Matije, razmišljao sam i ja o njima. Pošao sam kanoniku Petru Katanskomu (di Catana), koji doduše nije svećenik, ali je plemić i učena glava. On je u Bolonji učio pravo. Kad sam dakle k njemu došao, puno smo se razgovarali o tebi. I ovo sada, što sam te pozvao k sebi, nije bilo samo radi tebe. I radi mene. I radi Petra iz Katane. Znaj, dragi Franjo, da smo nas dvojica, Petar i ja, pomislili na to, da se pridružimo k tebi.

Franjinim licem zasja trak svjetla. On pruži sklopljene ruke prema Bernardu, koji nastavi:

— Pitam te u Petrovo i u ime svoje: jesmo li vrijedni i dostojni, da ti se pridružimo?

Franjo nije mogao odgovoriti, jer su u taj čas trijemom stali odzvanjati koraci. Bernardo pohiti, da otvori vrata. Bio je to kanonik Petar Katanski. Došao je, da se dogovori s Franjom i s Bernardom, koji mu je pričao, kako su on i Franjo probdili svu noć. Kanonik im predloži napokon, da pođu zajedno u crkvu Sv. Nikole, što stoji na putu prema Porcijunkuli. Putem su se razgovarali, kako bi i Petar i Bernardo željeli doznati volju Božju: da li bi se pridružili Franji.

— Znate što? — reče Franjo. — Kad stignemo u crkvu Sv. Nikole, otvorit ćemo tri puta Sveto Pismo. Što tako slučajno nađemo u Evanđelju, neka nam bude očitovanje od Boga.

Tako i učiniše. Kad su knjigu prvi put otvorili, našli su na čelu stranice evanđelja Sv. Luke, i to poglavlje VIII., redak 22, koje glasi: »Prodaj sve, što imaš, pa razdijeli među siromake i imat ćeš blago u raju, i slijedi mene!« Pročitavši to zaklopiše opet Sv. Pismo pa položiše knjigu na hrbat i pustiše, neka se tako otvori sama. Knjiga se otvori, a oni ugledaše poglavlje XIV., redak 33. istoga evanđelja, koje glasi: »Koji se ne će da odrekne svoga imetka, ne će biti sposoban, da postane mojim učenikom.« I treći put im se otvorilo Sv. Pismo i pokazalo poglavlje XII., redak 33. i 34., koje glasi: »Prodajte sve, što imate, pa dajte milostinju, jer gdje je blago vaše, ondje će biti i srce vaše.«

Bernardo i kanonik Petar bili su sada sami sa sobom načistu i s Franjom potpuno sporazumni. Odmah su se stali dogovarati, kako će sav svoj imetak razdijeliti siromasima.

Bernardo je bio vrlo bogat: imao je lijepu kuću i vinograd, te mnogo zlata i srebra. Još isti dan je prodao kuću i vinograd trgovcu, koji ga je već više puta tražio, da jedno i drugo kupi. A sutradan je sav svoj pokretni imetak dao otpremiti pred stolnu crkvu. Za se je zadržao samo jedno odijelo i kabanicu. Tamo

pred crkvom počeo je siromasima dijeliti pune šešire i zlatnog i srebrnog novca. Tako bogato nadareni rastrčali su se siromasi po gradu i razglasili, da Franjo i Bernardo dijele novac. Doskora se mnoštvo svijeta stiskalo, da se domognu bez truda novaca. Nastala je kod toga takva gužva, da je Bernardo obustavio takvo dijeljenje novaca, pa odredio, da se poslije podne svi, koji još nisu ništa dobili, imadu staviti u jedan red, a on i Franjo će im redom svakome podijeliti dar.

Kad su se poslije podne siromasi svrstali u dugi red, pristupio je pop Silvestar, od kojega je Franjo za jeftin novac dobio kamenja za gradnju crkve Sv. Damjana, te je zahtijevao, neka mu Franjo, kad već dijeli novce, sada nadoplati, što mu je on onda bio popustio od cijene kamena. U red postavljeni siromasi stadoše vikati i zviždati te psovati Silvestra, a Franjo zagrabi zlatnih dukata, koliko je mogao s obim rukama zahvatiti, pa mu ih baci u šešir.

— Je li dosta, velečasni ? — upita Franjo. — Ako nije, evo još !

Silvestru je cio prizor postajao sve neugodnijim, te se počeo stidjeti, jer kad je prolazio pred redom prosjaka, čuo je porugljivih, srditih i prostačkih primjedaba svake vrsti. Da se siromasi nisu susprezali pred Franjom i Bernardom, došlo bi bilo i do krupnih pogrda. Pohlepa za novcem prevladala je ipak stid, i pop Silvestar s prkosnim zadovoljstvom odnese svoje zlatnike.

Kanonik Petar bio je brzo gotov s dijeljenjem, jer je imao tek malu prištednju od svojih dohodaka. Bio je sin jedne od plemenitaških obitelji, gdje sam najstariji sin dobiva baštinu otaca, dok mlađi sinovi postaju časnici ili crkveni dostojanstvenici, ako i ne postanu svagda i svećenici. Tako se mlađima u Franceskoj — gdje su ih zvali »les cadets«, to jest mlađi — osigurala gdjekad sjajna budućnost i više-manje lijep dohodak.

Kad su tako razdijelili sav Bernardov i Petrov imetak, sva su trojica bili siromašniji od prosjaka, koje su nadarili. Rukovali su se vesela srca, kao da su dovršili vrlo unosan posao. Zatim odoše u crkvicu Blažene Djevice Marije Anđeoske. Tamo su našli Morika. S njegovom pomoću povećali su Franjinu kolibu od pletera i uredili stan za četvoricu. Oni su Morika sebi ravnim smatrali, a on je ostao vazda čedan, pa je za cijelog života govorio, da su Bernardo i Petar Katanski bili Franjini prvi drugovi. Sebe nije ni brojio.

Sutradan pođoše u Asiz pa stadoše na ulici pozivati ljude, neka čine pokoru, jer da je blizu kraljevstvo nebesko. Sami su sebe nazivali asiškom pokorničkom braćom. Tumačili su, kako će svijet živjeti u ljubavi i slozi blažen život već na ovom svijetu. Onda su stali prosjačiti hljeba. Ljudi su bili ganuti, pa su u Morikov veliki lonac, što ga je odnekale bio dobio, bacali ne samo hljeba, nego i mesa i kolača. Mnogi su im se divili, ali mnogi su ih opet grdili, što su raspoklanjali svoj imetak pa sada moraju da na tuđi trošak živu.

17.

Osam dana izakako su se Bernardo Kvintavalski i Petar iz Katane pridružili Franji (16. travnja 1209.), pošao je neki mladi Asišanin da potraži Franju. Susreo ga je u šumici kraj Porcijunkule. Čim ga je ugledao, baci se pred njim na koljena i zamoli ga, da ga uzme za svoga druga. Bio je to ugledan mlad građanin, imenom Egidije.

— Bog ti je iskazao veliku milost, — reče Franjo taknuvši ga blago po ramenu, — kad je u tebi pobudio želju, da postaneš Božjim Vitezom.

I odmah ga odvede k svojim drugovima, a zatim pođe s njim u Asiz, da i on promijeni svoje otmjeno odijelo s pokorničkim, što je bilo kao i Franjino užetom opasano.

Putem ih susretne prosjakinja, koja zamoli, da joj za Boga što dadu. Budući da nisu imali novaca, reče Franjo Egidiju, neka joj pokloni svoju lijepu kabanicu. Egidije rado posluša Franjinu prvu zapovijed, te je bio ushićen s toga doživljaja i mislio je, da je prosjakinja, uvijena u njegovu kabanicu, nestala u nebo, kad se od njih udaljila bila.

Pristupom Egidija Franjina je bratovština mnogo dobila, jer je postala svuda obljubljena i rado viđena. Egidije dopunjavao je Franju, koji je najvolio zaroniti u mistični zanos, dok je Egidije bio sasvim praktičan čovjek.

Franjo je u Asizu i u obližnjim selima iskušao bio svoj govornički dar, pa je sada odlučio da pođe s Egidijem u Ankonu (Ancona). Bernarda i Petra iz Katane poslao je u Toskanu, a Morika je ostavio u Asizu, da pomaže u bolnici gubavih.

Franjo je od dana na dan sve ljepše govorio. Dobar dojam njegovih riječi povisio je njegovo raspoloženje, polet njegove fantazije postao je sve življi. Putovanje s Egidijem uzbudilo je u Franji svu živahnost njegovih mladenačkih dana.

Svuda je na poljima i u vinogradima Franjo radnicima pjevao lijepe pjesme, pa su ga ljudi rado slušali. Kad ih je onda pozivao na pokoru, mir i slogu, primali su dobro njegove rječi te su njemu i njegovu drugu rado davali hrane i konak iza dovršena zajedničkoga rada. Franjo je naime vazda sa seljacima oštro prionuo uz posao. Isto tako i njegov drug.

U gradovima je Egidije bio spretniji od Franje, pa je znao zaslužiti svakidašnji hljeb za sebe i Franju, koji je stanovnicima davao duševne hrane. Bernardo i Petar iz Katane također su lijepo uspijevali, osobito u Firenci. Prije nego će Franjo i drugovi mu poći na to poslaničko putovanje, zaključiše, da će se na stalni dan opet kod Porcijunkule sastati. Tako je i bilo.

O svemu tome i o cijelom tom djelovanju Pokorničke braće mnogo se razgovaralo u Asizu, pa je

i pop Silvestar slušao te razgovore. Sve je skupa na njega silno djelovalo. Onaj stid, što ga je obuzeo, kad su mu se prosjaci rugali poradi njegove pohlepe za novcem, pečalio ga sve više i više; a u takvom raspoloženju počinjalo mu se razvijati čuvstvo udivljenja za ljude, koji su uistinu stali živjeti, kao što su živjeli i radili Isusovi apostoli. Ti su ga osjećaji sve više i više privabili i napokon sasvim zbližili Pokorničkoj Bratovštini, pa je i on odlučio, da im se pridruži. No nije to odmah učinio. Najprije se naumio ponuditi samo, da pokorničkoj braći svaki dan misu čita, pa dođe s tom ponudom k Franji.

— Ali mi nemamo ništa, pa ne možemo plaćati, — odgovori mu Franjo.

Silvestar sav smeten porumeni.

— Imaš pravo, — reče, — da me svojim riječima šibaš. Tvoj i tvoje braće primjer duboko me se dojmio. Kad budete imali dopuštenje Svetoga Oca, da se možete udruživati prema stalnome pravilu te da smijete propovijedati, i kad vas budem još bolje upoznao, i ja ću k tebi i tvojoj braći sasvim pristupiti. Zasada želim da vam služim kao brat braći.

— Nisam te htio bocnuti svojom primjedbom, — odvrati Franjo, — ali sam držao za potrebno, da ti ono kažem, što sam rekao. Meni i mojoj braći naravno će biti vrlo drago, budemo li za malu našu crkvicu imali svoga svećenika.

Bratovština je Silvestra vrlo rado primila, a revno i pobožno njegovo djelovanje isbrisavalo je uspomenu na nekadašnju njegovu pohlepu za novcem. On je ispovijedajući braću upoznao njihovu dušu pa ih je sve više i više zavolio. Osobito mu je Franjo omilio, i on ga je rado posvuda pratio te mu svojim znanjem išao na ruku. Silvestar je osjećao plemeniti žar Franjine duše, koji je i njega počinjao oplemenjivati.

Kad su se pokornička braća iza prvog apostolskog putovanja vratila u Asiz, brzo su im se stali javljati novi drugovi. Među onima, što ih je Franjo

primio, bio je neki brat Ivan, kojega su nazivali di Kapelo (di Capello), to jest od šešira, jer se nije htio obući kao ostali drugovi u habit od darovca s kukuljicom, nego je nosio šešir. Bio je to čudak, radi kojega su Pokornička Braća, a napose Franjo, imali svakojakih neprilika.

Kad je taj Ivan sa šeširom sav svoj imetak raspoklanjao pa pristupio pokorničkoj družbi, razljutila se njegova žena na njega, što ju je bez njezine privole bacio u siromaštvo. Jednoga dana srela ga je na ulici i napala ga psovkama i vikom:

— Ti si bacio mene, naše dijete i svoga bolesnoga starog oca u nevolju. Ti si moj miraz i očev mali imetak raspoklanjao, da oponašaš bogatoga Bernarda!

— Idi, pa radi, zasluži, što ti treba! — otrese se on na nju.

— Pa zar nisam i dosad radila? Zar sam mogla držati služavku? Zar nisam radila za tebe, tvoga oca i naše dijete? Šta će biti od njih, ako odem kamo u službu? — kukala žena.

— Nek idu prosjačiti!

— Ti znaš, da su ocu obje noge uzete.

— Dobri ljudi će mu pomoći.

— A kakav si ti čovjek? Neka te vrag odnese u pakao, kamo i spadaš! Proklet bio! — klela ga žena.

Mnogo se svijeta skupilo, da to gledaju i slušaju, a svi su dali pravo ženi. Kad je ona svoga muža proklela, stala je padati kiša od kamenja na njega. U taj se čas stvori kraj Ivana jedan od novih članova pokorničke družbe, kojega su zvali Filip Dugački, te svojim tijelom zaštiti Ivana od kamenja a kad je kamenje počelo padati s druge strane, skoči Filip na drugu stranu, da ga i s te strane štiti. Nato su se ljudi prestali nabacivati kamenjem, jer su opazili, da su to članovi Pokorničke Udruge, i razišli su se psujući sve skupa.

Poradi toga slučaja postalo je raspoloženje protiv Franje i njegovih drugova u Asizu nepovoljno,

te je Franjo zaključio, da se braća pokornici opet raziđu, da ljude umire i zovu na pokoru.

Brat Egidije potaknuo je pitanje, kako da udese način zasluživanja svakidašnjega hljeba. Ljeti su mogli pomagati seljacima na polju a građanima u vrtovima. Jeftine radnike, koji su samo za komad hljeba radili, rado će primati; ali zimi ne bi se moglo računati na stalnu opskrbu, pa ma bilo i sa najpotrebnijom koricom kruha. Egidije predloži, da oni zanatlije, koji pristupe bratovštini, svoj zanat dalje vrše, pa da i drugu braću u zanatu poučavaju. Taj su predlog braća primila sa zadovoljstvom.

Franjo je i s tim bio sporazuman, jer je to bilo u skladu s njegovim nazorom, da se braća moraju vježbati u poniznosti. Zato je naglasio, da službe, koje će primati pokornička braća, moraju biti najniže, a da ne smije biti nijedan brat nadzornikom nad drugima, jer to je već nešto gospodsko.

Na Egidijev predlog primijeti Moriko, da bi ona braća, koja nisu sposobna za zanat, mogla primati službu u kućama.

— Mogu, — odvrati Egidije, — ali nijedan pokornički brat ne smije primiti pivničarsku službu.

Svi su se na to nasmijali, ali je Franjo sada rekao sasvim ozbiljno:

— To je vrlo dobar predlog, jer se braća pokornici moraju odlikovati umjerenim životom, pa ne valja izvrgavati se napasti. I u jelu trebaju braća paziti na sebe. Ne smiju jelo pohotno trpati u usta. Neka bude pravilom za buduću braću, da ne jedu više od tri zalogaja izasebice.

Tom su prilikom ustanovili, koje se imadu molitve moliti kod mise, što će je svećenik Silvestar kod Svete Marije Anđeoske danomice čitati. Sva ta načela ušla su u najstarije pravilo života braće pokornika.

18.

U to doba dolazile su iz Areca (Arezzo) vijesti, da je tamo buknuo građanski rat. Zato je Franjo odlučio da pođe onamo i da pokuša umiriti duhove. Znajući, da je tamo i biskup umiješan u veliku svađu, zamoli svećenika Silvestra, da pođe s njime, te da mu otvori put do biskupa.

Došavši Franjo sa Silvestrom u Areco, našli su građane u velikoj zavadi, ali do pravoga građanskoga rata ipak još nije bilo došlo. Vijest je o tim događajima na putu do Asiza bila povećana.

Franjo i Silvestar dođoše na trg. Tamo je bilo veliko komešanje, vika i svađa. Nisu to bile samo dvije stranke u zavadi, nego ih je bilo nekoliko, a kavga se širila na sve strane. Neki se počeše batinama tući, izletiše i noževi, no prije nego se borba sviju proti svima razmahala do bezumlja, potrči Franjo prema terasi, gdje je neki usijani mladi strančar baš svršavao svoj plamni poziv na strastvenu mržnju i krvavi boj. Elegantnim, spretnim skokom nađe se Franjo pred govornikom, kome se nasmiješi mahnuvši mu prijazno glavom i rukom. Iznenađen uzmakne mladić korak natrag ne znajući, bi li planuo ili uzvratio prijatni posmjeh čudnomu došljaku. Poklonivši se pred tim njemu nepoznatim čovjekom, koji je izgledao kao prosjak, a iz kojega je upravo sijevala plemenitost i neka vanredna moć, mladi se govornik povuče nakraj terase, a Franjo se približi sasvim rubu i mahne rukama prema mnoštvu dovikujući mu vesele pozdrave.

Prizor su na terasi mnogi od naroda bili opazili. Neki su prepoznali Franju.

— Gle, gle, — vikahu, — gle Franje, sina Bernardonova!

Nastade mrmor. Svi su se pitali:

— Što li će taj čudak?

S Franjine se pojave stala buditi u grudima onih strastvenih južnjaka prerazlična čuvstva. Jedni

su ga htjeli čuti i vidjeti, drugi su s nepovjerenjem gledali u njega, neki su opet izvjedljivo čekali, što to znači; a svi su bez razlike osjetili neobičnu snagu ovoga naoko neznatnoga bića. I nehotice su se predali u vlast njegovu.

Najednom krika i vika je prestala, žamor se utiša. A Franjo zapjeva svojim ugodnim, zvonkim glasom pjesmu o Ljubavi i pomirljivosti.

Praštajte, braćo, praštajte,
praštanje silno je blago:
mržnja se stvara ljubavi,
mrsko nam postaja drago.

Srca nam Ljubav savlada,
nestaje duševni nemir;
dobro i lijepo prevlada,
bliz nam je vascijeli svemir.

Praštajte, braćo, praštajte,
ne žalujte na brata svoga,
Ljubavi primjer slušajte:
Ljubavi — Isusa — Boga!

Franjo je svršio, ali mramornu tišinu, koja je zavladala, ništa nije prekinulo. Na prozoru palače, pred kojom je Franjo na terasi stajao, pojaviše se otmjena lica, pa i na prozorima obližnjih palača. Sav je svijet pozorno slušao još i onda, kad je pjesma već bila zamuknula. Tek za nekoliko časaka zaori urnebesni tisućuglasni: »Bravo! Bravo!« popraćen pomamnim pljeskom.

Franjo podigne obje ruke u znak, da želi govoriti. A mnoštvo ga je u čudu gledalo.

— Čujmo! Čujmo! — zaore glasovi.

A Franjo progovori:

— Arentinci! Pozdravljam vas riječima: Ljubav i Dobrota! Kolika je sreća u dobroti! Kad se naša srca ukoče u ledu mržnje, onda nam se čini, da smo od Boga ostavljeni. Gorkost, osamljenost, jad i srdžba ispunjaju srca. Tad svuda prevladava zvjerstvo i očajno se gubi nada u opstanak ljudstva. Pa ipak u svačijoj duši počiva ljubav, makar bila zapretana kao žeravica u pepelu. Tako je bilo oduvijek: ljudi su se mrzili i klali, ali je ono, što je dobro u čovjeku, rodilo čežnju za spasom. Ustajali su pojedini

proroci, koji su budili u ljudima vjeru i nadu u spas. Tad se rodi u Betlehemu velika Ljubav, rođeni Sin Božji, da unese ljubav u pokvareno ljudstvo. Ljudi dobre volje i anđeli veselo ga pozdraviše, pače sa dalekog Istoka dohrliše tri mudraca, da pozdrave novorođenu nebesku Ljubav. Tako je daleko doprla čežnja za l j u b a v l j u ! A kako i ne bi, ta tko bi znao sve tajne znanosti ovoga svijeta a ne bi imao Ljubavi, sva mu znanost ne bi pomogla ! Pa da mu je vjera jaka tako, da bi mogla bregove premještati, ne bi mu to pomoglo, bez Ljubavi on ne bi bio ništa. Da, tko sav svoj imetak razdijeli siromasima, a svoje tijelo dade, da ga spale, a ne bi imao Ljubavi, ništa mu ne bi pomoglo. Ljubav je ustrpljiva, blaga. Ljubav nije nenavidna, ljubav se ne hvali, ona se ne naduhava, ona nije nepristojna, ona nije lakoma, ne da se razdražiti, ne misli na zlo, ona se raduje poštenju, oprašta sve, nada se svemu, podnosi sve. Ljubav ne će nikada prestati : makar svi jezici prestali, makar sve nestalo : ostat će Vjera, Nada i Ljubav. Ali je Ljubav najjača među njima. Držite se Ljubavi ! To vam, dragi moji Aretinci, poručuje apostol Pavao, koji je također nekoć bio grješnik, ali se obratio, kad mu je duša čula glas Isusov : i sve, što je u njegovoj duši bilo ljubavi, planulo je u velikoj Ljubavi, što izvire iz srca Isusova. Ja, siromašni grješnik i pokornik, poručujem vama, velikašima i mogućnicima, da je sva vaša vlast nestalna, ako nije osnovana na Ljubavi. I vi, maleni, svi, koji mrzite pa svoja srca ne otvarate Ljubavi, svi vi znajte, da vam je sreća zlo osnovana. Samo sklad i ljubav čvrsti su temelji trajne sreće, dobrih djela, lijepih uspjeha. Ljubav, koja je s neba sišla k nama, da ljude spasi, propeta bi na Križu, da žeđajući umre, ali poslije tri dana ustade od mrtvih. Ona živi, ona će svojom krvi potvrđenu nauku k cilju privesti, jer je Ljubav jača od Smrti !

Tu Franjo zašuti časak. Objema rukama prijeđe preko čela i očiju, onda okrene lice prema nebu, kao da s visine čeka okrepu i snagu. A mnoštvo odlič-

noga i priprostoga svijeta, što je zatravljeno slušalo biser-riječi toga Božjega Sirotana, uskomeša se.

— Slušajmo, slušajmo ! — začuje se glas tu i tamo, a bezbroj glasova ponovi isto.

I Franjo nastavi :

— Ljubav uzdiže dušu tako, te osjeća jedinstveni izvor svega života, pa zato obuhvaća sve, što živi. Što više : ona osjeća jedinstvo sreće i nesreće, boli i slasti, a iz toga osjećaja izvire velika ona samilost sa svom bijedom ovoga svijeta i sva radost za milote ovoga života. Za takvu ljubav iščezava vrijeme, zato na vijeke živu oni, u kojima se upali ta velika ljubav, a od plamena ljubavi njihove ponovno se opet upaljuju novi plamenovi ljubavi !

— Čujmo ! Čujmo ! — viknuše i opet sa više strana.

— Pokušajte, pomirite se sa svojim neprijateljima, pa ćete osjetiti, kako će vam to duši goditi !

— Čujmo ! Čujmo ! — javljali su se neprestano nestrpljivi glasovi.

— Ta svaki od vas jedva čeka, da mu dođe ususret tobožnji neprijatelj, pa da ga stvori svojim prijateljem. Pokušajte, braćo, uvjerit ćete se, da u Arecu ima samo dobrih ljudi, d o b r i h i s r e t n i h.

Franjo je te riječi izrekao s tolikom dobrotom, da su se mnoge oči suzama orosile. Mnogi, koji su se prije Franjina govora baš htjeli da potuku puni mržnje, potrčaše jedni prema drugima, pa se ogrliše i izljubiše uz veselo klicanje i povlađivanje onih, koji su ih okruživali. Ljudi su sa svih strana hrlili prema Franji, cjelivali mu ruke i skute i nastojali da se bar dotaknu trošne haljine njegove. Oni, koji su podalje bili pa nisu do Franje mogli doći, vikali su sa svih strana :

— Bog te blagoslovio ! Bog te blagoslovio !

19.

Dok je Franjo tako uspješno govorio, stajao je njegov drug svećenik Silvestar postrance nedaleko od njega. Tamo ga ugleda aretinski kanonik Aleksije pa mu se približi. Dok su Franju prekidali oduševljeni povici naroda, oba su se svećenika razgovarala o Franji; a kanonik upozori Silvestra, da će biskup možda zamjeriti Franji, što bez njegova dopuštenja javno govori. No kanonik je Silvestru obećao, da će ih obojica odvesti k biskupu pa ga izvijestiti, da je to bila tek slučajna improvizacija.

Što je obećao, to je i učinio. Glas o Franjinu velikom uspjehu već je dopro do biskupa, te je milostivo uslišao kanonika Aleksija, kad ga je zamolio, da primi Franju i njegova druga Silvestra.

Arentinski je biskup bio jedan od onih crkvenih poglavara, koji su se smatrali članovima visokoga feudalnog plemstva, te su se bavili aktivnom stranačkom politikom. U crkvi su bili pobožni i dostojanstveni, ali s misnim su odijelom svukli svećenika pa su postali svjetovni velikaši. Tako je arentinski biskup bio izvrstan jahač i strijelac, a u svojim sjajim govorima naglašivao je radije strogost i kazne, nego praštanje i ljubav. Koga je iz političkih razloga zamrzio, tomu nikad nije oprostio, makar bi taj njemu omraženi svojim djelima i svojim životom i zaslužio štovanje i priznanje. Nije razlikovao veliku znamenitu gospodu od malih ljudi, koji su mu se zamjerili: jednakom ih je mržnjom nastojao uništiti. U političkim pitanjima bio je genijalan čovjek velikih vidika, ali maljušan utoliko, što nije podnosio, da itko bude drugoga mnijenja nego li on, pa bio to i čovjek, koji ga je štovao i ljubio.

Kad mu je kanonik predstavio Silvestra i Franju, koji su čedni ostali blizu vratiju, biskup jedva skrene prema njima hladno i strogo svoje lice.

— Ti si, — reče pogledavši postrance Franju, — ti si na javnom trgu propovijedao. Ja te upozorujem, da je moja zadaća propovijedati u mojoj biskupiji, a drugi mogu propovijedati samo, ako ih ja ovlastim.

A onda videći Franjino čedno, da, ponizno držanje, nastavi nešto blažim glasom:

— Ti si, kako čujem, lijepo i dirljivo govorio pa si uspio primiriti mnoge moje svadljive Arentince. No ja imam mnogo protivnika, sa mnom se sigurno ne bi nijedan pomirio, sve da je tvoj govor i čuo.

— Ako smijem pitati: je li je Vaša Milost pokušala postići, da se s protivnicima pomiri? Držim, da bi Vaša Milost uspjela, — reče Franjo s ubjeđenjem.

Biskup se nasmiješi jedva zamjetljivo podrugljivim smiješkom. Odgovor mu se sviđao. Činila mu se vrlo originalna misao, da bi on, veliki arentinski biskup, učinio prvi korak, da se s protivnikom pomiri.

— Uvjeren sam, — reče Silvestar lukavo, — da se primjerice opat iz Kamaldolija (Camaldoli) ne usuđuje učiniti prvi korak, jer on ne zna, bi li se Vaša Milost htjela s njim pomiriti.

Nemili odnos između arentinskoga biskupa i opata iz Kamaldolija bila je stvar opće poznata.

Biskup oštro pogleda Silvestra i uspravi se u svom udobnom naslonjaču.

— U čije ime ti govoriš? — upita.

Silvestar se smete i pokunji ne znajući, što da odgovori. Franji se ražali, kad je vidio Silvestra u neprilici.

— U ime Ljubavi, — odgovori Franjo mjesto Silvestra, — one Ljubavi, o kojoj apostol Pavao govori.

Ohrabren svojim velikim govorničkim uspjehom usmjelio se progovoriti. Pri tom je upro u biskupa rječiti svoj pogled, u kome se zrcalila sva ljubav i sva dobrota, koju je Franjo želio usaditi u svačije srce. Biskup se zagleda čas u Franjine oči.

— Dobro, — reče onda. — U ime te Ljubavi ovlaštujem vas obojicu, da pitate opata u Kamal-

doliju, da li je voljan popustiti i da li uviđa, da ima krivo.

— Mi smo Vašoj Milosti vrlo zahvalni, — reče Silvestar, — što nas je ovlastila, da započnemo ugovarati mir. Idemo odmah u manastir Kamaldoli.

Biskup ih nato blagoslovi i otpusti.

Izišavši Franjo i Silvestar iz odaje biskupove, sretnu kanonika Aleksija, koji se bio povukao u predsoblje. Odmah mu rekoše, što su kod biskupa postigli, pa im je kanonik čestitao na uspjehu, a oni su se zatim s mjesta uputili u Kazentinsku dolinu (Casentino) u Kamaldoli.

Opata su našli u samostanu te su započeli s njime ugovarati. Silvestar, koji je vodio pregovore, bio je dobro upućen u kanonsko (crkveno) pravo, te je dokazivao opatu, da njegovo patronatsko pravo na aretinsku crkvu Sv. Marije od Milosti (delle Grazie) nije baš sasvim utvrđeno, pa da bi zato probitačno bilo, da se opet s biskupom nagodi.

— Da se nagodim ? — ogorčeno klikne opat. S gospodinom aretinskim biskupom ? Taj se ni s kim na svijetu ne će nagoditi. Taj samo zahtijeva, da se svatko njegovoj volji podvrgne !

— Ali biskup je upravo nas ovlastio, — reče Franjo, — da započnemo pregovore glede nagodbe.

— Dobre je zastupnike birao, — reče opat sa smiješkom. — Glas o tvome velikom uspjehu, Franjo, dopro je i do nas.

I on se pokaže skloniji na pregovore s biskupovim izaslanicima. Silvestar predloži, da se opat odrekne prava neposrednoga patronata, pa da će mjesto toga imati pravo da predloži biskupu trojicu kandidata. Biskup da će jednoga od te trojice imenovati župnikom crkve Sv. Marije od Milosti.

— Dobro, — reče opat, — ali biskup neka se obveže, da će uvijek prvoga, kojega predložim, imenovati.

Silvestar se nasmiješi pa rastumači Franji, o čemu se radi.

— Držim, — primijeti Franjo, — da će biskup vama za volju vazda birati prema vašoj želji.

Pun vjere i nade vrati se Franjo sa svojim drugom u Areco, da izvijesti biskupa o stvari s opatom.

Međutim je Franjina misija već donosila silne plodove. Mnoge su se obitelji i mnogi pojedinci pomirili, te je nastalo u Arecu vrlo pomirljivo raspoloženje. Biskup je zato i sa svoje strane postao susretljiviji pa je pristao na opatove predloge. A kad se u gradu pročulo, da se biskup s opatom pomirio, pomirili su se i biskupovi pristaše sa svojim protivnicima.

U gradu je nastalo opće veselje, pa kad je opat iz Kamaldolija došao da sklopljenu nagodbu svečano s biskupom potvrdi čitajući s njim zajedno veliku pontifikalnu misu, bila je crkva dupkom puna.

Franjo nije htio biti kod te mise, da ne bi došlo do glasnih izražaja priznanja. On je sa Silvestrom za vrijeme mise klečao pred gradskim zidinama blizu crkve Sv. Marije te je Bogu zahvaljivao na tom prvom velikom uspjehu svojega apostolata Mira i Ljubavi.

Iza svečane molitve stajao je Silvestar kraj Franje, koji je još uronjen bio u zanosnu svoju molitvu zahvalnicu. U taj se čas golemo jato vrana diže sa krovova kuća aretinskih te graktajući odleti iz grada.

— Gle, Franjo, gle ! Tamo lete iz Areca demoni nesloge ! — Silvestar pokaže prema jatu.

Franjo nije pogledao uvis, već je još dublje spustio glavu te skrušeno i sretno zahvaljivao Bogu.

20.

Čitavom Umbrijom i Toskanom proširila se vijest o događaju u Arecu. Mali se Asiz ponosno uzbudio poradi uspjeha svoga građanina Franje, Bernardonova sina, koga su dosele mnogi još prezirali, mnogi mu se izrugivali, mnogi sažaljevali.

— Taj ludov ipak nije lud, — govorili su, — kad znade onako spasonosno djelovati na ljude. Taj bijednik nije bijedan, kad od bogatstva duše svoje može dijeliti drugim dušama toliko blago: Ljubav i Mir.

Osobito se radovao biskup asiški, vrli Guido Sekundi (Guido Secundi). Dao je Franju pozvati k sebi, da mu izrekne svoje veliko priznanje. Tek je žalio, što je Franjo sasvim zapustio koralno pjevanje u katedrali. Franjo se nakloni u znak zahvalnosti.

— Zamjenik moj, — odgovori na laki prekor biskupov, — vrlo me dobro zamjenjuje. Ja više ne bih želio u svečanim zgodama pjevati, htio bih samo da budem trubadur Božji.

— Hoćeš li da budeš dosljedan, — odvrati biskup Gvido, — onda se ne smiješ nazivati trubadurom. Trubaduri su danas više-manje velika gospoda. Želiš li biti sirotan Božji, možeš se sravniti samo s pelivanima, žonglerima (jongleur), koji se nazivaju latinski jaculatori, a provansalski guillari, i koji su bili sluge i pratioci trubadura. Ti pelivani uzeli su siromaštinu za suprugu (uxorem cui nomen erat paupertas).

— Vaša Milost ima pravo. Nazivat ću se samo Božjim Sirotanom, jakulatorom, a Siromaština će biti mojom zaručnicom. Ona je Isusa pratila do na križ, kamo su ga siromašna, gola pribili, te mu je ostala vjerna. Ja sam nju od Isusa primio za zaručnicu i ostat ću joj vjeran do posljednjega časa svoga života.

Biskup je bio ganut zanosom pobožnoga Franje, koji je tako do skrajnosti htio slijediti život Isusov.

— Moj sinko, — reče, — ti lijepo i plemenito osjećaš i radiš tim, da hoćeš ljude naukom Božjom i svojim primjerom dovesti na pravi put, ali i najplemenitije nastojanje nailazi na otpor kod onih, koji teško i polako misle. Ja već sada slušam tužbe protiv tebe i tvojih drugova, a bit će i svakojakih navala. Ti i tvoji drugovi trebate moćnu zaštitu.

— Ne bojim se nikoga. Bog je meni sam pokazao cilj i put do cilja, — odvrati Franjo.

Biskup je Gvido uvidio, da se s Franjom ne će moći nikako sporazumjeti, pa ga je milostivo otpustio,

Golemo se jato vrana diže s krovova aretinskih kuća...

a onda je po svom tajniku dao dozvati svoga kanonika, Franjina druga, Petra iz Katane. Biskup ga je vrlo prijatno pozdravio, te mu odmah iznio svoje zahtjeve.

— Ti si se s mojim dopuštenjem pridružio Franji u Pokorničku Bratovštinu, jer se od tebe nadam, da ćeš ju voditi pravim putem tako, da se iz nje razvije Red na temelju jednoga od redovničkih pravila, koja postoje.

— Vaša Milost neka mi dopusti spomenuti, — odgovori Petar iz Katane, — da je Petar Damianus i Bernardo iz Kjara Vale (Chiara Valle) tê redovnike tako opisao, da mi nikako ne bismo htjeli živjeti po njihovim pravilima. Mi hoćemo da živimo u potpunom siromaštvu, kako je živio Spasitelj sa svojim učenicima.

— Moj dragi, — biskup će, — Isus je svojim učenicima savjetovao, kako treba da se vladaju, kad idu na misije, ali je već prva kršćanska općina imala imetak, kojim su đakoni upravljali. Pojedinci su se odricali imetka za zajednicu, u kojoj su ostali bili dakle suvlasnici. Ananija i Safira su pače smrću kažnjeni, jer su sebi htjeli zadržati osebunjak.

— Molim, mi ne ćemo da imademo nikakav, pa ni zajednički imetak, kao što ga nisu imali ni Isusovi apostoli, — odvrati Petar.

— Dok vas je malo, dotle ćete moći to provoditi, ali kad vas bude mnogo, onda to vaše načelo može postati socijalnom pogibelji. Gledaj, kud su zabasali Valdezi ! — opet će biskup.

— Pa je papa Inocent III. ipak milanskim humiliantima dopustio, da živu apostolski i da propovijedaju, izakako su se odrekli svojih krivih nauka. I jedna grana Valdeza pod vodstvom nekoga Hueske dobili su istu dozvolu, a mi ne ćemo ništa drugo, nego ovi tako zvani »Siromašni Katolici«.

— Dobro, — nato će biskup. — Papa je tu dozvolu dao, izakako je strogo ispitao vjeru i moral njihov. Morate dakle svakako i vi u Rim k Svetom Ocu pa morate moliti od njega dozvolu, da tu svoju Pokorničku Bratovštinu uredite i da dobijete pravo propovijedanja.

— Mi ćemo drage volje ići u Rim, — ponizno odvrati Petar.

— Morate znati, da se svećenstvo na mnogim mjestima tuži na vas baš radi vaših propovijedi. Bit će uostalom dobro, da sam prije vas pođem u Rim i da vam utrem put k Svetom Ocu, da ne bi izgledalo, kao da se dolazimo opravdavati.

Kanonik se nakloni a biskup nastavi :

— Ponajprije ću u Orvieto (Orvietto), pa kad ondje obavim poslove, idem u Rim. Javit ću ti, kad onamo stignem i sve za vas pripravim, da onda i vi dođete za mnom.

Petar iz Katane poljubi ruku biskupu i ode, izakako mu je biskup još na srce stavio :

— Idi k Franji, pa mu reci, neka ne propovijeda, dok se ne vratimo iz Rima i dok ne ishodimo papinu dozvolu.

21.

Spadalunga, konsul u gradu Gubiju (Gubbio), stanovao je izvan grada u svojemu kaštelu, koji dosada nije bio Rufino Šifi (Sciffi) napastovao, samo je dodijavao tom odličnomu čovjeku tim, što ga je sprečavao, da dolazi u gradić, gdje je imao službena posla.

U posljednje vrijeme opazio je Spadalunga po nekim znakovima, da se Rufino sprema napasti njegov kašteo. U toj nevolji obratio se na grofa Favorina Šifija s molbom, da svoga sina ukroti. Molio je ne samo u svoje ime, već i u ime cijeloga grada Gubija, koji je počeo stradavati od Rufinova opsjeđanja. Javljao se već glad, a građani su strepili od straha, da bi taj njihov V u k, kako su ga zvali, mogao navaliti silom i u grad, pa ga opljačkati, kako je to već na više mjesta učinio.

Grofu Šifiju dodijale su tolike tužbe sa svih strana, pa je odlučio, da će protiv svoga sina postupati s najvećom strogosti. Vitez Đentili (Gentili) bio je grofu

uvelike obvezan zato, što mu je dao bio lensko dobro Belvedere, pa stoga nije ni pomislio, da se Rufinu osveti radi toga, što mu je ubio kćer Beatu. Ali sada, kad je grof njemu povjerio vodstvo vojnika, koji su se imali boriti protiv Rufina, rado je preuzeo tu zadaću.

Grof Favorino znao je, da svoga divljega Rufina ne će drugačije ukrotiti, nego silom; znao je i to, da se Rufino ne će dati sklonuti ni na kakvu nagodbu. Trebat će ga shrvati. Uzdao se u Đentilijevu plemenitu ćud, da će se zadovoljiti tim, da Rufina živa uhvati.

Odluka grofa Šifija, da skrha vlast svoga sina, teško se dojmila grofice Hortolane, pa se ona molila Bogu, da joj spase muža i sina. Strepila je za oba, a još joj je uza to krvarilo materinje srce poradi zlodjela, što ih je Rufino počinjao.

Mladoj Klari nisu smjeli ništa još da kažu o očevoj nakani, da navali na Rufina. Ona je od onoga groznog čina, kad je vidjela, kako je Rufino rinuo bodež u grudi mile joj Beate, samo s užasom pomišljala na brata. Odonda ga nije više vidjela, a ni razgovora nije o njemu bilo u obitelji. Mlađe sestre Klarine Agneza i Beatriče, koja je dobila ime na uspomenu pokojne Beate Đentilijeve, jedva su i znale, da imadu brata. Tajinstvena je koprena prikrivala za djevojčice neke događaje, o kojima se radije šutjelo.

Klara nije nalazila zabave ni veselja ondje, gdje ga nalaze druge djevojke njene dobi. Njena je duša bila s užasna prizora rano sazrela, te je samo u molitvi i u vršenju vjerskih dužnosti tražila i našla zadovoljstva. Bila je sretna, kad je slušala pripovijedati o Franji Bernardonu, koga je još iz djetinstva svoga vrlo voljela, iako Franjo, otkad se učinio prosjakom, nije više dolazio u palaču grofa Šifija. U jednu ruku žacao se on da ondje moli milostinju, jer se bojao, da bi ga htjeli preobilno darivati, a u drugu nije htio ni sebi ni obitelji grofa Šifija da doziva u pamet krvav spomen, što bi svima iskrsnuo pred očima, da njega vide. A onda možda bi se u duši njegovoj probudilo

slatkogorko sjećanje na pokojnu Beatu, kad bi stupio u prostorije, gdje ju je toliko puta susretao u društvu grofice Šifi i s malenom Klarom. No iako je on izbjegavao kuću grofovu, nisu tu nikad prestajali živo pratiti sve, što se događa sa sinom Bernardonovim. Često su s udivljenjem govorili o njegovu idealnom poletu i zadaći, koju je sebi stavio.

Tako se desilo, da ni Franjo nije slutio, što se sprema protiv Rufina.

22.

Neizreciva je nestrpljivost ovladala Franjom. Nikako mu nije prijalo da počeka, dok mu biskup Gvido iz Rima ne pošalje poruku, neka dođe sa svojim drugovima. Odlučio je, da će što prije krenuti put Vječnoga Grada, tek je još imao da primi nove pokornike, koji su htjeli da mu se pridruže. Iza toga činilo mu se, da ga ništa ne priječi više, da putuje. Petar iz Katane opominjao ga doduše, neka se ne prenagli, neka počeka, dok ne dođe poziv od biskupa Gvida. Ali badava. Franjo je govorio, da bi to značilo prekidati započeto djelovanje apostolsko, te je javio braći, da se drže spremni za daleko putovanje.

Nagovarao je i prijatelja Eliju, neka putuje s njima u Rim, premda on još nije pristupio bio u njegovu Bratovštinu zato, što je htio da prije svrši nauke u Bolonji (Bologna).

— Znaš, dragi Elija, — reče mu Franjo, — da ti pravo kažem, tvoja bi nam pamet u Rimu vrlo dobro došla.

— Franjo moj, pamet i mudrost u Rimu sjede na prijestolju. Tebe će najbolje voditi tvoje dobro, veliko srce. Njega se drži.

— A treba li da povedem svu braću ?

— Svakako, — odvrati Elija. — Što su toliki ozbiljni ljudi raspoklanjali sav svoj imetak pa se

tebi pridružili, znak je, da je tvoja zamisao zdrava, pa će i tvoja riječ više važiti, kad s njima dođeš onamo. Samo mi se ne sviđa, što si primio toga Ivana »sa šeširom« u svoju Bratovštinu. Što se on ne će da odijeva kao ti i ostali drugovi, znak je neposluha. Čuvaj ga se! Ostaj s Bogom! Ja hitim u Bolonju. Ljetni semestar je kratak. Vratit ću se doskora. Možda ću te još da sretnem na tvom povratku iz Rima.

Malo zatim spremila se Franjina družba na put. Osim Franje bio je tu Petar Moriko, Bernardo Kvintavalski, kanonik Petar iz Katane, mladi građanin Egidije, pa Ivan »sa šeširom«, zatim Filip nazvan Dugački, veoma dobar govornik, onda neki Sabatin i još neki, što su živo željeli poći s Franjom. Franjo je poznavao put u Rim, jer je već putovao tamo i natrag s biskupom Gvidom, ali je to sadašnje putovanje bilo sasvim drugačije. Sad je on imao pratnju, i to dosta drugova, a svi skupa p r o s j a c i.

Franjo je sasvim dobro osjećao, da nema u njega one snage i okretnosti, koja je potrebna, da se ovakvo poduzeće provede. Predložio je zato drugovima, da sebi izaberu za vođu na putovanju okretnijega brata. Svi jednoglasno izabraše Bernarda Kvintavalskoga.

Trebalo je putem zasluživati hranu radom, pa samo u nuždi prosjačiti, jer bi se ljudi preplašili, kad bi ugledali tolike prosjake najedamput.

Mjestimice su prolazili prijekim putem kroz planine — a sve pješke — pa su napokon iza mnogo poteškoća i neugodnih doživljaja stigli u Rim kasno u proljeću godine 1210.

Kad su stigli u Vječni Grad, Franjo je sa svojim drugovima ponajprije pošao pred crkvu Sv. Petra — k prosjacima. Prosjaci su se uzbunili i rasrdili, kad su ugledali tolike takmace, ali je onaj prosjak Bepo (Beppo), što je onda, kad je Franjo bio prvi put u Rimu, izmijenio s njime odijelo, prepoznao u njemu mladoga gospodina, koji ga je onako bogato nadario bio zato, da umjesto njega smije jedan dan prosjačiti. Kad je dakle prosjak Bepo svoje drugove potsjetio

na taj svoj doživljaj, mislili su, da su eto opet preodjevena gospoda došla, da za šalu prosjače. Tim se njihovo raspoloženje s temelja promijenilo: postali su izvanredno prijatni i uslužni u nadi, da će ih konačno bogato nadariti.

Bepo je sada uzeo Franju i njegove drugove pod svoje okrilje. On se dogovorio s ostalim prosjacima, da će asiške pobornike primiti u svoja kukavna konačišta, a Bepo je Franju odveo u Frangipansku palaču grofici Settesolis. On je družini predstavio Franju i izvijestio, da je to onaj gospodin, u čijem je lijepom odijelu ono došao bio u Frangipansku palaču, da se tamo pokaže. Družina je naravno njegovu pripovijest o princu, koji je s njim zamijenio odijelo, da mjesto njega pred crkvom Sv. Petra prosjači, bila pripovijedala grofici Settesolis. No ona se isprva nije puno zanimala za taj događaj, jer je mislila, da je kakav mladi gavan možda za okladu proveo to prosjačenje u prosjačkom odijelu. No sad, kad je čula, da je taj isti gospodin opet došao u prosjačkom odijelu pred crkvu Sv. Petra, počelo ju je to živo zanimati.

Kad je dakle čula, da je Bepo toga gospodina prosjaka doveo u njenu kuću, grofica je sišla u predvorje svoje palače, da vidi, što je na stvari. Tu je Franjo stupio pred nju, pa joj se na viteški način poklonio te počeo govoriti provansalskim jezikom, kojim se tada obično govorilo u otmjenom talijanskom društvu. Čuvši to grofica promijenila je svoje držanje. Vidjela je, da je Franjo otmjen čovjek, te ga je pozvala — ne gledeći na njegovo čudno odijelo — u svoju dvoranu za primanje.

Ponudivši mu, da sjedne, zamoli ga grofica, neka joj kaže, što njegovo odijelo znači i što ga vodi u Rim. Franjo joj potanko razloži, da je došao sa svojom braćom moliti papu, neka im potvrdi pravila siromašnoga življenja i pravo propovijedanja prema evanđeoskim propisima.

— Dakle vi ćete tražiti od pape, da vam potvrdi pravila te vaše Bratovštine? — upita grofica.

— Da. Za to smo došli u Rim, — odvrati Franjo.

— Pa zar ne znate, da je papa dopustio, da se povede prava križarska vojna protiv krivovjernih katara i valdeza ? Zar mislite, da će papa vama dopustiti, što je zabranio pod kazan smrti valdezima ?

— Grofice ! — sa žarom će Franjo. — Valdezi su papi, poglavaru Crkve, otkazali posluh pa su zabasali u krivovjerstvo, pače su se gdjegdje s katarima stopili. Tim su postali pogibeljni vjeri i jedinstvu Crkve. Mi baš protivno hoćemo : hoćemo da obnovimo Crkvu, koja se ruši.

— I to vi hoćete jednomu papi Inocencu III. da kažete u lice ? Ta zar mislite, da je on baš sada raspoložen slušati kritičare i reformatore Crkve, pače da će biti voljan pristati na kojekakve reformatorske predloge ? — opet će grofica.

— Pa zašto ne ? Ta njegova je dužnost da provodi riječi Isusove.

— To isto kažu i valdezi. Znate li, što se lane mjeseca srpnja u Berziersu kod Karkasona (Carcassonne) dogodilo ?

— Ne znam, — odgovori Franjo.

— Tamo je započeo veliki albingenški rat, a u Berziersu je cijelo pučanstvo poginulo.

Franjo problijedi i klikne dršćući od uzbuđenja :

— Za Boga, grof Bourlemont, moj djed, tamo je živio, a možda je i moja dobra majka, njegova kći, tamo bila ! Otkad je iz Asiza otišla, nisam više ništa o njoj čuo.

Kad je grofica Jakobeja de Settesolis čula, da je Franjo unuk grofa, počela se s njime mnogo povjerljivije razgovarati :

— Vi kažete, da ste s drugovima došli, — nastavi grofica iza malo časka pređašnji razgovor. — Koliko ih je ? Gdje su ?

— Jedanaestorica su sa mnom došla. Ostali su kod prosjakâ pred crkvom Sv. Petra, da ih zamole, neka ih upute, gdje će preko dana naći posla, kako bi sebi zaslužili hranu a možda i konak.

— Ako kanite postići, da vas Sveti Otac papa primi, onda morate na okupu ostati. Ja ću vas odvesti knezu Koloni (Collona), kardinalu od Sv. Pavla, dobromu prijatelju mojega pokojnoga muža i naše kuće. On će znati sve najbolje udesiti. Tek vas moram upozoriti, da će kardinal vaše želje i sve vas strogo ispitivati. Kad se uvjeri, da je dobro, što tražite, on će vas sigurno toplo preporučiti i u svemu vam ići na ruku. On i kardinal od Ostije, Ugolino, papin nećak, najbliži su savjetnici pape Inocenta III.

Nato grofica pozvoni te zapovjedi staromu svomu komorniku, da se prirede dvije nosiljke. Franjo se smiješeći zahvali na nosiljci te izjavi, da će ići pješice za grofičinom nosiljkom, i to podaleko za njom, da ne bi tko pomislio : grofica ima prosjaka u pratnji !

Franjo se odmah oprosti pa ode da počeka na ulici. Kad je ugledao nosiljku a oko nje dvanaest tjelesnih frangipanskih stražara, zaklonio se iza ćoška jedne kuće, pa je onda izdaleka išao za nosiljkom sve do blizu palače kneza Kolone.

Kardinalov je ceremonijar došao grofici ususret te ju je odveo u veliku dvoranu za primanje. Kad su kardinalu javili, da je došla grofica de Settesolis, odmah uđe u veliku dvoranu, da je pozdravi.

— Grofice, — reče on, čim je ušla, — ako želite duže sa mnom razgovarati, otpustit ću asiškoga biskupa Gvida, koji je tamo u mojoj knjižnici...

— Uzoritosti, — odvrati zadovoljno grofica, — smatram to za osobito sretnu zgodu, da je baš asiški biskup ovdje. On je očito u istoj stvari kod vas, radi koje sam i ja došla. Radi se naime o unuku grofa Bourlemonta, pokorničkomu bratu Franji iz Asiza.

— Ah, to je osobito sretan slučaj ! — klikne kardinal. — I biskup Gvido je radi njega kod mene.

— To je prst Božji, kneže. Franjo iz Asiza došao je čudnim slučajem do mene, a njegovih jedanaest drugova radi u gradu. On je došao, da zamoli papu...

— Znam sve, grofice, — prekine je kardinal. — Biskup Gvido mi je sve pripovijedao. Odmah ću ga pozvati, da doznate pojedinosti, koje možda još i ne znate.

Kardinal je zatim iz knjižnice pozvao biskupa Gvida i predstavio ga grofici. Kad je grofica biskupu rekla, da je Franjo sa svojim drugovima već u Rimu, preletjela je sjena zlovolje biskupovim licem, ali on reče mirno :

— Istina je, ja sam duže boravio u Orvietu, nego što sam kanio, a Franjo je imao dug put, pa je mislio, da mu valja ranije poći.

Biskup se radovao, što je u grofici Jakobeji našao moćnu saveznicu, te je s njom i s kardinalom temeljito raspravio cijelo pitanje Franjine Bratovštine i njenih strogih pravila. Uvažili su sve teškoće, na koje će Franjo naići, ali i teški položaj pape Inocenta III. Grofica je spomenula i to, da će se neugodno dojmiti pape, ako taj mladi čovjek dođe k njemu bos, u prosjačkome odijelu.

— U ovo čudno uzrujano doba takva promjena nošnje ne bi baš bila nešto sasvim izvanredno, — odvrati kardinal, — ali je puno mučnije, što je Franjo, kako od biskupa čujem, svom dušom sklon Provansi i da najvoli provansalski govoriti. Papa baš protivno poradi albingenza zazire od svega, što je provansalsko, pa i cijelo trubadurstvo.

— Dragi Bože, — reče grofica, — ta provansalski govori velik dio talijanske inteligencije, a u Španiji i Njemačkoj visoko cijene taj jezik.

Uto uđe kardinalov ceremonijar i javi, da nekakav prosjak moli, da ga kardinal primi, a poziva se na groficu Settesolis.

— Ah, to je Franjo! — klikne grofica. — Hoćete li ga primiti. kneže ?

— Osobito mi je drago, da mogu primiti toga čovjeka, koji mi se čini, da je pozvan na velike stvari, — odvrati kardinal.

— Želim ga pozvati, da bude mojim gostom, — primijeti grofica.

— Žao mi je, grofice, ali ja njega i njegove drugove moram točno ispitati i njihov karakter proučiti. Moram ih pozvati k sebi u goste, da se s njima mogu družiti nekoliko dana.

Nato otprati kardinal groficu do glavnoga ulaza dvorane, gdje je primi ceremonijar i odvede do nosiljke. Onda se vrati pa uvede Franju, koji je dotle čekao u trijemu.

24.

S prijaznom izvjedljivošću promatrao je odlični kardinal čudnoga došljaka — Franju, koji se pred njim duboko naklonio, no čije vitko, u kukavnu halju obučeno tijelo nije moglo u svojim kretnjama zatajiti odlično podrijetlo i plemenitu dušu.

Kardinalu je Franjo odmah omilio, te je pozvao njega i drugove mu, da dođu stanovati u njegovu palaču, budući da ionako nemaju konaka. Franjo svesrdice zahvali kardinalu na velikodušnosti, ali reče, da oni kane konačiti s prosjacima, što se danju zadržavaju po stubama bazilike Sv. Petra. Međutim kardinal nato izjavi veoma odlučno, da to ne može i ne smije biti, jer da ih on želi pobliže upoznati, pa zato da hoće više dana s njima da provede pod istim krovom. U večer u osam sati jest večera : svi neka se točno u to doba nađu u palači.

Franjo je razumio želju kardinalovu te obeća, da će izvršiti nalog njegov glede stanovanja u njegovoj palači. Tek je zahvalno otklonio večeru, jer da su mu drugovi preko dana kojegdje radili te zaslužili komad hljeba. Više im ne treba.

Kardinal nato blagoslovi Franju, a on poljubi rub njegove kabanice te ode tražiti svoje drugove.

Na večer poslije šest sati skupiše se pred bazilikom Sv. Petra. Svi su bili našli posla : jedni su cijepali drva, drugi nosili vodu, treći brašno, neki su u

marmorijama pilili mramorne ploče od starorimskih stupova za ures podova u crkvama, ostali su radili na poljima i u vrtovima. Svaki je imao još hrane, što su je preko dana zaslužili. Svi su se odazvali pozivu kardinala od Sv. Pavla, pa su došli samo na konak. Kardinal Kolona ih je dao smjestiti u jednom krilu svoje velike palače. Franjo je dobio posebnu veliku lijepu sobu, ali je na tom odlikovanju zahvalio, pa je otišao k svojim drugovima te se s njima do kasno u noć Bogu molio, a onda legao na pod i od velikog umora zaspao isto kao i njegovi drugovi.

Drugo su jutro išli k sv. misi u obližnju crkvicu, a onda su se vratili u kardinalovu palaču, jer se on s njima htio da razgovara.

Kad su došli kardinalu Koloni, bio je tamo i Ugolino, kardinal od Ostije, najveći dostojanstvenik među papinim doglavnicima i po službi i po ličnom rodbinskom odnosu s papom. Oba su kardinala s Franjom i njegovim drugovima bili vrlo prijazni.

Kardinali su ponajprije govorili s Franjom pa su mu preporučili, neka prihvati koje od redovničkih pravila, koja već postoje, jer bi to bio najkraći i najbolji put, na kojemu bi postigao, da mu se želja ispuni.

— Ne ću, — odgovori Franjo, — da osnujem nikakav Red. Ja hoću, da djelujemo, kao što su apostoli djelovali. Ne ću, da živimo u kakvu manastiru. Hoću da imamo m j e s t o sastajanja, ali ne ću da imademo kakvo kućanstvo, zato želim, da živimo od slučajnoga rada, što ga nađemo, ili od prosjačenja u slučaju nužde, kad nema posla. Naša glavna zadaća valja da bude p r o p o v i j e d, naš život primjer i potvrda onoga, što propovijedamo. Ni apostoli nisu bili redovnici, pa ne ćemo ni mi. Hoćemo da živimo i djelujemo strogo prema Isusovim riječima u Evanđelju. Širiti Ljubav i Mir naša je zadaća. Uostalom hoćemo da budemo pomoćnici svećenikâ u njihovu svetom zvanju.

Kardinali su slušali vrlo pozorno te oduševljene Franjine riječi, a kardinal iz Ostije upravo je bio ganut od vatrenoga i srdačnoga načina, kojim je Franjo govorio. Kardinali milostivo otpustiše Franju rekavši, da će sutra s pojedincima njegovih drugova govoriti, da i njih upoznadu. Htjeli su se uvjeriti, da li oni zbilja slijede Franju iz osvjedočenja ili samo iz nagona oponašanja.

Sutradan ih je pozvao kardinal od Ostije.

— Čujem od biskupa Gvida, — reče ponajprije Bernardu Kvintavalskome, — da si bio bogat čovjek i da si sav svoj imetak raspoklanjao te se pridružio Franji.

— Jest, ja sam to učinio, jer to Isus u Evanđelju zahtijeva.

— Isukrst to doduše ne zahtijeva, — reče kardinal, — on se družio i s bogatašima, a među njegovim pristašama bilo je i bogatih ljudi, kao n. pr. Nikodem. Ti nisu svoj imetak raspoklanjali.

— Molim Vašu Milost, mi smo s Franjom našli u Evanđelju, kad smo od Boga savjet i uputu tražili, baš ona mjesta, gdje Isus zahtijeva, da se imadu odreći svoga imetka oni, koji ga hoće slijediti. Osjećam, da mi je duša slobodna, otkako sam se odrekao tereta svoga bogatstva.

Kardinal se smiješeći okrene Petru iz Katane:

— A što je tebe, kanoniče, sklonulo, da si sebi na leđa natovario teret siromaštva? Kako si ti, vrstan pravnik, došao do te odluke?

— Ja sam upravljao kaptolskim imetkom, pa sam osjetio, da mi se srce leđi već tim, što sam tuđim imetkom upravljao. Kad sam vidio, kako je sin bogatoga Bernardona sretan, otkad je prigrlio siromaštvo, i ja sam zaželio nakit poniznosti, koji mi je nestao kad sam tuđim imetkom upravljao.

Kardinal pruži Petru ruku, koju Petar poljubi. Onda upita kardinal isto Egidija.

— Priznajem, — reče Egidije, — da sam lako popuštao tjelesnoj pohoti, pa sam uvidio, da je potpuno siromaštvo najbolje sredstvo za svladavanje puti.

— Sinko, — odgovori kardinal, — Isus nije preporučio siromaštvo kao askezu (trapljenje tijela). On svoje sveto tijelo nije trebao trapiti siromaštvom, nego je siromaštvo prigrlio samo zato, da ljudima dade uzvišen primjer, kako cilj duševnoga života ne može i ne smije biti sticanje, čuvanje i umnažanje bogatstva.

— Priznajem uostalom i ja, — reče Egidije, — da me je privukla Franjina velika ljubav, koja se konačno uzdigla do ljubavi Boga i svih njegovih stvorova. Tim je Franjo najjače pobio krivovjerce, koji drže, da je nekakov zao bog stvorio sve tjelesne stvari. Franjina je ljubav k jedinome Bogu i njegovim stvorovima osobito spasonosna danas, gdje se sav svijet u međusobnom ratu izjeda. Ja se nadam, da će Franjo ljubavlju moći preporoditi ljudsko društvo, a mi hoćemo da mu pomognemo.

Kardinal pogleda Franju, koji je pocrvenio, spustio glavu i pružio dlanove prema Egidiju, kao da se brani od napasti. Kardinal pristupi k njemu i pruži ruke tako, da je izgledalo, kao da će ga ogrliti.

— Po svemu, što sam čuo, — reče kardinal, — mogu te prosuditi. Još ću tvoje »pravilo života« proučiti. A sad idite! Mir Božji s vama!

Franjo i njegovi drugovi odoše, izakako su klečeći primili kardinalov blagoslov.

25.

Poslije posjeta kod kardinala Kolone pošao je Franjo sa svojim drugovima prema lateranskoj palači, gdje je onda bio papinski dvor. U gornjem spratu tada još malene palače bio je otvoren hodnik, u kojemu se papa obično šetao žvačući prema

svomu običaju neoguljen limun, lijek protiv malarije, od koje je bolovao.

Ugledavši Franjo papu izdaleka, htio je odmah poći k njemu, da se s njim razgovara, i ne misleći više na to, da mu je kardinal Kolona tek imao ishoditi audijenciju. Franjo je svoju nakanu odmah rekao svojim drugovima. Bernardo, Petar Katanski i Egidije nastojali su da ga odvrate od te nakane, ali nekoji su od drugova pristajali uz Franju. Tako su burno preko puta od palače raspravljali i tako su živahno mahali rukama, da je papa, koji je šetajući motrio čudnu družbu, jasno mogao razabrati, o čemu se radi.

Iza oduljega dogovaranja, Franjo se odijeli od svojih drugova i pođe ravno prema palači. Papa ga je pozorno pogledao, okrenuo se i unišao sa galerije u palaču. Malo zatim javi mu dvorski činovnik, da nekakav bosi prosjak, što li je, želi govoriti s papom. Papa oštro odgovori, da ne će toga čovjeka primiti, a činovnik naravno, još malo oštrije otputi Franju.

Sutradan je kardinal Kolona papu izvijestio, da se pokornici iz Asiza žele Svetomu Ocu pokloniti.

— Meni se čini, — reče papa, — da sam tu čeljad jučer pred dvorom vidio. Jedan od njih htio je pače neprijavljen doći k meni.

— Ah, to je sigurno bio Bernardonov sin Franjo, — odvrati kardinal.

— Što? — pogleda ga papa. — Bernardonov sin? Taj je Bernardone jedan od najuglednijih građana u Asizu, pa je doveo krivovjerca Điralda Đilberta (Giraldo Gilberti) u Asiz za načelnika. I nije ga htio otpustiti smjesta, kad sam to zapovjedio.

— Da, — odvrati kardinal, — ali ovaj njegov sin odrekao se je svega imetka i raskrstio se sa svojim ocem, koji se odselio iz Asiza. Biskup Gvido hvali toga Bernardonova sina, da je vrlo pobožan.

— Sjećam se, — opet će papa, — da sam ga vidio među otmjenim vitezovima, koji su me iz Asiza pratili do granice Peruđe. Ja sam mu se prijatno nasmiješio i on se vidljivo razdragan čedno naklonio.

— Može biti, da se mladi čovjek toga sjetio, pa je mislio, da smije neprijavljen stupiti pred Vašu Svetost, — ispričavao je kardinal Franju.

— Ali molim te, kako taj čovjek sad izgleda? Sav zapušten i zamazan, u nekakvu čudnovatu odijelu, pa još hrpa nekakvih sličnih ljudi s njime! Što to znači?

Kardinal sad izvijesti papu o Franjinu pothvatu i o njegovoj molbi. Papa na to odvrati, da se u toj stvari mora vrlo oprezno postupati, da se ne bi iz Franje izlegao duh krivovjerca Petra Valdusa. Tek kad je kardinal Kolona rekao, da je i kardinal od Ostije ispitao predloge asiškoga biskupa i da je govorio s Franjom, pa da ga zagovara, mirnijeće papa:

— Ako je tako, onda će to biti ozbiljna stvar, ali će valjati toga mladoga čovjeka iskušati ne samo riječima, nego i u djelu.

Došavši kardinal iza toga razgovora kod pape kući našao je samo Franju, jer su mu njegovi drugovi pošli da traže posla. Kardinal je odmah razložio Franji, koliku je pogrješku učinio tim, što je htio ravno k papi, pa mu je dokazao, da se to ne slaže s poniznošću, koju on sa svojim drugovima smatra jednom od najvećih kreposti. Upozorio je Franju i na to, da Inocent III. sasvim ozbiljno shvaća riječi, koje mu kod krunidbe kažu: »Primi tiaru, trim krunama urešenu, i znaj, da si otac vladara i kraljeva, ravnatelj svijeta, zamjenik Isusa Krista.« On prema tomu zahtijeva, da mu se iskazuju sve propisane počasti.

Iza toga zatraži kardinal Kolona još od Franje pismeni nacrt »Pravila življenja«, što ga žele podastrijeti papi na odobrenje, pa ode zatim kardinalu Ugolinu, da prouče zajedno ta pravila tako, te budu mogli o tome izvijestiti papu. A Franju je poslao u palaču Settesoli, da grofici sam pripovijeda o svojoj pogrješci protiv etikete, te je primijetio, da je to neka kazna, što će morati sam sebe optužiti.

Grofica primi Franju uljudno, ali vrlo ozbiljno, jer je već bila čula, što je Franjo učinio. Zatim mu je

opisala značaj i držanje Inocenca III. pa ga je uputila, da mora od papine strane očekivati vrlo strog ispit poniznosti, protiv koje se ogriješio htijući k papi kao da ide kakvomu ladanjskomu plemiću. Premda je grofica bila za osam godina mlađa od Franje, spočitnula mu je kao mati sinu na vrlo ljubazan način, što je onako neočešljan, zamazan i poderan htio da ide pred papu, kralju nad kraljevima, namjesniku Isusovu na ovomu svijetu.

— Moja je zaručnica Siromaština, — odvrati čedno Franjo, — a ja sam Božji Sirotan, pa zato i pred Božjega namjesnika mogu i moram izaći ovakav, kakav jesam.

— Ja ću kardinalu Ugolinu kazati to vaše shvaćanje, da vas može ispričati pred Njegovom Svetosti. Dragi Bože, — klikne grofica zatim, kao da hoće Franju da ispriča pred samom sobom, — nama je običnim ljudima teško s genijalnim svijetom!

Potišten htio je Franjo otići od grofice, ali ona ga zamoli, da odvede jednoga od njezinih slugu s vrećom raznovrsnoga živeža k prosjacima pred crkvu Svetoga Petra, pa da primi od toga milodara obrok jela i za sebe. Tu milostinju, nadala se grofica, da će Franjo primiti.

On joj vrlo uljudno zahvali, udalji se pa odvede slugu k prosjacima. Bepo izprazni vreću i povrati je sluzi te pozva Franju, da s njima ruča. Dok je Franjo ručao, Bepo mu je pripovijedao, da grofica često dariva prosjake, osobito u godinama, kad cio grad od suše stradava, pa stoga prosjaci još više gladuju.

26.

Sutradan se sakupio kolegij kardinala pod predsjedanjem Svetoga Oca Pape. Inocent III. bio je zabrinut i neraspoložen. Došle su mu zle vijesti iz Engleske, iz Carigrada, iz Sicilije, Njemačke i Palestine, a osobito iz Franceske, gdje se rasplamsao albingenški rat. Zahtjev Franjin, da praktično pro-

vede u Evanđelju preporučeno siromaštvo, sad je došlo papi vrlo neprilično, a nije ga mogao naprosto odbiti, jer su se za tu stvar zauzela najuglednija dva kardinala. Papa je pročitao to Franjino naivno pravnički sasvim priprosto pravilo života, što su ga ta dva kardinala predložila. Iza mjesta iz Evanđelja Matije i Luke bila je napisana odredba, da nitko od braće ne smije primiti novaca : niti sam niti preko punomoćnika. Onda odredbe o nošnji, o postu, pa zabrana, da nijedan od braće ne smije primiti nikakva dostojanstva niti činovničkoga mjesta. Braća svagdje moraju ostati najmanja, svima podložna.

Spomenuta dva kardinala preporučila su, da se ta pravila prihvate, ali većina je kardinala bila protiv toga, da se stvori nova organizacija, koja naliči onoj krivovjerskoj kao jaje jajetu. Raspravljalo se vrlo živo, napokon je kardinal Kolona presjekao raspravljanje s izjavom, da bi značilo zabaciti Evanđelje, kad bi se zaključilo, da evanđeosko savršenstvo nije moguće, a takav zavjet da nije provediv. Takav zaključak bio bi naperen izravno protiv Isusa Krista, čije su tiječi temelj pravilu života, što ga je Franjo predložio.

Papa se nije miješao u raspravu, ali je naginjao na stranu većine kardinala, koji su bili protiv potvrde Franjinih pravila života. Nije mu bilo po ćudi, da je kardinal Kolona svojom primjedbom onemogućio daljnju raspravu. Zlovoljan odredi papa, da se Franjo ima pozvati u dvoranu.

Malo zatim uđe Franjo. Ugledavši papa toga Božjeg Sirotana u ružnu, zamazanu, otrcanu odijelu, neočešljane kose i brade, neopranih, krmeljivih očiju, sjetio se, da je taj čovjek htio doći bez prijave k njemu na razgovor. Cijeli taj način nastupa činio mu se više drzak nego ponizan. Njegova namjera, da ispita djelom, da li je Franjo uistinu iskreno ponizan, našla je u toj papinoj zlovolji vrlo oštar način izražaja. Zato papa vikne neprijatno :

— Brate, idi ti k svinjama, pa njima propovijedaj svoje pravilo življenja, jer si ti sličniji njima, nego li ljudima !

Franjo pred papom u ružnu, zamazanu, otrcanu odijelu.

Čuvši Franjo te papine riječi poklekne, zatim ode sagnute glave. Nedaleko je palače bio prizidan nizak bedem, kojim je bila obzidana palača i crkva lateranska, a blizu toga bedema bio je prostran svinjac, gdje

se mnogo svinja valjalo u blatu. Franjo uđe među svinje, a one misleći, da im jelo nosi, navališe sa svih strana na njega. On se branio pa ih rivao od sebe, ali se u toj borbi strašno zamazao od glave do pete smrdljivim blatom i muljem.

Dok je Franjo bio među svinjama, razgovarali su se kardinali živahno o Franji. Neki su odobravali oštri papin postupak pa su odlučno pristajali uza nj, a drugi su šutili ispričavajući u sebi papu razdraženim njegovim raspoloženjem. Konačno su i oni bili zadovoljni nadajući se, da će Franji to iskušanje vrlo koristiti. To, što je bez otezanja i bez ikakva znaka nezadovoljstva odmah poslušao papinu zapovijed, bilo je jamstvom, da će uspjeti.

Franjo se vrati u zbor kardinala i pred papino lice onako blatan, kako su ga svinje zamazale. Naklonivši se duboko pred papom reče:

— Gospodaru, Sveti Oče! Proveo sam, što ste mi naložili. Vaša Svetost vidi, da je pravilo života moga i mojih drugova: ne žacati se nikakva poniženja. Molim zato Vašu Svetost, da vjeruje u ozbiljnost i iskrenost naše odluke: da ćemo živjeti vazda čisti, siromašni i poslušni. Molim Vašu Svetost, da se milostivo udostoji odobriti naše pravilo života.

— Po tomu, kako si proveo moju odredbu, — odgovori papa ozbiljno, — doista vjerujem u iskrenost tvoje poniznosti i poslušnosti. Vjerujem, da će i tvoji sadašnji drugovi biti vazda takvi. Ali kakvi će ti biti drugovi, kad ih bude mnogo više? Kakvi će biti tvoji nasljednici, kada tebe više ne bude u životu? Idi, sinko, pa se skrušeno moli Bogu, neka ti dade znak, koji će i mene umiriti!

Onda se papa okrene prema kardinalima:

— Zahtijevam, — reče, — da sebi ovi ljudi izaberu odmah poglavara, kad im se dopusti, da se po tom pravilu življenja smiju udružiti.

Nato papa ustade i podijeli sakupljenim kardinalima te Franji i njegovim drugovima papinski

blagoslov, a onda praćen kardinalima ođe iz vijećnice u svoje odaje.

Kardinal Kolona pristupi tada k Franji i njegovu društvu te im reče, neka sebi biraju pročelnika. Oni se svi baciše na koljena pa viknuše:

— Franjo je naš pročelnik!

— Očekivao sam, — reče kardinal, — da ćete njega priznati svojim poglavarom.

— Molim, — upade mu u riječ Franjo, — da imate milost ne služiti se izrazom »poglavar«. Ja ću biti svojim drugovima samo sluga.

— Dobro, dobro, — odvrati kardinal, — ali znaj, da si ti pred Bogom i svijetom odgovoran za svoje drugove, napose još i pred Svetom Stolicom. Sad možete otići u moju palaču. A ti, Franjo, idi grofici Jakobeji Setesolis, jer ja nemam onolike družine i one prilike, da se možeš, kako valja, očistiti i presvući. Grofica ti je nabavila novo pokorničko odijelo. Dobro da ga nisi dobio prije svoga današnjega strogog iskušenja, — doda našalivši se dobroćudno. Htio je potapati Franju po ramenu, ali se za vremena sjetio, da je Franjo netom bio došao od svinja.

27.

Kad je Franjo u pratnji brata Morika došao grofici Jakobeji, ona se uprepastila vidjevši, kako on izgleda. Pripovijedao joj je, kako je papa njegovu poslušnost i poniznost ispitao i da je on taj strogi ispit s uspjehom položio.

— Jeste li dobili potvrdu svojih pokorničkih pravila? — upita grofica.

— To još nisam. Sveti je Otac rekao, da moram Boga moliti za ponovni znak odobrenja.

— Dobar je znak, da vas papa nije odbio u ovo teško doba, a sreća je, da ste ga poslušali, premda je od vas zahtijevao i ono, što je skoro nemoguće. Možete vjerovati, da bi papa drugačije s vama bio

postupao, da ste u pristojnu odijelu stupili pred njega.

Franjo je ozbiljno slušao, što mu grofica govori.

— Vjerujem, — reče zamišljeno, — ali me onda ne bi bio otjerao k svinjama, i ja ne bih bio mogao dokazati, da želim od srca biti ponizan i malen. Dobro je tako bilo.

— Možda, — opet će grofica. — Nego kako čujem, Njegova je Svetost upućena, da se vi znate viteški ponašati. U njegovim strogim riječima očito je prikor zaradi vaše — da vam otvoreno kažem — nepristojne vanjštine. Ja vas sad ne ću više pitati, nego ću s vama postupati kao s velikim djetetom.

Franjo učini prkosni poklon pola šaljivo, pola ozbiljno.

— Pokoravam se, — reče, — plemenita grofice. Bit ću vrlo poslušan.

Grofica je dala za Franju prirediti toplu kupelj, a brat Moriko preuzeo je zadaću, da će ga okupati. Teškom je mukom sklonuo Franju, da se dade svući pa sapunom dobro natrti i da onda uđe u toplu vodu.

Već je bilo priređeno čisto rublje i novo pokorničko odijelo od darovca s kukuljicom. Kad se Franjo opet obukao te izašao iz kupaone, čekao ga je stari grofičin komornik pa ga je s Morikom odveo u malu gostinsku sobu. Moriko ga zamoli, neka legne i počine iza uzrujavanja kod audijencije i onoga strašnoga »ispita«. Moriko je naime bio vrlo zabrinut, da se Franjo ne bi kojom nesrećom i razbolio.

Ta Morikova zabrinutost nije bila neosnovana. Franjo se uistinu razbolio. Pala je na nj jaka groznica s besvjesticom. Sav silni napor na putovanju, jake trzavice u njegovoj duši, oskudna opskrba, loše stanovanje pa vanredna uzrujanja posljednjih dana nadmašila su snagu njegova tijela i shrvala ga.

Drugovi Franjini, kad su čuli, da je obolio, htjeli su svi da ga pohode, no grofica je samo vjernomu Moriku dopustila, da dvori bolesnika, a tek je gdjekad pustila Petru Katanskome i Bernardu Kvintavalskomu, da vide Franju. Ta su dvojica izvješćivala ostale o bolesnikovu stanju i tješili ih, da će zdrava priroda Franjina napokon ipak svladati groznicu i njene posljedice i da će tome mnogo doprinijeti i dobra njega, koju Franjo uživa u grofičinoj kući.

Grofica je sama pomagala njegovati svoga gosta i bila je vrlo zabrinuta za nj, osobito kad je slušala, kako u besvjestici bulazni. No iza nekoliko tjedana stalo se ipak Franji vraćati zdravlje. Grofica je Jakobeja nastojala, da mu priredi krepka jela. Ona je kao i mnoge otmjene sredovječne gospođe bila marljiva, dobra gazdarica, pa je znala među ostalim peći i vanredno dobre lake kolače, koji su Franji išli osobito u tek. Kad je Franjo već mogao ustajati pa na suncu sjedjeti u naslonjaču u otvorenoj galeriji palače, dolazila bi mu grofica Jakobeja na kratak razgovor. Tu mu je grofica izvijestila, da je na jednomu svom velikom imanju uredila nemoćnicu za prosjake, koji ne mogu raditi, a za one, koji mogu raditi, radničke stanove. Ona želi, da ne bude više prosjaka pred crkvama u Rimu. Franjo se tome vrlo veselio pa je grofici rekao, da ona zapravo spada u njegovu družbu te da je ona novi njegov »brat Jakobeja«. Tako ju je često i poslije u šali nazivao. Nije tad mislio, da u tome nazivu leži nekim načinom slutnja budućega Trećega Reda. Grofica Jakobeja Settesolis doista je bila prvi tip budućih trećoredica. Ona svoga imetka nije raspoklanjala, ali je dohotke svoje trošila u smislu Franjinih ideja.

Kardinal je Ugolino više puta pitao groficu, kako je Franji, pa kad je čuo, da se sasvim oporavio, ishodio je kod pape dozvolu, da Franju smije pozvati na sjednicu Svetoga Konsistorija. Kad je Franji javljeno, koji dan će opet moći stupiti pred Svetoga Oca i kardinale, pripravljao se on žarkom molitvom za taj dan.

28.

I opet je Asiški Sirotan sa svojim drugovima stajao pred velikim i moćnim papom, čija vlada znači vršak duhovne i svjetovne papinske vlasti. Opkoljen svojim kardinalima, koje je svijet smatrao jednake kraljevima, — premda im je tek Bonifac VIII. podijelio kraljevski grimiz, — prikazao se papa kao najuzvišeniji car nad carevima i kraljevima. Kolika razlika između tog papina veličanstva i ovog prostog Asiškog Sirotana! Pred neslomivom ponosnom voljom stajala je neslomiva ponizna volja. Prema hladnomu visokomu umu na prijestolju stajalo je najviše čuvstvo ljubavi prema Bogu i ljudima te prema čitavoj prirodi u prosjačkom odijelu.

Papa je sjedio na povišem prijestolju te se nagnuo napred, dok je Franju pitao, što mu je Bog za vrijeme njegove bolesti očitovao.

— Bog mi je, — reče Franjo, — očitovao ovo: Živjela je nekoć u pustinji vrlo lijepa, ali vrlo siromašna žena. Veliki kralj videći njezinu ljepotu oženi se njome, a ona mu zaista rodi mnogo lijepe djece. No kralj je kraljevao u dvoru, a ona je s djecom i dalje ostala u pustinji. Kad odrastoše, mati im govoraše ovako: »Draga djeco, vi se nemate stiditi nikoga, jer ste kraljevska djeca. Idite dakle na kraljev dvor i kralj će vam dati, štogod vam treba.« Kad stigoše na kraljev dvor, divio im se kralj radi njihove ljepote i sličnosti s njim. Kad mu rekoše, da su djeca jedne žene u pustinji, ogrli ih kralj i reče: »Budite bez brige, jer ste zbilja moja djeca. Kad tuđinci mogu kod moga stola jesti, kako ne ćete još većim pravom vi, moja zakonita djeca!« Onda poruči ženi u pustinji, neka mu pošalje svu djecu, da će on sve hraniti.

Začuđeni slušali su papa i kardinali, što im to priča ovaj Sirotan.

— Sveti Oče! — stane razjašnjavati Franjo. — Ona siromašna žena sam ja. Bog se u svojoj milosti udostojao da po meni sakupi zakonitu djecu. Kralj kraljeva reče, da će hraniti svu moju djecu, koju od njega dobijem, jer kad hrani one, koji ne spadaju u obitelj, to će više htjeti da hrani svoje sinove.

Kroz redove kardinala prošlo je muklo mrmljanje nezadovoljstva. Osjećali su žalac u toj pripovijesti: da su samo Franjini drugovi prava Božja djeca. Papa nije htio da se upušta u kakvo tumačenje Franjine priče, niti je htio da se o tomu dalje govori, pa se držao, kao da nije dobro pazio na Franjine riječi.

— Idite, — reče papa, — Bog vas vlagoslovio! Pozivajte svuda ljude, da se pokaju i čine pokoru. Govorite, kako vas Bog nadahne. Bit će mi drago, ako opet dođete u većemu broju. Ja ću vam mnoge milosti iskazati.

Zatim se okrene prama kardinalima i reče:

— Pridržajem sebi neposredni nadzor nad ovom Pokorničkom Bratovštinom.

Tim su Franjo i njegovi drugovi bili otpušteni.

Odoše primivši papin blagoslov praćeni kardinalom od Sv. Pavla.

— Moja braćo, — reče im kardinal, — osobito je odlikovanje, da sebi papa pridržaje neposredni nadzor nad vašom Bratovštinom. Drukčije sve takve bratovštine stoje pod nadzorom biskupa. Sveti Otac je odredio, da vi svi dobijete prvi niži svećenički red: tonsuru, a vaš pročelnik Franjo da ima dobiti đakonat.

Onda se kardinal okrene k Franji:

— Ti si — reče — Svetomu Ocu dužan najveću poslušnost, a istu poslušnost dužni su tvoji drugovi tebi.

Nato su Franjo i njegovi drugovi pošli u lateransku baziliku, gdje im je kardinal Ivan Kolona podijelio redove, kako je papa odredio.

Iza svršenoga obreda, kad je družba izašla iz crkve, pristupi Petar Katanski k Franji.

— Sve je to lijepo, Franjo, tek držim, da smo trebali dobiti od Svetog Oca pismeno sve ono, što nam je usmeno dopustio.

Franjo ga pogleda začuđeno, da, prekorno.

— A ja držim, — reče nešto strože, nego li je običavao, — ja držim, da je papina riječ bar toliko vrijedna, koliko pisano slovo. Meni dostaje.

Tim su se svi zadovoljili. Ipak je njihovo zadovoljstvo bilo veliko, kad su posredstvom kardinala Kolone te nećaka papina kardinala Ugolina na čelo pravila, što ih je Franjo podastro bio Svetoj Stolici na odobrenje, stavljene ove riječi:

»To je život po Evanđelju Isusa Krista, za koji je brat Franjo tražio od Gospodina pape Inocenta dopuštenje i potvrdu, a koji mu je Gospodin papa dopustio i potvrdio za njega i njegovu braću, tako za one, koje sada ima, kao i za one, koji će doći. Brat Franjo i tkogod bude glava udruženja treba da obeća poslušnost i strahopočitanje gospodinu papi Inocentu i njegovim nasljednicima, a sva ostala braća treba da slušaju brata Franju i njegove nasljednike.«

Druge kakve pismene potvrde nisu dobili niti se Franjo za to starao. Bio je sretan i zadovoljan, da je papa privolio na njegova pravila.

Izakako je papa zaključio bio sjednicu konsistorija, ostao je s kardinalom Ugolinom, svojim nećakom, sam u svojoj knjižnici.

— Čujem, — reče, — da je taj Franjo za vrijeme svoje bolesti bio gostom grofice Jakobeje de Setesolis. Kako grofica Frangipani dolazi do toga, da toga Asižana tako odlikuje?

— Ona u njemu vidi unuka grofa Bourlemonta, koji je u Berzieresu poginuo, — odvrati kardinal.

— Što čujem? Zbilja je potrebno, da budem oprezan, — namršti se papa.

— Grof Bourlemont i njegova kći, Franjina mati, bili su vrlo vjerni katolici, — odgovori kardinal.

Papa Inocent III. se zamisli i vrlo se uozbilji. Nakon duže stanke reče:

— Pravilo te Bratovštine, koje sam usmeno odobrio, nadilazi ljudsku snagu. Moj dragi nećače, ti ćeš valjda doživjeti, da će se sami članovi te Bratovštine

pobuniti protiv toga pravila, koje isključuje ne samo osobnu nego i zajedničku vlasnost, koju su i prvi kršćani još za života apostolâ imali, a đakon je to zajedničko imanje upravljao.

— Priznajem, da su to pravila za anđele, — doda kardinal, — ali je možda Franjo takav anđeo, poslan od Boga, da anđeoske ljude skupi oko sebe.

Papa i opet ništa nije odgovorio. Oprostio se s prijatnim smiješkom od svoga nećaka i otišao u svoje druge odaje.

29.

Kardinali Kolona i Ugolino primili su svaki naпose Franju u oprosnu audijenciju. Tu je Franjo doznao, da je asiški biskup Gvido već otputovao iz Rima. Tako se i Franjo sa svojim drugovima spremio za odlazak. Grofica je Jakobeja bila odredila, da su Franjini drugovi na njezinu imanju našli posla i hrane, a sad kad su pošli, dobio je svaki punu vreću živeža na put uz uvjeravanje, da je sve to samo nagrada za revno obavljen posao. Franjo je zaslužio kod nekoga seljaka janješce te ga je poklonio grofici Jakobeji.

Prije odlaska Franjo je sa svojim drugovima pošao u baziliku Sv. Petra, da se na grobu prvoga Isusova namjesnika pomoli. Nekad je na grob velikog apostola bacio šaku dukata, a sad nije imao ni novčića.

Bivši prosjak, a sad grofičin radnik, Bepo, stanovao je tamo blizu, pa je baš i on bio došao, da se Bogu moli i svetomu Petru preporuči prije, no će na posao. Bepo je već čuo pripovijedati o Franjinim doživljajima. On potrča u susjedstvo, gdje su neki njegovi drugovi stanovali, pa se sada baš na posao spremali, i reče im, da Franjo sa svojom družbom odlazi iz Rima. Svi se sletiše, da ih pozdrave, zahvalni Franji, da su svi dobili od grofice Jakobeje obilno posla i zarade. A Bepo pristupi k Franji te ga zamoli,

neka ga primi u svoju Pokorničku Bratovštinu. Franjo to rado učini, a njegovi drugovi srdačno pozdraviše bivšega prosjaka, kojemu su imali da zahvale poznanstvo sa groficom Jakobejom. Od nje su saznali, da je Bepo pošten čovjek, koji se vazda rado prima svakoga posla.

Kad su kardinali i papa doznali, da je Franjo primio Bepa u svoju Bratovštinu, bili su zadovoljni. Sviđao im se taj čin, jer je bio dokaz Franjine iskrene poniznosti.

Franjo i njegovi drugovi stupali su veselo prašnom Kampanjom (Campagna) prema planini radujući se uspjesima, koje su postigli. Tako dođoše u Orte. Kad su u pećinama blizu toga mjesta našli napuštene etrurške grobove, gdje su mogli konačiti, odlučili su, da će bar četrnaest dana ostati, da se odmore od teška puta u Rim i natrag. U jednom etrurškom grobu spremili su, što su još imali životnih namirnica, a u drugim grobovima su se nastanili. Bilo im je, kao da su pustinjaci. Katkada su pošli u Orte i okolicu, da propovijedaju.

Osobito su Franjine opomene i propovijedi primali ljudi s velikim oduševljenjem, a to im je pučanstvo donosilo toliko živeža, da su ga morali spravljati, jer u okolini nije bilo siromaha, kojima bi mogli bili raspoklanjati, što im je od hrane za jedan dan ostalo.

Kad je Franjo osjetio, kako im je lijepo u tom krasnom gorskom kraju, među tako dragim i prijatnim pučanstvom, zaključio je otići, da im ne bi postalo teško proslijediti apostolsko putovanje. Srdačno se dakle oprostiše od pučanstva, koje je braću još komad puta pratilo. Kod rastanka još je Franjo zapjevao lijepu pobožnu pjesmu.

Kad su se vratili u Asiz, tako su se bili priučili na zajedničko stanovanje, da ih nije zadovoljilo samo mjesto sastanka, nego su željeli zajednički stan.

Gdje rijeka, što sa Subazija teče u dolinu, na jugu Asiza zaokreće, — radi čega to mjesto narod

naziva »*Rivo Torto*« t. j. zavinuta obala, — bila je neka stara staja, što je prolazno služila bila za bolnicu gubavih. Ta je staja sad bila prazna. Franjo se sa svojim drugovima tu nastani. Taj je stan bio sasvim primjeren idealu potpunoga siromaštva. Braća su spavala ležeći na podu, a da jedan drugoga ne smeta u tijesnu prostoru, napisao je Franjo imena pojedine braće na gredu stropa te je tako svakomu bratu obilježio mjesto. Tu su spavali. Ručali su zajedno, što su kod seljaka zaslužili. To nije bio vazda hljeb, nego često samo sirova repa. Mnogi od njih nosili su pod siromašnim odijelom četke ili lance, da trape tijelo i tako čine pokoru za nekadašnje grijehe. Postili su tako strogo, da su se nekoji razbolili. Franjo je njegovao bolesne i slabe, donio im grožđa i hljeba, što je za njih isprosio, da ih izliječi i okrijepi. Opominjao ih je, da ne pretjeruju u trapljenju tijela, ali se sam nije držao svojih opomena.

Tim, što je papa odobrio način življenja pokorničke braće, njihov se ugled veoma povisio tako, da su sada i svećenici pristupali Bratovštini. U prvom redu njegov prijatelj Leon, koji se iza ponovnoga boravka u Viterbu opet vratio u Asiz.

Franjo je postupao sa svakim bratom jednako prijatno, ali je najvolio brata Leona, koji mu je postao nekim načinom tajnikom. On je lijepim svojim pismom bilježio Franjine opomene i odredbe, a Franjo ga je nazivao »dragom Božjom ovčicom«.

Pristupali su i svjetovnjaci. Među njima mnogo su se isticali Maseo i Junipero. Ime Juniper moglo bi se prevesti riječju Borovica: bio je izvanredno pobožan, a male pameti čovjek, ali do krajnosti oduševljen Franjin pristaša. Riječ krajnjega siromaštva shvatio je tako, da se često gol vratio kući, kad su ga kamo poslali, jer je pače svoje odijelo poklonio kojemu siromaku. U poniznosti nadmašio je sve druge, pa i Franju. Dok je Franjo sebe smatrao najgorim griješnikom, Juniper se optuživao, da je najgori razbojnik i zločinac, a bio je sasvim poštena duša.

30.

U vrijeme, dok je Franjo imao toliko važnih doživljaja u Rimu, priređivao je vitez Đentili po nalogu grofa Favorina Šifija vojnu protiv njegova sina Rufina. Sve te priprave valjalo je provoditi vrlo oprezno i dobro promišljeno, jer je Rufino sve svoje utvrde i kaštele, što ih je bio razbojnički prisvojio, jako utvrdio i u svaki postavio dovoljnu posadu vojnika i bandita (prognanika). Sa svih strana pridružilo mu se mnogo razbojnika i lupeža svake vrste. Putove do svojih kaštela djelomice je razorio i jako utvrdio zasjekama.

Đentili je vidio, da nije dovoljno, ako sakupi mnogo vojske, nego da je potrebno sagraditi spreme za opsjedanje kaštelâ i gradova te udesiti osobite mjere za prevoz tih mašina i tolike vojske.

Grof Šifi smatrao je cijelu tu vojnu samo jednom kaznenom ekspedicijom protiv svoga sina pa zato nije htio da se razvijaju njegove obiteljske zastave, a niti je htio obiteljski grb i boje isticati ni na sebi ni na svojoj vojsci.

Ni Đentili nije htio da se protiv ubojice svoje kćeri na viteški način bori. On je u njemu gledao sasvim običnog zločinca. Rufino je znao, da mu otac u svakoj vojsci ostaje pobjednikom, jer se za svaku tako pripremi, da mora nadjačati svakoga protivnika. Zato je Rufino osobito oprezno i obzirno priredio svoju obranu.

Grof Favorino povjerio je vitezu Đentiliju vodstvo svoje glavne vojske, a on sam je vodio pričuvu. Vitez Uco (Uzzo) ostao je kod grofa Favorina, da mu pomogne, ako bude nužno.

Rufino je svoju obranu udesio tako, da je cijelu svoju obrambenu snagu naperio na jednu točku, i to na pričuvu. Nadao se, da će svladavši rezervu Favorinovu vojsku moći uzeti kao u kliješta. Prema Đentiliju imale su se boriti Rufinove čete samo u tu svrhu, da zategnu odluku, dok ne uspije glavni udarac protiv Favorinove pričuve. Tako se Rufino nadao, da će moći prisiliti očevu vojsku na predaju.

Tek što je Đentilijeva vojska bila navalila, proveo je Rufino svoju ratnu osnovu. On je za vođu pričuve držao viteza, koji je došao u sjajnoj opremi, što ju je prije polaska u Apoliju bio dobio od Franje. Sam je Rufino navalio na njega i srušio ga s konja. Uco je prebio nogu i nemoćan ostao ležati.

Sad je grof Favorino sam navalio na Rufina. Vidjevši Rufino, kako nepoznati vitez s vizirom pokrita lica juriša na njega s naperenom sulicom, okrene vješto konja te suzbije navalu sulicom. Tad oba borca skočiše s konja, potegoše mačeve te počeše udarati jedan na drugoga. Favorino je svoga sina štedio ne htijući ga ubiti, a Rufino je svom snagom navaljivao na nepoznata viteza. Otac i sin borili se tako štit o štit. Vuk iz Gubija pritisnuo je štit svoga protivnika velikom snagom dolje, te mu je silnim zamahom raskolio kacigu. Favorino se sruši s glasnim usklikom na tle. Rufino sad prepozna glas oca svoga, baci se kraj ranjenika na koljena i skine mu kacigu s glave. Vidio je, da je njegov mač ozlijedio očevu glavu. Lice mu je bilo obliveno krvlju.

— Oče, oče, oprosti! — vikao Rufino očajno, dok mu je otac besvijestan ležao pred njim.

Kad su pristaše jednoga i drugoga vidjeli, što se je dogodilo, prestadoše se boriti. Bez dogovora ili ugovora nasta odmah primirje.

I Đentili obustavi na glavnoj fronti navalu te dohita na mjesto nesreće. Kad je ugledao ubojicu svoje kćeri nagnuta nad ranjenim prijateljem Favorinom, spopade ga očaj. Osjećao je, da se ne bi duže mogao svladati, zato okrene naglo konja te odjuri smjerom na grad Belvedere. I Favorinovi saveznici se udaljiše vidjevši, da je borba prestala s ovom obiteljskom tragedijom. Favorinovi vojnici odnesoše teško ranjene Favorina i Uca u Asiz.

Kad su grofica Hortolana i njezine kćeri Klara i Agneza čule od vojnika, koji su brže u Asiz stigli,

što se dogodilo, istrčaše vičući i jadikujući pred smrtno ranjenoga.

Taj je događaj uzbudio u cijelom Asizu i u okolici veliku sućut i žalost. Franjo, koji nije više došao u grofovu kuću, otkako je Beata poginula, dohita sada te je kao staroga znanca tješio groficu i nagovarao je, da ustrpljivo podnosi Božju odluku.

— Ja se čvrsto pokoravam Božjoj odluci, — govorila je grofica, — ali me groza spopada, kad pomislim na Božju pravdu, koja će moga sina osuditi na vječno prokletstvo. On je svoju dušu opteretio neoprostivim grijesima. Osjećam paklene muke u duši, kad pomislim na sudbinu, koja ga čeka.

Franjo se veoma snuždio. Svesrdno se u sebi molio Bogu, neka mu pokaže put, kako bi Rufinovu dušu mogao spasiti. I kod toga se sjeti riječi, što mu ih je Ćiro bio rekao na smrtnoj postelji. Napokon reče grofici, da se želi sam s Rufinom razgovarati. Ona se mnogo uzdala u Franju, o komu se već posvuda s velikim priznanjem govorilo. Počela se nadati spas duše svoga sina te je s ojačanom dušom stupila k ležaju svomu ranjenome mužu.

31.

Franjo je sutradan prije podne imao propovijedati u stolnoj crkvi asiškoj, a popodne bilo je određeno, da će poći k Rufinu, zloglasnomu Vuku od Gubija. Propovijed nije mogao odgoditi, jer je po želji biskupa Gvida bio baš taj dan već prije za to određen.

Kanonici stolne crkve bili su vrlo prijatno Franju pozvali, neka noći od subote na nedelju kod jednoga od njih, da se ne mora iz Riva Torta rano ujutro penjati gore u Asiz. Kad je dakle Franjo otišao od grofice Hortolane, pošao je k jednom od kanonika, ali nije htio konačiti u kući, nego je prenoćio u drvenoj kućici, što je stajala u vrtu. Pripravljao se molitvom i dubokim razmišljanjem za svoju propovijed, pa mu

se sama od sebe nametnula misao, da govori o ljubavi spram neprijatelja, jer je eto odlučio poći k svomu najvećemu dušmaninu, da ga sklone na put k smrtnoj postelji njegova oca i na kajanje za tolike velike grijehe. Do kasno u noć nije mogao zaspati, a već rano ujutro se probudio. Osjećao je važnost toga svoga koraka pa je ćutio poletnu snagu u svojoj duši.

Franjo je bio sjajan govornik te je i ono u Arecu govorio narodu s velikim uspjehom, govorio je i pred samim Svetim Ocem Papom, ali još nikad nije bio tako uzrujan kao ovaj put, jer mu je propovijed imala biti nekim načinom priprava za velik pothvat: za ukroćenje zloglasnoga Vuka od Gubija. Pred njegovom se dušom stvorila slika najvećih Rufinovih grijeha: misli se vezale s mislima, čuvstva sa čuvstvima, pa je sve to strujalo i brujilo u njegovu srcu, kao kad u noćnoj tmini bujica naglo teče pa sve dublje ruje. I on poče nehotice govoriti molitvu, koju je sam Isus učio moliti svoje apostole. Kad je dospio do izreke: »i oprosti nam duge naše, kako i mi opraštamo dužnicima svojim« — bilo mu je, kao da je jasno svjetlo obasjalo njegova tamna duboka čuvstva, i on stade zahvaljivati Bogu žarkom molitvom, da je našao i oblik propovijedi, koji je tražio.

Kad je stupio u katedralu, vidio je, da je sva crkva puna svijeta. Asižani su jedva dočekali tu propovijed. Grofica Hortolana nije mogla ostaviti svoga teško ranjenoga muža, ali je svoje kćeri Klaru i Agnezu poslala u crkvu.

Obitelj Šifi imala je svoja sjedala u svetištu stolne crkve. Djevojke su dakle bile sasvim blizu oltara, pa su gledale, kako je Franjo vršeći službu đakona s velikom pobožnošću sudjelovao kod svetoga obreda mise.

Za podizanja pričinilo se Franji, da vidi propetoga Isusa i da čuje, kako mu kaže:

— I ja sam oprostio.

Poslije svečane mise Franjo je ostao klečati pa je glavu nagnuo do na pod crkve. Ljudi su već nestrpljivo čekali na početak propovijedi. Jedan od kanonika pristupi k Franji, takne ga na rame i reče, da ljudi čekaju. Franjo se nekim načinom probudi pa stupi na propovjedaonicu. Općinstvo se uskomešalo. Svaki je tražio, da se što bliže primakne propovjedniku.

Kad se Franjo prekrižio, odmah je nastala u crkvi tišina. Osobiti način, s kojim je počeo moliti naglas Očenaš, dirnuo je općinstvo tako, te su svi s njime počeli naglas moliti. Kad su izustili riječi: »I oprosti nam duge naše, kako...«, vikne Franjo:

— Stanite!

Mnoštvo je začuđeno umuknulo ne znajući, što li to znači, a Franjo reče:

— Razmislite, što kanite reći! Vi sebe same osuđujete, ako Boga molite, da on s vama tako postupa, kao što vi postupate s onima, koji su vam se zamjerili. Koliko vas ima ovdje, koji su svima onima iskreno, iz sve duše oprostili, koji su njih uvrijedili? Koliko ih je među vama, koji mrze, koji se žele osvetiti, koji bi se veselili, da im protivnik strada? Pomislite, što to znači, ako vi Boga molite, neka on s vama tako postupa, kako vi sa postupate svojim protivnicima, ili biste bar željeli, da Bog s njima zlo postupa. Vi dakle molite od Boga, da svu težinu vaše mržnje svali na vas same. Pomislite: Bog vama ne će oprostiti vaših grijeha, ako vi sami njega molite, da s vama postupa onako, kako vi postupate onima, koji su vas uvrijedili. Vi sami molite Boga, da on bude sucem između vas i vaših dužnika pa da vama onako sudi, kako vi sudite onima, koji su vas uvrijedili.

Vrlo pažljivo pratilo je mnoštvo svaku riječ Franjinu. U crkvi je vladala tišina, samo su Franjine riječi ozvanjale jasno i glasno, kad je produžio:

— No dobri Bog još i više traži od vas! Nije dosta da ljubite bližnjega svojega, nije dosta da praštate svojemu neprijatelju, ne, vi treba da svoga

neprijatelja ljubite! Koliko je to protuslovlje! Vi mrzite svoje neprijatelje pa se još usuđujete Boga moliti, da vama onako bude, kakvi ste vi prema svojim protivnicima. Umjesto da vi svoje neprijatelje ljubite, vi Boga molite, neka ih mrzi, vi želite neprijatelju svako zlo pa Boga molite, neka on vama sve to i takvo zlo udijeli! Molitva nije isprazna riječ, molitva je teška, važna, sudbonosna riječ! Pazite na svaku riječ, koju Bogu kažete! Ja danas ne ću da započetu molitvu »Očenaš« dovršim. Bilo bi preopasno, da sada, gdje sam vas upozorio na zamašaj te molitve, izustite svoju vlastitu osudu. Pokajte se, oprostite svojim protivnicima od svega srca. Oprostite i onima, koji su uvrijedili vama mile i drage. Što je uvreda veća, to veće mora biti oproštenje, pa će tim veće biti i oproštenje vaših grijeha. Kajite se, kajite i opraštajte svima, koji su vas ili vaše ikad uvrijedili! Kajite se i opraštajte!

Kad je Franjo dovršio svoju propovijed, svi, koji su bili u crkvi, žurili su se, da iz crkve izađu. Pred crkvom su se odigravali ganutljivi prizori. Mnoge obitelji izmirile se javno s obiteljima, s kojima su živjele u krvnoj osveti; mnogi su hitili u stanove svojih protivnika, da se pomire; drugi su se grlili i cjelivali, a oni, koji nisu ni s kim u neprijateljstvu živjeli, veselili su se općemu dobrostivom raspoloženju.

32.

Odmah poslije mise otputio se Franjo u Rufinov kašteo blizu Gubija. Da što brže dođe onamo, primio je ponudu grofice Hortolane, te je zajašio najbržega Šifijeva konja, ali tek pred gradom, jer ga je bilo stid, da on, ponizni pokornički brat, jaše tako lijepa konja. Čim ga je konjušnik doveo pred grad, a Franjo vješto zajašio konja, zahtijevao je Franjo, da konjušnik s njime jaše pa da konje odvede natrag, kad dođu u blizinu Rufinova kaštela, jer on nije htio u kašteo unići kao gospodin, nego kao Sirotan Božji.

Tako je i bilo. Franjo uđe u kašteo pješke. Vratar ga je pustio u svojoj sobici čekati, dok gospodaru ne javi, tko s njim želi govoriti. Kad je Rufino čuo, da je Franjo došao, smatrao je to za dobar znak. Pošao mu je odmah ususret.

— Kako je ocu ? — upita naglo Franju.

— Zlo, — odgovori Franjo. — Šalje me tvoja mati, da ti javim njezinu želju, a ta jest, da dođeš u Asiz k teško ranjenomu ocu, da ga vidiš još živa. Možda će još toliko doći k sebi, da ti oprosti.

Rufino je bio jako potresen, zaprepašten i sav blijed u licu.

— Misliš li, da se smijem pokazati u Asizu ? Ljudi će se dići na Vuka od Gabija. Pa kako bih se usudio stupiti i ocu pred oči !

— A kaješ li se ti iskreno ? Ćutiš li se nesretan, što si ubio oca ?

— Imaš pravo, da me tim pitanjem ponizuješ, — odvrati Rufino. — Da, da, kajem se i svaku bih pokoru izvršio, da mogu popraviti, što sam učinio. Franjo, vjeruj mi, ja se već odavna kajem i za ono, što sam tebi zla učinio.

— To ti je već odavna oprošteno, i ja se iskreno i žarko Bogu molim za spas tvoje duše, — prekine ga Franjo.

— Franjo ! Je li to moguće ?!

— Ma da, ja tebe, Rufino, ljubim, kao da si mi rođeni brat...

— Ako je tako, — klikne Rufino, — onda me primi kao svoga brata u svoju Pokorničku Bratovštinu.

— Anđeo Božji iz tebe govori ! Ali znaš li, da se svaki brat bratovštine pokornika mora cijeloga svoga imetka potpuno odreći ?

— Znam sve. Poznam tvoje pravilo života i prihvaćam sve, što i druga braća prihvatiše.

Rekavši to baci se pred Franjom na koljena, a Franjo klekne do njega. Obojica su čas podigli sa suzama u očima dušu svoju u žarkoj molitvi Bogu.

Onda u jedan mah zagrli jedan drugoga. Franjo je osjetio, da je dobio duševnu vlast nad Rufinom i da ga s njime veže ljubav i pokajanje, kao što duga, koja je nastala kroz suze, veže nebo i zemlju. Obojica začas ustadoše.

Rufino se baci pred Franjom na koljena...

— Daj, pusti, da još posljednji put zapovijedam ! — reče Rufino i stupi k prozoru te zapovjedi konjušniku, neka sluge smjesta osedlaju dva dobra ko-

nja. Onda uze iz ormara staru kabanicu s kukuljicom, odbaci sa sebe oružje i zagrne se kabanicom te siđe s Franjom u dvorište. Konji su odmah bili osedlani, oba pokornička brata zajašiše i potjeraše konje, koji oštrim kasom izletiše preko spuštenoga mosta kaštela na put u Asiz. Konjušnik i sluge su se čudili, kako Franjo dobro jaši i kako je Rufino nategnuo kukuljicu nad lice pa je jašio za Franjom kao sluga za gospodarom.

Rufino je svoga oca našao još živa. Grof Favorino nije više mogao govoriti, ali je svoga sina dobrostivo pogledao. Kad ga je Rufino uzeo za ruku, da je cjeliva, stisnuo mu ju je otac te je nije više pustio do posljednjega daha.

Izgledalo je, kao da je stari grof samo još čekao na dolazak svojega sina. Grofica Hortolana, njene kćeri i Franjo klečali su kraj smrtne postelje te su se tiho Bogu molili za dušu umirućega. Za nekoliko časova nastupila je posljednja borba života proti smrti — još jedan duboki uzdisaj i sve je bilo svršeno: feudalni gospodin grof Favorino Šifi podlegao je rani, koju mu je zadala sinovljeva ruka. Rufino se bacio na prsa mrtvomu ocu naričući, dok su dragom svom pokojniku žena i kćeri cjelivale ohladnjele ruke.

33.

Iza sprovoda grofa Favorina Šifija zamolio je njegov sin Rufino Franju, da se smije odijeljeno od ostale braće na neko vrijeme nastaniti u nekoj špilji na visini brijega Subazija, koju je poznavao iz dobe svoga hajdukovanja. Bio je tamo izvor dobre vode.

Franjo je vidio, da je iza tolikih burnih događaja Rufinovoj duši bila potreba, da se sabere u samoći, pa je udovoljio Rufinovoj molbi i odredio, da mu svaki drugi ili treći dan odnese koji brat nešto hljeba.

Rufino je sebi pred špiljom načinio velik križ od drveta. Pred tim se križem skrušeno molio Bogu.

Kojekakve sumnje rađale mu se u glavi te držale budne strašne uspomene na zločinački mu život. Dan i noć ga je mučila misao: može li Bog, hoće li Bog oprostiti takve strahote i kakva bi pokora kadra bila izbrisati tolika njegova nedjela? Razmišljao je i o tom, kako bi svoje ogromno, velikim dijelom krivo stečeno bogatstvo porazdijelio. Sve te misli i muke otvorile su demonu sebičnosti i očaja put u njegovu dušu te stale buditi prkos, otpor i očaj.

Jedne večeri, kad je opet zaronio u kobno snatrenje pa sam sebe mučio boreći se sa svojim uspomenama, zgusnule su se njegove misli u prikazu paklenoga demona, koji je primio lice i oblik Spasiteljev.

— Rufino! — progovori mu strahovitim glasom. — Sve ti je badava! Uzalud si se osudio na gladovanje, na trapljenje i pokoru! Što je to malo glada i trapnje u prispodobi s tvojim zločinima u Siciliji i tu u tvojoj domaji? Ti si proklet i već si se rodio proklet. Određen si od iskona za prokletstvo, jer je Bog predvidio sve tvoje zločine i tvoje prokletstvo. Ti si od onih, koji su već od vijeka određeni za pakao!

Rufino je zurio očajan u prikazu, a demon nastavi:

— I Franjo, Bernardonov sin, je proklet i svi, koji ga slijede, svi su od pravijeka osuđeni na prokletstvo.

Rufino ustade, — tijelo kao da mu je bilo od olova, — a prikaza se rasplinu. On se izvuče iz špilje misleći, da je uistinu vidio Isusa. Činilo mu se vjerojatno, što je čuo. Leden ga je oblijevao znoj.

Franjo je slutio, što se u duši Rufinovoj događa nakon njegova nagloga preobraćenja pod dojmom preteškoga posljednjega mu zločina. Zato posla brata Masea (Masseo) gore u špilju s nalogom, da pozove brata Rufina dolje u Rivo Torto.

Rufino primi Franjina poslanika vrlo neprijatno te na njegovu poruku odgovori, da on ne će više da

se sastane s Franjom, da ne će s njim imati više nikakva posla, jer da su oni svi skupa prokleti.

Maseo poznavajući sav život Rufinov prije njegova obraćenja vidio je odmah, da ga je snašla teška napast te ga bacila unatrag na putu prema spasu. Zato je revno i srdačno nagovarao Rufina, neka se povjeri Franji, te je i uspio. Rufino pođe s njime u Rivo Torto. Čim ga je Franjo ugledao, odmah je znao, što se dogodilo. Kad je Rufino pripovijedao, da mu se prikazao sam Isus, pa kad je priznao, što mu je taj tobožnji Isus govorio, Franjo je odmah rekao, da se demon Rufinu prikazao u liku Isusovu, da ga zavede. Rufino se silno uplašio, kad je razabrao, u kakvoj je pogibelji bio. Franjo ga je tješio:

— Isus tebi sigurno ne bi dao kamen mjesto hljeba. On ne bi tvoje srce u kamen pretvorio, jer on umekšava ljudsko srce, kad ga privede kajanju i pokori. Ako demon opet dođe k tebi u obliku Isusa Krista, a ti njemu kaži, nek otvori usta, da mu možeš pljunuti u zube.

Rufino obeća, da će izvršiti Franjin savjet.

Drščući od straha i uzbuđenja čekao je, hoće li se opet pojaviti užasna prikaza. Malo dana kasnije doista mu se privídi onaj isti lik, što je onomadne na nj sasuo onako strašne riječi. Rufino skupi svu svoju snagu, prekriži se i vikne:

— Otvori usta, poslaniče pakla, da ti pljunem u njih!

Jedva mu je dobacio tu grdnu uvredu, kadno vrag odleti s užasnom rikom podignuvši strahovitu buru i oluju, uz bljeskanje i lomljavu gromova. Brijeg Subazijo tako potrese, da su se ogromne gromade pećine otkinule i odletile nizbrdo.

Franjo je očekivao u dolini, da će se takva što dogoditi, pa kad se podigla bura i stao se rušiti brijeg, kazivao je braći, da se sad evo brat Rufino riješio zauvijek napasti.

I zaista iza toga doživljaja riješio se Rufino svakoga očaja i otpora i sad se istom posvema preobrazio. On se sad mogao iz dna duše Bogu moliti, te mu se duša uzdignula tako, da je vidio pravoga Isusa i čuo od njega utješljive riječi, da će mu svi grijesi biti oprošteni, ako se za njih iskreno pokaje te uznastoji, da nikad više ne padne u njih.

Rufino se preobrazio te postao i ostao jedan od najodanijih i najvjernijih Franjinih pristaša.

Samo u jednoj stvari nije se Rufino znao snaći u svom novom zvanju. Nije mu naime bilo moguće propovijedati. On se zadubio tako duboko u pobožna razmatranja, da je bio kao nijem i bešćutan. Franjo je nastojao da ga riješi toga stanja i da ga sa ostalom braćom sasvim izjednači. Zato je od njega zahtijevao, da sam sebe svlada i da se vježba u poslušnosti, pa mu jednom zapovjedi da ide u Asiz propovijedati.

Rufino odgovori, da ne može, jer da nije nikada imao govorničkoga dara. Nato će Franjo:

— Budući da me nisi odmah poslušao, nalažem ti u ime svete poslušnosti, da se svučeš gol do kratkih gaća, pa da odeš u Asiz i tamo gol narodu govoriš u crkvi. Neka ljudi vide tvoju poniznost, koja je kršćaninu najljepši nakit.

Rufino je sad poslušao pa se svukao i otišao u Asiz. Tu stupi u jednu crkvu, klekne pred oltar, pomoli se Bogu, stupi na prodikaonicu te poče govoriti o poniznosti, o kajanju i o svladavanju sama sebe.

Kad se Rufino bio udaljio, osjetio je Franjo, kolika je to žrtva od Rufina, koji je još pred malo tjedana bio strah i trepet grada Gubija i okolice te vičan bio samo da zapovijeda, a nikako da ponizno sluša tuđe zapovijedi. Franjo sam sebi stade predbacivati, da je bio bezobziran i prestrog. »Otkle tebi«, — reče sam sebi, — »takva preuzetnost, da si ti, sin Petra Bernardona, sinu jednoga od najodlič-

nijih ljudi u Asizu, mogao takva što zapovjediti? Ti sam okusi, što si drugomu nametnuo.«

I on se odmah svuče pa ode gol za Rufinom. Stupivši u crkvu pođe k Rufinu na prodikaonicu te počne, čim je Rufino svršio, govoriti o muci Isusa Krista na križu, gdje je gol propet bio i odnio more poruge i sramote pa tim doprinio za ljudstvo golemu žrtvu otkupljenja od posljedica istočnoga grijeha.

Franjo je o muci Isusovoj tako srdačno i ganutljivo govorio, da su svi, koji su bili u crkvi, počeli plakati, pače kad je pred crkvom i na trgovima Asiza sa Rufinom obilazio pa je svagdje na nov način o Isusovoj muci govorio, sav je Asiz bio do suza ganut.

Kad su tako narod uzdigli i utješili, obukoše se i vratiše na mjesto sastajanja kod Porcijunkule, a štovanje se pučanstva za Franju još znatno povisilo.

34.

Kad je Rufino u onome času velikoga ganuća pristupio Pokorničkoj Bratovštini, izjavio je, da se odriče svega svoga imetka. Ali ta njegova odluka nije se dala tako jednostavno provesti kao kod Bernarda Kvintavalskoga. Tu je bilo pitanje baštine ogromnoga očeva imetka te mnogo toga, što je silom oteo drugima, zatim trgovinom stečen imetak i lenska dobra, što ih je pokojni otac imao i što ih je vitezovima kao lensko dobro ustupio na uživanje. Prve dane iza smrti grofa Favorina nisu se mogla odmah urediti sva ta pitanja. Rufino se povukao na brijeg Subazio u onu špilju i razmišljao, kako bi se sva ta zamršena pitanja najbolje i najlaglje mogla razmrsiti, a malo da nije tamo podlegao groznoj napasti. Sada, kad je uspostavio ravnotežu u svojoj duši, molio je Franju, da s njim pođe asiškim konsulima, i da se s njima dogovore o cijelomu sklopu imućtvenih pitanja. U prvome redu odlučiše, da Rufino ima vratiti imanja i kaštele vitezovima, od kojih ih je silom oteo.

Među ostalima je to bio i kašteo kraj Gubija, odakle je on sebi prisvojio bio skoro svu vlast nad gradom. Taj je kašteo odmah predao u vlasnost gorskoga gradića. Franjo je pošao u Gubijo s Rufinom, gdje je Rufino obavio sve pravne poslove predaje s gradonačelnikom Spadalungom. U gradu je vladalo veliko veselje i sav se svijet strkao, da vidi ukroćenoga Vuka od Gubija, koji je postao brat pokornik. Taj događaj osobito se duboko usjekao u dušu pučanstva tim, što su Rufino i Franjo odbili poziv konzula Spadalunga, da ostanu kod njega na ručku, pa su pošli u kuće građana, da isprose hljeba. Kad je Rufino kao prosjak stupio na vrata jedne kuće, proplakali su ljudi od ganuća pa su mu iznijeli na tanjurima svakojakih jestvina i ponudili ga vinom i pozivali ga, neka ostane u Gubiju, da će ga rado hraniti do smrti. Iz događaja tih dana nastala je priča o ukroćenom vuku od Gabija, napisana dvjesta godina poslije toga događaja. Tako se dugo u narodu razvijala ta zgoda, dok nije dobila oblik basne.

Narod u Umbriji spominje još i danas nekadašnjeg bijesnog Vuka od Gubija, koji je postao brat franjevac. Veliku jednu pećinu, koja kraj brijega La Verne poput ogromnoga tornja strši iz ponora, zove narod još danas »frate Lupo«, to jest fratar Vuk, brat Vuk. Pučka fantazija dakle spaja uspomenu na ukroćenoga Vuka iz Gubija s veličanstvenim oblikom te ogromne samostalne pećine. U tomu leži duhovita pučka simbolika.

Dovršivši posao izmirenja s gradom Gubijom Rufino je u dogovoru s Franjom kod povraćanja otetih imanja ili prodaje svojih imanja omogućio kmetovima, da otkupe od svojih gospodara zemljišta, koja obrađuju, te da postanu slobodni vlasnici.

U sporazumku s majkom svojom, groficom Hortolanom, koja se kanila odreći svijeta, upotrijebio je Rufino sav gotov novac i utržak za prodano imanje u svrhu, da sve grofovske kmetove opskrbi nužnim brojem stoke i konja te za obnovu i dopu-

njenje svega gospodarskoga oruđa i namještaja tako, te su se laglje mogli otkupiti.

Rufino je sad u dobromu bio isto tako odlučan i dosljedan, kao prije u zlu. On je za svoju osobu prihvatio potpuno siromaštvo, ali je za druge ljude, gdjegod je mogao, nastojao stvoriti razmjerno blagostanje, kako je kasnije ustanovljeno za braću Trećega Reda. Grad Asiz, a i drugi neki gradovi u blizini poveli su se za primjerom Rufinovim, čiji čovjekoljubivi postupak su pripisivali Franjinu uplivu. Grad Asiz sagradio je u spomen toj socijalnoj reformi crkvu Bogorodici. Na zaglavnom kamenu te crkve čita se natpis, da je sagrađena za vrijeme biskupa Gvida i brata Franje. To je dokaz, kako su već onda visoko cijenili i brata Franju i tu agrarnu reformu.

35.

Klarino djetinstvo, prosijano svetačkim legendama, potamnilo je strahovitim doživljajima Beatine smrti. Dijete je postalo ozbiljno i žalosno. Kad je procvala nježnom djevicom, morala je doživjeti nasilnu smrt svoga oca od ruke rođenoga brata. Njena mladost naličila je cvijetu u buri, za nju lijepi mladenački život nije imao čara. Samo njeno poštovanje prema Franji ostalo je netaknuto, pače se povisilo do oduševljenja, kad je Franjo njena groznoga brata Rufina ukrotio i priveo u svoju Pokorničku Bratovštinu.

Klari se svijet prikazao punim zla i strahota, pa su Franjini ideali postali i njezini. Kad su njoj, mladoj bogatoj grofovskoj kćeri, pripovijedali, da Franjo prosjači, ona se tomu nije ni najmanje čudila, tek ju je veselilo, da u tom zlom svijetu ima toliko dobrih duša, koje dobrovoljnim siromasima daju posla a u slučaju nužde besplatno i hrane.

Jednoga dana prolazila je Klara sa svojom majkom, groficom Hortolanom, asiškim trgom. Tu je mnogo svijeta bilo sakupljeno oko Franje, koji je po svojoj

navadi ljudima govorio svoje opomene tako lijepo, da su to bile kratke propovijedi. Klara i njezina mati stale su na mjestu, gdje ih Franjo nije mogao vidjeti, pa su slušale.

— Vi se čudite, da se veliki Vuk od Gubija preobratio, pa me pitate, može li Bog njegove velike zločine oprostiti ? Jeste li promislili, kako je Spasitelj među dva zločinca visio na križu ? Jedan se preobratio na križu, a gospodar neba i zemlje obećao mu, da će još istoga dana s njim ući u raj.

— A da nije pokoru činio za svoje zločine ? — upita glas iz općinstva. — Zar je dosta bilo, da se pokajao ?

— Bog je svemoguć! — odvrati Franjo. — Prolaziti s njime kroz vrata smrti toliko je odlično, da je opravdana velika milost toga oproštenja. Uostalom propinjanje je na križ bila strahovita muka, a kad je zločinac dugo patio pa nije mogao umrijeti, srušili bi krvnici križ skupa sa propetim, pa bi živom zločincu razmrskali kosti batovima. Poslije iskrenoga kajanja mogla je dakle ta strahovita smrt biti dostatna pokora. Nitko ne može biti spašen bez pokore na ovom ili na drugomu svijetu. Zato činite pokoru, pa kad ste udovoljili dragome Bogu za s v o j e grijehe, činite pokoru i za o n e, kojima će na posljednjem sudu tezulja biti jako opterećena tako, te za vlastitu pokoru ne će biti dovoljne protuteže.

Izrekavši Franjo te riječi okrene se slučajno i opazi groficu Šifi s kćeri Klarom. Vidjelo se, da su ih se posljednje Franjine riječi živo taknule i podsjetile Rufinovih zločina. Kad je Franjo groficu s Klarom opazio, pristupi k njima.

— Ja ću, — reče grofica plačući, — za svoga sina pokoru činiti.

— Ja ću svoj život pokori i siromaštvu posvetiti za spas duše svoga brata. — doda Klara. — Franjo, hoćeš li me primiti u svoju Bratovštinu ?

Franjo je tim pitanjem bio iznenađen tako, da nije odmah mogao odgovoriti. On pogledom upita

groficu Hortolanu, a ona kimne glavom u znak, da pristaje. Franjo tada reče, da će govoriti s biskupom.

Ne misleći na svoje prosjačko odijelo otpratio je Franjo s viteškom uljudnošću groficu i Klaru do njihove palače.

Čim su se vratile kući, zamoli Klara majku, smije li nositi pokornički pojas. Bio je to pojas od svinjske kože, na kojoj ščetke nisu bile sasvim ostrižene. Mati joj je to dopustila; ona je nosila još neugodniju pokorničku košulju od kozje dlake... Kad se Franjo vratio na trg, bio je tako duboko zamišljen, da nije nikoga opazio. S podignutim očima prema nebu uzvisila mu se duša u nadzemaljske sfere, a ljudi, koji su ga onda vidjeli, tvrdili su, da se uzvisio i tjelesno nad zemlju.

Franjini drugovi Bernardo i Petar motrili su zanešenoga Franju, ali mu nisu ni riječi rekli, dok nije opet došao k sebi. Kad je napetost živaca popustila, bacio se plačući Bernardu na prsa. Drugovi ga odvedoše u stolnu crkvu, a on se dao voditi kao dijete. Tek u crkvi i molitvi vratila mu se potpuna bistrina duše.

Kad je Franjin drug Elija Bonbarone di Bevilja (Beviglia) vidio, kako u Franji preuzima maha mistično raspoloženje, zabrinuo se, da se to ne bi prenijelo i na cijelu Pokorničku Bratovštinu, pa je odlučio pristupiti joj, da svojim realizmom i organizatornim radom pomogne učiniti od Bratovštine vrlo korisno oruđe za crkvenu i društvenu reformu.

36.

Umirivši se Franjo sasvim pošao je k biskupu te mu reče želju kćeri grofa Šifija.

Biskup, poznavajući duševno raspoloženje grofice Hortolane i njzine kćeri, odobrio je namisao, da Klara položi zavjet po savjetu Evanđelja, te je obećao Franji, da će kod duvna benediktinkâ naći za Klaru utočište.

Niti je biskup niti Franjo sada mislio, da će utemeljiti drugi franjevački red. Kako je Franjo smatrao pridruženje Klarino njegovoj Bratovštini, pokazuje ova legenda:

U ono vrijeme obilazio je Franjo sa sestrom Klarom okolicu Asiza, da poziva ljude na kajanje i pokoru. Jednoga dana u zimi dođoše u Spello. Bio je petak. Tu stupiše u krčmu, da isprose štagod da jedu.

Da ih dovedu u nepriliku, ponude ih gostioničar i gosti, premda je bio petak, pečenim piletom. Prema propisima Pokorničke Bratovštine nije nijedan brat smio odbiti, što su ponudili.

Svi ljudi u krčmi gledali su izvjedljivo, hoće se li Franjo i Klara u petak okusiti mesa. Bilo je i pakosnih primjedaba. A Franjo uzme pile i učini nad ponuđenom pečenkom znak križa, a pečeno pile oživi i odleti kroz otvoren prozor.

Zatim Franjo i Klara pojedoše po komad hleba i popiše čašu vode pa odoše pješke po snijegu, kako su i došli.

Kad su se bili prilično udaljili od krčme, zaustavi se Franjo i reče:

— Sestrice Klaro! Jesi li čula pokosne riječi, što su ih ljudi u krčmi izustili?

Klara nije odgovorila. Ona je uistinu čula, što su ljudi rekli, a srce joj bijaše prepuno suza.

— Sestro Klaro! — nastavi Franjo. — Moramo se rastati. Nastoj da još za dana dođeš do manastira benediktinkâ, a ja idem na protivnu stranu, kud me Bog odvede.

Ona ne odgovori ništa, nego klekne, da primi Franjin blagoslov. Onda ustade te pođe prema živici od trnova grmlja, kraj kojega je put vodio u Asiz. Franjo pođe put Porcijunkule.

Klara se iza nekoliko koračaja okrene pa zovne:

— Franjo, brate, a kad ćemo se opet vidjeti?

— Dok na tom trnju ruže procvatu, — odgovori Franjo vidjevši, da je grmlje pokrito snijegom.

Oboje se okrene, da pođe svako svojim putem, ali taj čas nesta snijega sa trnove živice i sve grmlje procvate najljepšim bijelim ružama.

Klara nabra toliko ruža, koliko je mogla nositi, potrči za Franjom te mu ih dade.

Narodna legenda veli, da se odonda Franjo i Klara nisu više rastali, ali to nije istina. Klara ne samo da je položila sva tri franjevačka zavjeta: čistoće, poslušnosti i siromaštva, nego se osim toga zatvorila u samostan, što ga Franjo u tu svrhu isprosio od asiških kanonika a koji mu oni u dobroti svojoj i sklonosti spram njega vrlo rado ustupiše. Bila je to Franji još iz njegova djetinstva tako draga crkvica Sv. Damjana, koju je on bio svojim rukama popravio. K prostorijama i zgradama dogradiše na trošak grofice Hortolane blagovaonu te sobice za duvne. Svim tim gradnjama rukovodio je Franjo.

U noći od 18. na 19. ožujka godine 1212. primljena je Klara u Franjinu Bratovštinu. Sam Franjo je s biskupovim dopuštenjem primio Klarine Zavjete te odrezao njezinu krasnu kosu.

Ne zna se točno, kojim je danom stupila Klara u vlastiti samostan kod Sv. Damjana. Samo to se zna, da je prva k njoj onamo došla njena mlađa sestra Agneza, koju je vitez Monaldo htio milom pa onda silom odvesti iz manastira. Nije uspio. Priča se, da je dvanaest vitezova od roda Šifijeva prodrlo u samostan, da otmu Agnezu i povrate je kući, jer je bila zaručena. Kad se nikako nije dala nagovoriti, da pođe s njima, oni su je surovo stali zlostavljati, čupati je za kosu i tući. No djevojčica — bilo joj je četrnaest godina — nije popuštala. Tad njen stric, vitez Monaldo, zamahne oštrom sabljom, da je spusti nad glavom nježnoga djeteta, no ruka mu klone u čas, kad je Agneza očajno viknula: »Sestro, Klaro, ne daj da me otmu Gospodinu!« Klara je na koljenima iz sve duše i suznih očiju molila Boga, da podijeli njenoj

sestri snage, kako bi odoljela ljudskom nasilju. I dogodilo se čudo. Kako je klonula u taj čas Monaldova desnica te je kao ukopan ostao na svom mjestu, tako i svi ostali kao da su izgubili svu svoju snagu: htjeli su da sa zemlje podignu djevojčicu i da je odnesu, ali nisu bili kadri ni maknuti je. Postala je za njih teža od olova. Uto je dohrlila Klara, a dvanaestorica vitezova ode postiđeno i puni grižnje savjesti. Klara odvede Agnezu natrag u samostan, gdje su živjele u pokori i dobrim djelima. Doskora su stupile u Klarin manastir i majka joj grofica Hortolana s najmlađom svojom kćerkom Beatričom i s tetkom Klarinom Pacifikom. Osim tih članica Klarine rodbine pristupile su k njoj još i druge pobožne pokornice, a nazvale su se: s i r o m a š n e g o s p o đ e. Za duh, koji je među tim gospođama vladao, značajna su imena, koja su si odabrala: Benvenuta (dobro došla), Benricevuta (dobro primljena), Consolata (utješna) Bennata (dobro rođena), Benedetta (blagosvoljena). Iz te zadruge »siromašnih gospođa« nastao je drugi franjevački red, koji se kasnije prozvao po svojoj prvoj predstojnici Klari.

Franjo i njegova braća vodili su brigu za Klarin samostan pa su od svoje zaslužbine darivali »siromašne gospođe«, a kad nije bilo zaslužbine, oni su i za njih prosjačili. No osim brige za njihovu tjelesnu hranu vodio je Franjo brigu i za njihovu duševnu hranu. On je dolazio u njihovu crkvicu pa im je propovijedao i tumačio im slike na propelu, koje je njemu progovorilo, kad je tražio od Boga uputu o zadaći svoga života.

Franjine su propovijedi oduševljavale siromašne gospođe, i one su upravo čeznule za njegovim riječima. Franjo je osjećao ljubeznu privrženost i nježnost tih čistih duša, ali je opazio, da i njemu godi bivati među njima. Njegova braća donoseći hranu u Klarin samostan postali su domaći pa su donosili iz grada i novosti i pripovijesti.

Franjo je svoje zadovoljstvo s tim prijateljskim druženjem osjetio kao opomenu te je počeo rjeđe do-

laziti u crkvu Sv. Damjana. Kad je Klara to opazila, potužila se Franji pa mu rekla, ako on njima ne će pružati duševne hrane, da ona ne će primati ni brigu pokorničke braće za njihovu materijalnu hranu. Počela je uvoditi u svoj samostan šivanje i vezenje, i to ne za plaću nego za opskrbu živežem. Klara i njene sestre počele su i odjeće šivati. Na taj su se način učinile neodvisne od pokorničke braće.

Franji je jednom Klara poslala poruku, da se sve »siromašne gospođe« žaloste, što Franjo više ne dolazi k njima propovijedati, a ona da se žalosti više od svih drugih. Uslijed toga je Franjo slijedeće nedjelje došao u crkvu Sv. Damjana, gdje je pop Silvestar čitao misu. Poslije mise stupio je Franjo na stube oltara s nakanom, da propovijeda. Stojeći na stubama oltara digao je ruke i počeo se moliti Bogu. Onda se je zamislio pa je ušutio i svrnuo pogled na zemlju. Tu je ugledao u crkvi posudu punu pepela, priređena za čišćenje. On pristupi k toj posudi, uzme punu šaku i naspe oko sebe krug od pepela, onda se sagne te pospe glavu pepelom, počne se udarati u prsa i šuteći ode iz crkve.

Klara i njezine sestre nisu odmah razumjele, što znači taj Franjin postupak, pa su se snuždile i žalosne počele Boga moliti, ali se grofica Hortolana dosjetila, da je Franjo tim sebi, Klari i sestrama i svojoj pokorničkoj braći htio dati opomenu, neka vazda misle na ništetnost ovoga života, i to baš onda, kad se nadaju, da će im se koja pa i plemenita želja ispuniti. Klara je tumač Franjinu postupku tražila još bliže, da je naime zauvijek završio propovijedi u crkvi Sv. Damjana. Uvjerena o tomu, da Franjo ne će dolaziti više k »siromašnim gospođama«, željela je, da je Franjo pozove u Porciunkulu i da tako nađe njezina duša utjehu.

Franjo je oklijevao, da Klarinoj želji udovolji. Kad su ga i njegova braća nagovarala, da se sjeti, kako je Klara žrtvovala velik društveni položaj i velik imetak i kako vjerno i savjesno provodi Fra-

njina načela, dao se on napokon sklonuti te pozva Klaru s nekoliko njezinih sestara na ručak u Porciunkulu.

Franjo naspe oko sebe krug od pepela.

Ona dođe praćena stražom pokorničke braće. Franjo je po običaju prostro za ručak na zemlji. Kad su svi sjeli, a Franjo je počeo moliti i o Božjim svetinjama govoriti, upalio se u svima plamen ljubavi Božje tako, da je vrhunaravno svjetlo obasjalo Porciunkulu

i svu šumu naokolo. Stanovnici iz Asiza i obližnjih sela videći taj veliki sjaj mislili su, da je velika vatra, pa su dohrlili noseći vodu u škafovima, da pomognu gasiti. Došavši blizu Franjinu društvu vidjeli su, da svi zanešeno sjede na zemlji, s uzdignutim rukama i licem prema nebu, a sav sjaj izlazio je iz njih i njihova uzvišena poleta velike pobožnosti i Božje ljubavi.

Iza takve duševne hrane nije ih više bila briga za tjelesnu hranu. Klara se sa sestrama dobro praćena vratila u svoj samostan. Sestre, koje nisu s Klarom pošle u Prociunkulu, mislile su, da je bila pozvana u tu svrhu, da primi gdje izvan Asiza upravu novoga samostana, pa su bile vrlo sretne, da se to nije dogodilo i da im je Klara ostala doživotno predstojnicom samostana kod Sv. Damjana u Asizu.

37.

Gdjekad je Franju svladala želja, da se povuče u samoću i da živi pustinjački. To se osobito događalo, kad su ga iza njegova uspjeha u Arecu, u Rimu i u Asizu počeli ljudi štovati i slaviti, kao da je već svetac. On se upravo uplašio velikoga priznanja i svečanoga pozdravljanja. Odlučio je, da će po svomu drugu Maseu dati pitati popa Silvestra i sestru Klaru, ne bi li za njegovu dušu bilo bolje, kad bi zauvijek otišao kuda u samoću. Rekao je, da će odluka od to dvoje pobožnih duša njemu biti kao uputa od Boga. Tim je Franjo Klari izrazio veliko poštovanje te ju je posvema utješio radi onoga prizora, gdje se pepelom opkolio kao protiv kakve čarolije.

I Klara i Silvestar odlučno su izjavili, da se on ne smije povući u samoću, nego da mora svijetu propovijedati. Tu odluku donio mu je brat Maseo u gradić Bevanju (Bevagna). I Franjo je radosno pošao, da opet gdje propovijeda.

Kad je došao pred grad, našao je tamo sijaset ptica, koje ga se nisu plašile, kad je stupio među njih.

U tom je on vidio znak, da ptice žele, da i njima propovijeda. I stao je da im govori :

— Sestre moje ptičice, vi ste mnogo obvezane svome Stvoritelju Bogu te ga morate uvijek i svagdje hvaliti, jer vam je on dao slobodu, da možete letjeti, kud vas je volja, i dao vam je dvostruko i trostruko odijelo. A morate ga slaviti poglavito zato, što je sve vaše vrsti spasio u Noemovoj arci, da se ne umanje na svijetu. Još ste mu obvezane i zato, što vam je za stanovanje odredio zrak, te što ne morate ni sijati ni žeti, a Bog vas hrani i napaja bistrim izvorima i rijekama. On vam je dao bregove i doline za utočište, a stabla, da u njihovim krošnjama možete graditi svoja gnijezda. Vi ne znate ni plesti ni šiti, pa Bog vas i vaše mlade oblači. Bog, vaš Stvoritelj, dakle ljubi vas, kad vam iskazuje tolika dobročinstva. Zato moje sestrice, čuvajte se, da ne griješite nezahvalnošću, nego nastojte, da svagdje hvalite Boga !

Ptice su otvorile kljunove, protezale vratove te su kretnjama i pjevanjem pokazivale, da im je osobito milo, što im je Franjo rekao. I Franjo se radovao s njima te je napokon svršivši propovijed blagoslovio ptičice i sa znakom križa dao im slobodu, da opet odlete na sve strane svijeta, baš kao što su se kasnije braća Franjina razišla po svijetu — i oni kao i ptice nemajući ništa svoga.

Franjo je kraj svih velikih uspjeha i kraj svega toga, da su mu ljudi i životinje uzvraćale ljubav, ostao vazda vrlo čedan i ponizan.

Kad je jednom Franjo s bratom Maseom boravio kod Porcijunkule, počeo ga brat Maseo pitati, zašto baš za njim sav svijet trči, zašto ga svatko želi vidjeti i slušati te mu se pokoriti.

— Nisi ni lijep, — govorio je iskreno Maseo, kojega je Franjo radi njegove svetosti i čednosti osobito ljubio, — niti si učen, nisi ni plemić, pa kako to, da sav svijet za tobom trči ?

Iza duboke pobožne molitve odgovori Franjo:

— Hoćeš da znaš, zašto sav svijet baš za mnom trči? Zato, jer Božje oko tražeći, kako bi najbolje moglo poniziti ljudsku jakost, veličinu, ljepotu i mudrost, nije moglo vidjeti nigdje ružnijega, neotesanijega, nedotupavijega, većega griješnika od mene. On je mene odabrao, da svijetu pokaže, kako sve dobro i sva krepost samo od njega izlazi, a ne od stvorova, da se dakle nitko ne smije oholiti svojim častima i slavom, jer sva čast i svaka slava ide samo Boga.

Franjina poniznost, njegovo svojevoljno siromaštvo, njegova dobrota i umjetnička temeljna oznaka cijeloga njegova bića privela mu je sve dobre plemenite duše, koje nisu zagrezle u bujicu materijalizma, što se širio u trinaestom stoljeću.

Na mnogim mjestima ponajprije u Italiji, osobito u gradovima, stvoriše se Bratovštine Pokornika, koji se podrediše Franjinu vodstvu: tako u Folinju, Arecu, Firenci, Pratu, Bolonji, Sijeni i Pisi. Savremeni Akonski Biskup Vitry napisao je pismo, u kojemu o franjevačkomu pokretu kaže:

»Mnogi ljudi jednoga i drugoga spola, bogati svjetovnjaci, odriču se svijeta, izakako su se Kristu za volju odrekli cijeloga svoga imetka. Oni se zovu Mala Braća. Ne brinu se na nikakav način za svjetovna dobra, nego rade dan i noć s vatrenom revnošću, da duše, koje su već blizu propasti, odvrate od svjetske taštine. Oni se trude, da ih k sebi privuku, pa su s Božjom pomoći već postigli velike uspjehe i mnoge predobili za sebe. Oni sami živu kao prvi kršćani, o kojima je pisano: »Mnoštvo vjernih jedno su srce i jedna duša.« Po danu dolaze u gradove i sela da rade, u noći se vraćaju u pustinjačke svoje kolibe ili na samotna mjesta, gdje pobožno razmatraju. Ženske živu u gradovima u posebnim samostanima, ne primaju milodara, nego živu samo od svoga ručnoga rada.«

38.

Veliki svjetski događaji zahvatili su i Franju i podigli ga u visinu povijesne ličnosti. Papa Inocent III. priredio je bio četvrtu križarsku vojnu, ali su je Mlečani osujetili poslužívši se križarskom vojskom, da osvoje Zadar i Carigrad. Papa je bio vrlo dosljedan i žilave, ustrajne volje te je počeo odmah priređivati petu križarsku vojnu, ali je ta istom pod njegovim nasljednikom započela borbu.

Viteški i junački duh Franjin tinjao je u njegovoj duši pod pepelom poniznosti i siromaštva kao žeravica, kad je zapretena. Kad je papa pozvao kršćanski svijet na novu križarsku vojnu, taj je viteški duh u Franji planuo. Nekadašnji hrabri vojnik izbio je junačkim djelima, s kojih je zadivio kršćanske vođe, pa i samoga sultana.

Dne 1. svibnja godine 1212. sakupilo se bilo mnogo Asižana pred gradskom kapijom na proplanku visočine, nad kojom se diže brijeg Subazijo. Momci i djevojke veselili se plešući i pjevajući, žene i djeca ležala su na ćilimovima, što su ih sa sobom donijeli. Ljudi su se zabavljali te su jeli i pili. Došlo je i seljaka i seljakinja, da svetkuju sa građanima. Sakupilo se naravno i mnoštvo sirotinje, koja se nadala, da će kod svibanjske svečanosti i za nju otpasti koji zalogaj.

Dođoše i pokornička braća Franjo sa svojim drugovima. Ljudi se sakupiše oko njih, a oni su se s njima prijatno razgovarali. Siromasi ostadoše na hrpi po strani.

— A što je to, — reče Franjo, — da naša braća siromasi ostaju po strani?

Onda pristupi k njima.

— Braćo moja, — reče im Franjo, — vi ste meni mili i dragi isto kao i moja ostala pokornička braća.

Siromasi se skupiše oko njega — starci, bolesnici, nesposobne starice i djeca, pa su gledali u njega milo kao djeca u svoga oca.

— Sjednite, sjednite tamo na travu, braćo moja i sestrice! Odmah ću vam sa Božjega stola donijeti hrane.

Rekavši to pristupi k seljacima i građanima pa ih veselo pozdravi i zamoli hljeba za siromahe. Sakupljeni svijet pozdravi Franju zanosno kličući i mnogi skočiše, da od svoga obilja dadu i siromasima jesti i piti, a pokorničku braću Leona, Egidija, Masea i Eliju pozvaše, da k njima sjednu, dok se Franjo pridružio krugu siromahâ te je s njima jeo darivano jelo. U cijelom zboru zavladalo je razdragano, prijatno raspoloženje.

Iznenada izađe iz gradske kapije telal, stupi na veliki kamen, što se u prastara vremena odnekale iz gore onamo skotrljao, razmota pergamenu, koju je nosio u ruci, te stade vrlo glasno čitati:

»U ime Božje! Papa Inocent treći svomu stadu pozdrav i blagoslov! Amen! Znate, da je Jerusolim pao! Znate, da je sveti Križ, na kojemu je za spas naših duša Isus Krist, Sin Božji, pretrpio gorku tjelesnu smrt, pao u ruke moslimâ. Znate, da sam upriličio s velikim žrtvama četvrtu križarsku vojnu, da se oslobodi Jerusolim i sveti Križ opet predobije. Znate, da je prokleti protivnik svih duša poslao sve vragove koristoljublja, da tu lijepu križarsku vojsku upotrijebi za razorenje jedne kršćanske države, umjesto da oslobodi Svetu Zemlju. Srce nas boli, kad se toga sjetimo. Zato smo zaključili da pozovemo sve dobre kršćane na novu križarsku vojnu. Dok se tako spremamo te svakamo, gdje žive kršćani, šaljemo poslanike, da dignu vojsku, zabranjujemo da se u to vrijeme igdje slavi ma kakva svečanost. Svuda treba svi da se kaju i pokoru čine, da se opere sramota nanešena cijelomu kršćanskome svijetu. Uzmite križ! Uzmite križ! Svakomu, koji uzme križ pa sa križarskom vojskom ode oslobađati Svetu Zemlju, praštaju se sve vremenite i vječne kazne za učinjene i okajane smrtne grijehe, ma kako grijesi teški bili! Uzmite križ! — — —«

Tetal smota pergamenu, siđe s kamena i ode u grad. Skupljeno mnoštvo ostalo je preneraženo. Nisu znali, što da rade, pa nagrnuše k Franji, da čuju, što će on reći. A Franjo je stao na kamen, na kojemu je netom telal stajao, pa je na svoj način govorio o ulazu Isusovu u Jerusolim, o besramnoj optužbi i nepravednom procesu, podignutu protiv Njega, o muci i smrti Spasiteljevoj i o potrebi, da se Sveta Zemlja oslobodi. Naglasio je, da se pozivlju u križarsku vojnu ne samo oni, koji imadu na duši teških grijeha, nego i dobri ljudi, pače valja da oni, koji čista srca idu oslobađati Svetu Zemlju, budu u većini. Na koncu je Franjo blagoslovio mnoštvo pa se sa svojim drugovima vratio u Porcijunkulu.

Ljudi su se još razgovarali o papinu pozivu. Na svečanu veselicu nitko više nije mislio. Razišli su se u ozbiljnu razgovoru, a žene su bile u velikoj brizi, kako će djecu prehraniti, ako im muževi odu u vojsku. Tješile su se time, da će još koja godina proći, dok se sve ne spremi za križarsku vojnu.

39.

U Asiz su dolazile vijesti, da se papin proglas i poziv na novu križarsku vojnu nije ni u drugim talijanskim gradovima s osobitim oduševljenjem primio. Zato je Franjo sazvao braću na dogovor. Elija je razložio uzrok papinskoga proglasa.

— Godine 1205., — stade pričati, — umro je naslovni jeruzolimski kralj. Uzeli su, da je najstarija od njegovih triju kćeri, Jolanta, baštinica njegovih prava na kraljevstvo Jerusolimsko. Ona se udala za brata Valtera Brienskoga, koji je u Apuliji poginuo baš, kad mu se Franjo, koji je onda još težio za svjetskom slavom, htio pridružiti, da stekne viteštvo. Jolantin muž Ivan Brienski zamolio je papu, neka udesi ponovnu križarsku vojnu, jer u njega, Ivana, ne bijaše ni novaca ni vojske. Toj molbi se Inocent III. rado odazvao, jer još nikako nije mogao pregorjeti

muku, koja mu je neuspjehom četvrte križarske vojne nanešena.

Brat Ivan sa Šeširom uze iza Elije prvi riječ.

— Koliko sam doznao, — reče, — narod se nije oduševio, kad je taj proglas čuo. Kazivali su već u gradu, da će se rijetko tko iz Asiza javiti te uzeti križ.

— Mi ćemo se svi javiti, mi ćemo da budemo svi papini telali, — javi se brat Silvestar.

— Nije to dosta, — reče Franjo, — moramo dobrim primjerom prednjačiti.

— Kako to misliš? — upita nekoliko braće.

— Mislim, da je dosta krvi teklo, a da je naša dužnost osvojiti neprijatelja.

— Ne razumijem te, — opet će Ivan sa Šeširom.

— Moramo u prvom redu sultana preobratiti na kršćansku vjeru još prije, nego se opremi križarska vojska. Ako se on dade pokrstiti, dat će se krstiti i svi muslimani, — oduševljavao se Franjo.

— Ili će moslimi svrgnuti sultana, — odvrati Ivan sa Šeširom smijući se grohotom.

I druga braća su držala, da se Franjina namisao ne da provesti, ali su mislili, da je Franjo na svoj odvažan način sebi već preduzeo gotovu osnovu, zato mu se osim Ivana nitko od braće nije htio izravno da protivi. Samo Elija je uvijeno protuslovio.

— Držim, da bi se ta zamisao mogla provesti, ali bi je trebalo dobro pripraviti.

— Što tu treba priprava? — odvažno će Egidije, koji je uvijek držao uz Franju. — Idemo jednostavno među moslime pa ćemo im navještati kršćansku vjeru. Oni će nas, siromašnu braću pokornike, koji dolazimo goloruki, radije slušati, kada dolazimo da njihove duše spasimo, nego li križare, koji dolaze naoružani. Naše će govore laglje razumjeti, nego što su pogani razumili apostole. Pa i među poganima se kršćanska vjera dosta brzo širila, premda je više apostola pretrpilo mučeničku smrt.

— Baš radi njihova mučeništva, — doda Leo, — širilo se kršćanstvo još bolje i još brže.

— Mi ne smijemo sami sebe varati, — reče brat Silvestar. — Moslimi su po našim vojnama u Španiji i u Svetoj Zemlji upoznali neka glavna načela naše vjere, kojima koran, njihovo Sveto Pismo, jasno i i izravno protuslovi. Ali možda ipak baš tomu imademo zahvaliti, da su spram nas snošljivi.

— To je istina, — potvrdi brat Maseo, — ali su moslimi boreći se protiv kršćanskih vojska svoju vjeru još čvršće prigrlili. Oni ubiju svakoga, koji njihovu vjeru ili njihova proroka Muhameda uvrijedi. A kako možemo navještati svoju vjeru, da ne oprovrgavamo njihovu?

— Pa ako umremo mučeničkom smrti, — reče Franjo, — onda je i to slavno i lijepo. U prvom redu valja predobiti prvake naroda. Kad je Konstantin prihvatio kršćansku vjeru pa je učinio državnom, onda joj je prokrčio širok put. Ja kanim ravno k sultanu poći pa ću ga pozvati, neka se dade krstiti. Pođe li mi to za rukom, onda su ratovi za Svetu Zemlju izlišni, jer je onda i to kršćanska zemlja.

Još su neki opominjali, da valja oprezno postupati, ali Franjo reče odrješito:

— Pravi vitez ne treba dugih priprava: on osedla konja, opaše mač pa naprijed! Ja idem u Ankonu, da se ukrcam za Istok. Tko će sa mnom?

Moriko, Egidije, Leo i još nekoji drugi ustadoše i digoše ruku.

— Dakle dobro, — reče Franjo, — nek ide ovaj put sa mnom brat Moriko. Mi ćemo prosjačeći doći do Ankone, a onda ćemo kapetana, koji plovi na Istok, po Bogu zamoliti, neka nas povede...

Iza zajedničke molitve ode Franjo biskupu Gvidu, da mu rekne svoju nakanu i da Petra iz Katane preporuči za svoga vikara. Obavivši sve kod biskupa i dobivši od njega dozvolu oprosti se od svojih drugova pa s Morikom ode pjevajući prema Ankoni.

40.

Franjo je s Morikom sretno stigao u Ankonu. Putem su Franju i njegova suputnika svuda lijepo primali te ga darivali hranom, a seljaci su ih na svojim kolima vozili do obližnjega mjesta ili im posuđivali svoje konje za jahanje.

Došavši krajem svibnja g. 1212. u Ankonu pošao je Franjo sa svojim drugom do luke, gdje je već bila lađa spremljena za odlazak u Egipat. Kapetan, koji je već čuo pripovijedati o glasovitom Franji iz Asiza, rado je njega i njegova druga primio na svoju lađu. Na obali se skupilo mnogo svijeta, da vidi Siromašnoga Pokornika iz Asiza, kojega su već onda mnogi još za njegova života smatrali svecem. Kad je Franjo vidio tolik svijet sakupljen na obali, sjetio se, kako je Isus propovijedao sa lađe, te je i on stao mnoštvu govoriti. Razlagao im je, kakva je nesreća, da je Sveta Zemlja u rukama nekršćana, pa kako su se već tri križarske vojne vodile radi toga, te su narodi Istoka i Zapada upleteni u velike ratove. Rekao je, da bi se sav svijet umirio, kad bi se sultan dao krstiti pa kad bi bilo jedno stado i jedan pastir.

Slušatelji su govorniku oduševljeno pljeskali.

Kapetan lađe i mornari također su pozorno slušali, a kad je Franjo prestao govoriti, pristupi kapetan k njemu pa ga zamoli, neka sa svojim drugom ode u kapetansku kabinu; jer će sada morati razapeti jedra. Moriko zamoli, da smije mornarima pomoći, a to mu kapetan rado dopusti.

Čim je Franjo ušao u kabinu, bacio se na koljena, da se moli Bogu, a mornari digoše jadra i izvadiše sidro, te lađa izleti iz luke kao kakva velika ptica.

Premda je zapadni vjetar dosta oštro duvao, lađa se, vješto vođena, držala pravca prema jugu. Ali kad je vjetar okrenuo pa je jak južnjak počeo sve jače duvati, moradoše mornari gotovo sva jadra smotati. Vjetar je sve jače duvao pa je napokon

neodoljivom jakošću zahvatio lađu tako, da mu nije bilo moguće odoljeti. Kapetan nije mogao drugo, nego je okrenuo lađu pa se dao nositi od vjetra prema sjeveru. Valjalo je samo ravnati lađu, da je silni južnjak ne baci na koji dalmatinski otok. Kad su dospjeli blizu rta Istre, skrenuo je kapetan lađu nadesno nadajući se, da će veliki otoci, koji leže na jugu Kvarnera, ublažiti jakost bijesnoga južnjaka.

I zbilja, kapetan je lađu sretno uveo u Bakarski zaljev. Grad Bakar leži vrlo slikovno na zapadnom rubu zaljeva, a ima u njemu građevnih tragova iz XIII. vijeka. Ovdje bijaše već u rimsko doba ishodište vojničke rimske ceste prema Sisku i Zagrebu.

Franjo je našao u Bakru talijanskih trgovaca a i mnogo Hrvata, koji su znali talijanski govoriti. Svi su ga radosno primili, jer je glas njegove svetosti već bio i do njih dopro. Radi teškog nevremena nije se moglo ni pomisliti na to, da bi koja jedrenjača mogla poći prema jugu. Znalo se, da će to nevrijeme potrajati, stoga je Franjo odlučio da govori narodu te je pošao i u okolicu praćen prijatnim Bakranima. Pozivao je ljude u svakom selu, da čine pokoru.

Zatim je pošao sve dalje prema sjeveru. Svagdje je nalazio talijanskih trgovaca i talijanskih radnika. Oni su ga rado primali pa otpratili do slijedećega mjesta. Tako je za jedno dvadeset dana dospio u Zagreb preporučen jakoj zagrebačkoj talijanskoj, poglavito mletačkoj koloniji. Još dan-danas ima spomenika te naseobine: Crkva sv. Marka, Mletačka ulica i Vlaška t. j. talijanska ulica i »Salita«, t. j. uspon na brijeg nad Vlaškom ulicom.*

Inteligencija i plemstvo u Zagrebu govorilo je latinski, a mnogi su plemići stajali u svezi s talijanskim Frangipanima pa su čuli, da je grofica Jakobea de Settesolis iz kuće Frangipana velika štovateljica Franjina.

* Od te «Salite» učinili su danas riječ »Š a l a t a«, što nema baš nikakva smisla.

Hrvatski su plemići prebivali ljeti na svojim imanjima pa su samo u zimsko doba živjeli u Zagrebu. Zato nisu mogli odmah doznati, da Franjo dolazi u Zagreb. Tek je plemenita gospođa Katarina Galović, koja je kod Sv. Šimuna kraj Zagreba imala svoje imanje, slučajno bila u gradu, kad se pročulo, da je Franjo stigao u Zagreb. Ona je doznala, da će Franjo doći u crkvu Sv. Margarete, koja je stajala, gdje je danas nadbiskupsko sjemenište, a preko puta njezine palače, u kojoj je danas franjevački samostan. Pošla je ususret milom gostu iz Asiza i pozvala ga, da sa svojim pratiocem Morikom odsjedne u njenoj kući. Rekla je Franji, da se dopisuje s groficom Frangipani de Settesolis u Rimu, pa je to Franju ugodno iznenadilo. Primio je poziv, ali pod pogodbom, da ne stanuje u odajama samoga dvorca, nego u vratarevoj sobi, a njegov pratilac Moriko da konači s družinom.

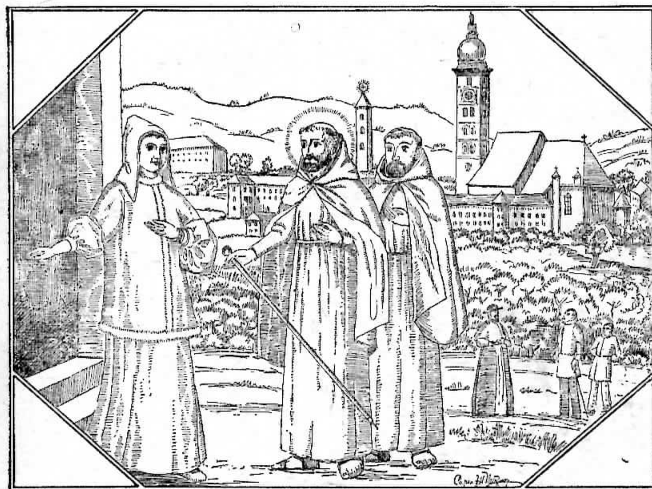
Gospođa Galović vrlo je žalila, što od plemstva nikoga više nema u Zagrebu, ali je nakanila da će po mogućnosti razglasiti Franjin dolazak. Franjo ju je molio, neka toga ne učini, jer on kani već sutradan otputovati. Samo da bi želio jedamput narodu govoriti. Plemenita mu gospođa obeća, da će sutra u određeno doba biti sakupljeni svi Talijani i svi, koji razumiju talijanski ili latinski.

Gospođa je Galović zahvaljivala Bogu, što je udesio, da je Franjo mjesto u Egipat došao u Zagreb. Zato je ta plemenita gospođa odlučila, da će Zagrebu sačuvati trajnu uspomenu na Franju i da će dio svoje palače rado ustupiti Pokorničkomu Redu, bude li ga Franjo u Zagrebu utemeljio.

Već drugoga dana sakupilo se pred crkvom Sv. Margarete mnogo svijeta iz cijeloga Zagreba. Franjo je tu govorio o svojoj nakani, da pođe k sultanu i da ga sklone, neka se dade krstiti. Njegov je govor pobudio veliko oduševljenje, pa se odmah nekoliko ljudi izjavilo, da bi htjeli pristupiti njegovoj družbi. Franjo im je pročitao temeljno pravilo svoje Bratovštine. Kad su čuli, da se valja potpuno odreći svakoga

imetka i posjeda, odustali su i udaljili se mnogi, samo su se trojica smjesta zavjetovala, da će živjeti po Franjinu životnom pravilu. Dvojica su od njih bili svećenici.

Gospođa Galović ustupila je, kako je obećala, odmah nekoliko soba u svojoj palači novom franjevačkomu samostanu. Franjo primio je tu ponudu, ali samo uz pogodbu, da se njegovi udrugari moraju držati ravni družini Galovićevoj.

Franjo odsjeda u kući Katarine Galović u Zagrebu.
(Po slici u kapelici sv. Franje u Zagrebu nacrtao J. V. Meiszner.)

Tim je bio položen temelj današnjemu franjevačkom redovničkom samostanu u Zagrebu.

Plemenita gospođa Galović htjela je protiv Franjine volje pozvati plemiće iz najbliže okolice pa se odvezla na svoje imanje kod Sv. Šimuna, da odonud razašalje telale na plemićke dvorove. Htjela je sastaviti banderije plemića, koji bi Franju imali svečano pratiti. No Franjo, koji je čuo, što se sprema, požurio se da ode i da izbjegne takvoj počasti. Nije htio poći

istim putem natrag u Italiju, nego je mislio stići prema zapadu u furlansku i mletačku pokrajinu. Otišao je dakle prema zapadu, i to sam s Morikom bez ičije pratnje.

Kod prvoga sela doživješe nešto neugodno. Neki pastiri nagnaše svoje pse na njih te im oteše kabanice. Ljudi, koji su radili na imanju nekoga zagrebačkoga plemića, dođoše putnicima u pomoć, oteše pastirima kabanice te ih vratiše vlasnicima. Špan je rekao Franji, da će se pobrinuti, da pastiri budu kažnjeni, no Franjo zamoli, neka toga ne učini, već neka pusti te štetne vrapce ovaj put nekažnjene. Tako je i bilo, ali se to selo otada prozvalo »Vrapče«.

41.

Špan plemićkog imanja, koji je oslobodio Franju od otimača, savjetovao mu je, da ne proslijedi put prema zapadu i neka se vrati u Zagreb. No Franjo toga nije htio učiniti, nego je volio prevesti se preko Save pa se preko Samobora i Jaske te Karlovca vratiti rimskom cestom u Bakar. Tu mu rekoše, da je jedna lađa za Ankonu upravo spremljena na odlazak. Franjo pođe na lađu, da zamoli kapetana, neka ga besplatno preveze. Nije našao kapetana na lađi, jer je u posljednji čas imao da neke poslove obavi u gradu. Kormilar ne poznavajući ni Franju ni Morika vidio je, da Moriko nosi veliku vreću hrane, što su putem ljudi Franji bili darovali, pa primi Franju i njegova druga, ali im reče, neka odmah uđu dolje u lađu, jer da će sad mornari odmah namještati jadra, a tu ne smije nitko biti na polubi, da ne smeta. U čas, kad se kapetan vratio, podigoše sidro, malo jadro uhvati vjetar, lađa se okrene tako, da vjetar zahvati velika jadra, te poleti na more. Nošena dobrim vjetrom sjekla je vodu, kao što plug sječe oranicu.

Talasi su se morski prelijevali u svim duginim bojama, a bijela pjena uzburkane vode odrazivala je

šarenilo, kao da se sipaju milijuni šarenih dragulja. Za lađom se vukao trag te se gubio u daljini splinuvši se neviđeno s dalekim talasima, dok je lađa njišući se lagodno letjela prema širokoj pučini.

Istom kad je lađa bila dobrano izišla iz luke, rekao je kormilar kapetanu, da je primio dva naoko vrlo oskudna putnika, koji nisu doduše imali čim da plate prevozninu, no jedan je od njih nosio na leđima veliku vreću punu raznoga živeža: pečenja, sira, lijepog hljeba. Može sve to dobro doći.

— Mornari se — reče važno — sigurno ne će ljutiti, ponude li ih uz njihov odmjereni obrok još i nečim drugim...

— A ni ti, Karlo, ni ti se ne ćeš ljutiti, — našali se kapetan i nasmije se vještom svom kormilaru, koji je na te riječi kapetanove tek značajno žmirnuo lijevim okom.

Kapetan naloži, da mu dovedu putnike. Za nekoliko časaka već su stajali na palubi pred njim. Franjo mu na njegovo pitanje reče, tko su i što su. Već je i taj kapetan čuo govoriti o Asiškom Sirotanu i njegovoj pokorničkoj braći. Upustio se s Franjom u razgovor i doskora ga zavolio. Nije se kajao, što je njega i njegova suputnika »preko reda« dobio na svoj brod.

Uto okrenu vjetar, pa su morali okrenuti i veliko jadro na stranu. Mornari su se vrlo vješto latili posla prateći svaki naporniji kret manje-više krupnom kletvom. Među strastvenim i bučnim Talijanima bilo je i dosta Hrvata...

Franjo se povukao pod palubu, a Moriko je zamolio, da smije ostati, pa je tako spretno pomagao mornarima, da mu nisu zamjerili, kad ih je korio radi bogumrskih kletvi, pače kao da su zastiđeni malo zauzdali pogani jezik te stisnutih usnica vršili tešku svoju dužnost.

Visoki su se talasi dizali i bacali lađu sad gore, sad dolje, a od užasnog su vjetra jarboli sve pucali

i stenjali. Mornari su imali teškog posla, ni časak počinka: pogibelj je bila velika. Hoće li momčad izdržati napor? Hoće li brod odoljeti bjesnilu prirode? Ta je borba s vjetrom i talasima trajala nekoliko dana, a mornari su imali na lađi samo za jedan dan živeža, jer su se nadali, da će s dobrim vjetrom za jedan dan stići u Ankonu. Sad je svima dobro došlo, što je Franjo imao toliko živeža sa sobom. On im je poklonio sve, što je bilo u vreći, te ih je tako izbavio iz velike neprilike, pače iz životne pogibelji.

Iza teška i naporna putovanja dospjeli su napokon sretno u luku Ankonu. Bilo je vrlo rano ujutro. Franjo i Moriko se požuriše da ostave lađu, kako bi još zarana mogli krenuti put Umbrije. Oprostivši se srdačno i od kapetana i mornara, s kojima su se bili lijepo sprijateljili, pođoše u grad. Ulice su gradske u to rano doba dana još bile gotovo prazne te su Franjo i njegov suputnik neopaženi ostavili Ankonu pa se pješke uputili u Asiz. Kad je već zadanilo, pa su ljudi putem Franju prepoznali, svuda su mu opet išli na ruku i davali mu gdjekad i podvoz i hranu.

Kad se Franjo vratio u Asiz, braća su ga vrlo radosno primila, jer su čitavo vrijeme bili u velikoj brizi za nj. Kako su se začudili, kad im je rekao, da nije bio kod sultana, već da ga je Božji vjetar i sreća odnijela drugim smjerom i nanijela u drugi neki kraj, među novi neki vrlo prijazni i gostoljubivi narod, koji govori sasvim drugim jezikom, hrvatskim, premda je posvuda nailazio i na svoje sunarodnjake. To im je rekao sve onako u brzini, a još dugo poslije pričao je drugovima za dokolice, kako mu je bilo u dalekoj Hrvatskoj, u prijatnome gradiću, koji se prostire »za brijegom«, kamo ga je Gospodin poslao, da i ondje steče braće drage i dobre, koja će živjeti po riječima Kristova Evanđelja te širiti i sačuvati vjeru i krepost u hrvatskim zemljama kroz mnoga burna i kobna vremena budućih stoljeća.

42.

Veliko je veselje Franjo doživio odmah iza povratka u svoje rodno mjesto. Jedva se naime pročulo, da se Franjo vratio u Asiz, kad mu se javi vrlo velik broj štovalaca moleći ga, neka ih zadrži u svojoj Bratovštini, pošto ih je njegov namjesnik bio privremeno primio u družbu. Bilo je među njima i učenih ljudi, koji su odlučili, da će živjeti po Franjinu uzoru: u čistoći, siromaštvu i poslušnosti. Među najznatnije od tih novih pokornika broji se Toma Čelano (Celano), koji je kasnije i po dvaput pribilježio i napisao život Franjin, te Iluminat, veleposjednik i gospodar na Roci Akarini (Rocca Accarina) kod Spoleta.

Brat Elija sagradio je za učenjake i drugu gospodu kolibe od pletera, pri čemu su morali novajlije pomagati, da ih malo iskuša prije, no će se Franjo vratiti. Elija ih je slao i na poljski rad i na prosjačenje, da se vježbaju u poniznosti. Osobito im je prosjačenje bilo teško, ali najteže, kad ih je Ivan sa Šerirom vodio u bolnicu gubavih pa je zahtijevao, da vidaju bolesnicima najgadnije rane. Dva pravnika iz Bolonje odustali su videći, kako strogo treba živjeti po Franjinim pravilima, te su se vratili kući prije nego je došao Franjo. Postali su međutim još veći njegovi štovatelji, kad su vidjeli, kako Franjo živi.

Franjo je našao novu braću dobro pripravljenu. Da vidi, kako Klara bavi dane, pohodio ju je u njenu samostanu kod Sv. Damjana. Od nje je čuo, da je utemeljila nov samostan »siromašnih gospođa« u San Severinu, kamo je poslala svoju mlađu sestru Beatricu za pročelnicu, a stupile su u nj mnoge otmjene gospođe. Njezina sestra Agneza već je prije postala predstojnicom samostana »siromašnih gospođa« u samostanu Manticelli u Firenci, gdje je mnogo uzdisala za svojom dragom sestrom Klarom.

Franjo je nekoliko dana zatim pošao u San Severino, da vidi taj novi utemeljeni samostan i da u nji-

hovoj crkvi propovijeda. Pohodio je mjesnoga župnika, koji ga je pozvao, da mu bude gostom. Sutradan je crkva »siromašnih gospođa« bila dupkom puna svijeta, a među ostalima bio je tamo i glasoviti pjesnik Divini, kojega je car Fridrik II. odlikovao lovorvijencem proglasivši ga tim najboljim pjesnikom onoga vremena. Franjo je govorio o potrebi, da se Sveti Križ oslobododi iz ruku protivnika kršćanske vjere.

Za vrijeme vatrenoga Franjina govora vidio je Divini križ od dva velika mača nad propovjednikom. Radi toga i zanesen Franjinim riječima pjesnik se Divini tako oduševio, da je odmah iza propovijedi zamolio Franju, neka i njega primi u svoju bratovštinu. Franjo se s velikim veseljem pokaže sklon te ga sam otprati u neku trgovinu, gdje je sebi ovjenčani pjesnik želio da kupi gruboga darovca za odijelo, kako ga nose pokornička braća. Trgovac htijući učiniti dobro djelo pokloni novome bratu siromahu darovca za halju, a preko toga još i kabanicu. Nevičan primati drugo osim slave i pohvale novi se pokornik osjeti silno ponižen milostinjom, no svladavši ponos ponizno zahvali na daru i ode s Franjom k ostaloj braći, kod kojih se vladao vrlo učtivo i mirno, poradi čega mu Franjo nadjene ime Pačifiko t. j. Miroljubivi.

Novi je brat pripovijedao, da će za koji dan biti u kaštelu Montefeltre turnir na franceski način, to jest javna viteška svečana borba. Franjo se kod toga sjetio, kako je kod grofa Šifija učio viteški se boriti, pa je zaželio da prisustvuje takvoj borbi.

— Pođimo k tome turniru, — reče on bratu Leonu, koji je gotovo uvijek bio uz Franju, — možda će se naći prilika, da uberemo kakav duševni plod.

I odoše sutradan rano on i brat Leon pješice u Montefeltre. A Pačifiko ih je smio pratiti.

43.

Kašteo Montefeltre bio je sagrađen na rubu jedne pećine tako, da je s južne strane bio nepristupačan pa stoga i manje utvrđen. Na toj strani prostorije za stanovanje nisu kao u drugim kaštelima bile u spratovima jedna nad drugima, nego su lažale jedna do druge, tek su na jednom i drugom kraju bile štićene jakim tornjevima. Sjeverna strana bila je učvršćena silnim zidovima i tornjevima, koje nitko ne bi bio mogao potkopati, jer je tlo bilo tvrda hrid.

Između sjevernoga i južnoga krila bilo je veliko dvorište, iz kojega se otvorenim stubištem dolazilo u gornji sprat sjevernoga krila i u tornjeve. Sa sjevera je tvrđa bila još osigurana dubokim jarkom, preko kojega se moglo doći u tvrđu samo po mostu, kad je spušten bio. Na toj strani bilo je veliko ravno polje, a na sjevernoj strani toga polja niska zidana ograda. Na tom polju trebao se odigrati prividni boj, što se zvao: turnir. Na hodniku, što je bio sagrađen na sjevernoj strani tvrđe za branitelje, sjedjeli su sada gledaoci, otmjene gospođe i gospoda, a nad kapijom bila su uređena sjedala za gospođe, koje su imale suditi: tko je vrijedan nagrade, što su je one dijelile.

Na onom širokom zidu, kojim je polje turnira bilo ograničeno, skupilo se mnogo naroda iz cijele okolice. Došli su onamo i mnogi vaganti, muzikanti, pelivani i trgovci, kao što običavaju dolaziti na vašar. Turnir još nije započeo, jer je još dolazilo otmjenih gosti u grad: sjajno opremljeni konjanici te krasno i bogato odjevene gospođe.

Narod je s veselim klicanjem pozdravljao goste. I Franjo se sa svoja dva druga pridružio mnoštvu. Kad je opet prispjela četa vitezova konjanika, počeo je Franjo pjevati pučku pjesmu:

Tanto è quel bene ch' io aspetto
Ch' ogni pena mi è diletto . . .

(Tolika je milota, koju očekujem,
Da mi je svaka muka slast.)

Vitezovi, što su dolazili, ustaviše se, da slušaju pjesmu i govor, što ga je Franjo nadovezao na pjesmu. Ljudi, koji su tada slušali Božjega Sirotana, kazivali su, da ga je bilo milota slušati, kao da anđeo govori. Među pridošlim gostima bio je i vitez Orlando, gospodar Kasentinske visočine. Sav ganut od Franjina govora pristupi k njemu.

— Oče, moj oče, — reče, — rado bih s tobom govorio o spasu duše svoje.

— Bit će mi puno drago, — odgovori Franjo, — ali sad idi k plemićima, koji te čekaju. Poslije svečanosti dođi ovamo, pa ćemo se razgovarati, koliko te volja.

Orlando ode na svečani turnir, jer su trublje već navijеštale početak. Iz kaštela su ponajprije dojahali sjajno obučeni telali, koji su svirali u srebrene trublje, dok su plemenite gospođe dolazile, da zauzmu svoja mjesta nad kapijom. Onda je dojahalo na poljanu dvanaest oružanih i oklopljenih vitezova, dva po dva. I konji su im bili u oklopu. Preko oklopa su vitezovi imali široke kapute, urešene vezenim grbovima, a konji su bili pokriti isto tako vezenim pokrovima. Svaki je vitez nosio vrlo dugačko koplje, a o pojasu mu je visio dugačak mač.

Ponajprije su se dva viteza odijelila od drugih te dojahala pred kapiju, nad kojom su bile gospođe sudije, pa su ih smjerno pozdravili. Onda su se rastali: jedan je odjahao na desnu, drugi na lijevu stranu polja. Ondje su se jedan prema drugomu okrenuli pa se uljudno pozdravili. Zatim su spustili duga koplja jedan prema drugomu stisnuvši im držak pod pazuhom. Onda podbodoše svoje konje dugačkim svojim mamuzama te poletiše uzagrepce jedan protiv drugoga. Sukobiše se. Ali su vitezovi i njihovi konji bili jaki, a oklopi čvrsti. Koplja se polomiše. Vitezovi baciše polomljena koplja pa skočiše s konja, povukoše mačeve iz korica, podigoše svoje štitove te počeše udarati jedan na drugoga. Svaki od njih vikne ime svoje »gospođe zaštitnice« pa onda skoči ponovno

jedan protiv drugoga. Pritisnuše štitove jedan protiv drugoga nastojeći svom snagom svladati protivnika, da spusti štit ili da poklekne. Pri tom je svaki vikao ime znaka, što mu je na štitu bio naslikan — jedan je klicao: »O r a o«, drugi: »S o k o«. Pritisnuvši obojica štitove niže, da pogode kacigu protivnika, pogodiše dobro vođene mačeve. Bljesnuše udarci mačeva. Napokon pukne u isti čas jedan i drugi mač. Borba je bila svršena.

Velika se radost i odobravanje javi kod gledalaca u tvrđi i izvan nje. Nasta urnebesna vika i klicanje borcima. Oba borca predadoše svoje štitove štitonošama, koji su dotrčali pa donijeli mokre ručnike za slučaj, ako je koji od boraca ranjen. Oba viteza skinuše kacige, da obrišu čelo ručnikom, i vratiše se k ostalim vitezovima.

Poslije toga sretno svršenoga dvoboja navališe dvije hrpe vitezova jedni na druge. Ta se borba nije tako sretno svršila. Bilo je ranjenih, a dva su konja bila pače teško ranjena. Jedan konj ostade mrtav.

Napokon dadoše telali znak, da borba ima prestati. Ranjenike otpremiše u kašteo, a ranjene konje ubiše smjesta.

Da se dobro raspoloženje uspostavi, pozvaše goste u kaštelu na svečani objed, a za gledaoce na polju otvoriše nekoliko bačava vina i razdijeliše na ražnju pečene ovčetine.

Franjo je s velikim zanimanjem pratio borbu. Poziv je na ručak u kaštelu odbio, ali je morao sjesti u lijep naslonjač, što mu ga je vitez Orlando iz tvrđe poslao. On je sam došao k njemu pa je s počitanjem stojeći s njim razgovarao. Na kraju razgovora, za kojega je Franjo viteza u koječem dobro savjetovao, reče Orlando:

— Imam u Toskani osobito lijepo brdo, što se zove La Verna. Ono je divlje i samotno, ali jako zgodno za pokornike, koji hoće, da u dubokim špiljama zaborave na svijet, pa se hoće da razgovaraju s Bogom.

Voljan sam za spas duše svoje pokloniti to brdo vama i vašoj braci.

— Hvala vam, viteže! — odgovori Franjo. — Rado ću se služiti tim vašim brdom, kad se budem htio povući u samoću, ali vi ostajete vlasnik brda, jer niti ja niti moja braća ne ćemo ništa da imamo.

Orlando zamoli Franju, da ga blagoslovi, pa se onda vrati k ostalim gostima u kašteo, a Franjo se vrati u Asiz k crkvici Bogorodice Anđeoske.

44.

Nekoliko dana iza turnira poslao je Franjo dvojicu braće do grofa Orlanda, da preuzmu brdo La Vernu. Grof ih primi vrlo ljubezno i dodijeli pedeset oružnika na raspolaganje, da uređe malo putove na brijeg i po brijegu, pa da ga očiste od grabežljivih zvijeri. Načinili su i nekoliko koliba od pletera za pustinjačko stanovanje. Te kolibe nisu načinili na vrhu brijega u tamošnjoj šumi, jer su ondje preoštri vjetrovi, nego niže dolje, gdje ima ponegdje i ravnijih mjesta, čistih proplanaka, upravo stvorenih za strogo samovanje.

Kad su Franjini drugovi otputovali, priredilo je ono pedeset momaka veliku hajku na zvjerad, pa su poubijali mnogo kurjaka, lisica i sijaset druge divljači tako, da je brijeg La Verna postao sasvim udoban za stanovanje.

Kad su se Franjini izaslanici, pokornička braća, vratili sa brijega La Verne u Asiz, našli su Franju bolesna i vrlo slaba. Iza napornoga putovanja do Zagreba i natrag postio je mnogo i trapio tijelo poradi tuđih grijeha pa je tako uzdrmao svoju otpornu snagu. Elija je odmah predložio, da Franju prenesu na brijeg La Vernu, jer da će se tamo u čistom gorskom zraku lagije oporaviti, nego bi se mogao u niskoj ravnici Porcijunkule. Put na brijeg bio je tegotan, pa je neki seljak prepustio svoga magarca, da Franjo

na njemu jaše na La Vernu. Seljak ga je sam pratio sve do na visinu brijega. Tu iznenada stane.

— Jesi li ti onaj asiški Franjo, — zapita seljak, — o komu svijet toliko lijepih stvari pripovijeda?

— Ja sam Franjo iz Asiza, — odgovori Franjo.

— Pa dobro, — seljak će na to. — Ali nastoj da budeš zbilja onakav, kakvim te svijet drži, da se ljudi ne prevare u tebi.

Franju ta opomena upravo oduševila. Siđe sa magarca te se baci pred seljakom na koljena i zahvali mu na opomeni.

Pomoću toga seljaka zajaše opet njegova magarca pa stigne do onih pustinjačkih koliba. Mnogo je patio od velike vrućine. Uto se sruši seljak od žeđe i reče, da ne može dalje, da mora umrijeti. Franjo ugleda nedaleko izvor vode i okrijepi seljaka i sebe te napoji tovar. Onda legne pod jedno stablo, da se odmori, i pojede nešto hljeba, što ga je seljak ponio bio za sebe i za njega.

*

Otkako je Franjo doznao, da krivovjerci katari sve, što nije duševno, smatraju djelom zloga Boga, on je vjerujući samo u jednoga jedinoga dobroga Boga počeo motriti svu prirodu drugim očima. Nije samo ljubio žive stvorove, nego i svu prirodu, koju je jedini dobri Bog stvorio. Sad je vidio i ljepotu vidika sa visokoga brijega, osjećao je zahvalno blagi lahor i divni sjaj sunca. On je svu prirodu ispunio svojim pobožnim osjećajima pa je svagdje tražio trag živoga Boga. Samo je mrzio gamad, koju je smatrao nekim demonima, određenim, da ljude kazne radi nečistoće. Napose su ga smetale muhe, koje ništa ne rade, a od tuđe muke hoće da žive. Od svih životinja najvolio je janjad i ptice, a one su mu uzvraćale ljubav. Kad je ono putem na brijeg La Vernu pod stablom počivao, doletjele su k njemu mnoge ptice, sjele na njega i pjevale mu svaka na svoj način. Odletjele su istom, kad su stigla za Franjom braća Leo i Maseo.

— Sad vidim, — reče Franjo, — da moram ovdje ostati, jer se sestrice ptice raduju, da smo ovamo došli.

Proživješe dane čiste sreće na tom brijegu, odakle se otvara vidik u dolinu Arna i Tibera, na Apenine i na visoravan Kazentina (Casentino). Kad je lijep svijetao dan, može se sa vrha brijega vidjeti Jadransko i Sredozemno more, koja obuhvataju krasnu zemlju Italiju, kao da ju hoće zagrliti. Tu se može slutiti neizmjerna snaga Stvoritelja svijetova u svemiru.

Kad je tako Franjo duboko zaronio u razmatranje Božje prirode, nestala mu je svijest njegova bića, i on se osjetio uzdignut sam nad sebe, samo ga je neizreciva ljubav vezala sa Stvoriteljem i svijetom.

45.

Franjo je mislio, da će u skrovitu zatišju moći neopažen proboraviti neko vrijeme, ali se prevario. Tek što je prošlo nekoliko dana, otkako se sa svoja dva druga nastanio u kolibici, što su je braća za njega priredila, i već su pastiri, koji su paseći svoja krda vrludali gorom, javili grofu Orlandu, da se Asiški Svetac nalazi na La Verni. Kad je to grof Orlando čuo, otputio se s uglednom pratnjom onamo. Vidjevši Franjo sa brijega, da grof dolazi, pošao mu je ususret, da mu ponovno zahvali na velikodušnom daru. Grof se propitao za Franjino zdravlje i obećao, da će Franji i braći mu za njihova boravka u samoći slati svega, što im treba za život, kako bi se mogli mirno posvetiti pobožnomu razmatranju. Franjo se malo pobojao, ne će li plemenita njegova zaručnica Siromaština biti uvrijeđena s tolike grofove darežljivosti. Grof ga je umirio, da se svakako mora malko i njegovati, da se oporavi, a da ga na druge misli dovede, pripovijedao mu je najnovije političke događaje.

Mobilizacija cijeloga kršćanstva protiv moslima postigla je u Španiji prvi velik urpjeh. Kršćani su izvojštili veliku pobjedu kod Navan de Tolose godine 1211. Sultan Muhamed el Nasi morao je otići iz Evrope te je našao utočište u Maroku. Arapi su još jedino južnu Španju zadržali u svojoj vlasti.

Kad je Franjo sve to čuo, sav se kao preporodio. Zaboravio je na svoju bolest pa je grofu Orlandu izjavio, da odmah ide u Maroko, da pokrsti sultana i njegove ljude. Grof je nastojao da ga odvrati od te nakane, ali bez uspjeha. Kad je vidio, da je Franjina odluka stalna, ponudio mu je svoje konje za povratak u Asiz. Teškom mukom je uspio, da tu ponudu Franjo primi. Razgovarali su se o putovanju u Španiju, pa je grof ponudio Franji, da će ga do pizanske luke dati u nosiljci odnijeti. Dvije bi ga mule nosile. S obzirom na vjerski rat u Provansi činilo se naime putovanje morem najzgodnijim. Grof Orlando je sklonuo Franju, da je sve njegove ponude napokon ipak primio, pače i to, da će prevoz na moru grof za njega platiti.

Uredivši sve dopremio je grof Orlando Franju u Asiz. Svu je svoju Bratovštinu Franjo našao u dobru redu, a sve je bilo priređeno, da se o Duhovima održi velika franjevačka skupština (kapitul).

Franjo je pohodio biskupa Gvida te mu je rekao svoju nakanu, da ide u Maroko. Biskup ga je pohvalio, samo je želio, da Franjo ide ponajprije u sjevernu Španiju među one kršćane, koji su se tek riješili moslimskoga jarma. Franjo je uvidio, da je doista najpotrebnije njihovu vjeru učvrstiti, pa je prihvatio biskupovo mnijenje. Na to je tim radije pristao, što se u sjevernoj Španiji mnogo provansalski govorilo, a uz to se nadao, da će tamo prije, no pođe u Maroko, naučiti i španjolski govoriti. Odlučio je, da će ovaj put provesti sa sobom Bernarda Kvintavalskoga, da mjesto njega propovijeda, ako bi njega, Franju, bolest u tom spriječila. Moriku se dalo nažao, što njega Franjo nije htio posveti, jer je bio u brizi, da Franjo ne oboli. Bio je uvjeren, da će ga brat Franjo trebati, brat, kojega je još uvijek smatrao svojim gospodarom.

Za nekoliko dana došao je grof Orlando pa je Franju i Bernarda na najudobniji način otpremio u Pisu. No daljnje putovanje na moru bilo je burno, te je Franjo bolestan prispio u grad Barcelonu u Španiji. Na Orlandovu preporuku primila ga je tamo jedna od najotmjenijih obitelji. Ali bolest se Franjina pogoršala tako, da su morali Franju prvom prilikom poslati natrag u Italiju. Tako i drugi Franjin pokus, da dođe pred moslimskoga vladara, nije uspio. Odlučio je zato, da će, čim mu se pruži prilika, poslati nekoliko braće u Maroko, kad već nije njemu samom bilo moguće da pođe onamo.

Vrativši se kući poboljevao je, pa su ga braća sklonula, da u ljetu godine 1213. ode u Rieti, da tamo propovijeda i da se kraj toga naužije gorskoga zraka. U Rietiu je Franjo rado boravio u malom samostanu izvan grada, a pučanstvo je sa svih strana dolazilo k njemu, da ga sluša i da traži od njega pomoći. Tu je bio neki raskalašeni svećenik, koga je Franjo svojim blagoslovom uvjetno izliječio, a jer se nije popravio, opet se razbolio. Tu je bila poplava, za koju vele, da ju je Franjo obustavio. Tako se govori, da je tu Franjo još i druga čudesa činio. I tu ga je narod ovjenčao vijencem legenda.

46.

Franjo je bio već otpočetka uredio, da se pokornička braća navješćujući Evanđelje imadu dvaput u godini sastati u Asizu, i to na Duhove i na dan Sv. Mihajla. Na Duhove kao na uspomenu došašća Duha Svetoga, koji je prosvijetlio apostole, a na Miholje kao na uspomenu pobjede arkanđela Mihajla nad Luciferom, koji je htio namjesto Boga vladati. On iz pakla vazda jošte šalje svoje demone, da ljude zavode, a pokornička braća nastoje da ih pobiju i ljudske duše spase. Na Miholje je dakle trebalo držati nekim načinom svake godine ratno vijeće. Prva takva skupština bila je valjda već god. 1212.

Na te skupštine dolazilo bi osim braće i drugoga svijeta, da se posavjetuje, kako bi se svemu zlu laglje odoljelo, te su tako te skupštine postale prave pučke skupštine.

Predmet rasprave na skupštini godine 1215. bio je poziv pape Inocenta III. na veliki lateranski koncil, na kojemu se imalo raspravljati poglavito o pitanju borbe protiv krivovjeraca i protiv moslima, da se ponovno osvoji Sveta Zemlja.

Na taj koncil bili su pozvani svjetovni i crkveni poglavari, među njima i opati redovnikâ. Budući da pravila pokorničke braće još nisu bila pismeno potvrđena, nije Franjo dobio poziva.

Na kapitulu u Asizu godine 1215. zaključeno je, da Franjo ipak ima poći na taj koncil, pa da preko kardinala Ugolina nastoji očuvati Pokorničku Bratovštinu od kakve štete, zatim da se oslobođenje Svete Zemlje ima postići pokrštenjem sultana, napokon da krivovjerce treba pobijati time, da se živi kao i oni u siromaštvu i trapljenju tijela, ali uz strogu poslušnost i vjernost Svetomu Ocu Papi.

47.

Lateranski je koncil godine 1215. bio najveličanstveniji događaj Srednjega Vijeka. Delegati cara Fridrika II., cara carigradskoga, kraljeva Franceske i Engleske, Aragona, Hrvatske i Madžarske, Cipra, Jerusolima, mnoštvo feudalnih velikaša, 412 biskupa i 800 opata bilo je tada sakupljeno u Rimu. Kod udovice grofice Jakobeje de Settesolis u palači Frangipana sakupljalo se najotmenije društvo. Među ostalima dolazio je tamo i Jakob de Vitry, biskup Akonski, koji je u otmjenom društvu i kod grofice Jakobeje bio rado viđen i mnogo štovan gost. Od njega je sačuvan list, u kojemu opisuje život na tom koncilu. U tom listu među ostalim piše:

»Ovdje se svi bave više svjetovnim nego li crkvenim pitanjima, više svjetovnim kraljevstvima

nego kraljevstvom nebeskim, više parnicama i optužbama nego crkvenim pitanjima. Vjera je utrnula, a došašće Antikrista nije više daleko.«

Jednoga dana išao je Franjo k svomu zaštitniku kardinalu od Ostije, Ugolinu, da ga moli, neka ga štiti od naročite zabrane koncila, da se više ne smije utemeljiti nikakav novi Red, a njegova se Bratovština u tom smjeru sve jače razvijala. Pred vratima palače vidio je tuđinca. Franjo ga je pozorno motrio i prepoznao ga, premda ga nikad prije nije vidio. Raskrilivši ruke pošao je prema njemu s izrazom velikoga štovanja i ljubavi. Tuđinac je osjetio u duši iste porive i on je isto tako pošao prema Franji. Oni se ogrliše i poljubiše.

— Ja sam Dominik iz Calaroge u Kastiliji, — reče tuđinac, — poznam tvoje težnje i zasluge, a želim poći istim putem, kojim ti, ideš. Radimo zajedno!

— Dragi Dominiče, meni je drago, da istim putem hoćeš da ideš, ali te upozorujem, da sam dobio tek usmeno odobrenje svojega pravila života.

— Ja sam prihvatio pravilo Sv. Augustina, — opet će Dominik.

— Eto vidiš, tu se već razilazimo! Ja ne ću da živimo u kakvu samostanu. Ja i moja braća hoćemo da kao apostoli putujemo. Samo Isusove riječi neka nam budu vodičem i pravilom života.

— U bitnosti i mi hoćemo isto, — opet će Dominik, — moja braća hoće da budu propovjednici.

Tim je bila ustanovljena sloga tih dvaju plemenitih duševnih vođa, ali je ostala zaonda temeljna razlika : Dominik je bio učen čovjek, a Franjo mistična romantična duša. Zato je ostalo kod sloge, a nije došlo do združenja. Dominik je dobio potvrđena pravila Reda, a franjevci su još ostali Bratovština.

*

Veličanstveni lateranski koncil u najvažnijemu pitanju nove križarske vojne nije mogao stvoriti konačne odluke, jer se dvije pomorske vlasti, Pisa

i Genua, nisu mogle sporazumjeti glede pogodbe za prevoz križarske vojske u Palestinu.

Papa Inocent III. odlučio je u svibnju godine 1216. da će sam poći ponajprije u Pisu, da uspostavi slogu s Genuom. Na putu se razbolio u Peruđi od malarije. Papa je već odavna poradi nezdravog podneblja u Rimu bolovao od groznice, pa je protiv te bolesti žvakao limune skupa sa korom. No taj lijek, koji je drukčije vrlo dobar, nije sada pomogao. Bolest je krenula na gore, te je papa dne 16. srpnja godine 1216. nenadano umro. Bilo mu je istom pedeset i pet godina.

Dok je živio, mnogi su ga se bojali, drugi su ga visoko štovali, malo tko ga je ljubio, a nitko nije za njim žalio. A bio je jedan od najsjajnijih muževa, koji su ikad bili krunjeni tijarom papinskom.

Dok je Inocentovo tijelo još ležalo nesahranjeno, izabrali su u Peruđi sakupljeni kardinali novim papom kardinala Savellija, te ga još isti dan okrunili. On je primio ime Honorija III.

48.

Među onima, koji su se došli Bogu moliti za dušu velikoga pape Inocenta III., dok je ležao na umoru, bio je i Franjo. Pohitio je u Peruđu, kad se u Asizu doznalo, da je Svetom Ocu vrlo pozlilo, i ostao je u blizini bolesnika, doklegod je živio. Kad je duša velikoga pape otišla pred najvišega Suca, vratio se Franjo žalostan u Asiz. A kad je izabran bio novi papa, među mnogim je moliteljima, koji su sa svih strana saletjeli novoga papu, bio i Franjo. No Franjo nije došao prositi, nego u ime Isusovo zahtijevati. Stara legenda pripovijeda, da se to desilo ovako :

U noći iza smrti Inocenta III. molio se Franjo Bogu u crkvici u Porcijunkuli za dušu velikoga pape. Za vrijeme molitve uzvisio se u mistični zanos, kadno se najednom crkvica napuni vrhunaravnim svjetlom. U tom rajskom svjetlu ukaza se Franji

Isus Krist, kraj njega je bila Blažena Djevica Marija, a oko njih mnoštvo anđela. Isus i Marija dođoše da pohode Franju i da ga nagrade zato, što tolike duše spasava, pa i pod cijenu najvećega pregaranja.

— Franjo, — reče Isus, — revni naš slugo! Za tvoj požrtvovni rad oko spašavanja duša dolazim, da te nagradim. Zaprosi, štogod hoćeš, ja ti ne ću uskratiti.

— O sveti Bože! — klikne Franjo. — Premda sam prah i pepeo, što ga samo tvoja milost oživljuje, usuđujem se moliti, da podijeliš ljudskomu rodu ovu milost: dopusti, da tkogod uđe u ovu crkvicu, dobije potpuni oprost vremenitih i vječnih kazna, ako se bude skrušeno ispovjedio i pokajao.

Zatim se Franjo okrene Bogorodici:

— Preblažena Djevice, molim te svom dušom svojom, da moju molbu podupreš i preporučiš svojem Sinu, Veličanstvu Božjemu. Kraljice anđela! Ja sam pregradio ovu crkvicu, što su je hodočasnici iz Svete Zemlje tebi u čast sagradili, pa neka onaj, koji ovamo dođe a ne može u Svetu Zemlju, dobije isti oprost, kao da je bio tamo u tvojoj svetoj domovini.

Bogorodica pogleda Isusa i jednim tim svojim pogledom udovolji molbi Franjinoj.

— Što ti moliš, — reče Isus, — velika je stvar, ali zaslužuješ i veće milosti i veće ćeš dobiti. Uslišao sam dakle tvoju molitvu. Pođi k mojemu namjesniku na zemlji i traži u moje ime i u njega oprost.

Dok je Isus te riječi govorio, Franjo se bacio na tle i cjelivao svjetlo, što se po njemu prosulo. Iza posljednje Isusove riječi podigao je Franjo lice svoje, ali Isusa i Bogorodice nije više vidio, samo je još bilo nekoliko anđela u crkvici. Jedan od njih stupi pred Franju i prospe na njega rukovet ruža. Franjo ga pogleda i upozna u njemu dušu Beate, svoje pokojne zaručnice. Sav ushićen podiže ruke spram nje i viknu:

— Beato, Beato, ostani kod mene!

— Franjo, — reče anđeo, — ne griješi duše svoje željom, da se radi tebe odreknem rajskoga blaženstva. Hvala ti, da si mojemu ubojici oprostio i da si Rufinovu dušu spasio.

Franjo i opet pruži obje ruke prema Beati, ali ona nesta, a s njom i svi anđeli.

Franjo sav ushićen i uzrujan zaplače pa stade sebe prekoravati, što je ogriješio dušu svoju tim, da je poželio, neka se Beata k njemu vrati. On potrči u vrt kraj crkve Porcijunkule, u kojemu je bilo gusto trnovo šikarje divljih ruža, skine sa sebe odijelo i baci se gol u trnje. Stao se valjati po trnju, da tako sam sebe kazni. Tek kad je sav u krvi onesviješten ležao, dođoše mu drugovi, koji su ga već svuda tražili, te ga izvade iz trnja, spreme ga i polože na njegov siromašni ležaj od slame.

Još dandanas se u vrtu kraj crkvice Porcijunkule nalazi grmlje od trnovitih ruža, a na svakomu listiću ima ljagica, kao da je od krvi. To je prava, živa istina.

Kad je sestra Klara čula za taj događaj, poslala je ponjave, da Franju u njih zamotaju. Marljivo su mu rane prali i zamatali u mokre plahte tako, da je za osam dana mogao ustati i poći k papi Honoriju u Peruđu. Pratio ga je brat Maseo.

Došavši u taj drevni etrurški grad, sada privremenu prijestolnicu papinsku, Franjo ponajprije potraži svoga zaštitnika kardinala Ugolina i zamoli ga, neka ga odvede k Njegovoj Svetosti. Visoki taj dostojanstvenik najpripravnije ispuni Franjinu želju.

Franjo ispripovjedi Svetom Ocu cijelo svoje viđenje i ponovi pred njim riječi Kristove.

— Ako je tome tako, — reče papa saslušavši pozorno Franju, — onda sam pripravan da podijelim taj oprost.

Prisutni kardinali upozorili su papu, da će se malo naći ljudi, koji će htjeti s križarskom vojnom u Svetu Zemlju, ako budu tako lako u Porcijunkuli dobili isti veliki oprost, koji stiču križari s tolikim

pogibeljima, tegobama, žrtvama i mukama; pa i na grob svetoga apostola Petra da ne će više dolaziti hodočasnici, kojima je Asiz bliže. No papa Honorije odvrati na te primjedbe, da će on taj oprost dati svakako, da ga dati mora, jer je sam Isus tako odredio.

Neki su od kardinala još naglasili, da Isus nije naročito rekao, koliko će se dana moći taj oprost dobivati, nego da to može biti samo jedan stanoviti dan u godini. Odredili su dakle, da blagodati oprosta imadu trajati od predvečerja dana posvete do predvečerja slijedećega dana. Papa je usvojio to mnijenje, te je za dan velikoga oprosta određen onaj dan, kad će se posvetiti crkvica Svete Marije Anđeoske. Ta naime crkvica još nije bila posvećena; otkako ju je Franjo pregradio i popravio. Samo tako izvanredni događaj mogao je uopće opravdati, da se ta kapelica posvećuje. U Srednjem su naime Vijeku posvećivali samo stolne i velike crkve.

Honorije III. je svoju odluku doskora rekao Franji, koji se nadao, da će osam dana trajati blagodati oprosta. No kad je čuo, kako je određeno, zadovoljio se te se klečeći poklonio papi, a onda je ustao, da ode.

— Stani, priprosti čovječe, — reče mu papa, — kuda ideš? Ta nemaš u ruci nikakva dokaza, da smo taj oprost podijelili.

— Sveti Oče, meni je vaša riječ dosta. Taj je oprost djelo Božje, a Bog će se pobrinuti za to, da bude proglašen. Ne trebam nikakve povelje. Bogorodica i anđeli moji su svjedoci.

Kardinal je Ugolino ukorio Franju, da nije smio Svetom Ocu Papi tako odgovoriti, jer ako ga je sam Isus poslao k svomu namjesniku s nalogom, da on provede podjeljenje oprosta, onda to znači, da je sam Isus htio, da papa taj oprost na propisani način podijeli, a to je službenim pismenim proglasom.

Kardinal je zato naložio Franji, da ponovno dođe u Peruđu i da zamoli papu za pismeno podjeljenje velikoga porcijunkulskoga oprosta i dozvolu, da se svečano posveti crkvica, koju je Isus s Bogorodicom i anđelima udostojao pohoditi, te da se tom zgodom smije proglasiti veliki oprost.

Kad je Franjo radi toga opet pošao u Peruđu, doznao je tamo, da se papa već povratio u Rim.

Tim je cijelo posvećenje bilo odgođeno za tu godinu.

49.

Na skupštini (kapitulu) godine 1217. bio je govor o radu braće izvan Italije. Tu je Franjo opet izvijestio o svojim doživljajima u Hrvatskoj pa je na osnovu svojih uspjeha nadovezao, da Bratovština ima izaslati poslanstva i u Madžarsku, Njemačku te Francesku. Nije računao s tim, da ne će svagdje naći toliko Talijana i inteligencije, koja govori latinski. No poslije je uvidio, da takva izaslanstva pretpostavljaju čvršću organizaciju.

Zaključeno je nazvati Bratovštinu imenom M i n o r i t i, koje ime je već često služilo oznakom za Pokorničku Bratovštinu. A to je nastalo ovako:

Tadašnje društvo razlikovalo je dva stališa: m a j o r e s, veći, bogatiji i m i n o r e s, manji t. j. niži razred. Budući da je Franjo sebe i svoju braću smatrao najnižima u ljudskom društvu, koji su imali biti svima sluge, to je njemu prijalo ime, kojim se kaže, da oni pripadaju nižemu stališu, malim ljudima. U nas se zato Minoriti zovu Mala Braća.

Sve Minorite u Italiji razdijelili su u toj skupštini u deset provincija, koje su imali voditi provincijalni ministri t. j. s l u ž i t e l j i.

Kasnije su državni ministri postali velika gospoda tako, da se pravo znamenovanje riječi ministar izgubilo — samo u riječi ministrant još mu se vidi trag —, a zato narod provincijalne franjevačke ministre sada zove samo provincijalima. Među ostalim primljena je na toj skupštini na znanje još i Franjina

odluka, da će on sam voditi izaslanstvo u Francesku. Želio je doći u domovinu svoje matere, vidjeti još jednom kraj, koji mu je ostao mila uspomena iz mladosti. On je doznao mnogo toga o strahotama albingenškoga rata i o krivovjercima pa je htio svojim primjerom i svojom riječi privesti zabludjele zemljake svojega djeda pravoj vjeri.

Dobivši dozvolu od svoga biskupa pošao je na put preko Firence. Tu je onda još boravio u poslu kardinal Ugolino, Franjin veliki zaštitnik. Njemu se Franjo javio i rekao mu svoju nakanu, da ide u Francesku. Poznavajući Franjine obiteljske veze i znajući, kako izgleda onaj dio Franceske, gdje je bijesnio albingenški rat, nije kardinal htio, da Franjo putuje onamo, pa ga je sklonuo, da ostane u Italiji, a da sa još dva brata pošalje u Francesku brata Pačifika.

50.

Sva su izaslana braća nastradala pa su se skoro sva povratila u Italiju. Samo braća, koja su bila izaslana u Španiju, nisu se vratila, njihova se sudbina istom kasnije ispunila.

Braća, koja su se vratila iz Njemačke, pripovijedala su tragikomičan doživljaj. Ne znajući njemački naučili su samo odgovarati sa: »ja«, »ja« (t. j. da, da). Kad su ih pitali, hoće li jesti ili trebaju li konačište, onda je taj odgovor pristajao, ali se događalo, da su ih pitali, nisu li oni krivovjerci, pa su dobili teških batina, kad su i tu odgovorili sa: »ja«.

I u Madžarskoj su zlo prošli izaslanici ne poznavajući jezika pučanstva, među koje su došli.

Petorica braće, koji su s bratom Vitelom pošli u Španiju i Portugal, pretrpjeli su u Maroku mučeničku smrt. Oni su je upravo tražili, kao što su to nekad u prvo doba kršćanstva od vjerskog oduševljenja činili mnogi mučenici.

Došavši u Sevilju (Sevilla) odoše izasebice u dvije mošeje, gdje su grdili Muhameda i naviještali kršćansku vjeru. Protjerani iz mošeja odoše gospodaru Sevilje, te mu stanu propovijedati i psovati Muhameda. Radi toga ih moslimi zatvoriše u toranj utvrde, a oni sa vrha tornja nastaviše propovijedati. Zatim ih otpremiše u Maroko. Tamo bi bili mogli postojanim ustrpljenjem uspjeti, jer su Mauri bili primili portugiškoga kršćanskoga princa za vojskovođu, a on se za braću zauzimao. Po nekoliko puta opomenuti, zatvoreni i opet pušteni na slobodu, nisu prestali izazivati srdžbu vladara, kojega su kršćani zvali Miramolin. Konačno im je taj vlastitom rukom odsjekao glave. To se dogodilo 10. siječnja 1220. Mrtvace su prevezli u Portugal, gdje su ih sa svim počastima sahranili. Na njihovu grobu raspalio se vjerski zanos i želja za mučeničkom smrću u otmjenoga mladoga Portugiza, koji je iz augustinskoga samostana izašao i stupio u franjevački Red Male Braće. Sa puta u Afriku bacila ga je bura na talijansko tlo, gdje je vrlo čedno počeo djelovati, ali se tako odlikovao, da je postao jednim od najslavnijih pobornika kršćanske vjere. Bio je to Sveti Antun Padovanski.

51.

Žalosna sudbina izaslane braće, koja su se vratila u Italiju neobavljena posla, dovela je Franju do spoznaje, da on ne će moći sačuvati svoju i svoje braće potpunu neodvisnost. Kardinal Ugolino razumio je Franju pa mu je želju za jačom zaštitom još bolje učvrstio dobrim razlozima. Osvjedočio ga je, da njegova Bratovština nije više ono, što je u svojim počecima u Riva Tortu bila, te ga je uputio, da kardinalovu zaštitu, koju je on prijateljski vršio, treba pojačati i učiniti stalnom uredbom. Kardinal da mora u ime papino biti ovlašten zaštitnik njegove Bratovštine. Pokazao je Franji, kako se iz prve apostolske Crkve razvila velika moćna crkvena vlast, bez koje i protiv koje se ne može provesti evanđeoski socijalni program. Zasada se Franjo zadovoljio time,

što mu je kardinal ishodio, da će ubuduće izaslanici Pokorničke Bratovštine dobiti od pape na put svjedodžbe, da su dobri katolici. Već je to pismo u sebi sadržavalo prvo pismeno priznanje Pokorničke Bratovštine.

Uto se desila prilika, da je Franjo mogao i po treći put pokušati da ode na Istok i da navijesti kešćansku vjeru samomu sultanu. Ovaj put je pokus uspio. Franjo je ostavio za svoga vikara zaslužnoga, vrlo inteligentnoga, revnoga brata Matiju iz Narni-a, a sa sobom je poveo učenoga brata Iluminata na veliku žalost brata Morika, kojemu nikad nije tako teško bilo vršiti krepost poslušnosti, kao što mu je bilo sada, gdje se bojao, da će nekadanji gospodar njegov kod moslima možda nastradati.

Franjo se sa svojim pratiocem pridružio u Ankoni jednoj četi križara pa je s njima stigao veliku križarsku vojsku, koja je onda vojevala pred Damietom u Egiptu. Vođe su naime te vojske držali, da sultana valja svladati na sijelu njegove moći, a ne u Palestini, koju je vazda opet mogao svladati raspolažući vojničkim i financijskim sredstvima bogatoga Egipta.

U toj križarskoj vojni bio je i jerusolimski kralj Ivan, brat Valtera Brienskoga, koji je poginuo u Apuliji. Čuvši kralj Ivan, da je stigao asiški glasoviti pokornički brat Franjo, dao ga je pozvati k sebi.

Kralj se s Franjom sasvim povjerljivo razgovarao pa mu razložio, kako je ova sadašnja križarska vojska nejedinstvena, pa kako su je već neki velikaši sa svojim vojnicima ostavili. Moslimi da čekaju na to rasulo pa zato da ne istupaju svom snagom i štede svoje ljude.

— Pa kada dakle pravi rat još nije ni započeo, — reče Franjo, — bit će najzgodnije, da odmah pođem k sultanu.

— Polako, polako! Tebi to kardinal Pelagije mora istom dopustiti. Mi smo svi žalibože pod zapovjedništvom toga prelata.

— Žalibože? Zašto »žalibože«? — začudi se Franjo.

— Da, žalibože! Kardinal se naime ne razumije ni najmanje u ratne poslove, a u sve se miješa. On odlikuje neke narode, a druge zapostavlja pa ih tim vrijeđa. Tim nastaje u vojsci nezadovoljstvo i nesloga. To bi za tebe, moj Franjo, bila lijepa zadaća, da uspostaviš u našoj vojsci mir i slogu. Ja bih te u tom nastojanju svim silama podupirao.

Franjo je kralju Ivanu obećao, da će pokušati i da će sve učiniti, što može, ne bi li uspio te kralja Ivana uspostavio u jerusolimsko kraljevstvo.

Kralj je tu izjavu prijatno primio pa milostivo otpustio simpatičnoga, dragoga idealistu.

Kardinal je Pelagije mislio, da će neslogu u križarskoj vojsci najbolje utaložiti, ako odredi navalu na sultanovu vojsku, koja se bila izvan Damieta utaborila. Nadajući se pobjedi križarska je vojska hrabro navalila, ali je u odlučnom času posada Damieta udarila na križare odotraga tako, te je križarska vojska bila hametom potučena. Da nisu malo zatim pridošle morem nove čete, s tom bi bitkom bila završena peta križarska vojna.

Franjo je od samilosti plakao gorke suze, kad je vidio mrtve i ranjene križare, ali se tom pogibijom kršćanske vojske nije dao odvratiti od svoje nakane. Zaključio je, da će baš sada poći k sultanu.

52.

Franjo i fra Iluminat pođoše, dobivši dozvolu od papinskoga legata, u tabor sultana Melek el Kemala. Sultanovi su vojnici mislili, da dolaze dva izaslanika iz kršćanskoga tabora s ponudama mira iza velikoga poraza, ili da su dvojica, koji žele prijeći na islam. Zato se nisu laćali oružja. A kad je Franjo neprestano vikao: »Soldan, soldan«, razumjeli su, da ta dva kršćanina žele govoriti sa sultanom. Sustavili su ih i odveli prema sultanovu šatoru. Tamo su ih predali

zapovjedniku tjelesne straže. Taj je javio vrhovnomu eunuhu, da su došla dva kršćanina, koji ne znadu nijedne druge riječi osim »soldan, soldan«, pa se čini, da žele biti odvedeni pred sultana. Eunuh je govorio franceski pa je pristupio k Franji i k njegovu drugu. Upitao ih je, što žele. Franjo se radovao, kad je čuo, da taj sultanov dostojanstvenik govori franceski, te mu je odmah rekao, da želi sultana preobratiti na kršćansku vjeru. Eunuh ga pogleda u čudu.

— Meni se čini, — reče, — da nisi pri zdravoj pameti. Znaš li ti, da naši zakoni kazne smrću svakoga, tko hoće da kod nas pobija Muhamedovu vjeru ? A ti još k tomu hoćeš samoga sultana da preobratiš ! Poslušaj me, ja te savjetujem : mani se ćorava posla ! Bilo bi puno pametnije, da ti prijeđeš na našu vjeru. Sultan bi te darivao lijepim darovima. Po ponašanju tvoga druga prema tebi i po tvojoj nečuvenoj srčanosti, s kojom dolaziš amo, vidim, da si preodjeven vitez. Predomisli se !

— Dobro si pogodio, — Franjo će mu na to, — ja sam vitez Okrugloga Stola u službi uzvišene gospođe. Ja ne marim umrijeti, ako svoj cilj postignem pa spasim sultanovu dušu. Molim te, najavi me !

— To nije tako jednostavno, — odgovori eunuh — Ti ćeš čekati tamo u onom vojničkom šatoru, a ja ću sultanu javiti, o čemu se radi. Morate pričekati na njegovu odluku. Bilo bi mi žao, da mi zapovjedi, neka tebi i tvomu drugu odrubim glavu.

— Idi, — reče Franji, — što odluči sultan, to ti provedi ! Ja ću smrt od tvoje ruke rado primiti, ako je moram pretrpjeti Boga i moje vjere radi. Tek žalio bih u tom slučaju, ako me sultan ne bi dao na križ razapeti. Rado bih umro kao moj ljubljeni Spasitelj !

Eunuh ga i opet pogleda u čudu, potrese glavom te ga s Iluminatom otprati u određeni šator. Odredivši dva eunuha, da ih straže, pođe k sultanu, da mu javi cio događaj. Na po puta stane, razmisli pa se vrati.

— A tko si ti zapravo ? — upita Franju.

— Mi smo siromašna pokornička braća iz Asiza.

— Iz Asiza ? — začudi se eunuh. — Ta tamo živi neki svetac, kažu ! Poznaš li ga ti ?

— Ja ne znam ni za kakva sveca, — odgovori Franjo, — ali znam za velikoga grješnika, koji se kaje za svaku taštu misao, za svaku taštu želju. Znam za čovjeka, koji hoće da bude sluga svih sluga Božjih.

— A kako se zoveš ti pa ovaj tvoj sluga ?

— To nije moj sluga, nego moj brat Iluminat, a ja se zovem Franjo.

— Oho ! Franjo ? Franjo iz Asiza ? Ti si dakle došao, da načiniš najveće čudo na svijetu pa da pokrstiš sultana ? Dobro, ja ću sultanu javiti, da je došao sveti Franjo Asiški.

— Ne ! Ne rugaj se, molim te ! — vikne Franjo sav zažaren od stida i povrijeđene čednosti.

Eunuh ode u sultanov šator pa mu javi, tko je došao. Sultan je već čuo, da je svetac iz Asiza kod križarske vojske, da ih odvraća od borbe i da je pravi gorljivi mironosac. On naloži eunuhu, neka ga dozove. Eunuh dovede oba Asižana u sultanov šator. Kako je Franjo zahtijevao, da Iluminat ide prvi, a on za njim, oslovi sultan Iluminata riječima :

— Ti si dakle glasoviti Franjo Asiški ?

Iluminat se nakloni pa pokaza na Franju.

— Evo, — reče, — ovo je brat Franjo.

— Tvoj poglavar, zar ne ?

Brat je Iluminat bio malo u neprilici te pogleda Franju, a taj umjesto njega odgovori :

— Naš je poglavar sada Matija iz Narnija.

Sultan pogleda Franju pa će nato :

— Dobro, dobro. Ti si dakle došao, da mene pokrstiš ? Valaj vrlo si smion !

— Bila bi sreća mojega života, — odgovori Franjo čedno, — da mogu tvoju dušu spasiti.

— Budi ti miran glede spasa moje duše, — reče sultan prijatno. — Ti bi trebao čitati koran, pa bi našao u V. suri, ajet 37, 8. izreku: »Oni, koji vjeruju u jednoga Boga i u sudnji dan, bili to Židovi, Sabinjani ili kršćani, a dobro čine, bit će oslobođeni od svakoga straha i ne će jadikovati.«

Franjo se veoma začudio, kad je čuo, kako takav slavni vojskovođa spremno citira koran.

— Naša kršćanska vjera — odgovori — ipak je jedina što vodi k spasu!

— Alah je Alah, — odvrati sultan, — a Mohamed je njegov prorok. Alah je njemu koran očitovao te u suri II., ajet 112. veli: »Jedini je pravi put, što od Alaha dolazi.«

— Kršćanska je vjera i po tim riječima korana jedina prava, jer ona dolazi izravno od Boga, koji je sam u obliku čovječjem došao na svijet, da je naviješta, — odgovori Franjo.

Sultan je postao nervozan. Nije bio naučan, da mu se protuslovi, a Franjo je odmah istupio s najjačim dokazima pa je tim prešao na čisto teološko polje. Sultan je htio upotrijebiti Franju za poslanika, da križarima ponudi mir, pa nije htio da izgubi ustrpljenje u vjerskom razgovoru. Zato prekine raspravu te reče:

— Imat ćeš prilike, da me osvjedočiš. Dozvat ću svoje imame, pa tad možeš u prepirci s njima iskušati valjanost svojih razloga. Ja ću suditi.

Franjo zamoli, da to učini. Sultan odredi, da obojicu stranaca odvedu u lijep šator, određen za otmjene goste, gdje su ih gospodski poslužili. Pače dali su im jedan primjerak korana, da čitaju. No pošto je ta knjiga bila pisana arapskim jezikom, nisu se Asižani mogli služiti njime.

Ostali su dva dana u taboru. Sultan je sutradan pozvao svoje goste na razgovor, a s njima po dva svoja učenjaka. Ti su učenjaci govorili španjolski i franceski pa su u prisutnosti sultanovoj, koji je također te jezike prilično dobro govorio, vrlo zanimljivo raspravljali o raznim pitanjima vjere.

Kad je Franjo spomenuo povoljan i dubok dojam kršćanstva na razvoj kulture, arapski učenjak mu odgovori:

Franjo pred sultanom.

— Ne poričem taj utjecaj, ali te moram upozoriti na to, da je koran cio značaj arapskoga naroda prekrenuo na bolje. Prije korana nisu Arapi vjerovali u neumrlost duše, a poslije korana vjeruju jače od ikojega drugoga naroda. Prije korana vjerovali su u

mnoge bogove, poslije korana samo u jednoga jedinoga. Prije korana nisu držali riječi, poslije korana su postali pouzdani. Prije korana je osveta u njih bila beskrajna do istrage, poslije je ograničena samo na najbližega rođaka. Prije nisu štovali veze krvi, sad ih drže i te kako svetima. Prije su se podavali vinu i igri, sad toga više nema. Prije su žene ubijale djecu a muževi su kćeri žive zakapali, sada je plemenit i lijep obiteljski život.

— Što se vina tiče, moram ipak spomenuti, — odgovori, fra Iluminat — da je kalif al Mutavakil gledom na piće veoma griješio protiv korana, a pod Omajadima pilo se vino i u džamijama.

— Ali već pod Abasidima to ne bi bilo moguće, — odgovori arapski učenjak.

— Da, — odvrati fra Iluminat smiješeći se, — kalif Al Kahir izdao je stroge odredbe protiv vinopija a sam nikad nije bio trijezan. A o Ibu Abi Duvadu kaže Sufjan al Thimri, sve je do zore pijući raspravljao temeljito s drugovima o tomu, kako je satvoren koran.

— A živu li bez iznimke svi vaši poglavari strogo po Evanđelju? — upita ga Arapin.

Sultan je tu prekinuo raspravu. Nije htio da se ponizi na međusobno predbacivanje sitnih pogrješaka ljudske slaboće, nego je htio, da rasprava ostane na visini velikih gledišta. Odgodio je nastavak razgovora na drugi dan.

Sultan Melek el Kemal bio je čovjek skroz prožet starom istočnom kulturom, koja je još neprekinuto tekla odonda, otkako se nekadašnja prastara kultura istočnih naroda stopila s kulturom klasičnih Grka i Rimljana. Još prije no što je Aleksander Veliki poplavio Istok grčkom kulturom, ona je već bila prodrla u istočne narode, koji su i sa svoje strane unosili svojih osebina na Zapad. Samo tako se može razumjeti, da je arapska kultura, izakako je islam zavladao Sirijom, Perzijom, Egiptom, Korasanom i Transoksijanom, mogla osvojiti i profesorske stolice u Palermu,

Kordovi i Granadi jedva sto godina, nakon što je koran proglašen.

Od svih starih istočnih kulturnih središta bio je najjači perzijski. Da nije kalif al Melik godine 700. zapovjedio, da arapski jezik mora biti u cijeloj državi službenim jezikom, prevladao bi bio perzijski jezik u moslimskom svijetu. Sjajna sirska kultura i književnost cvala je između drugog i sedmog stoljeća. Sirci su osim Platona i Aristotela preveli i medicinska djela Hipokratova, Galenova a osim toga i Evanđelje. Sirski kršćanski učenjaci bili su štovani i na Abasidskom dvoru.

Sultan Melek el Kemal je htio, da Franjo upozna koran, pa je zato naredio, da se njemu i njegovu drugu ukratko rekne sadržaj korana i glavne njegove izreke.

Nato reče učenjak Ibu Abi Ocibia, koji je sav koran znao napamet:

— Hoću da ponajprije razložim, što koran govori o Bogu. S u r a 112. glasi: »1. Reci: Bog je jedan. 2. Bogu se sva suštavstva obraćuju u svojoj nevolji. 3. On nije rodio i nije bio rođen. 4. On nema sebi ravna ni u kome.« S u r a IX. ajet. 117.: »Carstvo nebesa i zemlje pripada Bogu. On daje život i smrt, osim njega nema ni baštinika ni pokrovitelja.« S u r a 256.: »Bog je jedini Bog, nema drugoga Boga osim njega, živoga, nepromijenjenoga...« S u r a XIX. 37.: »Bog je moj Gospod i vaš. Klanjajte se njemu. To je pravi put.«

Učenjak ušuti i pogleda Franju, a Franjo odgovori:

— Sve, što kažeš o Bogu i njegovim uzvišenim svojstvima, dobro je i lijepo rečeno, samo ono mjesto, gdje koran kaže, da Bog nema sebi ravna ni u kome, neispravno je. Bog je jedan sa svojim Sinom i sa Duhom Svetim, kao što su troje a jedno: Božja vlast, mudrost i ljubav.

Nato će učenjak:

— Sura III. ajet 12. kaže: »Komu pripada sve, što je na nebesima i na zemlji? Reci: Bogu. On je sam sebi naložio milosrđe kao dužnost...«

— Evo, — primijeti, Iluminat, — mijenjaj riječi, pa će izaći ono, što mi kažemo.

— U to se dalje ne upuštam — odsiječe sultan. — Vi ste obojica pošteni ljudi, branite svoju vjeru, a mi branimo svoju. Moli Boga, Franjo, da mi očituje, koja mu se vjera bolje sviđa: onu ću prigrliti.

Franjino lice plane svetim plamom.

— Gospodaru moćni, — klikne živo, — zapovjedi, da zapale vatru. Ja ću proći kroz plamen, a neka pređu kroza nj i tvoji učenjaci, pa tko od nas ne nastrada, onoga je vjera prava. Tim će Bog očitovati svoju odluku.

— Dosta, dosta! — reče sultan diveći se dubokomu Franjinu osvjedočenju. — Otpuštam te u potpunoj milosti. Isporuči papinskomu legatu Pelagiju, da sina svoje oči vidio, kako mi nismo nikakvi krvoločnici, te mu reci, da sam voljan odstupiti mu cijelo bivše Jerusolimsko kraljevstvo, pripravan sam pustiti na slobodu sve zarobljene kršćane, pače dat ću vam novaca, da možete bedeme Jerusolima uspostaviti, ako napustite opsjedanje Damieta pa se vratite kući.

Franjo se duboko pokloni i obeća, da će sve te predloge ne samo reći vodstvu križarske vojske, nego da će ih i zagovarati i toplo preporučiti. A sultan će mu na to:

— Kad moju poruku preporučiš svojima, pridodaj riječi velikoga Saladina, što ih je nama, potomcima svojima, u srce posadio: »Ne prolijevaj krvi, jer prolivena krv ne spava. Ne mrzi nikoga i čuvaj se, da nikoga ne uvrijediš, jer se ljudi nikad ne pomire, dok se nisu osvetili, a Bog oprašta uvrede, ako se pokaješ, jer je Bog samilostan.«

Zatim se sultan obrati k svomu eunuhu Ibrahimu i naloži mu:

— Predaj ovim gostima dva lijepo opremljena konja pa im iznesi iz riznice zlata, koliko možeš nositi.

Franjo uzdigne obje ruke u znak, da otklanja.

— Hvala tvojoj milosti, gospodaru! Ne primam nikakvih darova a ni moj drug. Mi živimo strogo po riječima Evanđelja. Isus Krist nije imao kamo da položi glavu svoju, pa ne ćemo ni mi da imamo išta svoga. Mi smo položili zavjet potpunoga siromaštva.

Učenjak Ibu Abi Oceibia reče smješeći se:

— Čuj, Franjo, i pamti, što sura VII. ajet 29. kaže: »Bog ne ljubi one, koji pretjeruju«, — i rekavši to nakloni se pred sultanom i ode.

Franju je ta rečenica iz korana neugodno dirnula, a kad su ga, kako reče, kasnije demoni mučili, ponavljao bi jedan od njih po koji put tu izreku, što je Božjega Sirotana znalo smesti i u njemu probuditi sumnju, da li zbilja ne pretjerava. U takvim mu je časovima Evanđelje bilo spasonosnim izvorom utjehe.

53.

Vrativši se Franjo s Iluminatom u kršćanski tabor javi se odmah kod papina legata Pelagija pa mu isporuči ponudu mira od sultana. Papin legat odmah sazove ratno vijeće. Ivan Brienski, naslovni kralj jerusolimski, odmah je prihvatio sultanovu ponudu, ali mu kardinal Pelagije odgovori:

— Dok mi nemamo Egipta u svojim rukama, dotle je posjed Svete Zemlje posvema nesiguran. Ovdje u Egiptu leži jezgra sultanove moći. Čim se velika naša vojska raziđe, tvoje će veličanstvo uvenuti, moj dragi Ivane, kao trava na suncu. Mi moramo osvojiti ne samo Damietu nego i Kairo.

Kralj se Ivan Jerusolimski razljuti.

— Ja prosvjedujem protiv toga, da ovdje trošimo sile, jer mi nikada ne ćemo svega Egipta osvojiti.

Svi prisutni templarski vitezovi i svi vojskovođe oštro su povlađivali tim kraljevim riječima.

Legat kardinal Pelagije pogleda ga hladno.

— Neka ide odavle, — reče dostojanstveno, — tko ne će da ostane! Umjesto mnogih, koji će otići, doći će ih mnogo više, koji ne će žaliti nikakvih žrtava, da spasu Svetu Zemlju i Grob Gospodinov!

Kardinalove su se riječi duboko dojmile svih prisutnih. Đenoveški se kapetan približi kralju Ivanu.

— Vratimo li se, — reče, — neobavljena posla u domovinu, tko će nam platiti troškove prevoza križarske vojske amo i natrag? Nama je obecano, da ćemo se moći naplatiti iz plijena u Damietu i u Kairu.

— Izgubljena posljednja bitka može vas poučiti, koliko je nade, da će ova vojska osvojiti Egipat, — odgovori kralj. — Mi smo ovamo došli i borimo se ovdje, da prisilimo sultana na izručenje Svete Zemlje. On nam nudi ono, radi čega smo došli, nema dakle razloga, da se dalje borimo. Zar da mi odbijemo tu ponudu samo zato, jer želimo opljačkati bogate gradove? Zar da se obnovi sramota, kad su križari opljačkali Carigrad?

Uto dođe u šator, gdje je bilo ratno vijeće, vjesnik s viješću, da su prispjeli sjeverni pomorci Frizi. Kardinal radosno primi tu vijest i ne obazirući se na kraljeve riječi izjavi slavodobitno:

— Frizi se razumiju u vojevanje na vodi. Mi ćemo sad sigurno svladati Damiet, tu tvrđu na Nilu, pa ćemo napredovati do Kaira te ga svladati isto kao i Damiet.

Svi su ušutili. Dva izvidnika, koje su izaslali bili, da se upute u stanje i kretanje sultanove vojske, povratiše se te javiše, da je sultan sa cijelom vojskom ostavio svoj tabor i pošao prema Kairu, da čuva svoju prijestolnicu, jer je čuo, da je prispjelo mnogo novih križara. Sultan je pozvao i sve svoje rođake, s kojima je dosad bio zavađen, i oni dođoše s raznim moslimskim plemenima, da se u zajedničkoj pogibelji zajednički brane.

Time je dakako Damit bio žrtvovan. Križarska je vojska doduše navalila, ali je posada tvrđave hrabro odbila navalu. Iza nekoga vremena doznali su od prebjeglicâ, da u tvrđi vlada glad i haraju kužne bolesti. Zato su križari zaključili počekati, dok otporna snaga branitelja ne bude slomljena. Kad su napokon križari ponovno navalili na tvrđu, nisu našli gotovo nikakva otpora. Ušli su u grad 5. studenoga 1219. Po ulicama su ležali mrtvi, ranjenici i bolesnic. Isto tako i u kućama.

Strihota pljačkanja, koje je tu nastalo, opisali su savrameni pisci. Pljačkaši su dopremili na splavima koeje i mule pa su natovarili silno blago, što ga je u tomn bogatom trgovačkom gradu bilo u izobilju. S takvom splavi došao je i Franjo s Iluminatom u grad, da spašavaju jadne stanovnike. Stali su njegovati bolesne i ranjenike. Doživjeli su užasne prizore. Zaklali su im okrutni, podivljali vojnici jadnike, dok su ih nosili k cisterni, da ih napoje i operu. U Franji se napokon uzbunilo viteško čuvstvo. On se lati mača jednoga ranjenika, osovi se i vikne:

— Tko ubije čovjeka nemoćna, koji se ne može braniti, tomu ću se ja suprotstaviti!

Neki Sicilijanac, gorostas, ščapi Franju odotraga, otme mu mač, sveže ga i odnese na splav, koji je bio natovaren silnim blagom.

— Brate pokorniče, — vikne, — gledaj da se više ne povratiš, jer ću te drukčije otpremiti ravno u nebo.

Na splavi je već i Iluminat bio svezan.

Franjo je plakao i jecao kao dijete — ne sa svoje muke i sramote, nego s tuđe zloće i surovosti. Iluminat ga je tješio, koliko je mogao, jer je i sam bio upravo satrven vidjevši divljaštva, što su počinjali ljudi, koji su se dičili imenom svetoga Križa.

— Vratimo se kući! — uzdisao je Franjo. — Hajdemo na brijeg La Vernu! Ovdje je pravi pakao.

Nekoliko dana iza pada tvrđe Damiet sastalo se opet ratno vijeće, na kojemu se dijelio plijen. Kralju Ivanu dodijeliše tvrđu Damiet, da bude sastavinom njegova kraljevstva. Kralj je izjavio, da

on to smatra sprdnjom i da odlazi. Kardinal mu oštro odgovori, ali se kralj ipak spremi na put. Tim je bilo očito, da ni ta peta križarska vojna nije uspjela. Lađe talijanskih pomorskih vlasti razdijeliše se: jedne se vratiše s kraljem Ivanom, druge ostadoše, da čekaju na plijen iz Kaira.

Kralj Ivan je najmio lađu, koja ga je imala odvesti u Siriju. Franjo zamoli, da povede i njega te druga mu Iluminata.

Zaostala križarska vojska pošla je duž Nila prema jugu put Kaira. Voda Nila stajala je više nego li zemljište unutar nasipa, zato je zemljište bilo dosta zamuljeno. Zlo vođena križarska vojska napredovala je unutar nasipa, što je god brže mogla, ne mareći za pogibelj poplave. Najednom dođe s juga ejubidsko konjaništvo i navali na njih, ali se kao u strahu opet naglo povuče natrag. Križari se dadoše prevariti te pohitiše u svoju propast. Kad su naime neprijateljski konjanici bili križare odmamili dosta daleko na jug, nestadoše, a na sjeveru iza križara prolomiše nasipe. Jedan dio križara nastojao je da se spasi prema zapadu, ali su i postranične nasipe probili. Sva se gotovo križarska vojska utopila. Što se spasilo na nasipe, to posmica ejubidsko konjaništvo ili odvede u ropstvo.

Tako se ta s velikim nadama poduzeta peta križarska vojna žalosno svršila.

54.

Mletačka lađa, na kojoj su s kraljem Ivanom bili Franjo i Iluminat, iskrcala ih je u luci Sv. Ivana Dakr (St. Jean d' Acre) u Siriji. Tu je Franjo našao brata Eliju, Petra iz Katane i Cezara iz Spajera. Prva su dvojica bila odaslana na Istok zaključkom kapitula, a Cezar je iz Pariza dospio amo. On je naime u Spajeru propovijedao pa je osobito kod ženskoga svijeta našao mnogo priznanja i nasljedovanja. Zato su se muževi u Spajeru urotili protiv njega pa su ga protjerali. On je utekao u Pariz. Odanle je stigao dobrom prilikom k braći Eliji i Petru te im se pridružio.

Franjo je u Cezaru iz Spajera našao srodnu dušu. Bilo je odlučeno, da će svi skupa u Jerusolim uzdajući se u sultanovu zaštitu. No kad je sve bilo spremno za odlazak, dospio je k njima izaslanik braće u Asizu s porukom, neka se Franjo odmah vrati kući, jer da Pokorničkoj Bratovštini prijeti velika pogibao.

Asiški je izaslanik pripovijedao, kakve se uvode promjene, koje sasvim mijenjaju ustroj prve Bratovštine Pokornikâ. Brat Filip Dugački primio je dostojanstvo zaštitnika »siromašnih gospođa« s pravom izopći svakoga, koji bi što poduzeo protiv njih. To protuslovi Franjinu načelu, da nijedan brat ne smije primiti nikakvih povlastica. Još je izaslanik ispričao i to, da je Ivan sa Šeširom otišao u Rim, da moli potvrdu za novi red gubavih, koji on hoće da utemelji. Na to da ga je sklonulo, što su mu žena i dijete oboljeli od te strašne bolesti. Konačno je izaslanik rekao i to, da je u Italiji pukao glas, da je Franjo umro, pa je najveća pogibelj, da se cijela Bratovština Pokornikâ ne rasprši. Franjo se s teškim srcem odlučio na povratak u Italiju, a da nije pohodio sveta mjesta u Palestini.

Kralj Ivan platio je na jednoj mletačkoj lađi prevozninu za Franju i ostalu braću, i oni se ukrcaše put Mletaka, jer lađa nije kanila pristati u Ankoni.

Franjo je molio, da križarske vojne više nitko ni jednom riječi pred njim ne spomene, jer mu je sama misao na nju bila neugodna i bolna.

More je za prevoza bilo mirno. Modro se nebo zrcalilo u morskoj pučini, ali u mnogo tmastijoj boji. Veseli delfini pratili su lađu kao neka počasna straža pa su kadikad igrajući se uronili u vodu ispod lađe, plivali duboko pod vodom te izranjali iz vode daleko pred lađom, gdje su se pokazali, kao da se diče tim, što znadu ploviti brže od lađe. Franji se vrlo svidjela ta igra delfina pa je žalio, što se ne može s njima i on igrati i razgovarati.

Kad se ukazao na obzorju lijevo visoki, snijegom pokriveni vulkan Etna, koji se silno dimio, uozbiljio

se Franjo te je postao vrlo žalostan. Sjetio se pakla i onih strahovitih prizora u Damietu, gdje je pomislio, da sami pakleni demoni počinjaju sve one strahote. No molitvom su pomalo utrnule sve uspomene na one strahote. A dok se Franjo molio, veseli su galebovi letjeli oko lađe, kao da su došli da ga pozdrave.

Mletačka je lađa sretno ušla u domaću svoju luku te su se putnici svi u čamcima odvezli na obalu. U Mlecima se Franjo s drugovima kanio odmoriti od putovanja. No glas, da su stigla braća sa Istoka, pronio se brzo do Asiza. Brat je vikar nato odmah poslao mladoga brata Leonarda, koji tek nedavno pristupio Bratovštini Pokornikâ, da pozdravi došljake.

Mleci, već otprije bogati, još su više obogatili po križarskim vojnama, jer su Mlečani prevozom cijele vojske mnogo zaslužili. Ali na izgledu se grada još nije mogao vidjeti porast bogatstva. Te godine (1220.) još nije stajala veličanstvena duždova palača, nisu stajale Prokuracije. Markov trg bio je okružen malim prljavim kućama. Niti na Velikom Kanalu nisu jošte osim palače Loredan stajale velike sjajne palače, a Ponte Rialto bio je onda tek most od drva. Crkvica Đakometo (Giacometto) di Rialto već je stajala. Palača Loredan, građena godine 1000., stoji još, i danas pa nam daje pojam, kako je izgledala stara crkva Sv. Marka, koja je godine 1094. izgorjela.

Franjo je naravno pošao u crkvu Sv. Marka, da se pomoli Bogu. Ta je crkva onda već bila iznutra urešena bogatim mozaikom. Kraj svega svojega ideala siromaštva radovao se ipak Franjo, da je kuća Božja tako obilovala zlatom.

Kad je Franjo izašao iz crkve, vidio je na obali hrpu siromašnih ribara, koji su se vrlo živahno razgovarali. On im se približi te im počne govoriti o ribarima, koje je Isus odabrao za prve svoje apostole. Govorio im je, kako su prvi kršćani sav imetak predali zajednici pa su tako sretno živjeli u velikoj ljubavi i slozi.

Dok je Franjo govorio, približi se neki prokurator Sv. Marka te ga je pozorno slušao. Kad je Franjo svršio, razišli su se ribari. Nisu ni slutili, tko im je govorio, ali su osjetili čar govornikovih riječi. A prokurator pristupi k Franji pa ga upita, tko je, pa kad je čuo ime njegovo, veselio se otmjeni Mletčanin, da je upoznao već glasovitoga Asižana, ali ga je opomenuo, neka ne drži više ribarima govora, koje bi mu Sinjorija (Signoria) mogla zamjeriti, i neka što prije ode iz Mletaka.

Franjo je doista već sutradan otišao iz toga bogatoga trgovačkoga grada te se sa svojim pratiocem uputio u Veronu.

Tu je potražio jednoga od očevih poslovnih prijatelja, bogata trgovca Jakopona iz Agorda, kojega je već onda upoznao, kad je sa svojim ocem Petrom Bernardonom bio u gornjoj Italiji. Taj je trgovac srdačno primio Franju u svoju kuću, dok su Franjini pratioci pošli naprijed prema Asizu, da pomognu prirediti sve potrebno za veliki kapitul o Miholju. S Franjom je ostao jedini brat Leonard. Jakopone nije dopustio, da Franjo ode, dok se sasvim ne oporavi od velikih tegoba i pretrpljenih strahovitih dojmova.

Kad se Franjo osjećao dovoljno jak za putovanje u Asiz, zahvalio je trgovcu i njegovoj obitelji, što su njega i druga mu tako lijepo primili. Jakopone mu još pokloni lijepoga, jakoga magarca za putovanje. Oprostivši se srdačno od veroneškoga trgovca odjahao je Franjo prema Bologni, a brat Leonard išao je kraj njega pješke. Kad se brat Leonard idući već dosta umorio, došla mu je misao, da bi zapravo bilo u redu, da izmjenice sa Franjom jaši, jer da je i on iz dobre kuće. Franjo je došao na istu misao te ponudi Leonardu, da će izmjenice jahati. Ovomu se to činilo čudo i on se baci pred Franjom na koljena moleći ga za oproštenje. No Franjo nije htio nipošto više jahati. Istom kad je vidio Leonardovu veliku žalost, uvažio je

razlog, što mu je mladi brat rekao, da je on zdrav i jak, a Franjo slab i nježan.

Kad su stigli pred kapiju grada Bolonje (Bologne), prođoše kraj njih dva građanina. Jedan od njih ugledavši Franju i Leonarda reče svome drugu:

— Gle, to su dva Mala Brata. Ti kažu, da su pokornici, i hoće da budu najsiromašniji i najposljednji na svijetu, a sad se u Bolonji obogatiše.

Kad je Franjo čuo te riječi, skoči sa magarca i pristupi građaninu te ga uljudno upita, što je s tim riječima mislio. Građanin ne poznavajući Franju reče:

— Po tvomu odijelu sudeći, ti si Mali Brat, pa zar ti neznaš, da su tvoja braća kod glasovitoga pravnika Akursija (Accursius) u njegovoj vili Rikardini, i da je profesor Nikola di Pepoli postao Mali Brat te je braći poklonio svoju veliku kuću? O, ti asiški siromasi postali su ti sada velika gospoda!

Kad je Franjo to čuo, skoči na svoga magarca pa ga petama tako čvrsto udari, da je uzagrapce odletio u grad. Leonard je u čudu stao gledajući, kuda je to Franjo odjurio. A ona dva građanina zapitaše Leonarda, tko li je taj Mali Brat. Kad su čuli, da je to Franjo iz Asiza, veselili su se, da je tako glasovit svetac došao u njihov grad.

Franjo je odjahao ravno pred kuću profesora Pepolia pa je na svoje čudo vidio nad vratima natpis: »Kuća Male Braće«. Odmah pohiti u kuću te sastane glasovitoga učenjaka Stacija (Statiusa), koji je također postao Mali Brat. Učenjak ga pozdravi s velikim poštovanjem radujući se, da je Franjo došao i da će mu moći pokazati lijepo uređen samostan i učilište za pitome, koji kane pastati Mala Braća.

Franjo je šutio: svladavao se, da ne padne u smrtni grijeh srdžbe. Stacije je uzeo šutnju Franjinu za znak zadovoljstva.

— Još ti mogu javiti jednu veselu vijest. Ja sam svoju kuću uredio za učevni zavod s internatom, gdje će se buduća Mala Braća moći uzgajati za učenjake.

— Šta? — plane Franjo. — Ti hoćeš Malu Braću, koja treba da ostanu posljednji od posljednjih, odgojiti za učene magarce, koji će sav svijet s prezirom odozgo gledati? Ti dakle hoćeš da moje djelo uništiš? Ti hoćeš da poniznost i prostodušnost, najljepši nakit Malog Brata, istisneš iz njihove duše, pa da im mjesto toga usadiš oholost i taštinu? Napolje svi skupa, i to odmah! Idi, da te moje oči više ne vide! Ne ću više da znam za tebe!

Petar Stacije ode vrlo žalostan, a Franjo silno uzrujan vikne na Malu Braću, koja su se oko Stacija okupila:

— Napolje! Napolje! Svi skupa! Tko u toj kući ostane, istupio je iz Bratovštine Male Braće!

Braća se razbježaše u svoje ćelije, da poberu ono malo prtljage, što su je već bili stekli. Juniperus, koji je obavljao službu kućnoga sluge, pristupi k Franji.

— Brate Franjo, — reče, — imademo u kući i bolesne braće. Što da učinimo s njima?

— Svi napolje! Svi! Svi!

— Kamo da bolesnike metnemo?

— Metnite ih na ulicu!

Sad je Juniperus jasno znao, što mu je činiti. On je svu braću i đake istjerao iz kuće, a bolesnike je sam iznio na ulicu jednoga za drugim te ih je položio na pločnik. Među njima bio je i Toma Čelano, kasniji Franjin životopisac, koji je u Franjinu životopisu i taj događaj spomenuo.

Franjo je Juniperusa pohvalio.

— Oh, — reče, — da mi je cijela šuma takve borovice (Juniperus znači borovica)! To bi mi bila najdraža družba.

Mnoštvo stalo je ljudi pred kućom gledajući, što se tu događa. Razni ljudi razno su prosuđivali Franjin postupak. Jedni su se rugali, drugi su žalili deložirane, osobito bolesnike, pa su im donijeli slamnjače.

Statije, koji je bio provincijalni ministar, otišao je kardinalu Ugolinu, koji je slučajno baš onda bio u Bolonji, te mu je pripovijedao, što se dogodilo. Kardinal je obećao Staciju, da će stvar urediti, i reče mu, neka zasad ne učini ništa. Dao je pozvati Franju k sebi. Razložio mu s očinskom dobrotom, da se prenaglio, jer da je ta kuća crkveno dobro, a Mala Braća se samo služe njome. Franjo se borio sam sa sobom, dok nije razumio, kako kardinal shvaća siromaštvo. Napokon se podvrgnuo s velikom samozatajom te je pošao do samostana, da sam povrati izbačenu braću u kuću. Pomagao je Juniperu nositi bolesnike natrag u njihove ćelije.

Bolonježani su se naravno o tom događaju mnogo razgovarali te su željeli vidjeti Franju. Kad je on na Spasovo (god. 1220.) išao u crkvu, bilo je na trgu pred crkvom sakupljeno toliko pučanstva, da je izgledalo, kao da je Bolonja tamo. Bilo je među svijetom i mnogo učenjaka, među ostalima i Toma arciđakon Splitski. Sa svih su strana molili Franju i vikali, neka govori. On se odazvao, stao na stube jedne palače te je počeo govoriti pod dojmom najnovijega svoga doživljaja.

— Dragi moji! Bog vas blagoslovio! U našemu nas životu prati anđeo čuvar, ali kraj njega i zao demon, koji vreba na našu dušu. Od nas zavisi, hoćemo li slušati anđela čuvara ili ćemo se dati zavesti od demona, koji nas kadikad u slici dobroga čovjeka vodi. Kako nas anđeo čuvar tek nevidljiv prati, može se dogoditi, da na njega ne mislimo pa posrnemo i postanemo žrtvom demona. A tih demona ima mnogo: demon srdžbe, demon mržnje, demon nenavisti, osvete, nesloge i tko bi ih sve nabrojio! Oni nas omame, i mi počinjamo svašta, radi čega se kasnije gorko kajemo. Bog je najveća dobrota, ali i najviša pravednost. On nas kazni, kad smo se podali demonu: radi naših grijeha šalje na nas već na ovome svijetu razne tjelesne boli i bolesti, koje još često na unučadi kažnjavaju grijehe pređa.

Te Božje kazne dolaze ne samo na pojedince, nego i na cijele narode i pojedine gradove, pojedine obitelji. Zato ne griješite duše, čuvajte se Božje kazne! Ja sam vam dao zao primjer, kad sam istjerao braću iz crkvene kuće, koju im je uzvišeni kardinal dao na porabu. Mislio sam, da je to njihova kuća, pa sam se razljutio, jer Mala braća ne smiju da imadu ništa svoga i moraju biti najmanji, posljednji ljudi, najniži sluge Gospoda Boga. Vi, siromasi, ljubite vaše siromaštvo! Ono vas čini slobodne, bez brige, bez straha, bez pohlepe, bez nenavisti. Vi, bogati, koji sve to podnosite, činite dobro svojim bogatstvom, da vam srce ne uvene! Dajte siromasima posla, dajte Bogom obdarenima prilike, da mogu svoje duševne darove razvijati! Na vama je, da siromake ne tišti siromaštvo, da se ljudsko društvo harmonično razvija. Vaše bogatstvo vam nalaže velike obveze. Znam, da su vam teške, ta Bog kaže, da će deva lakše proći kroz ušicu iglenu, nego li će bogataš ući u kraljevstvo nebesko. Utjeha vam je, da Bog sve može, dakle i to, da bogati dođe u kraljevstvo nebesko. Činite dobro! To vam je spas. A vi, siromasi, nemojte se uzoholiti pa prezirati bogate zato, što bogatstvo prezirete! Mir i ljubav neka vam svima stoluju u srcu. Dajte se voditi od svoga anđela čuvara! Hvalite Boga, ako vam pošalje vidljivoga anđela čuvara, hvalite Bogu, ako toga anđela pozove k sebi, da se za vas pred prijestoljem Božjim moli! Vi možete već na ovomu svijetu stvoriti raju slično stanje: praštajte onima, koji vas vrijeđaju, ljubite svoje neprijatelje, činite im dobro! To će ih oplemeniti. Bog je apoštolima poslao Duha Svetoga, on će i k nama sići, ako mu u svojim dušama priredimo čist i lijepo uređen stan. Sveti Duše ljubavi, siđi k nama! Sveti Duše ljubavi, ostani kod nas! Sveti Duše ljubavi, posveti nas!

Franjo je kao izvan sebe podigao ruke i oči prema nebu, a ljudi su oduševljeno klićući i plačući od ganuća pohrlili k njemu, sretni, što su se mogli taknuti

njegova odijela. Braća ga opkoliše te ga odvedoše u »Ugolinovu kuću«, s koje su odmah bili uklonili natpis, da je to kuća Male Braće.

I kardinal je Ugolino slušao Franjin govor sa prozora jedne palače. On je kasnije došao u »svoj« samostan pa je ogrlio Franju rekao mu, da su se velike zaraćene plemićke obitelji pomirile uslijed njegova govora i da zato veliko veselje vlada u cijelomu gradu.

I Toma arciđakon Splitski piše o toj Franjinoj propovijedi, ali tako, da se vidi, da je bio učenjak pun sebe, koji nije razumio, kako su i zašto ljudi za Franju tako zanešeni.

Izakako se Franjo zahvalio kardinalu za svu ljubav, koju mu je iskazao, odjaši putovima, gdje mu se nitko nije nadao, uklanjajući se mnoštvu, kojega je htjelo još jedamput pozdraviti. U Firenci se nije dugo zadržao; tek je pohodio novu naseobinu sestre Klare i bolnicu Sv. Galla, što su je utemeljili za vrijeme, dok je on boravio u Egiptu.

55.

Vraćajući se Franjo preko Firence jahao je onim znamenitim klancem, kojim su nekad Rimljani ušli u Hanibalovu stupicu. Tu se otvara prekrasan vidik na veliko Trazimensko jezero, kojega je obala blizu klanca niska.

Dok je Franjo na magarcu jahao zaduben misli, stvori se iznenada pred njim drug njegov Ivan sa Šeširom, čovjek čudak, poradi kojega je Pokornička Bratovština imala mnogo neprilika. Nije imao šešira. Kuštrav i poderan izgledao je, kao da je umom šenuo.

— Ha! — vikne. — Tu sam te dočekao, tu moraš da me čuješ. Ti si kriv, da sam bacio svoju obitelj u nesreću! Radi tebe sam upropastio svoga

oca! Radi tebe, ti ludo, obolila mi je žena i moje drago dijete od strahovite proklete gube! Nema ih! Umrli su! Jesi li razumio? U-u-umr-li-su — — —

Riječ je nesretnika prešla u tulenje i jecanje, te je jecajući nastavio:

— Htio sam ih spasiti i utemeljiti red gubavih, da ih Bog bolje čuva. Papa me odbio. Umrli su! Jao meni! Od glada mi je umro i otac, jer sam ga radi tebe zanemario. Proklet bio, luđače ti, Isusov majmune! Dolje s toga magarca, koji je mudriji od tebe!

Franjo sjaše i pođe prema bijesnome drugu.

— Ivane, — progovori mirno i samilosno, — Ivane, ti mene proklinješ, a ja tebe blagosivljem, ti mene kriviš, a ja tebi praštam. Htio sam te voditi putem Evanđelja, putem spasa.

— Putem propasti, — vikne ogorčeno Ivan, — putem užasne nesreće! A sad hoću da te zadavim, da te razderem zubima, ovim svojim zubima....

Ričući divlje skoči pred Franju. Suze samilosti navrješe na Franjine blage oči. Dočekao je jadnika raskriljenih ruku. Ivan se ukoči od čuda. Mislio je, da će se Franjo očajno braniti ili prestravljen uzmaknuti. A on širi ruke prema njemu, njemu nesretniku, koji ga je eto htio da rastrga. Duboko se zagleda u Franjine oči: bilo mu je, kao da ga je blagotvorno svjetlo iz njih obasjalo. Plačući i ridajući baci se Franji u naručaj. Sav mu jad nestade iz srca, ali ga obuze samrtna žalost.

— Bog je s tobom, Franjo, — klikne očajno, — a mene je ostavio!

Naglo se istrgne iz Franjinih ruku i poleti uzbrdo. Trčeći skine sa sebe konopac, kojim je bio opasan i baci ga sebi poput zamke oko vrata. Kad je stigao do nekoga stabla, kome su jake grane bile razito raširene, izabere pogledom najjaču, uspne se na nju, sveza konopac o granu, onda naglo skoči s grane tako, te se zamka u tren oka čvrsto stegne oko očajnikova

vrata. To se zbilo tako naglo i s takvom snagom, da se jadnik za malo časova zagušio.

Franjo je shvatio, što se dogodilo, istom onda, kad je nesretnik već visio. Vičući i zovući ga, pritrči, da ga oslobodi, no stigao je prekasno. Nije znao, što da radi. Našao se u strahovitoj duševnoj stisci. Napokon se dosjeti, te pohrli niz gudure na nisku obalu do ribarske kolibe, koja je tamo stajala nedaleko kraj jezera.

— U pomoć! U pomoć! U pomoć! — vikao je neprestano kao obezumljen.

Ribar prestrašen izađe iz kolibe. Franjo mu reče, što se je dogodilo, i zamoli ga, da pođe s njime. Ribar se smjesta odazove, potrči s Franjom k obješenomu te brzo proreza uže. Nesretnik se surva na zemlju: bio je mrtav.

Franjo klekne kraj njega pa se stane iz dna srca moliti Bogu, da oprosti teški grijeh, što ga je samoubojica počinio u očitu ludilu.

— Brate Franjo, — prekine ga u molitvi ribar, — ovaj se slučaj mora prijaviti oblasti.

— Da, da, mora, — povladi Franjo. — Molim te, učini to, dragi brate ribaru. Samo te molim, da me još prije odvezeš, gledaj, tamo na onaj otok u jezeru...

Htio je neko vrijeme provesti u potpunoj samoći, da se posve preda razmatranju i da se smiri, jer ga je strahovita smrt njegova druga silno potresla. Htio je tamo na samotnu otoku po Isusovu primjeru postiti punih četrdeset dana i moliti se za dušu nesretnoga Ivana.

Ribar odvede Franjina magarca k sebi, da ga čuva i hrani, dok se Franjo ne vrati. Onda priredi svoj čamac za ribolov i stavi u nj živeža za sebe i Franju, koji nije htio primiti više od dva hljeba za svih četrdeset dana. Ribar se tome nije nimalo čudio, niti je Franju nagovarao, da pridrži više hrane, jer je vjerovao, da će Bog na bilo kakav način opskrbiti Sveca. Sretno su se dovezli do otoka. Iskrcavši se

Franjo blagoslovi ribara i toplo mu zahvali za kruh i prevoz, a još toplije ga zamoli, neka ne oda nikome pod nebom, da ga je dovezao ovamo, gdje kani provesti četrdeset punih dana u samoći. Kad se ribar već otisnuo od obale, pozove ga Franjo natrag i reče mu, da zamoli župnika, kad mu javi Ivanovu smrt, neka ne pita, kamo se Franjo odvezao, da ne bi ribar možda slagao...

Samoća je Franju u lijepoj prirodi vrlo umirila. Činilo mu se na otoku u tom jezeru, da ga more dijeli od svega svijeta. Bilo je u njega dosta snage, da se uzdigne sam nad sebe i da zatomi užas, koji mu je dušu teretio i svu zaokupio bio radi strahovita čina druga njegova Ivana. Žarka molitva i povjerenje u dobrotu i mudrost Božju riješilo je njegovu dušu potištenosti, koja se javljala pri pomisli, da je ipak možda on skrivio Ivanovu smrt.

Razgledao je cijeli otok te napokon našao velik trnov grm, a pod njim jamu, koja je izgledala kao ležaj nekakve zvijeri. Tu je legao od umora i odmah čvrsto zaspao. U snu mu se činilo, da stoji pred kolibom gubavca. Činilo mu se, da je tu Ivanova žena, koja umire. Onda mu je bilo, kao da joj mrtvo dijete hoće da nose na groblje, a ona ga ne će da pusti iz svoga naručaja. Najedamput mu se prikaza pokojni Ivan, gdje visi na grani i još ga mrtav grdi.

Uto se Franjo probudi. Hladan ga je znoj bio oblio. Stao je razmišljati, da li je umjesno primati u Bratovštinu oženjene ljude i ne bi li dobro bilo, da se uvede pokusna godina. Tad bi se svatko mogao ozbiljno iskušavati, da li je dosta jak, da drži zavjet siromaštva, čistoće i poslušnosti. Razmišljavajući tako iznova se stane optuživati, da je skrivio smrt Ivanovu. Onda ga opet obuze očajan strah, da Ivan možda ipak nije poludio pa da sad mora činiti pokoru na drugom svijetu, ili je pače proklet... Tu je Franjina duševna patnja dosegla vrhunac. Srce mu je silno udaralo, drhtao je kao u groznici, a užasna

mu je bol kidala dušu. Napokon se sav očajan svuče pa se stane šibati trnjem, što ga je otkinuo s grma.

Od gubitka krvi, boli i žeđe onesvijestio se. Dok je ležao u nesvijesti, doleti jato ptica pjevica te se spuste oko njega. Ptičice su lepršale i pjevale tako, te se Franji pričinilo, da se probudio. Činilo mu se, kad ih je ugledao, da su to došle k njemu ptičice iz Bevanje (Bevagna), kojima je on nekad propovijedao, pa su sada doletjele, da ga tješe. Duša mu se opet razvedrila. Uze jedan od svoja dva hljeba, razdrobi ga pa mrvice prospe pticama, ali njegove ljubimice nisu hljeb htjele pozobati, nego su mrvice njemu natrag donosile. Franjo ih je razumio pa je počeo jesti hljeba osjetivši, da je gladan, a nato su i ptice svoje mrvice pozobale.

Taj doručak s ptičicama bio je umiljat san. Kad se Franjo napokon uistinu probudio pa mu se svijest razbistrila, opet mu se prikazala slika obješenoga Ivana. Stala ga je mučiti i misao, kako li će se to samoubojstvo dojmiti svijeta. Što će kazati Klara i njene »siromašne gospođe«? Kako će ih se kosnuti vijest o toj tragediji? Ali što mu se fantazija duže bavila tom posljednjom mišlju, to se više smirivao. Klarino čvrsto uzdanje u Boga, njezino uvjerenje, da se na svijetu ne može ništa dogoditi bez Božje volje i da sve, što se dogodi, napokon vodi k dobroj meti, sve to se pretočilo i u Franjinu dušu.

Što je Franjo sanjao, da je bio gladan i žedan, to je sada uistinu osjećao pa se sjetio onoga brata u Rivo Tortu, kojemu je radi pretjeranoga posta bilo, kao da mora umrijeti. Franjo ga je onda nahranio grožđem i s njime ga jeo uvjeravajući ga, da nije grijeh, ako čovjek ne ispuni nemogući zavjet. Razmišljao je s tihom tugom o tomu, kako je on sad u istomu položaju, a nema nikoga, da ga spase. Obuzelo ga je mučno osjećanje, da je pred sigurnom smrti, a da svoju životnu zadaću nije ispunio. Pripravljao se na umiranje. Sve brige i muke posljednjih doživljaja tonule zu u zaborav, a poetične slike lijepih njegovih mladih

dana polako se pomiljavale pred njegovim duševnim očima...

*

U Asizu su bili vrlo zabrinuti za Franju. Nitko nije znao, gdje je. Braća, koja su mu bila pošla do Firence ususret, dočula su tamo, da je odjahao odanle, a da nije poveo nikoga. Raspitivali se putem, raspitivali se u Peruđi, no nitko im nije mogao ništa reći.

Ribar je šutio, tek je poslije nekoga vremena svojoj ženi odao tajnu. Ona je vijest u najvećoj tajnosti povjerljivo prišapnula svojoj kumici, kumica svojoj susjedi, ova svome čovjeku. I tako se u Asizu saznalo, da je Franjo na otoku Trazimenskog jezera.

Brat Elija i vjerni Moriko pohitiše u do Trazimenskog jezera. Moriko je poznavao ribara, koji je Franju prevezao na otok, još odonda, kad je ribar prodavao ribu Franjinu ocu. Zamoliše ribara, da i njih preveze, jer da je Franjo vrlo slab te možda umire.

Jednom je zgodom prije bio Franjo s Elijom i Morikom u barci istoga ribara, kad je on uhvatio veliku šćuku te je poklonio Franji. A Franjo uze šćuku i pusti je natrag u vodu...

Ribar pusti i sada Eliji i Moriku da uđu u barku, dok je on pošao po mrežu, što se sušila, i po nešto živeža, a onda uđe i on. Moriko mu je pomagao kod posla pa je zahtijevao i za sebe veslo, da vesla.

Kad su bili u sredini jezera, bacio je ribar vrlo vješto svoju mrežu. Ona se raširila u okrugu po vodi pa je utonula povučena malim olovnim kugljicama, što su joj bili pričvršćeni na rubovima. Na osobit se način zatvorila mreža, dok su dalje veslali, a za mali čas izvukli su uhvaćene ribe. Među njima bacala se i koprcala velika šćuka.

— Ha, to je ista ona šćuka, što ju je Svetac pustio u vodu, kad sam mu je poklonio. Čekaj, lopovice, sad mi ne ćeš više ribe proždirati! — vikne ribar, pograbi šćuku prvu od plijena, uze iza pojasa nož i zakla smjesta ribu.

— Molim vas, — obrati se prema braći, — sklonite Sveca, da jede od te ribe s nama, dok je skuham.

— Imaš li sve sa sobom, što k tome treba ? — upita Elija.

— Dakako, — odvrati ribar. — Kad idem na cio dan ribu loviti, ponesem sve.

Elija se nasmiješi zadovoljan, što ga je ribar razumio. Kad su se iskrcali, tražili su dugo Franju, dok ga nisu napokon našli u njegovu ležaju pod gustim trnovim grmom. Zvali su ga, ali im se on nije odazvao. Činilo mu se, kao da sanja, kad ih je čuo, ali se od slabosti nije mogao ni maknuti ni pisnuti.

Moriko se prenerazio. Ne mareći, što mu je trnje izgreblo ruke i lice i poderalo odijelo, protisnuo se ravno kroz grm do Franje, zgrabio ga i izvukao na zrak. Elija je već otrčao, da zagrabi vode u škaf, što ga je ribar imao u čamcu. Polijevali su Franju, prali ga i priveli ga napokon k svijesti te su mu dali da ispije sirovo jaje, što su ga bili ponijeli, da se okrijepi.

Ribar skupi brzo suhoga granja i raspiri vatru pa izvadi iz barke željezni kotlić, postavi ga na tronožni stalak i postavi nad vatru. Onda očisti ribu, razreže je u komade i baci je u kotao, u koji je već bio metnuo luka, soli i papra. Franjo, motreći sve to priprave za ručak, upita slabim glasom, da li je već prošlo 40 dana, otkako je on došao na otok.

— Ne pitaj, otkad si tu ! — odgovori Elija. — Ponajprije ti se valja oporaviti, jer drukčije može ovaj dan postati posljednjim danom tvoga života.

— Kako ste me našli ?

— Bog nas je doveo !

— Kakva je to riba ?

— Ona ista, koju si jedamput dobio na dar, pa si joj poklonio život, da može bezbroj riba usmrtiti i proždrti.

— Bog ti je poslao tu ribu, i ti je moraš jesti, — doda Moriko.

— Zar već ima četrdeset dana, otkad si me ti dovezao ovamo ? — upita Franjo ribara još jedamput.

— Ne, nije, — odvrati Elija. — Otkad si pošao iz Firence, nestao si. Tražili smo te svagdje. Napokon se pročulo, da si ovdje, da tu postiš, a da nemaš sa sobom nikakve hrane.

Franjo prikori pogledom ribara, ali ribar je uporno gledao u kotao i poticao vatru...

— Mi smo znali, da si ti već putujući od Mletaka u Firencu bio iznemogao, pa smo se zabrinuli za tvoj život.

— Molim te, Elijo, šuti ! Ne znaš ti, kakav sam bolni događaj doživio...

— Dragi Franjo, najbolniji bi događaj za nas bio, da se ti upropastiš. Tvoj zastupnik je mene ovlastio i naložio mi, da te dovedem kući. U ime svete poslušnosti ja ti nalažem, da sad jedeš. Ti svoju zadaću još nisi dovršio. Ti moraš ostati na životu.

— Ali ja sam se zavjetovao, da ću kao Isus postiti četrdeset dana na ovom otoku u ime pokore.

— Dobro, dobro, — odvrati Elija odriješito. — Dokazao si, da nisi kadar izvršiti takav zavjet. Da smo došli tri dana kasnije, našli bi te po svoj prilici mrtva. Ti možeš ostati ovdje na otoku punih četrdeset dana i jesti ćeš punih četrdeset dana posna jela, koja ćemo mi za tebe isprosjačiti.

Franjo je htio još nešto da primijeti, no Elija ga ušutka.

— Znaš li ti, da ne smiješ ništa odbiti, što ti se ponudi ? Počet ćeš s ovom šćukom, koju je ribar izvrsno pripravio i koju ti sad iznova poklanja. Nije li tako, Đakomo ?

— Da, tako je, — odvrati ribar ponosan s pohvale. — Darujem bratu Franji ovu ribu, koja u glavi ima kosti nalik na Isusova mučila. Meni je to pokazao, još kad sam dijete bio, moj pokojni otac. I ja ću vama pokazati, ako vas je volja.

Franjo ga zamoli, da to učini.

— Dobar je znak, — u po šale reče Elija, — da svoj post počinješ baš ovakvom ribom.

Međutim je Đakomo bio priredio ribu te je Franji ponudio velik komad na kriški hljeba.

Kad je Franjo oklijevao, reče Elija:

— U ime svete poslušnosti, jedi!

Franjo se prekriži i stade polagano jesti, a nato su i braća s ribarom sjela uz Franju, da objeduju. Kad je Đakomo razrezao šćukinu glavu, izvadi kosti, oliže slasno svaku pojedinu, pa ih položi na plosnat kamen, što ga je našao u blizini. U obliku tih kosti mogla se razabrati neka sličnost s oruđem, kojim su mučili Isusa Krista.

Poslije ručka, od koga je Franjo vrlo malo potrošio, Elija se obrati k njemu:

— Dragi Franjo, ti si sad ovdje već dvadeset dana. Prema svome zavjetu imaš da ostaneš još dvadeset dana. Vjerni će tvoj Moriko ostati kod tebe. Ne će te smetati. Ribar Đakomo svaki će vam dan donositi isprosjačene hrane. I za ribara ćemo naći dobru dušu, koja će ga za to nagraditi.

Nakon toga se Elija oprosti te pođe u barku, u kojoj je ribar već sjedio spreman, da ga preveze. I Moriko je pošao za Elijom do barke.

— Molim te, — dovikne mu, — pošalji nam liječnika. Franjina mi slabost zadaje brige. Pošalji i čistoga rublja. Ja ću Franju prati hladnom vodom. Čini mi se, da je jako bolestan.

Elija obeća, da će sve izvršiti, a ribar potisne barku i otplovi na obalu jezera.

*

Sva su se pokornička braća našla na obali. Svi su došli iz Asiza, da što prije saznadu, gdje je Franjo i kako mu je. S njima je došao i jedan rimski kanonik. Poslao ga je kardinal Ugolino, koji je onda boravio u Kamaldoli-u, da se raspita za Franju, jer je i on čuo, da je Franjo nekuda nestao.

Elija točno izvijesti kardinalova izaslanika.

— Milostivi gospodin kardinal ostijski, — reče kanonik, — veoma cijeni Franju radi velike njegove pobožnosti te iskreno želi, da ga uzdrži na životu, jer još nije proveo svoju veliku misiju: da kršćansku ljubav učini temeljem socijalnoga rada. Pozli li mu, očekuje kardinal, da ćete mu to javiti. Ne dođe li nikakva vijest, držat ćemo, da je Franji dobro.

— Milostivi gospodin kardinal još kani ostati u Kamaldoli-u? — upita Elija.

— Da, on se katkada rado sklone u samoću, da se sasvim posveti duhovnomu životu i da se očeliči u kupkama samoće. On kani Franju uzeti na nekoliko mjeseci k sebi, da se vele časni pokornički brat sasvim oporavi. On svoje tijelo previše trapi. Kako ga dugo kanite ostaviti na otoku?

— Franjo želi još dvadeset dana da ostane, — odvrati Elija.

— Dobro dakle, — reče kanonik. — Za dvadeset ću dana doći po Franju.

Nato se uspne na konja, koga im je sluga držao za uzde, te praćen svojom oružanom pratnjom odjezdi u Kamaldoli.

56.

Kad se Franjo poslije dvadeset dana vratio sa otoka na obalu Trasimenskoga jezera, dočekala su ga sva braća iz Asiza i mnoštvo naroda. Osjećao je, da u ludilu učinjeno samoubojstvo brata Ivana nije umanjilo ljubavi i povjerenja puka, pače ljudi su ga s još većim oduševljenjem pozdravljali.

Kanonik, što ga je ostijski kardinal poslao po Franju, doveo je za nj i dobro osedlanu mulu, da može udobnije putovati. Oprostivši se od svojih drugova odjahao je Franjo s kanonikom i s nekolikim njegovim i biskupovim slugama na Kazentinsku visoravan.

Tamo je sred sjenovite šume bila samotna pustinjačka stanica Svetoga Romualda. U tom zatišju, kraj toga pustinjačkoga skloništa dao je kardinal

Ugolino sebi sagraditi eremitažu. Ta pustinjačka stanica kardinalova samo je nekoliko sati hoda udaljena od brijega La Verne, a još i danas stoji tamo.

Kardinal je neko vrijeme htio provesti s Franjom, čija je duboko pobožna i pjesnička duša u kardinalu našla iskrene ljubavi i razumijevanja. On je vidio u Franji umjetnički nadarena pjevača, govornika i pjesnika, ali je vjerovao i to, da je Franjo stvoren, da reformira (preobrazi) ljudsko društvo.

Oslobođenje kmetova i otkup zemljišta od velikih posjednika, što ga je Rufino proveo s Franjom, nije još bilo savršeno Franjino djelo, jer oslobođenim kmetovima nije nalagalo nikakvih dužnosti prema nemoćnima i siromasima. Isto tako je organizacija Male Braće pod provincijalnim ministrima bila još nedotjerana. Vidjelo se za odsutnosti Franjine, dok je u Egiptu boravio, kako je potrebno bilo jedinstveno jako vodstvo, jer se Franjina Pokornička Bratovština počela raspadati, tek što se on udaljio iz Italije.

Dugo se kardinal Ugolino razgovarao s Franjom. Zanimao se živo za sve, što se ticalo njegove družbe. Kad mu je Franjo ispričao svoj san, što ga je usnio, da je vidio malenu crnu kvočku, koja je imala toliko pilića, da ih nije kadra bila sakriti pod svoja krila, — sama se nametnula poredba, da je ta malena kvočka i njena pilad slika i prilika njega samoga i njegove braće, pa mu je kardinal svjetovao, neka potraži Svetoga Oca i neka u njega zamoli za zaštitnika kojega kardinala, da mu savjetom i moćnim utjecajem bude na pomoć.

Odmah se Franjo otputio u Orvieto, gdje je baš onda papa Honorije III. boravio. To je gradić na visokoj nepristupačnoj pećini. Bio je prikladno utočište u vrlo nemirno ratno doba. Onda još nije bila sazidana divna stolna crkva gotskoga sloga, jedna od najljepših u Italiji. Papa je stanovao u maloj, vrlo jednostavnoj palači.

Došavši Franjo u Orvieto nije se usudio da zamoli audijenciju, nego je sjeo pred vrata palače, pa

je čekao, dok papa ne izađe. Dobro je osjećao razliku između svojega »kraljevskoga« držanja pred Inocentom III., kad je pripovijedao onu parabolu (priču) o Božjoj djeci, i sadašnjega prosjački skrušenoga, poniznoga svoga ponašanja. On, koji je nekoć htio neprijavljen unići ravno k papi u Lateran, sad se nije usudio ni pomisliti, da uđe u papinske odaje.

Kad je papa bio izašao iz svoje palače, nakloni mu se Franjo duboko.

— Sveti Oče, Bog vam dao mira!

— Bog te blagoslovio! — odvrati papa.

— Gospodaru, vi ste velik i velikim ste poslovima opterećeni. Siromašna pokornička braća ne mogu, kadgod im što treba, doći k vama. Dajte im nekoga, na koga bi se mogli obratiti i s kim bi se mogli mjesto vas razgovarati o svojim potrebama.

— Koga hoćeš, sinko, da ti dadem?

— Kardinala ostijskoga, — Franjo će ponizno.

Papa obeća, da će ga odmah imenovati. Još istoga je dana potpisao papa naredbu, kojom imenuje kardinala Ugolina protektorom asiške Pokorničke Bratovštine Minorita. Tim su Mala Braća postala redovnici, a njihova Pokornička Bratovština postala je Red. No Honorije III. potvrdio je taj novi Red zapravo istom 29. rujna 1223. bez obzira na zaključak lateranskoga koncila, da se ne smiju stvarati novi Redovi. Franjevci nisu nikada primili kakav stari redovnički statut za podlogu svoje organizacije.

Novo imenovani protektor dokinuo je sve promjene, što su ih braća uvela za vrijeme, dok je Franjo bio u Egiptu, a uveo je s obzirom na slučaj Ivana sa Šeširom ustanovu novicijata, da se naime može za brata primiti samo, tko se godinu dana iskušao, a da onaj, koji je u red primljen, ne može više iz Reda istupiti.

Kad se Franjo vratio iz Orvieta kardinalu Ugolinu, ostao je još nekoliko dana kod njega. Brat Elija

i Moriko dođoše k njemu u Kamaldoli pa mu javiše, da brat Stacije, bolonjski provincijal, koji je nekad uredio znanstveni zavod za mlade franjevce te se time Franji zamjerio, leži na umoru. On moli Franju, da mu oprosti i da ga blagoslovi. Franjo nije htio učiniti ni jedno ni drugo.

Elija ga prekori te mu reče:

— Ti si razbojnicima i ubojici Rufinu oprostio, a pobožnomu, učenomu čovjeku ne ćeš oprostiti.

— Razbojnici i ubojice su divlje zvijeri, koje se mogu ljubavlju ukrotiti. Rufino je uvrijedio mene osobno, dakle sam ja njemu mogao oprostiti, a ljubavlju mi je pošlo za rukom ukrotiti toga Vuka Gabijskoga, koji je danas naš dragi frate Lupo. Ali Petar Stacije uzdrmao je temelje moje Bratovštine. On nije uvrijedio mene, nego Boga, koji je meni objavio pravilo evanđeoskoga življenja te mi pokazao put siromaštva i poniznosti za mene i braću. Neka mu oprosti Bog, ako se kaje! Ali ja sumnjam, da se kaje, pače vjerujem, da će on još u posljednjem času života biti uvjeren o nepogrješivosti svoje znanosti, u koju je htio uvesti pokorničku braću.

— Priznaj, da je za oprovrgavanje krivovjeraca i bezvjernika potrebno mnogo učenosti. To je brat Iluminat kod sultana dokazao, — reče Elija.

— Možda bi s manje učenosti bolje bili prošli, da su pristali na probu s vatrom.

— Priznat ćeš, da i učeni ljudi mogu dobro i vatreno iz dubine vjerskoga osjećanja i uvjerenja govoriti.

— Iznimke potvrđuju pravilo. Učenjacima vrag taštine sjedi u zatiljku.

— Upoznali smo učenjaka, pravoga sveca! To je Portugiz Antun.

— Toga bih želio upoznati, — odvrati Franjo, — tomu bih povjerio obuku naše braće u bogosloviji, jer je on dokazao pravu pokorničku poniznost u samostanu, a da nije nikomu odao svoje velike učenosti. Pozvat ću ga na slijedeći veliki naš kapitulski sastanak.

57.

Kardinal Ugolino nije dopustio, da Franjo s Elijom i Morikom otputuje iz Kasentina u Asiz. On je odlučio, da će s njim poći na kapitul, gdje će se proglasiti utemeljenje novoga Reda Male Braće.

Kardinal nije htio da se Franjo s provincijalnim ministrima sastane, a da on ne bude blizu. Znao je naime, da će provincijali predložiti promjenu temeljne zamisli Franjine o potpunom siromaštvu. Još su kanili predložiti i druge promjene ustanove prvoga Franjina pravila života, a nadali su se, da će Franjo pristati, jer je već u nekim važnim stvarima pristao na preinaku: u prvomu je redu to, što je sam molio protektora i pristao na to, da mu Bratovština postane Red. Ministri su zamolili kardinala, da prije javne skupštine sklone Franju na to, da odustane od načela potpunoga siromaštva, jer da ga nije moguće provesti, osobito s obzirom na učenjake, koji se ne mogu odreći knjiga i pergamena te pribora za pisanje. Nekoji su predlagali, da se Red Male Braće stopi s dominikancima.

Kardinal je sve predloge provincijalnih ministara rekao vrlo oprezno Franji počinjući s manje važnim promjenama, a tek na kraju je izašao s predlogom, da Franjo odustane od načela potpunoga siromaštva. Kad je kardinal te predloge ministara konačno preporučio te savjetovao, da se iz pravila života braće pokornika brišu ona mjesta iz Evanđelja, koja je Franjo smatrao jezgrom cijeloga pravila, što mu ju je sam Bog očitovao, uzeo je on kardinala za ruku te ga je odveo u skupštinu ministara i braće. Stupivši među sakupljene klikne:

— Braćo! Moja braćo! Bog me je uputio na put siromaštva i poniznosti. Bog me je vodio putem skrušene vjere u Njega, a ne putem znanosti. Bog neka sve s tom znanošću uništi i nek vas, krvnici Božji, vragovi, kazni, dok se pokorno ne vratite — hoćete li, ne ćete li — natrag k našemu stališu najnižih i posljednjih!

Svima prisutnima, a osobito kardinalu Ugolinu, bio je taj Franjin govor vrlo neugodan.

Taj je kardinal bio savjetnik pape Inocenta III. i Honorija III. i jedan od najfinijih diplomata svoga vremena, a iskreno privržen Franji. On je znao umiriti uzbuđenost ministara, a i svoju vlastitu.

— Naš visoko štovani brat Franjo krivo me je razumio, — reče kardinal mirno i prijazno, — kad sam mu razložio želje njegovih ministara. Ja sam dakle kriv, što se tako uzrujao, ja vas za to, draga braćo, molim, da mi oprostite. Mi ćemo se sutra opet sastati na dogovor. Dragi Franjo, dođi sada, ja ću te otpratiti u tvoju ćeliju.

Franjo se počeo kajati, što se nije znao svladati, pa je tako žestoko i uvredljivo govorio. Uvidio je, da se ogriješio protiv poniznosti.

— Tvoji će ministri, — tješio ga je kardinal, — uvažiti, da si bolestan.

— Nisam bolestan!

— Jesi, dragi, jesi bolestan. Tvoja te očinja bolest uzrujava. Morat ćeš da se liječiš, a u prvomu redu da se oporaviš.

— Razumijem: valja mi se odreći vodstva moje Pokorničke Bratovštine.

— To nipošto! Ali ti ćeš se na nekoliko tjedana morati odreći posala, pa se oporaviti i svoje živce umiriti.

— Dobro je, ja ću se odreći vodstva. Neka braću vodi Petar Katanski. On neka bude naš general. Zaboravio sam, da smo mi Minoriti, Najmanja Braća, a ja najmanji, koji sam povrijedio zakon poniznosti. Ja odstupam.

Kardinal Ugolino pozove Petra Katanskoga k sebi te mu reče, da se Franjo odriče vodstva Pokorničke Bratovštine i da želi, neka Petar umjesto njega preuzme vodstvo.

Petar nije htio primiti te časti, ali mu je kardinal u ime svete poslušnosti naložio, da mora. Zatim sa-

zva ministre te s Franjom i Petrom stupi među njih, da im javi promjenu u vodstvu.

Franjo se baci pred Petrom na zemlju i reče:

— Braćo! Ja sam za vas mrtav. Evo vam brat Petar: toga svi slušajte!

Nato ustade, nakloni se pred Petrom tako duboko, da se s koljenima i čelom taknuo poda, te mu obeća poslušnost i poštovanje.

Sva su braća zaplakala od ganuća, a Franjo podigne ruke te stade moliti:

— Bože, preporučam ti svoju obitelj, koje vodstvo si dosada bio meni povjerio. Ja radi svoje slaboće, koju poznaš, ne mogu dalje za nju voditi brigu, zato je preporučam ministrima. Neka preuzmu obvezu, da će tebi na sudnjemu danu položiti račun, ako koji brat radi njihova nemara ili zla primjera ili prestroge kazne propadne!

Svi su prisutni stali Franji cjelivati ruke i skutove, a on ogrli svakoga pojedinca, osobito i to srdačno svoje prve drugove Egidija, Masea, Leona i neke druge.

Kardinal predloži, da se Franji kao utemeljitelju Reda povjeri zadaća, da izradi nov statut Reda Male Braće, te naglasi naročito, da se štatut ima izraditi na temelju dosadašnjih pravila Pokorničke Bratovštine. Za pomoćnika i urednika pridijelio je kardinal Franju Cezara iz Spajera, koji je dobro poznavao Sveto Pismo te je imao novo pravilo iskititi citatima.

Kardinal je prihvatio zdravu Franjinu ideju socijalne reforme na temelju kršćanske ljubavi, ali je bujicu Franjina temperamenta morao ograditi nasipima razbora i poznavanja ljudskih duša, koje nisu sve jednako sposobne za mistični zanos i mističnu ljubav. On je zahtijevao, da se Franjo bavi i pitanjem uređenja Trećega Reda, koji je trebao da bude podlogom kršćanske socijalne reforme.

58.

Premda je Franjo uvidio, da on ne može onako upravljati veliki razgranjeni Red, kao što je mogao voditi prvo vrijeme asišku Pokorničku Bratovštinu, ipak ga je potreslo u dno duše, kad se odrekao vodstva svoga Reda. Njegovo duševno raspoloženje najbolje pokazuje pripovijest o savršenoj radosti, a napisao ju je po svoj prilici sam brat Leon. Pripovijest glasi :

Jednom dođe Sv. Franjo u zimsko doba iz Peruđe s bratom Leonom do Sv. Marije Anđeoske. Mučila ih je jako cića zima. On pozva brata Leona, koji je malo za njim išao, pa mu reče :

— O, brate Leone, da Bog dadne, da Mala Braća po svemu svijetu budu velik primjer svetosti i pobude na pobožnost, pa ipak — upiši i zabilježi — to ne bi bila savršena radost.

Idući dalje pozva ga po drugi put :

— O, brate Leone, sve da Mala Braća mogu slijepcima vid povratiti, izliječiti uzete, istjerivati demone, vratiti sluh gluhima a govor nijemima; pače da im uspije i više, pa da mogu probuditi na život mrtvace, koji su već četiri dana u grobu bili, upiši, da ni to ne bi bila potpuna radost.

Tim načinom nabraja Sv. Franjo, da ni dar proročanstva, ni potpuna mudrost i učenost, ni mogućnost preobratiti na pravu vjeru sve nevjerne ne bi bila potpuna radost. Napokon upita brat Leo, što li bi bila potpuna radost. Nato će Franjo :

— Kad bi dospjeli pred crkvu Sv. Marije Anđeoske prokvašeni kišom, sleđeni od zime, sasvim zablaćeni i gladni, pa kad bi kucali na vrata, a vratar bi izašao pa bi nas pitao : Tko ste vi ?« I mi bi rekli : »Mi smo dvojica vaše braće.« A ovaj bi govorio : »Vi ne govorite istinu, pače, dva ste lopova, koji se skitate varajući svijet i kradući siromasima milodare ! Odlazite !« Pa nam ne bi otvorio vrata i

ostavio bi nas vani sve do noći u snijegu, vodi i zim i gladne. Onda, kad bi mi sve te pogrde i toliku okrutnost i uvrede strpljivo podnijeli bez uzrujanja i srdžbe na njega, pa kad bi ponizno i samilosno mislili, da nas vratar pozna, a da Bog čini, da tako govori protiv nas, o, brate Leone, napiši, da bi to bila savršena radost. Pače radost bila bi još potpunija, kad bi vratar napokon izašao s batinom u ruci, pa kad bi nas nemilo izlemao.

Franjo dovrašva pripovijest s naukom :

— Od svih darova Duha Svetoga, koje Isus udjeljuje svojim prijateljima, najveći je : sposobnost svladati sama sebe, te podnijeti Isusa radi nezaslužene kazne i uvrede...

Ta je pripovijest jasna slika unutarnje grižnje i žalosti. Ovo strastveno ponižavanje sama sebe i svih svojih želja primjereno je veličini samozataje i žrtve, koju je Franjo doprinjeo tim, da je priznao za svoju mnogobrojnu braću uzvišenost njihovih ciljeva. Zasebe je pridržao svoje strogo načelo potpunoga siromaštva i najveće poniznosti.

Ta poniznost, dok je svoje volje sebi nametnuta, lako se podnosi, pače ima u tomu i dosta junaštva. Ali kad su okolnosti pa i ljudi, koji čovjeka sile na poniznost, onda lako jenja i volja i tjelesna snaga.

Franjo se pomalo oporavljao i snašao se napokon u novom položaju, a tješilo ga, što je sad opet kao u početku svoga djelovanja smio, koliko mu je još slabo zdravlje dopuštalo, putovati po gradovima i selima te propovijedati Evanđelje i pozivati ljude na kajanje i pokoru. Sprečavala ga je osobito bolest očiju. Bio je to po svoj prilici trahom, koji je stekao u Egiptu, radi čega je bolesnik u ono doba polako, ali sigurno išao ususret sljepoći.

Ljudi su ga svuda dočikali kao pravoga sveca te mu iskazivali svakojake počasti. To mu nije godilo, i on se takvim iskazima uklanjao, ali ga je tješilo kad je vidio, kako njegove riječi dobro djeluju. Naj-

više mu je godilo, što je kardinal Ugolino imao povjerenje u njegova prijatelja Eliju, koji je uistinu mnogo učinio za proširenje i uređenje Reda Male Braće.

Franjo je uvidio, da u ovomu realnom svijetu vrijede sredstva, s kojima on nije raspolagao, pa se upravo radovao, kad je kardinal iza rane smrti Petra Katanskoga imenovao Eliju generalom Reda.

59.

Kad je kardinal Ugolino na svom povratku iz gornje Italije čuo, da je Franjo izradio nekakvu osnovu, kako bi se i svjetovnjacima omogućilo, da stupe u Red Male Braće, a da ostanu u svijetu, zanimao se veoma za tu osnovu. Javiše mu, da će se u Porcijunkuli sastati vijeće, koje će prije velikoga kapitula raspravljati o toj Franjinoj osnovi. Zaključio je stoga, da će i on poći u Asiz, da prisustvuje tomu vijećanju.

Sve oblasti i sva pokornička braća išla su kardinalu ususret, samo je Franjo ostao kod Porcijunkule, jer je držao, da se on, prosjak, ne može pridružiti kardinalovoj sjajnoj povorci. Javiše to kardinalu. On je nato sišao s konja, svukao je svečano odijelo, obukao habit pokorničkoga brata pa je bos i bez pratnje došao u crkvicu na Porcijunkuli, da tamo čita misu. Tu je našao Franju, koji ga je ganut i s velikim počitanjem pozdravio te mu kod mise ministrovao.

Poslije mise, kojoj su svi sakupljeni pred crkvicom prisustvovali, izašao je kardinal iz crkvice s Franjom, jer u crkvici ne bi mjesta bilo za sve. Tu je ležalo u krug razmješteno veliko plosnato kamenje, da služi za sjedala onima, koji se umore od stajanja. Za kardinala donesoše nekakvu klupčicu. Bilo je sakupljeno osim Male Braće građana, seljaka i svjetovnoga svećenstva. Svi prisutni pozdraviše s počitanjem kardinala, a on preuze predsjedništvo toga vijeća. Franju pozva, neka sjedne kraj njega na klupu. Uzeo ga

za ruku te za cijeloga vijećanja nije ispustio Franjine ruke. Upitao je sakupljene, kako oni sebi predočuju Red, u koji bi muškarci i ženske mogle stupiti, a da ostanu u svomu svjetovnomu zvanju. Neki mladi svećenik zamoli, da smije govoriti. Podijeliše mu riječ.

— Rado bih, — reče, — u tvoj Red stupio, dragi Franjo, kao brat Leo i Silvestar, ali mi je žao ostaviti moje župljane, a ne bih htio napustiti ni duhovnu pastvu. Reci mi, kako bih mogao udovoljiti redovničkoj i župničkoj dužnosti?

— Najjednostavnije bi bilo, da župnik ostane župnik, a da osobno živi po Franjinu pravilu života, — reče kardinal.

— U potpunom siromaštvu, — doda Franjo.

— To je nemoguće, — odgovori mladi župnik. — Moja je župa rastrešena na daleko, moram držati konja, moram kupovati siromašnoj djeci, koju poučavam, nužni učenički pribor. Moram voditi kućanstvo, jer ne mogu ići prosjačiti, opterećen sam poslom.

— Dosta je, — reče Elija, — budeš li vazda ponizan, štedljiv, siromasima darežljiv i ako budeš nastojao, da pomiriš neprijatelje, gdjegod ti se prilika desi, onda ćeš udovoljiti onome, što se od tebe može tražiti i što ti moraš držati.

— Ja ću sve to rado činiti, — reče župnik.

Kardinal primijeti, da će biti potrebne posebne ustanove za sve one, koji hoće da budu redovnici, a da ostanu u svojemu stališu.

— Tako je, — povladi Franjo, a Egidije progovori:

— Tu je slučaj Lukezija (Lucchesi) u Pođibonsi-u, koji je u sporazumu sa svojom ženom sav svoj veliki imetak razdijelio među siromake. On sa svojom ženom živi po našim pravilima, napustio je trgovinu te ostaje seljak. Sebi je samo toliko zadržao od miraza svoje žene, koliko mu je nužno, da siromaški živi.

— A čemu je Lukezi sebi uopće išta pridržao? — upadne u riječ Juniperus.

— Čovjek se može opiti, pa ma samo iz svojega bureta pio.

— Lukezi je jako umjeren, — odvrati Egidije.

— Bit će dovoljno, — reče kardinal mahnuvši rukom prema toj dvojici, — ako članovi Trećega Reda umjereno, pošteno i pobožno živu.

— Želio bih, — reče Franjo, — da pokornička braća ne služe vojništva. Ne bude li vojnika, ne će biti niti rata.

— To je dobra misao, — reče kardinal.

— Još bih želio, da se trećorecima zabrani svaka vrst zakletve, jer je Isus rekao: »Naša riječ budi: d a, d a, ili n e, n e. Što god je preko toga, zlo je.«

— To pitanje bi, — odgovori Elija, — moj dragi Franjo, moralo doći pred vijeće starješina. Prisizanje, a tim utvrđenje istine, postalo je običajem pravna uredba, koja se ne da jednostavno dokinuti.

— Predlog našega brata, — kardinal će nato, — svakako valja ozbiljno pretresti. Zamisao je dobra i dobro obrazložena. Svakako bi se tim mnogi tiranski lanci raskinuli, kad ne bi bilo primjerice prisege vjernosti. Došlo bi do oštre borbe sa svjetovnim oblastima, no c r k v e n e b i o b l a s t i s t a j a l e n a s t r a n i p u k a.

Te posljednje riječi izustio je kardinal s osobitim naglasom i dojmile su se duboko sviju prisutnih, jer se znalo, da je kardinal nećak Inocenta III., najbliži savjetnik i tadašnjega pape Honorija III. Kako je taj papa bio boležljiv, mnogi su u kardinalu Ugolinu već vidjeli budućega papu.

Franjo se kardinalovoj izjavi vrlo veselio te mu je sa zahvalnim pogledom stisnuo ruku, koju kardinal nije puštao iz svoje te je sa svoje strane uzvratio prijatno Franjin pritisak ruke.

— Ti vidiš, — reče, — da tvoje misli svi odobravaju. Ja ću sam tvoje pravilo Trećega Reda obraditi pa ga papi predložiti na potvrdu. Ti međutim otiđi u Pođibansi, da upoznaš Lukezija.

— Ja ga već poznam, — nasmiješi se Franjo. — Bio sam sa svojim ocem njegov gost; on je onda bio vrlo bogat.

— Dobro, promatraj, kako sada živi!

Kardinal zaključi sjednicu te reče Eliji, neka još ostane. Svi se duboko nakloniše kardinalu, primiše njegov blagoslov te osim Franje i Elije svi odoše.

Kardinal reče Eliji, neka malo otprati goste pa neka se opet vrati.

Ostavši sam s Franjom reče mu:

— Čujem, da si ti groficu Jakobeju de Setesolis nazvao bratom Jakobejom.

— To sam u šali rekao.

— U toj šali leži mnogo istine. Ona se ne odriče svoga imetka, ali veoma mnogo dobra čini i provodi tvoju ideju socijalne reforme na temelju kršćanske ljubavi. Ona je zapravo prva trećoredica, koja je pristala uz tvoja načela odmah u početku tvoga djelovanja. U Pođibansiju je bivši trgovac žitom pošao još dalje, ja pače mislim i predaleko. Idi k njemu, prouči njegovo djelovanje pa se tamo odmori i oporavi. Ja polazim u Firencu. Kad se vratim, pozvat ću te u Rim, da sam izvijestiš Sv. Oca Papu o tom svom Trećem Redu. Ostaj s Bogom!

Kardinal blagoslovi Franju i otpusti ga milostivo. Elija se nato vrati, a kardinal mu reče:

— Nemoj Franjinu zamisao preveć kritično shvaćati. Stvar je mnogo ozbiljnija i važnija, nego li misliš. U ovo razvratno doba potrebna je takva jedna zadruga pristojnih, poštenih ljudi, jedan idealistički socijalni otok u moru materijalizma.

— Uzoriti gospodine, uistinu držim, da se ta Franjina zamisao ne će nikada ostvariti. Ljubav je lijepa stvar, ali ona ostavlja svačiju volju nesmetanu. Bez nešto sile ne da se ljudsko društvo urediti.

— Plemenite zamisli — kardinal će — polako se otsvaruju, ali se napokon ipak ostvare.

Elija se duboko nakloni i zamoli, da smije još nešto primijetiti. Kardinal se nasmiješi.

— Govori!

— Kad bi na svijetu bili sami anđeli, — reče Elija, — kakav je naš Franjo i kardinal Ugolino, ili kad bi bili svi sami vragovi...

— Kakav je Elija! — nasmije se kardinal.

Elija se smiješeći nakloni te nastavi:

— Onda bi se takva misao sveopće ljubavi dala provesti, no budući da je ljudstvo vrlo mješovito društvo...

— Ostat će arkanđel Mihajlo ipak pobjednik! — reče kardinal.

60.

Pođibonsi bilo je važno mjesto za trgovinu, jer je vrlo zgodno ležalo baš na rubu plodne bogate okoline. Tadanji gradić bio je na brežuljku nad današnjim neznatnim selom. Trgovinu su dandanas veliki obližnji gradovi privukli k sebi, otkako su prestali među sobom ratovati.

Franjo se dobro osjećao u kući trgovca Lukezija i njegove žene Bonadone, kad je sa svojim ocem na povratku iz Pise boravio nekoliko dana kod njih u gostima. Kad je sada Franjo došao u Pođibonsi, nisu ga ljudi dočekali, jer nije javio nikomu, da će doći. Pošao je u nekadanju veliku kuću Lukezijevu, ali ga tamo nije našao. Ta je kuća sad bila bolnica i nemoćnica za stare, slabe i boležljive ljude, koji nisu više mogli raditi. Franjo je unišao u tu palaču te stupio u dvoranu, koja je nekoć bila Lukezijeva blagovaona. Sad, otkako je kuća postala bolnicom, naslikali su bezimeni umjetnici na zid lošu sliku smrti Isusove. Pred tom slikom stajala je postelja, a u njoj bolesnik. Oko postelje stajala je i klečala rodbina bolesnikova u plaču. Bolesnik se čas kvrčio, onda opet protezao, a bio je blijed kao mrtvac. Svi su mislili, da umire.

Franjo pristupi k postelji, klekne uz ostale te uzdignutim rukama stade pobožno moliti Boga,

nek se smiluje tome nepoznatom čovjeku. Svi su rođaci bili duboko ganuti. Bolesnikova je žena ogrlila muža pa ga podigla, da ga Franjo vidi i blagoslovi.

Nisu znali, tko je taj tuđi blagi čovjek, ali su ga držali svećenikom. Franjo pristupi k bolesniku pa ga dobrostivo ali čvrsto pogleda u oči te učini znak križa nad njim. U taj čas sine kroz prozor sunce na bolesnika pa ga okupa u svjetlu.

Bolesnik se probudi kao iz teškoga sna, pogleda u čudu svoje rođake pa ih upita, što to znači, da su svi zaplakani, pogleda zatim Franju pa razkrili ruke i vikne:

— Franjo! Sveti Franjo iz Asiza!

Sad se svi rođaci baciše pred Franju na koljena i počeše mu ljubiti ruke i odijelo klicući mu riječi zahvalnosti za veliko čudo, koje se tu dogodilo.

A Franjo je bio sav zaprepašten i vrlo smeten od prevelike sreće, da je Bog uslišao njegov blagoslov i pomogao bolesniku.

Bolesnik je međutim ustao i zahtijevao, da ga obuku, pa da ode. Franjo mu priskoči, uzme ga ispod ruke i odvede ga iz bolnice. Sva rodbina pođe klicući od radosti za njima. Kad su izašli, obasjalo ih je sjajno sunce. A Franjo stade govoriti:

»*Sunce Božje! Izvore radosti,*
izvore zdravlja i života!
Sunce žarko!
Svjetlo tvoje, dok nam svijetli na ovomu svijetu, pripravlja nas na vječno rajsko svjetlo, što izvire iz samoga Boga.
Jedan trak sunca može probuditi više,
no što stotine hiljada noći mogu ugušiti.«

Dok je Franjo govorio, mnogo se sakupilo svijeta. Brzo se razglasilo, da je Svetac iz Asiza došao i učinio čudo. To je čuo i Lukezi pa je sa svojom ženom pohrlio u crkvu, kuda je bio otišao i Franjo. Poslije molitve pozdravili su se Franjo i Lukezi kao stari

znanci. Franjo je primio poziv Lukezijev, da dođe k njemu u njegovu kućicu, gdje je taj nekadašnji bogataš sada siromaški živio.

Franjo mu je razložio svoju zamisao glede utemeljenja Trećega Reda pa je rekao, da je došao vidjeti, kako on tu misao u životu provodi.

Lukezi nije doduše još našao bio sljedbenikâ, ali kad je sada Franjo kod njega boravio, javilo mu se mnogo imućnih stanovnika u Pođinbonsiju, koji su bili voljni nasljedovati Lukezijev primjer. Kad ih je Franjo poučio, kako će se oni kao trećoredci moći riješiti vojničke dužnosti, pogotovu su počeli hrpemice dolaziti te izjavljivati, da bi htjeli stupiti u Treći Red. Franjo je naglasio, da još nije potvrđena osnova zakona za Treći Red, ali da je kardinal Ugolino prerađuje i da će je doskora predložiti papi na potvrdu. Pitao je međutim, ima li u Pođibonsiju zavađenih obitelji. Lukezi mu je pripovijedao, da je, otkako je Franjo izmirio sve zavađene ljude u Sieni, i u Pođibonziju zavladala općenita sloga, a on da je slijedeći Franjin primjer sav svoj imetak upotrijebio za dobrotvorne svrhe i da je uredio obrtne i poljodjelske udruge te ih opskrbio nužnim glavnicama, da mogu zaposliti sve za posao sposobne ljude, a za slabe i stare da je uredio nemoćnicu. Franjo se tomu veselio te Lukezija iskreno pohvalio. Otada je Lukezi sa svojom gospom Bonadomom još više revnovao u djelima milosrđa njegujući bolesne i slabe, jer više nisu imali od čega da dijele milostinje.

61.

Kad se kardinal Ugolino iz Firence vratio u Rim, pozvao je Franju k sebi, da se s njim dogovori do najmanje sitnice o pravilu za Prvi i Treći Franjevački Red. I Franjo se uputio u Rim.

Došavši Franjo usput u Grečio (Greccio) našao je tamo jednoga od nekadanje svoje mladenačke »vesele brigate«, koji je ondje od svoga oca baštinio

lijepo imanje. Bio je to Ivan Velita. On je s Franjom glumio u djetinstvu one dječje glume, upriličivane u kući Petra Bernardona, on je sudjelovao i u borbi cvijeća među ostalim mladićima za one svibanjske trabadurske slave, gdje je mladi Franjo predstavaljao Amora.

Franjo mu je sada pričao, u kakvu poslu ide u Rim te da će se nekako o Božiću vratiti opet natrag.

Spominjući se nekadanjih zajedničkih zabava prijatelji su se dotakli pojedinih zgoda, koje su Velitu natjerale u veseli smijeh, dok u Franje nije svaka pobudila ugodnu uspomenu. Ivan Velita je to opazio.

— Šta veliš na to, — reče, da skrene Franjine misli sa prošlosti, — što veliš na to, da se opet jednom zajedno proveselimo?

— To je vrlo dobra misao, — živo prihvati Franjo. — No kako da to učinimo? Sad se moram požuriti, da se odazovem pozivu kardinala Ugolina...

— A kad se budeš vraćao?

— Vidiš, to bi zgodno bilo!

— Dakle odluči se. Mogli bismo zajedno božićevati.

Franjo se zamisli.

— Da, mogli bismo, — reče iza male stanke. — Bilo bi pače vrlo lijepo.

Rođenje se Kristovo slavilo po svem kršćanskom svijetu lijepim, veselim načinom, ali je Franjo zamislio, da proslavi Božić te godine u društvu sa svojim prijateljem na sasvim nov način. Htio je upriličiti neku vrst glume, tek je za to morao ishoditi dopuštenje protektora svoga Reda, kardinala Ugolina, a možda i privolu samoga pape.

Došavši u Rim pohitio je Franjo grofici Jakobeji Frangepani de Setesolis i zamolio je, da smije u njezinoj palači stanovati kod njezinih slugu. Grofica je prosvjedovala i htjela da u istoj sobi stanuje, gdje je pred nekoliko godina ležao bolestan, no Franjo to

otkloni, jer da je on sada član Minorita, t. j. braće, koja svagdje moraju biti najposljednji, najmanji i svemu svijetu podložni. Grofica popusti, i Franjo je zbilja dobio sobicu kod grofičinih sluga. Samo je morao obećati, da će primiti poziv na ručak kod grofice, kadgod ona bude zaželjela.

Razgovarajući se o svome putovanju u Rim pripovijedao joj je Franjo o svojoj namisli, da u Grečiu na osobiti način proslavi porođenje Isusovo, ako mu to kardinal Ugolino dopusti.

— No o tomu možemo odmah doći na čistac, — reče grofica, — jer baš očekujem, da me kardinal posjeti.

Tek što je to izustila, kadno grofičin komornik javi, da je došao kardinal Ugolino. Kad je kardinal ušao, vrlo se obradovao videći Franju, koji se ispričavao, što se još nije došao pokloniti kardinalu, premda je već nekoliko sati u Rimu.

— Volim, da sam te ovdje našao, — reče kardinal. — Tu se mogu nesmetano s tobom razgovarati. Kod mene kod kuće su audijencije vrlo kratke, jer me mnogi salijeću, pa svakomu mogu tek malo vremena žrtvovati.

Grofica je doskora svrnula razgovor na Franjinu želju, da u Grečiu proslavi Božić na osobit način. Na kardinalovo pitanje, što li Franjo s tim misli, reče mu on sa zanosom:

— Želim doživjeti misterij (božansku tajnu) Isusova rođenja. Želim taj misterij dramatski prikazati, da oprovrgnem krivovjersku nauku, po kojoj se Isus nije rodio onako, kako Evanđelje pripovijeda.

— Ima, — reče grofica kardinalu, — mnogo svakidanjih riječi, kojima pravi smisao ne razumijemo, premda se tim riječima često služimo. Što zapravo znači riječ »mistika«, »misterij«?

Kardinal se nasmiješi i okrene prema Franji.

— Sutra idem, — reče, — da izvijestim Sv. Oca o tvome Trećemu Redu. On će u tom poslu sazvati

veliko vijeće kardinala. Molim te, idi u moj ured i daj sebi tamo načiniti nekoliko prepisa toga novoga pravila trećoredaca, pa mi ih donesi. Ja ću te prepise uručiti najuplivnijim kardinalima.

Franjo se duboko nakloni kardinalu i grofici Jakobeji te ode, da izvrši nalog. Kad je otišao, reče kardinal grofici:

— Moram otputiti toga mladoga čovjeka, jer govoreći o mistici morao bih baš njega spomenuti za primjer. To bi čednomu Franji moglo samo neugodno biti. Dakle grofice, čujte: Dionizije Areopagita...

— Molim, oprostite, ja nisam učena gospođa. Tko je to?

— Dioniz bio je član vrhovnoga sudišta, areopaga, u Ateni. On se odrekao te časti pa je postao učenikom Sv. Pavla i kršćaninom. Bio je to vrlo učen čovjek, koji je napisao važne knjige. On se prvi služio izrazom »mistika«.

— Nije li to Sveti Dionizije, koji je obratio Francesku na kršćansku vjeru? — upita grofica.

— Jest, on je kršćanstvo uveo u Galiju. Taj Dionizije kaže, da ima tri puta, koji vode do potpune spoznaje Boga. Prvi je put: spoznaja Boga u simbolima, tu djeluju mašta i čuvstvo te nastaje potreba prikazati božanstvo, a tim tvorna umjetnost. Drugi je put: proučavanje znamenovanja Božjih imena i svojstava. Tim putem stvara naša duša pjesništvo. Pjesnici govore o Božjoj jakosti i svemožnosti, o Njegovoj velikoj dobroti, pravednosti, mudrosti, ustrpljivosti, ljepoti,

— Je li i Franjo pjesnik? — upita grofica.

— Jest, — odgovori kardinal, — on je spjevao mnoge pjesme, koje je puk usvojio. On je velik govornik, a to ne može da bude, ako nije pjesnik.

— Pa zar to vodi do spoznaje Boga?

— Samo donekle. Tek je treći put, koji vodi do potpune spoznaje Boga, a to je kontemplacija (razmatranje). Duša se uzdiže nad čovječja sredstva izražaja pa sebi stvara nadčovječni, rajski izražaj, a to je muzika. Glazba može izraziti posljednji cilj Božje spoznaje, a taj je: sjedinjenje naše duše s Bogom u ljubavi. Priprava za taj put jest molitva i razmatranje (kontemplacija) bez refleksija. Razum ne može dovesti do toga sjedinjenja niti može to sjedinjenje shvatiti, ali čuvstvo ljubavi može osjećati i shvaćati zanosnu ljubav. Čovjek, koji se hoće da s Bogom mistično sjedini, mora se svega riješiti, što nije Bog, mora iz sebe samoga izaći. Franjo to lijepo kaže u jednoj svojoj pjesmi: ljubeći Boga on se utapa u ljubavi, on izgubi samosvijest, volju, on sam sebe izgubi tako, da više ne zna, je li on ili nije. Franjina mistika je umjetnička. Pjesnik i dramatski umjetnik, koji su sami alat svoje umjetnine, najviše se približuju tome stanju, da sami sebi iščezavaju. Još više muzičar, koji i kad ne svira, osjeća svoje kompozicije. Ja sam Franju u samoći kod Kamaldolija motrio pa sam vidio, kako je on prošao sve stupnjeve kontemplacije (razmatranja) sve do ekstaze (zanosa).

Grofica je s velikim zanimanjem i s razumijevanjem slušala kardinalove riječi.

— Znala sam ja, kakva je Franjo fina, velika duša, kadra da se sjedinjuje s Bogom! — reče iza kardinalova razlaganja

— Grofice! — reče kardinal. — Ja sam star čovjek, ne ću toga doživjeti, ali vi ste mladi, vi i vaša djeca ćete vidjeti, kakav će velik utjecaj imati Franjino djelo života na razvoj umjetnosti... Vidite i ova njegova želja, da dramatski provede mistično porođenje Isusovo, čista je umjetnička želja te će sigurno mnogo utjecati na umjetnost, osobito na glazbu poznijih vremena.

— To vaše proročansko viđenje, — s udivljenjem će grofica, — vrlo je utješljivo, jer je naša umjetnost dandanas spala na niske grane. Ja ću sa svojom djecom sigurno ići u Grečio, da prisustvujem Franjinoj mističnoj proslavi Božića, za koju će tražiti vašu dozvolu. Hoće li je dobiti?

— Sigurno. Idite, grofice, tamo, sigurno ćete nešto zanimljivo doživjeti. Vi ćete mi to pripovijedati, kad se iz Grečija vratite. Molim vas, kad se Franjo vrati, pošaljite ga k meni, on mora kod mene stanovati, — digne se kardinal, da pođe.

— Molim, ja sam Franju već pozvala, da stanuje u mojoj palači, i on je primio poziv u svojoj osobito čednoj formi.

— To sad više ne može biti, grofice. On još nije doduše potpuni redovnik, ali se već mora vladati kao redovnik, pa zato ne može stanovati kod vas. Valja da bude mojim gostom. Ionako mnogi kardinali, koje ću pozvati na ručak, žele vidjeti toga živoga sveca.

Grofica Jakobeja je naravno pristala na kardinalovu želju. Ona se sve više zanimala za Franju. Od prvoga časa, kad je u njezinu kuću došao, poštivala ga je, ali se to poštivanje sve više povisivalo. Sad, kad joj je kardinal razložio pojam mistične ljubavi prema Bogu, ona je počela o tomu čuvstvu mnogo razmišljavati pa je upoznala, da je i njenoj duši proklijala ona ljubav, koja je cvijet pobožnosti, a javlja se u velikoj blagotvornoj dobroti i samilosti prema sirotinji.

Franjo je dakle došao kardinalu u goste, ali mu je spavanje u otmjenoj dvorani velike palače bilo vrlo neugodno.

Sutradan u podne morao je Franjo kardinalu na ručak. Prije toga je prosjačio hljeba pa ga je spremio u svoju prosjačku vreću.

Kod ručka bilo je uzvano mnogo odlične gospode, ali je kardinal najotmjenije mjesto kraj sebe odredio Franji. Još prije no se počelo ručati, prosuo je Franjo prosjački hljeb na stol pa je svakomu od prisutnih

poklonio komad. Neki su od toga hljeba jeli, drugi su ga za uspomenu spravili.

Poslije ručka odveo je kardinal Franju u svoju sobu pa ga je pitao, zašto mu je tu sramotu učinio, da je išao prosjačiti hljeba, kad je znao, da će kod njega ručati.

— Htio sam, — odgovori Franjo, — da se iza velike časti, što ste mi je iskazali svojim pozivom, ne uzoholim, pa sam sâm sebe ponizio, a htio sam time dati primjer svima, kojima je bilo potrebno. Sve sam htio podsjetiti, kako se Isus ponizio, kad je iz rajske slave sišao na svijet.

Kardinal ogrli Franju od udivljenja i zanosa. Onda mu reče, da mu je ishodio audijenciju kod Svetog Oca Pape i da mu se valja pripraviti, da papi i kardinalima razloži svoju osnovu Trećega Reda i socijalne reforme na temelju Evanđelja.

Franjo se našao u velikoj neprilici: kako će on pred takvom gospodom govoriti? Ali ga je kardinal tješio tim, da će sam s njim sastaviti taj govor. I odmah mu je stao nabrajati, kako bi i što bi Franjo imao pred papom i kardinalima govoriti. Franjo je molio, da smije sebi sve zabilježiti, a kardinal mu je onda cijele rečenice kazivao u pero. Zatim je Franjo pošao u svoju sobu pa je stao napamet učiti sve kardinalove lijepo građene izreke. Imao je još jedan dan vremena, da nauči govor, i cio je dan proveo u tome.

*

Drugi dan bila je audijencija kod pape Honorija III. Franji je bilo čudno pri duši, kad je stupio u istu onu dvoranu, gdje ga je bio dva puta primio veliki Inocent III. Kardinali su bili isti, samo je kardinal Kolomna već bio umro. Svi su s prijatnom izvjedljivošću promatrali Franju, koji je već toliko sjajnih veledjela proveo, a ostao je ponizan. Svi su očekivali njegov govor, jer je bio sad već glasovit govornik.

Franjo stupi pred papu, koji se bio prijatno nagnuo prema njemu, da čuje, što će Franjo reći. Ali

Franjo je sav smeten šutio, malo kašljucao, rukom sebi čelo brisao te plaho gledao u kardinala Ugolina, kao da od njega traži pomoć. Vidjelo se, da je u najvećoj neprilici, da ne zna, kako bi započeo. Bio je doista zaboravio sve, što mu je kardinal Ugolino rekao i što je naučio naizust.

Kardinal se Ugolino nemalo uplašio, da će mu se štićenik osramotiti pred Svetim Ocem i pred uzoritim zborom tolikih kardinala, a sudbina je Franjina Reda možda na kocki...

Sve su oči bile s očekivanjem uprte u Franju. U taj mu čas pade na um psaltir, što ga je sa sobom nosio. Otvori knjigu na sreću, ne bi li našao prikladnu misao. Oko mu zapne o retke: »Čitav dan zastirao me stid lica moga.« Tek što je te riječi progovorio, nestao je iz njegova držanja i glasa njegova svaki trag smetenosti. Upalio se na riječima psalma i na zvuku vlastitoga glasa. Trebao je govoriti latinski, ali je nehotice prešao u slatke zvukove pučkoga jezika talijanskoga, sipao je kićene pjesničke riječi kao izražaj sjajnih, uzvišenih misli, koje su izvirale iz duše i srca pa zato i našle put u duše i srca. Od unutarnje vatre sav je usplamtio živim kretnjama ruku prateći zanosne riječi, te se njegovo žarko uzbuđenje očitovalo i u tom, što nije mirno mogao stajati pred visokim slušaocima, nego je poigravao, kao da ritam svoga govora dovodi u sklad s ritmom nekih talijanskih pučkih plesova.

Jedan od kardinala pobojao se časak, da će se tko nasmijati neobičnom ovom predavaču, no to nikom nije bilo ni na kraj pameti. Franjo je dobio vlast nad dušama prisutnih, oni su s njime plakali, s njime vjerovali u valjanost njegovih predloga pa su bili oduševljeni njegovim govorom. Do suza ganuti i razdragani najradije bi mu bili pljeskali, ali u prisutnosti papinoj nisu toga smjeli učiniti, nego su mu samo prijatnim pogledima izražavali svoje priznanje.

Sveti se Otac i opet milostivo sagnuo prema Franji te mu obećao, da će potvrditi pravila Reda

Minorita odmah, čim mu ih kardinal Ugolino konačno uređene predloži. I za svečanost Božića u Grečiju dao je svoju privolu.

Franjo se nato približi visokomu prijestolju, na kojemu je papa sjedio, klekne te se usnama dotakne vezenoga križa na bijeloj svilenoj papinoj papuči.

62.

Glasovita je bila skupština Male Braće od godine 1221. Tu je bila proglašena osnova pravilâ Prvoga i Trećega Reda. Kako je ta misao bila svemu svijetu draga, dokazuje velik broj ljudi, koji su se tu bili sakupili. Govorilo se, da je bilo više od 5000 osoba. General Reda Elija dokazao je svoju upravnu vještinu kod vrlo opsežnih priprava za taj veliki duhovski kapitul. Neposredno prije toga kapitula dobio je kardinal Ugolino poziv, da ide u Brešiju i Veronu, da tamo radi za novu križarsku vojnu. Zato je odredio, da ga kod franjevačke skupštine zastupa kardinal Kapočio (Cappoccio).

Po zakonodavnom je svom radu ta skupština od godine 1221. vrlo znamenita, ali je znamenita po mnoštvu ljudi, koji su dohrlili, da vide Malu Braću, koja su se odlikovala svojim lijepim, čednim ponašanjem i velikom pobožnošću. Dohrlilo je mnoštvo ljudi, no ne samo prostoga puka, nego i mnogo velikaša, plemića, baruna i grofova, osim toga mnoštvo svećenika i opata, a došao je na Elijin poziv i mladi Portugiz Antun pa Dominik, utemeljitelj Propovjedničkoga Reda. Franjo i Dominik su se srdačno pozdravili. Kad je Dominik vidio mnoštvo ljudi, pitao je Franju, odakle će se dobaviti hrana za toliki svijet. Franjo nato s potpunim pouzdanjem odgovori:

— Dat će Bog.

I uistinu u stalan sat dođoše stanovnici iz Asiza, Peruđe, Spela, Folinja, Spoleta i drugih gradova i sela okoline te dovezoše toliko hrane, da je za pet tisuća ljudi, što se bilo skupilo, dostajalo, pače još

je i preteklo toliko, da su ljudi još poslije skupštine zaostali, da potroše svu hranu.

Ta velika skupština dobila je ime kapitul hasurâ, jer se za toliki svijet nije moglo naći noćišta, pa su ljudi počivali na hasurama.

Kad se skupština otvorila, predsjedao joj je brat Elija te je sa velike govornice pozdravio skupštinu. Franjo nije htio da se pokaže svijetini, nego je sjedio do nogu Eliji, pa kad bi htio da u njegovo ime skupštini što kaže, potegnuo bi Eliju malo za odijelo pa bi mu rekao, što je htio. Elija nije smio izreći njegovo ime, nego bi onda naglas kazao samo:

— Brat moli, da to i to uzmete na znanje.

To Franjino skromno sudjelovanje kod raspravâ generalnoga kapitula veoma je ganulo sve učesnike tako, da su poslije sjednice svi ljudi hrlili k Franji, da ga vide i da mu iskažu svoju ljubav i poštovanje. Mnoštvo je ljudi zahtijevalo, da ih Franjo primi u svoj Red.

Elija, koji je kraj Franje stajao, razvrstao je ljude tako, da su se oni, koji su Franju izbliza vidjeli, morali ukloniti pa drugima ustupiti mjesto. Franjo je dakle bio neprestano u gomili ljudi. Elija zato progovori:

— Dragi ljudi, idite sada kući! Brat vas je blagoslovio, ponesite taj blagoslov u svojim srcima, neka vas vazda potiče na dobra djela.

Ali se ljudi nisu htjeli razići, nego su uporno zahtijevali, da budu primljeni u Franjin Red. Elija im nato reče:

— Vi svi hoćete da postanete redovnici? To nije moguće. Ljudsko društvo je Bog osnovao na obiteljskom životu, koji je i temelj državnomu životu. Mi ćemo razmisliti, kako bi se dalo vašoj želji udovoljiti, a da se temelji države ne promijene, a ipak da se vaše duše spase.

— Vaše će se duše spasiti, — pridoda Franjo osvjedočeno. — Bog s vama!

Franjo je u toj općenitoj želji, da svi budu primljeni u njegov Red, vidio znak Božji, da mu valja ustrajati i svijet preobraziti na temelju kršćanske ljubavi.

Duboko zamišljen vratio se Franjo u svoju ćeliju, da se Bogu moli i u molitvi da traži spoj s Bogom. Tu mu se ukaže otvoreno nebo, a iz Srca Isusova vidio je sjati rajske zrake, koje su sve zlato i srebro ovoga svijeta pretvorile u prah i pepeo. Činilo mu se, da se ljudstvo s toga osjetilo vrlo sretno te je ruke pružalo za zrakama iz Srca Isusova umjesto za isprazním zlatom i srebrom ovoga svijeta. Svi su ljudi klicali od sreće pa su se grlili...

Svi dobri nagoni u Franjinu srcu zasjaše u svjetlu njegove velike ljubavi, koja se upalila na ljubavi Spasitelja svijeta. Ta mistična ljubav prosjala ga je tako, da se i njegovo znanje povisilo i on je zamislio misao Trećega Reda. Nije još znao stalan oblik te organizacije, ali mu je cilj bio posve jasan.

Iza toga se Franjo povukao u samoću, da napiše pravilo Trećega Reda.

63.

Tek godine 1223. mogao je Franjo proći u Grečio, da božićuje sa svojim prijateljem Ivanom Velitom, kako su se njih dvojica bila dogovorila prije dvije godine. Istom je sad mogao da ostvari krasnu namisao, da proslavi Rođenje Kristovo na sasvim nov i neobičan način, premda je već davno prije dobio za to dopuštenje sa najvišega mjesta.

*

Grofica Jakobeja de Setesolis gorjela je od želje, da prisustvuje u Grečiju vanrednoj i još neviđenoj proslavi Rođenja Kristova. Zato se malo dana pred Božić godine 1223. odvezla sa svoja dva sina u Rieti, odakle se nenajavljena i nedočekana pješice uspela na Grečio.

Tu je dohrlila sila naroda iz svih okolišnih mjesta, da proslavi na sasvim nov način rođenje Isusovo. Bila je to prva svečana ponoćka, što se služila u slavu Rođenja Isusova kraj jaslica, i to usred šume. Na tako divan način htio je Franjo uzveličati spomen dolaska Isusova na svijet i dozvati svima živo pred oči sav čar božićne noći. Svi, koji su prisustvovali, osjetili su beskrajni zanos, koji se iz Franjine duše prenio na njih. I grofica Jakobeja bila je među njima. Iza umiljate svečane proslave, na kojoj je opet sjala Franjina bogodana rječitost, grofica se Jakobeja približi Franji, da mu izreče svoj ushit. Franjo je opazi kod svjetla bakalja — šuma, u kojoj se služila ponoćna misa, bila je rasvijetljena mnogim bakljama — i požuri se prema njoj, pokloni joj se te joj predstavi svoga prijatelja Ivana Velitu, koji je pripomagao, da je svečanost upravo veličanstveno uspjela. Veliti je s Franjom odveo groficu u svoju kuću, gdje je Velitova gospođa podvorila groficu i njena dva mlada sina i ponudila joj, da ostane koji dan njihovim gostom. Velitovi imali su dvije kćerke, pa se Velitova žena radovala, da će se djeca moći igrati s mladim grofovima. Djeca su se uistinu sprijateljila pa su se zajedno igrala, pjevala i plesala.

Grofica Jakobeja je zavoljela gospođu Velitu, a veliko poštivanje prema Franji bilo je veza, koja je te dvije gospođe približila.

Franjo je u krugu osoba, koje su ga ljubile i poštivale, postao opet onaj veseljak, koji je i nekoć bio. Tu se pjevalo, tu se pripovijedalo po trubadurskom načinu, a Franjo se u tom otmjenom društvu osjećao kao ravnopravni njegov član. Grofica Jakobeja pripovijedala je, da joj je Franjo jednom, kad je boravio u Rimu, poklonio janje, što ga je od nekoga bio dobio. To se janje tako pripitomilo i nju tako zavoljelo, da ju je svuda i svakamo slijedilo, a ona ga je uza se držala. Znalo je, kada treba ići k misi, pa ju je glavicom guralo, nek ide, ako je grofica zakasnila. Ona ga je pače uzimala sa sobom u kućnu svoju kapelicu k misi, a janje se tamo tiho držalo.

Franjo se nasmiješi pa stane pripovijedati i o svojemu janjetu.

— Idući jednoga dana prema San Severinu vidio sam — pričao je — na paši mnogo jaraca, a među njima janje. Baš kao Isus među farizejima, pomislim i zaželim, da ga iz toga društva oslobodim. Uto prođe neki trgovac, moj znanac. Zamolim ga, neka kupi to janje. On to rado učini i pokloni mi tu sliku i priliku onoga Janjeta, što je uzelo na sebe sve grijehe ovoga svijeta. Ono se meni pridruži tako ljubezno, da sam bio ganut, i nije me nikad htjelo ostaviti, pače išlo je sa mnom i s Leom k misi, pa kad smo pjevali kod mise, i ono je s nama tiho pjevalo na svoj način, ali se to tako lijepo slagalo s našim pobožnim pjevanjem. Kad sam išao k biskupu, i janje je išlo sa mnom pa se lijepo i pristojno ponašalo. Biskup se začudio i pitao me, što to znači, da ja s janjetom dolazim u audijenciju. Pripovijedao sam mu, kako sam došao do toga janjeta. Biskup se prijatno smiješio, ali sam opazio, da mu ipak nije pravo, te sam zaključio, da ću janje predati Klarinim sestrama u San Severinu. One su moje janje rado primile i othranile ga. Od osobito lijepe njegove vune, koju su same sprele i satkale, načinile su mi ovo svečano odijelo, koje sam obukao za ovu proslavu Rođenja Isusova.

— Bože moj, kako se Franjo i grofica u svemu slažu! — reče gospođa Velita. — Dvije duše, koje se ne bi nikada smjele rastati.

Grofica uzme ruku Franje, koji je kraj nje sjedio, pa je sa svetim strahopočitanjem poljubi. On je bio naučan na to, da mu ljudi ljube ruke i skute, ali da mu je tako otmjena grofica, koju u Rimu i knezovi drže sebi ravnom, poljubila ruku, čudnovato ga se dojmilo. On je časak ostao smeten, nije više rekao ni riječi, a malo kasnije ustao je od stola te se oprostio od gospođâ i domaćine zahvalivši im iznova na svemu dobru, što mu je iskazano, poglavito glede svečanosti. Zatim se požuri da ode što ranije u Sarhiano, gdje su braća čekala na nj.

64.

Braća su kod Rietia tražila zgodno mjesto za pustinjačke kolibe, gdje bi se u potpunoj samoći mogli najbolje posvetiti razmatranju. Odlučiše, da je na visokom brdu kod Fonte Kolomba (Colomba) najzgodnije mjesto za to. Tu sagradiše za svakoga po jednu kolibu, i to po pedeset koračaja daleko jednu od druge, a tako u šumi sakrivene, da se nije od jedne do druge moglo vidjeti.

Franjo se sklonuo u jednu od tih koliba, ali njegova razmatranja nisu taj puta vodila k sjedinjenju s Bogom, nego baš protivno. Lijepi obiteljski život u kući trgovca Velite potaknuo je Franju na razmišljanje, kako bi on mogao sretno, udobno i vrlo ugledno živjeti u svijetu, kako je možda neumjesno, da on svoje tijelo trapi, jer bi to moglo biti možda nepouzdanje u Božju milost. Ne bi li on kao bogat velikaš mogao više dobra činiti, nego kao Božji Sirotan? I na čas ga je obuzelo kajanje i žalost radi svojega možda promašenoga života. Njegova je mašta vrlo živo radila i prispodabljala njegov sadašnji život sa životom, koji je mogao postići on, sin grofinje Burlemon.

Htio je sam sebe o tom uvjeriti, da mu to pakleni demoni prikazuju sve te misli, ali kad se sjetio, da ga je na ta razmatranja potaknula dobra gospođa Velita, pa kad se uz to spomenuo plemenite, dobre i idealne grofice Jakobeje, odbio je misao, da je tu po sredi kakav demon. Da se izbavi od tih svjetovnih razmatranja, svukao se gol pa se bacio u visoki snijeg pred kolibom. Ali ga napast nije htjela minuti. On se zagrne pa stade sebi predočivati, kakve bi brige imao, da živi svjetskim životom i da ima na primjer svoju obitelj. Načinio je od snijega svoj kip i kip svoje tobožnje supruge te četvero djece, pa još k tomu slugu Morika i služavku.

— Hu! Kako vjetar hladno brije, valja odjenuti obitelj! — reče i načini im kabanice. Kad je vidio svoje

djelo, spopao ga je jad nad samim sobom, pa je cijelu tu obitelj od snijega razlupao i uništio, skočio u kolibu po svoje uže, kojim se pasao, te se stao nemilo tući tako, da ga je krv oblila, i on se od boli obesvijesti.

Kad mu se svijest vratila, nije se mogao maknuti. Bio je sav ukočen i nemoćan. Mučilo ga, da nije mogao slobodno dihati, nego mu je bilo, kao da su mu prsa stegnuta lancima. Pričinilo mu se, kao da je netko sjeo na njega pa taj lanac sve jače steže. Htio se maknuti, ali mu je bilo, kao da mu svaku nogu neki demon pritište na zemlju. Maknuo je nemoćno rukama, ali su demoni na svaki njegov kret odgovarali teškim udarcima po tijelu, a osjetio je sasvim jasno, da mu neki vrag pritište sljepočice i svojim vatrenim dahom grije glavu do nesnošljive vrućine.

— O krvnici Božji, — vikne on u svojoj tjeskobi, — pravo imate, da moje tijelo mučite. To je moj najveći dušmanin! Kad mi se duša htjela uzdići k Bogu, ono je mene povuklo na zemlju, od koje ga je Bog načinio. Mučite ga, ah, dobro ste ga pogodili! Ah, ah, teške li muke!...

65.

Kroz šumsku tišinu začuli su nekoji od Franjine braće neku viku: čudne glasove i krikove, koji su dolazili — činilo im se — iz Franjine kolibe. Pohrliše onamo. Iz kolibe se čulo stenjanje i bolno uzdisanje, pa onda opet krikovi i nesuvislo vikane riječi. Pomisliše, nije li Franji zlo, te pogledaše u kolibu. Franjo je ležao na podu sred kolibe u groznici gol u tolikoj zimi. Uđoše, umotaše ga i položiše ga na hrpu suhoga lišća, koje su mu gradeći kolibu za ležaj bili namjestili. On je očito bio teško bolestan. Braća su se uplašila. Jedan od njih otrči u Rieti, da traži pomoć. Liječnika nije bilo. No tamošnji župnik bavio se ljekarstvom. Njega su braća dovela.

Franjo je bio sav zažaren i bez svijesti: hroptao je i kašljao te izbacivao krvavu sluz. Jadao se u besvjestici, da mu demoni probadaju prsa.

Župnik se vrlo zabrine i reče, da će to biti upala pluća i porebrice. A kad je izašao s braćom pred pustinjačku kolibu, nakupila su braća po njegovu savjetu velike hrpe snijega i donijela u kolibu, pa je župnik snijegom naglo prao Franji noge te ih pokrio, a čelo mu je hladio rastopljenim snijegom. Poslao je kasnije po svome sluzi dvije ponjave i gunjeva, da Franji prave obloge. To su braća vrlo savjesno i činila. Za svaki slučaj dao je župnik Franji pričest i posljednju pomast. Došavši sa svetim Otajstvom na brijeg našao je, da je Franji bolje, tako, te je kao u snu mogao razabrati, što se s njim događa, a tješilo ga, da će sad demoni sigurno pobjeći. Za nekoliko dana vratila se bolesniku svijest. Župnik je slao toploga kuhanoga jela, i Franjo se počeo pomalo oporavljati. Samo se tužio, da je mrak, a ono bila njegova očinja bolest, koja se naglo pogoršala od teške prehlade.

*

Kad su braća vidjela, da se Franjo teško razbolio, javila su to odmah bratu Eliji, a ovaj opet kardinalu Ugolinu. Taj je s mjesta poslao papina liječnika u Rieti. Njega je župnik odveo k Franji. Liječnik je odobrio sve župnikove odredbe, samo je još odredio, da se Franjo odseli k župniku u Rieti, da ga mogu bolje njegovati.

Franji se samo polako vraćale sile, jer mu je duša bila jako potištena. On je sebi umišljao, da se Bogu iznevjerio, kad se ono u špilji Fonte Kolomba počeo kajati, što nije ostao u svijetu. Gorko se korio, što se zamjerio i Bogu i svijetu, koji vjeruje u njegovu svetost. Najjačim izrazima ponižavao je sam sebe. Grizla ga je muka, da je prezira vrijedni i najveći grješnik na svijetu, kojemu Bog ne će oprostiti, što je ma samo za malo časova mogao podleći najopasnijoj napasti.

Nije htio da ostane više u župnikovoj kući u Rietiu, jer da toliki ogavni grješnik mora daleko od ljudskoga društva među zvijerima tražiti sebi skro-

vište. Nije više ni htio propovijedati, jer da je veći grješnik od onih, koji bi ga slušali. Kako bi se usudio ime Isusovo u svoja grješna usta uzeti!? Njemu se ponor njegove grješnosti činio dublji, nego ponor Božje milosti.

Župnik, koji je ispovijedajući Franju u njegovoj bolesti vidio njegovo skrušeno, iskreno kajanje, oprostio ga je od grijeha i tješio ga je, ali se Franjo nije nikako mogao smiriti.

Zato mu je savjetovao blagi svećenik, ako hoće da još svoju savjest ispituje, nije li ostala na njegovoj duši još koja ljaga, koju nije dovoljno okajao, neka ide u špilju nad Pođo (Poggio) Bustone pa neka se tamo moli Bogu.

Ta špilja leži 500 metara nad gradićem. Franjo se morao penjati tako visoko pješice. Špilja je plitka i nezgodna za stanovanje, ali to je Franji baš bilo po volji. Pogled sa visine na cijeli kraj od Grecia do Rietia razvedrio ga. S njega se dizali ogromni oblaci velebnih oblika, a sunce ih je zapadajući osvjetljivalo, i stvaralo od njih gromadne ognjene divove ogrnute u zlatne grimizne plašteve. Franji se činilo upravo, kao da se nebo otvorilo: čuo je sasvim jasno glas, gdje dolazi do njega iz onoga sjaja, glas nevidljiva bića, no sladak, slađi od harfina glasa — i on je razabrao riječi, koje su ga napunile vanrednom srećom:

— Svi su ti grijesi oprošteni...

Bacio se na koljena, uzdignuo ruke prema nebu i obuzela ga je neizreciva radost. Bilo mu je, kao da će mu duša odletjeti u raj, a od onoga njegova doživljaja kod Fonte Kolombe nestala je svaka ma i najmanja uspomena iz njegove duše.

Ostao je u špilji nad Pođo Bustone mjesec dana, da se opet svom dušom Bogu moli sjedinjujući se s Njime. Stanovnici su mu grada nosili hrane diveći se njegovoj velikoj pobožnosti i dobroti.

66.

Jakobeja se nekoliko dana iza svečanosti u Grečiju vratila u Rim. Kad ju je kardinal Ugolino opet jednom pohodio, ispričala mu je sve, kako je bilo.

— Poznate li, uzoriti gospodine, gradić Grečio? Prislonio se uz pećine kao dijete uz majku...

— Poznam, — odgovori kardinal, — kako ne bih poznavao! Papa Honorije rado ide u onaj romantični šumoviti gorski kraj. Tamo je doista divno.

— Zar ne? Pomislite, uzoriti, u šumi kraj Grečija načinjene jasle, pune sijena. U njima djetešce zlatokoso, prekrasno. Uz jasle pravi vol i pravo magare. Nad jaslama podignut žrtvenik. O ponoći misa. Svjetine cijelo more. Sve rasvijetljeno bakljama, lučima i voštanicama. Kao da je dan. Samo sve čarobnije, svečanije. Franjo je pjevao Evanđelje Matijino pa je iza toga nadovezao krasne pjesme o porođenju Spasiteljevu. Izrekao je i prodiku o tom. Bio je tako vanredno ushićen, gotovo izvan sebe od zanosa, da se čitavo pučanstvo uznijelo s njime motreći Franjinu uzvišenu pobožnost.

— Tako je i pravo! — reče kardinal Ugolino. — Franjo je očito od Boga poslan, da svlada materijalizam, što smo ga od prošloga, dvanestoga stoljeća baštinili.

— Kako vi to mislite? — upita grofica.

— Već prije nekih trideset godina nastalo je u Franceskoj i u Italiji opasno stanje hinjenoga kršćanstva. Pravo zanimanje za znanost je utrnulo; samo su se bavili još dijalektikom, poglavito u tu svrhu, da potkopaju i razore svaki autoritet. Bezdušna je književnost sebi stavila zadaćom, da najsjajnija imena prošlosti okalja. Đače nedouče htjelo je u svim granama znanosti poučavati svoje učitelje. Svaku su predaju zabacili pa su svoju nesavršenost međusobnom pohvalom uzdizali nad sve staro, savršeno, jer da je njihovo tobože novo i zato bolje. Ti nihilisti proglasili su bankrot (propast) znanosti, kojoj nisu bili dorasli.

— Sad razumijem, — reče grofica, — zašto je Franjo pun nepovjerenja prema znanosti, i njegovu srdžbu, što je učeni Stacijo htio Malu Braću upućivati u dijalektiku.

— Tako je! — odgovori kardinal smiješeći se. — Naš je dragi idealista vidio, kuda ta vrst znanosti vodi. Ti učenjaci nisu više priznavali duševno djelovanje pa su samo vjerovali, što su mogli opipati. Mnogi klerici išli su još dalje pa nisu više ni vlastitim ćutilima vjerovali. Mnogi bogoslovi bacili se na učenje medicine ili su se znanosti sasvim odrekli pa su postali trgovci te su sasvim zagrezli u putenost.

— Pa vi, uzoriti, mislite da će Franjo moći tu struju zaustaviti?

— O tomu sam i čvrsto uvjeren.

To čvrsto pouzdanje kardinalovo povisilo je grofičino oduševljenje za Franju, a to se izražavalo u njenim veličanstvenim darovima za ostvarenje Franjinih plemenitih čovjekoljubivih zamisli.

67.

Preko zime pogoršala se Franji bolest očiju, a mučio ga je mnogo i kašalj. Zaključeno je dakle, da Franjo narednoga ljeta ima poći na brijeg La Vernu, da tamo proboravi neko vrijeme, da se odmori i oporavi.

Usred ljeta godine 1224. pošao je Franjo na La Vernu. Poveo je sa sobom braću Leona, Anđela, Masea, Silvestra te Iluminata, da s njima 15. kolovoza tamo proslavi svetkovinu Velike Gospe. Kanili su se tada pripraviti četrdeset-dnevnim postom na proslavu Sv. Mihajla, pobjednika u borbi protiv Lucifera.

Međutim je 14. rujna bio spomendan uzvišenja Sv. Križa, koji su dan za vrijeme križarskih vojna osobito svečano slavili. Taj je dan naime carica Helena dala iskopati Isusov Križ na Kalvariji.

Noć prije toga dana sanjao je Franjo osobito živahno o muci Isusovoj. Bilo mu je, kao da i on proživljuje sve one užasne prizore. Proplakao je od ganuća, samilosti i ljubavi kod pomisli, da je Isus sve to patio zato, da naše duše spasi. On stade tiho govoriti:

Isuse, Kriste, Bože
Ljubav me svladava!

A sve glasnije nastavi:

Ljubav, ljubav, ljubav, Isuse!
Svaki stvor te zove, o Ljubavi!

Uto se probudi, ali ono, što je usnio, ne ostavi ga. Budan je osjećao svu žalost poradi muke Isusove, a ćutio je i veliku zahvalnost i ljubav za Njega, koji je sve grijehe svijeta uzeo na sebe i užasno patio. Budan stao je pjevati:

Ljubavi, ti si tako duboka — — —
Tko tebe, o Isuse, ljubi,
Sve te više želi!
Koliko ti za mene patiš,
Ja tebe toliko ljubim.
O Ljubavi, Ljubavi, Ljubavi,
Nikad ne može stići
Moja ljubav tvoju.

Ljubavi, Ljubavi mislim, da
moram mrijeti.
Oh, umiranje tako je slasno!

Nekoliko je časova ostao bez svijesti, ali brzo dođe k sebi te osjeti još jače slatko čeznuće. Ustade naglo te izađe pred svoju kolibu i popne se na veliku kamenu ploču, otkuda se moglo vidjeti cijelo obzorje.

Bilo je praskozorje. Ptice urankinje drago su pjevale, kao da se vesele zori, koja će doći, kad iznenada zagrmi vedro nebo velikom tutnjavom. U taj se čas umjesto rumene zore digao na Istoku zažaren crven oblak prekrivajući brzo velik dio obzorja. Bio je to neobičan oblak, nalik veličanstvenom križu. Iz njegove sredine izbijale su orijaške zrake sjajnije od zlata, a kroz sredinu oblaka prosijevalo je odostraga

tako, da je izgledalo, kao da netko ogroman iza oblaka stoji, pa da mu lice prejakim sjajem probija vatreni taj oblak.

Franjo je sav zatravljen motrio tu veličanstvenu pojavu. Za nekoliko je časova vidio sve jasnije, da je taj vatreni oblak sa sjajnim tracima serafim, jedan od onih, što u prvomu redu kruže oko Stvoritelja svemira u vatri najjače ljubavi.

I u Franjinu srcu raspalila se ta serafska ljubav, kad je unutar vatrenoga oblaka razabrao ponajprije lice Isusovo, a onda raspete ruke. Duž ruku je izgledalo, kao da proviruje red malih anđeoskih glavica. Sve mu je to nestalo ispred očiju, kad mu se približio Isus na serafskim krilima, te ga jednom rukom zagrlio, pritisnuo mu glavu o svoja prsa i dao mu iz rane svoje piti krvi. Dirnuvši mu ruke i noge svojim ranama dao mu je tijelo svoje te je u znak toga zagrljaja prenio znak rana od čavala, kojima je propet bio, na Franjine noge i ruke. A Franjo zatravljen zapjeva:

Znadoh govoriti, sada sam nijem.
Mogoh i gledati, sada sam slijep.
Takvo blaženstvo nitko ne doživi,
Šuteći govorim, bježim a vezan sam,
Silazeć uzlazim, držim a držan sam
Na polju unutra, tjeram a
tjeran sam.
Beskrajna Ljubavi, ti mene
usreći.
U žaru umirem — od žege, Isuse!

Kad se prenuo, gledao je rumenilo na nebu i sav se izgubio u motrenju. — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Brat je Leo izašavši iz svoje kolibe vidio, kako je sunce izašlo u vatrenu rumenilu, pa se divio ljepoti prirode. Pošao je do Franjine kolibe. Pred njom je našao Franju, gdje leži u dubokoj nesvjestici. Na svoj užas opazi kroz rastrganu odjeću na Franjinim prsima ranu, iz koje je kapala krv. Brzo otrči u kolibu, donese vrč vode te poče Franji škropiti

vodom lice. Na to se on pomalo razbuđivao, a Leo mu stade prati ranu i metne mu na nju mokru krpu, da mu zaustavi krv.

Sv. Franjo u sjaju veličanstvenog viđenja na brdu La Verni.

Franjo još nije bio sasvim pri svijesti. Zaklopljenim očima ležao je mirno, a činilo mu se, da mu anđeo vida ranu. Međutim je Leo opazio sliku čavala na nogama i rukama Franjinim, a i tu je krv iz rana

kapala na tle. Leo je i te rane oprao i povežao. Franjo se napola probudi. Leo ga zapita, što se to dogodilo, a on stade pripovijedati u stihovima:

Umirem od slatka žara,
To ti nek ne bude čudno,
Rane, s kih mi srce izgara,
Sulica ih gvožđe — kruto,
Ali drago — da znaš, stvara.
Probilo me svega, nuto,
Da me čini mrijet od žara,
U plamen me Ljubav zavi..

Leo otrči u svoju kolibu i donese mlijeka, da okrijepi malo Franju. Tek sad se Franjo razbudio sasvim pa je začuđeno gledao oko sebe i bilo mu je, kao da je sišao sa drugoga svijeta.

Kad je bratu Leonu ispričao svoj doživljaj, stade brat Leo ljubiti rane pa ih iznova zavijati.

— Tako, da, tako, zavij rane dobro, da ih nitko ne vidi. Neka to ostane tajna, — reče mu Franjo.

— Da, nije ta svetinja za svačije oči, — odvrati Leo,

Franjo je htio ustati, ali nije mogao: rane na nogama previše su ga boljele. Leo ga zamoli, da smije dozvati braću Anđela, Silvestra, Iluminata i Masea, da mu pomognu podignuti ga i položiti na sunčano mjesto. Franjo je pristao, a kad mu je Leo rekao, da ipak mora braći reći, što se dogodilo, dopustio mu je, ali je izjavio, da svoje rane ne će osim Leonu nikomu pokazati.

Leo dozove braću. Položili su svoga dragoga oca na travu te klekli oko njega. Braća su se molila i zahvaljivala Bogu na tom čudu, a Franjo ih je, prožet svetom ljubavi, blagoslivao. Onda su otišli, da sakupe mirisava sijena, te su na kamenoj ploči, na kojoj je Franjo stajao, kad ga je Isus ogrlio, priredili mekani ležaj i tamo ga položili.

Dogodilo se to ljeta Gospodnjega 1224. na dan Uzvišenja Svetoga Križa.

68.

Već je četrnaest dana izakako je primio znakove Isusovih rana, na dan svetoga Jeronima, otišao Franjo zauvijek sa brijega La Verne. Grof Orlando poslao je udobno osedlanu mulu, da ga odnese k crkvici Marije Anđeoske. Po svomu običaju sazvao je Franjo svu braću pa ih je opomenuo, da žive u slozi, da budu revni u dobru i u molitvi i da se vazda brinu za crkvicu na Porcijunkuli, gdje treba dan i noć da obavljaju službu. Osim toga im je preporučio, da čuvaju brijeg La Vernu od svake profanacije i da na tom brijegu vazda moraju biti najbolja od najbolje braće. Još je braći Maseu, Anđelu, Silvestru i Iluminatu naročito naložio, neka osobito paze na to, da se veliča i štuje mjesto, gdje je on primio znakove rana Isusovih. Svakomu od braće napose reče po tri puta »S Bogom« te nastavi:

— Draga braćo, ostanite u miru Božjemu! Moje vas tijelo ostavlja, ali moje srce ostaje kod vas. Sa mnom polazi u Asiz brat Leo, ovčica Božja. Ne ću se nikada više vratiti. S Bogom, vi svi! S Bogom, sveto brdo! S Bogom, La Verna! S Bogom, brdo anđelâ! S Bogom, drage ptičice, koje ste me svako jutro svojim zovom na molitvu pozivale; hvala vam na ljubavi! S Bogom, pećino, koja si me u svoju utrobu primala i protjerala demone napasti! Ne ćemo se više vidjeti. Sveta Majko Vječne Riječi, preporučam ti svoju djecu!

Dok je Franjo tako govorio, njegovi su učenici prolijevali gorke suze, a i on je plačući potjerao svoju mazgu te je sa Leonom odjahao put Asiza.

Franjo je putem šutio. Prejaka čuvstva vladala su njegovom dušom i zavezla misli njegove u sfere daleko od zemlje, a ipak su ga vezale tolike niti za sve ono, što mu je bilo milo i drago: braća njegova, prekrasni rodni kraj njegov, sva priroda, sva stvorenja Božja. Polagano su se kretale nizbrdice mazge dviju samotnih jahača, bezglasno i mirno silazili su gorskom stazom, dok nisu stigli do proplanka, obraštena meka-

nom travom. brat Leon predloži, da tu otpočinu, a mazge da se napasu i okrijepe. Franjo privoli, premda i nije osjećao potrebe, da se otpočine. Sav uznesen jedva je osjećao, da ga rane žežu i čekićaju. Podatljivo dao je, da mu Leo pomogne sjahati, pa je sjeo na finu gorsku travu kraj Leona. Neko su vrijeme sjedjeli bez riječi. Leo je promatrao S v e c a pun strahopočitanja i odanosti spram njega, koji je upravio pogled u modrikaste daljine i još dalje — dalje, kamo ljudsko oko ne doseže.

Činilo se, kao da iz njega izbija čar čudnoga plama i da je sav okružen nekim vrhunaravnim sjajem. Na njegovu plemenitu licu nije bilo ništa patničkoga ; divni zanos i odraz velike sreće zrcalio se u njegovim bolnim očima. Iznenada prekine Franjo tišinu.

— Bilježi, brate Leone, — reče, — zabilježi pjesmu V j e č n o j L j u b a v i.

Pjevajući tiho stane mu govoriti glasom, u kom je drhtala uzbuđenost :

L j u b a v mi obuze biće !
L j u b a v mi obuze biće !

Prekrasno cvijeće Ti niče,
miris mu svijetom se širi :
otkada dušu mi smiri — —
L j u b a v mi obuze biće.

Umilno bigliše ptiče
s braćom si pjesmicu svoju :
otkad znadem, što poju —
L j u b a v mi obuze biće.

Čini se, zora da sviće
nestaje turobne noći :
otkad Te gledaju oči —
L j u b a v mi obuze biće.

Zanosno duša Ti kliče,
u svojoj nisam već vlasti,
otkad Ti okusih slasti —
L j u b a v mi obuze biće.

Slatko me opaja piće,
ništa već ne znam za sebe :
otkada osjećam Tebe
L j u b a v m i obuze biće.

Ljubav mi obuze biće !
Ljubav mi obuze biće !

Izgovorivši posljednje riječi pjesme, koju je riječ po riječ kidao iz dubine bića svoga, Franjo iscrpen klone u travu. Leo uplašen skoči, da podupre Franju, jer je mislio, da mu je pozlilo. Kad je vidio, da ga je samo svladao preveliki zanos i preobilje čuvstva, sjeo je opet uz Franju čekajući, dok ne budu mogli nastaviti put. Iza nekoliko časova Franjo ga pogleda

Leo je razumio, da želi, da krenu. Spremi knjižicu, u koju je zabilježio Franjinu pjesmu, dovede Franjinu mazgu i pomogne mu opet uzjahati. Zatim uzjaše i sam, i oni se otputiše prema Svetomu Damjanu.

Elija, obavješten od braće o svakom Franjinu koraku i o svakoj nakani njegovoj, posavjetovao se sa sestrom Klarom, što bi se moglo učiniti za bolesnoga i slijepoga, a sada još i ranjenoga Franju. Klara se izjavila spremnom, da će ga njegovati, a Elija je dao napraviti u malom vrtu samostana kolibu od pletera, rogoze i trstike. I nekakvu su postelju priredili i stavili je u kolibu.

S i r o t a n B o ž j i stigao je sav iznemogao, pa su ga braća odnijela u njegovu kolibu i položila ga u postelju.

Silne su bile sve one tolike boli, što ih je Franjo imao da pretrpi u tom svomu pristaništu. Nema sumnje, da je Klara sa sestrama nastojala olakotiti tešku muku bolesnika, ali su prilike za stanovanje u vrtu kraj crkvice Sv. Damjana morale biti sasvim osebujne, jer nam se javlja, da su dan i noć miševi i štakori u tolikom broju prelazili preko bolesnika, pače preko njegova lica, da je siromah Franjo opet pomislio, da ga napastuju demoni. Čuvši biskup za tu nepriliku zahtijevao je, da Franju prenesu u njegov dvor.

Tu mu je svakako bilo bolje, a dolazio je k njemu neki njegov znanac liječnik Bonđovani (Bongiovanni, t. j. dobri Ivan). Franjo se s njim šalio, pa ga nije htio zvati Bon (dobar), jer da je samo Bog tako dobar, te bi samo Njega išlo takvo ime, a on je svoga liječnika zvao samo Đovani (Ivan).

Franjo je bio vrlo mukotrpan pa se znao tješiti tim, da Bog u svojoj velikoj dobroti zna, zašto na čovjeka šalje tolike teške muke, među kojima mu je sljepoća bila najveća. On je baš u toj svojoj tmini najživlje mislio na sunce i ljepotu njegova sjaja, pa je složio svoju glasovitu Pjesmu Suncu :

Svevišnji, svemožni, dobri Gospode,
Tvoja je dika, slava i čast i svaki blagoslov,
Samo Tebi samomu, Svevišnji, dolikuju
a nikoji čovjek nije dostojan da Te imenuje.
Hvala Ti budi, moj Gospode, sa svim Tvojim stvorovima,
napose s našim gospodinom bratom Suncem,
Koji tvori dan, pa nas prosvjetljuje po njemu;
Ono je lijepo i žarko i velesjajno, Tvoja je slika, Svevišnji.
Hvala Ti budi, moj Gospode. po bratu Mjesecu i
sestrama Zvijezdama,
Koje si stvorio na nebu svijetle, drage i lijepe.
Hvala Ti budi, moj Gospode, po bratu Vjetru
i po Zraku, po Oblacima, po Vedrini i po svakom Vremenu,
Kojim svoje stvorove uzdržaješ.
Hvala Ti budi, moj Gospode, po sestri Vodi,
Koja je vrlo korisna, ponizna, draga i čista.
Hvala Ti budi, moj Gospode, po sestri Vatri,
Koja nam svijetli u noći,
a lijepa je, ugodna, snažna i jaka.
Hvala Ti budi, moj Gospode, po sestri našoj materi Zemlji,
Koja nas uzdržaje i vlada
i proizvodi razne plodove i šareno cvijeće i bilje.

Dok je Franjo tako unosio harmoniju i hvalu svih stvorova vječnomu Stvoritelju, doznao je, da je nastala razmirica između biskupa i asiškoga načelnika. Tad je odredio, da njegova braća imadu na trgu otpjevati cijelu Pjesmu Suncu s ovim dodatkom:

Hvaljen budi, moj Gospode, po onima, koji Tebi
za ljubav opraštaju
te podnose bolest i muke.
Blago onima, kloji žive u miru,
jer će po tebi, Svevišnji, biti okrunjeni.

Cijelo je općinstvo slušalo pjesmu kao poruku svima miloga Franje, a načelnik i biskup razumjeli su tu lijepu poruku. Načelnik je pred biskupom pao na koljena, a ovaj ga je ogrlio i rekao, da je on, biskup, trebao učiniti prvi korak. I pomirili su se.

Kad su Franji javili sretan uspjeh njegove pjesme, bio je do suza ganut te se osjećao sretan kraj sve svoje tjelesne nevolje.

Prošlo je nekoliko dana, a Franjo je zamolio brata, koji je baš imao da obavlja službu kod njega, neka mu zasvira koju njegovu pjesmu. Brat mu reče,

da bi moglo biskupu dodijati, kad bi se u njegovoj drukčije tihoj kući neprestano sviralo i pjevalo. Franjo je to uvidio pa se pokunjio i zatomio svoju želju.

Uto mu se pričini, da vidi anđela sa violom, koji potegne lukom preko struna sasvim polako i tiho, ali tek što je Franjo začuo mali jedan tren prvi zvuk rajskoga glasa, zamolio je anđela, neka prestane, jer da je samo još časak duže svirao, morao bi Sirotan Božji umrijeti od prevelike slasti.

Neko vrijeme poslije toga dođe Elija k Franji te mu donese vijest, da ga kardinal Ugolino poziva, neka se dade odnijeti u Rieti, jer je tamo prispio Sveti Otac Papa, a u njegovoj pratnji glasovit liječnik, osobito za oči. Franjo se otimao, ali Elija ga je znao osvjedočiti, da će ga taj liječnik moći izliječiti. Nada, da će opet vidjeti svjetlo Božje, sklonula ga je te je pristao na to, da ga u nosiljci odnesu tamo.

Putem su ga ljudi svagdje pozdravljali zbilja kao sveca, zvona su zvonila, oblasti su mu izlazile ususret, sav svijet ga je htio vidjeti.

Tako dospješe u Rieti. Tamo je boravio papa sa cijelim svojim dvorom, pa i kardinal Ugolino bio je ondje. Kad je Franjo prispio, svi su se dostojanstvenici veselili. Kardinal mu je pače izišao ususret. Smjestiše ga u biskupovoj kući. Papin je liječnik došao k bolesniku i ustanovio težak slučaj egipatske upale očiju. Liječnik izjavi, da nema drugoga lijeka, nego da se moraju žeći sljepočice usijanim gvožđem. Franjo je odmah pristao. Usijali su na žeravici liječnikov alat, a liječnik odredi, da dva brata imadu držati Franjine ruke. Franjo zamoli, da toga ne čine, da će on mirno izdržati palenje, ali se obratio s molbom na vatru:

— Draga sestro Vatro! Budi mi milosrdna. Ti si vrlo koristan i lijep dar Božji, a kad si velika, strašna si slika Božje srdžbe. Budi meni blaga i riješi me bolesti mojih očiju.

Međutim se liječnik s tupim šiljkom usijanoga alata približio Franjinoj glavi. Braća plačući utekoše iz sobe. Liječnik je s usijanim željezom povukao

crtu od obrva preko slepočica do uha na jednoj i na drugoj strani glave.

Franjo nije ni pisnuo. Kad su se braća vratila, rekao je, da ga nije ništa boljelo, pa je molio liječnika, da ga, ako je nužno, još jedamput ožeže. Braća su se silno začudila, jer je zrak još mirisao po pečenu mesu, a Franjo kao da nije ništa osjećao!...

Ta operacija Franji ipak nije pomogla. Na liječnikovu odredbu odnijeli su Franju u jednostavno prebivalište Male Braće izvan Rietija, da ima više mira. Živio je tamo više tjedana, ali s očima mu je bivalo sve gore. Papin je liječnik izjavio, da ne zna, kako bi ga izliječio, te je preporučio, da ga odnesu u Sienu, gdje ima stari iskusni liječnik za oči.

Franjo pristane i na taj liječnikov predlog i dade se odnijeti u Sienu, gdje su se njegovim poticajem mnoge zavađene glasovite obitelji bile pomirile. Ni taj liječnik Franji nije pomogao. Sad je Franju, valjda uslijed napora putovanja, pritisla ljuta boljetica: počeo je krv bacati.

Liječnik mu doduše nije izliječio oči, ali je drukčije bio iskusan čovjek te je Eliji rekao, da se sa bolesnikom nastoji što prije vratiti kući, jer da je njegovo stanje beznadno te se na njemu uslijed slabosti srca pokazuju i znaci vodene bolesti.

Elija se požuri, da Franju živa dovede u Asiz. Osobito se bojao, ako Franjo putem umre, da bi ga stanovnici najbližega mjesta mrtva oteli, jer bi im njegovo mrtvo tijelo bilo osobito skupocijenom svetom moći. Najviše se bojao Peruđana pa je taj grad izdaleka obišao.

Kad su Franju donijeli u Asiz, svi su se stanovnici vrlo radovali. Smjestili su ga opet u biskupov dvor. Tu mu je liječnik Bonđovani rekao, da može samo još kratko vrijeme živjeti. Franjo se tome vrlo veselio i rekao tu vijest svojoj braći. Svi su stali plakati i jadikovati, ali ih je on kao duhovni otac tješio tim, da će sad eto nakon dvije godine biti oslobođen mukâ i bolesti te će, nada se, doći u kraljevstvo nebesko.

Molio je biskupa, da ga dade prenijeti do crkvice na Porcijunkuli, da ondje pređe na drugi svijet, gdje je prešao iz svjetovnoga života u duhovni. Biskup je pristao.

Očekujući smrt Franjo je spjevao novu pjesmu u čast sestre tjelesne Smrti, koja glasi:

Hvaljen budi, moj Gospode, po sestri našoj tjelesnoj Smrti,
Kojoj nitko živ ne može uteći.
Teško onima, koji umiru u smrtnom grijehu;
Blago onima, koje ona snađe pokorne Tvojoj svetoj volji:
njima druga smrt ne će nahuditi.
Hvalite i blagoslivljajte moga Gospoda,
Zahvaljujte mu i služite ga u velikoj poniznosti!

69.

Kad su Franju na nosiljci donijeli dolje u ravnicu već blizu crkvice Marije Anđeoske, molio je, da nosiljku polože na zemlju tako, da mu lice bude okrenuto prema gradu Asizu. Nije doduše ništa više vidio, ali se htio oprostiti od svoga radnoga mjesta i blagosloviti ga. Oživjele su u taj čas sve njegove uspomene, svaka živa i jasna: svijetla njegova mladost, draga i mila majka, strogi, ali dobri otac, blagi Ćiro, njegova »vesela brigata«, doživljaji s papom Inocentom III., okupljanje prve braće... Kad su se te uspomene probudile u njegovoj duši, smiješio se blago i suze ganuća potekle su mu niz obraz. Digao je ruku i znakom križa blagoslovio sve te lijepe uspomene.

Braća, koja su nosila nosiljku, stajala su tu kraj dragoga bolesnika: oni su osjetili, da na njih misli, pa su kleknuli te mu plačući cjelivali ruke i noge.

Uspomene u Franjinoj duši nisu stale, nego su naglo letjele. Lice mu se ražžalostilo, kad se sjetio strahovite bolnice gubavih, a doživljaj s Ivanom sa Šeširom izbio je izvan reda te je zasjenio ugodnu uspomenu na prvo doba Pokorničke Bratovštine.

U taj čas su zazvonila zvona u Asizu na pozdravljenje Majci Božjoj. Franjo se sjeti, da ide u kućicu kod svete Marije Anđeoske i pomoli se, a onda blagoslovi Asiz.

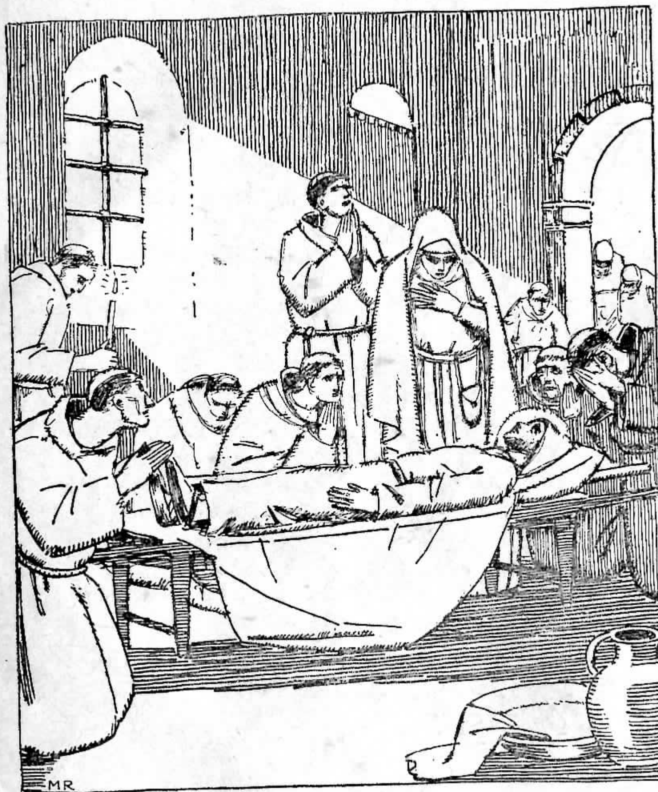
Kad su braća donijela Sirotana Božjega u prostranu kolibu tik crkvice na Porcijunkuli, ostaviše ga na nosiljci. Oko njega se skupila braća, svi u najvećoj žalosti.

Franjo je pred časom smrti mislio ponajprije na svoju duševnu ostavštinu i svoj Red, pa je bratu Leonu kazivao u pero svoju oporuku. Iz nje se vidi, da je u prvom redu mislio na vrijeme prve Pokorničke Bratovštine i na svoje »vjenčanje sa gospom Siromaštinom«. I za drugi franjevački Red klarisâ kazivao je sličan testamenat, u kojemu ih savjetuje, da ostanu vjerne potpunomu siromaštvu. Taj se testamenat izgubio, ali su klarise ostale vjerne načelima zabilježenim u toj Franjinoj oporuci. Da je uvažio i dalji razvitak svojega Reda u smjeru Trećega Reda, gdje je odustao od strogoga zahtjeva potpunoga siromaštva, pokazuje njegova molba, da se obavijesti o njegovu stanju grofica Jakobeja Frangipanka, koja je svoje bogatstvo pridržala, ali ju je Franjo smatrao pravim bratom franjevcem Trećega Reda. Zamolio je neka se grofici piše, da je on na umoru pa neka dođe i donese sve za sprovod nužne predmete, a osim toga onih kolača, koji su mu tako išli u tek, kad je boravio u Rimu bolestan kod nje.

Baš je brat, koji je taj list imao otpremiti u Rim, htio da pođe, kad se na vratima kolibe pojavi grofica Jakobeja, koja je osjećala, da je Franjo na umoru, pa je došla i donijela sve, što je Franjo u listu molio; samo onih kolača, što ih je Franjo želio, nije donijela, ali čim je čula za Franjinu želju, odmah je pohrlila u biskupski dvor i tamo sama načinila i spekla tih kolačića.

Kad je Jakobeja stupila k bolesniku pa se bacila na koljena i stala mu cjelivati ruku, on ju je prepoznao, premda je nije mogao više vidjeti. Neko je vrijeme

vladala tišina. Onda je Jakobeja počela pripovijedati, da je bila kod Klare i da joj je ona predala jastuk, što ga je sama vezla, pa je zamolila, da ga smije Franji metnuti pod glavu. Ne čekajući odgovor odmah je

Sv. Franjo na umoru.

jastuk namjestila, kako je mislila, da je dobro, a bilo je bolesniku vidljivo ugodno. Grofica Jakobeja još reče Franji, da ga sestra Klara pozdravlja i da bi ga rado još jedamput vidjela.

- Vidjet će me poslije,- odgovori on, a mislio je: kod sprovoda.

Dižući Franji glavu i namještajući je na jastuk vidjela je Grofica Jakobeja, da su mu usne sasvim suhe i od unutarnje vatre raspucane, pa mu je načinila i dala limunade, koja ga je osvježila.

Pregledala mu je i rane na rukama pa je vidjela, da bolesnika nitko nije dovoljno prao ni zavijao. Dozvala je brata Leona te odredila, da se ima Franjino cijelo tijelo oprati, a ona da će mu rane zaviti. Njezini sluge su morali brzo dobaviti škaf i donijeti svježe vode iz potoka, što je u blizini tekao, a u jednoj posudi tople vode, što su je ugrijali kod susjeda seljaka. Zatim je grofica otišla iz kolibe, a vratila se, kad su joj javili, da su Franju svega oprali. Ona je donijela iz Rima povoje i ljekovite masti pa je Franji rane vješto zavila te mu time vrlo ugodila.

Grofica Jakobeja skuhala je u obližnjoj seljačkoj kući krepku juhu pa je bolesnika malo nahranila i svojom je njegom postigla, da je Franji produžila život za dva dana. U to su sa svih strana dohrlila mnoga braća, da svoga dragoga duhovnoga oca još jedamput vide i da ga klečeći mole za blagoslov. Među njima i ovjenčani pjesnik Divini - Pačifiko. Franjo je svoje najbliže blagosivljao metnuvši im desnicu na glavu, a svaki mu je rekao svoje ime i ruku poljubio.

Kad se već bilo sakupilo više od pedesetorice braće tako, da mnogi nisu mogli k Franji pristupiti, govorila je grofica Jakobeja s bratom generalnim vikarom, da bi Franju trebalo prenijeti u crkvicu Sv. Marije Anđeoske pa da mu se čita misa i podijeli pričest. Elija je pitao Franju, bi li to želio, a on reče, da moli, neka se ta lijepa namisao provede.

Tako učiniše.

Franjo je pobožno slušao Evanđelje Sv. Ivana o smrti Isusovoj, pjevao psalme i s velikim žarom primio svetu pričest. Kad je primio tijelo Isusovo, sav se

preobrazio. Bilo mu je, kao da je crkvica opet napunjena onakvim vrhunaravnim svjetlom kao onda, kad je dobio veliki oprost od samoga Isusa. Vidio je nebo otvoreno, a tik kraj Božjega prijestolja sjajno prijestolje od raznovrsnoga svjetla, da je izgledalo, kao da je od samoga dragoga kamenja, koje se od unutarnje vatre blistalo. On pomisli: čije li je to prijestolje? A netko odgovori:

- To je bilo mjesto prvoga i najsjajnijega anđela, Lucifera, koji se strovalio iz neba, jer se uzoholio. Sada je to prijestolje određeno za najponizniju dušu, na koju čekamo.

On pogleda, otkuda taj glas i ugleda anđela, koji ga uze za ruku. Taj čas ode lijepa duša iz mnogo mučenoga tijela Božjega Sirotana.

O P A S K E

* K POGLAVLJU O DOLASKU SV. FRANJE U ZAGREB.

Franjevac pater Aleksije Benigar sastavio je u franjevačkom šematizmu Almae Provinciae Croatiae (uzvišene provincije Hrvatske) povijest postanka svih hrvatskih franjevačkih manastira. Pouzdani historijski dokumenti svjedoče, da je prije tatarske provale od godine 1242. već bilo u Zagrebu nastanjeno franjevaca. Nisu onda još imali crkve, nego su službu Božju obavljali u Katedrali i u cistercitskoj crkvi Sv. Marije. U generalnom kapitulu narbonskom godine 1260. nabraja se zagrebačka kustodija. Godine 1284. počela se graditi franjevačka crkva. Godine 1527. razoren je samostan i crkva u ratu Ferdinanda sa Zapoljem, a franjevci se raspršiše u druge samostane. Tih je bilo u XIII. stoljeću već sedam: u Varaždinu vjerojatno prije g. 1242., u Požegi prije g. 1260., u Iloku prije g. 1260., u Virovitici prije g. 1280., u Našicama prije g. 1260., u Trsatu prije g. 1291., u Zemunu prije g. 1260. Svi ti samostani, za koje tek znademo, da su prije g. 1260. već postojali, utemeljeni su vrlo vjerojatno već prije provale Mongola g. 1242., svakako za vrijeme ljudi, koji su još mogli bili vidjeti godine 1212. Sv. Franju u Zagrebu i doživjeti godine 1228. njegovo proglašenje svecem. Ako išta, a to ovo podizanje franjevačkih samostana tako rano iza njegova vjerojatnoga dolaska u Zagreb potvrđuje vrijednost usmene tradicije, da je Sv. Franjo uistinu bio u Zagrebu. Broj samostana iz XIII. stoljeća dao bi se umnožiti, da su se spasile bile sve pismene vijesti onih samostana, koji su u vrijeme mongolske, a poslije i turske najezde bili uništeni.

*JAKOBEJA FRANGIPANKA DE SETESOLIS nije se više iza smrti Sv. Franje vraćala u Rim, nego je ostala u Asizu do kraja života. Nije išla sa sprovodom Sv. Franje. Živjela je još do godine 1274. Sahranjena je u grobnoj crkvi Sv. Franje. Na njenu grobu je natpis:

"Qui giace Jacopa santa e nobile Romana."

(Ovdje počiva Jakobeja, sveta i plemenita Rimljanka.)

Prvi je dio romana o Sv. Franji Asiškom izašao pod naslovom: Dr Isidor Kršnjavi: BOŽJI VITEZ, roman iz Svečeve mladosti. Cijena 20 din.

Izdalo Hrvatsko Književno Društvo sv. Jeronima u Zagrebu.

S dopuštenjem duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke
broj 6967 od 2. listopada 1926.

Fra Nikola Vukoja

GLASNICI MIRA I DOBRA - SLJEDBENICI SV. FRANJE ASIŠKOGA U HRVATSKOM NARODU

Povijest zemlje Hrvatske bila je oduvijek teška i krvava. Na razmeđu svjetova, razapeti između Istoka i Zapada, naši su preci stalno bili u procjepu i u borbi za goli opstanak i preživljavanje. Na toj mukotrpnoj i krvavoj stazi hrvatske povijesti sljedbenici sv. Franje, njegova braća i sestre, već gotovo osam stoljeća imaju vrlo važno mjesto i ulogu.

Kao što je poznato, Hrvati su na ove prostore doselili početkom 7. stoljeća i gotovo odmah po dolasku primili su kršćanstvo izravno iz Rima. Narod je sazrijevao i polako ulazio u krug tadanjih europskih naroda, a već 925. godine ima i svoga kralja. Samostalnost i nezavisnost je trajala samo od početka 12. stoljeća kad Hrvatska počinje živjeti u političkoj zajednici, u personalnoj uniji, s Ugarskom i tako je bilo sve do početka 16. stoljeća.

1. Sv. Franjo Asiški u Hrvatskoj i počeci franjevaštva

Uz hrvatski narod i uz hrvatsko tlo vezan je i živi povijesni lik sv. Franje Asiškoga. Naime, kad je 1212. godine - u želji da cijeli svijet ispuni Evanđeljem i da imadne milost mučeničkom smrću krvlju zasvjedočiti svoju vjeru - pošao u Siriju, njegovu su lađu "protivni vjetrovi" svratili na našu obalu i sigurno je barem neko vrijeme proboravio na našem području. O tome nam svjedoči Toma Čelanski: "U šestoj godini svoga obraćenja, plamteći silnom željom za mučeništvom, htio je otploviti u Siriju da ondje Saracenima i ostalim nevjernicima propovijeda kršćansku vjeru i pokoru. Da bi otplovio onamo, ukrcao se na neki brod, ali puhali su protivni vjetrovi i on se s ostalim putnicima nađe na obali Slavonije". (1 Čel 55)

Vrlo je vjerojatno da je i na svom drugom putu za Siriju 1219. g. ponovno bio na našoj obali jer tada je to bio redoviti put za Istok. Ne znamo je li već 1212. g. ostavio nekolicinu braće, ali je sigurno da su već 1214. godine Franjina braća prisutna u Trogiru. Ne znamo točno u kojem se gradu Franjo tada zaustavio i gdje je neko vrijeme proboravio, ali znamo da se za njega - kao za Homera - otima sedam hrvatskih gradova: Rijeka, Zadar, Pašman, Trogir, Split, Dubrovnik i Zagreb.

U svakom slučaju Hrvati se mogu ponositi da su jedan od prvih naroda izvan Italije koji su primili franjevce već od njihovih početaka. Već od 1221. g. postoji i zasebna provincija, iako nosi

naslov "Provincia Hungariae". Bila je to provincija uglavnom na hrvatskom teritoriju, a moramo znati da od 1102. Hrvatska živi u personalnoj uniji s Ugraskom. Smijemo reći da ta provincija postoji već 1219. g. jer Jordan iz Giana u svojoj "Kronici" (br. 3) spominje i Ugarsku provinciju.

Sigurno je, dakle, da je od dana Franjina boravka u Hrvatskoj franjevačka prisutnost u nas bila vrlo dragocjena za Crkvu i za narod. Mijenjali su se osvajači i gospodari, bješnjeli su ratovi, ali je fratar kao brat svakome i svima vjerno i postojano ostajao uza svoj narod. Jak kao suro kamenje Velebita i Biokova, plemenit kao slavonske i bosanske šume, vruć i strastven kao hercegovački i dalmatinski kamenjar, otvoren i gostoljubiv, a opet tako samosvojan, kao plavo more, pitom i ubav kao zagorski krajolik, nije se samo očuvao na ovim prostorima, nego se je i neiskorjenjivo ucijepio u dušu, srce i u ukupno biće hrvatskoga naroda do te mjere da se povijest naroda ne može ni zamisliti bez franjevaca.

2. Povijesni sažetak franjevačke prisutnosti među Hrvatima

Poznato je da je za duhovni, nacionalni i kulturni razvoj u povijesti hrvatskoga naroda važnu ulogu odigralo više redovničkih zajednica. Spomenimo samo dominikance, viteške redove i pavline. Ipak sasvim izuzetno mjesto pripada, poslije benediktinaca koji su predstavljali velika žarišta duha i kulture u prvim stoljećima hrvatskog narodnog i državnog života i razvoja, franjevcima i isusovcima.

2. 1. Počeci franjevačke prisutnosti i njezine temeljne oznake

Franjevčka prisutnost u ovim našim krajevima nije vezana samo uz pitanje očuvanja kršćanstva na ovim područjima, iako je to ipak osnovno. Treba istaknuti da su naši franjevci na ovom golemom prostoru europskog jugoistoka, tijekom mnogih stoljeća, i to pod vlašću državnih struktura izgrađenih na bazi nekršćanskih religija i kultura, ipak uspjeli sačuvati zapadni oblik kršćanstva i kulture na ovim prostorima. Njihova je velika zasluga prema povijesnoj sudbini hrvatskoga naroda, u tome što su svoju ulogu odigrali upravo u onim krajevima gdje nije bilo uspostavljene kršćanske vlasti, gdje su kršćani bili samo manje ili više velikodušno tolerirani. U ovom smislu smijemo istaknuti i razliku isusovačke i franjevačke prisutnosti u našoj povijesti. Isusovci su svoje dragocjeno i važno djelovanje ostvarili u onim krajevima hrvatskoga naroda koji je živio na području kršćanske

vladavine, ondje gdje je državna uprava bila katolička i podupirala je katoličku crkvenu aktivnost. Oni su na mnogim područjima vjerskog i kulturnog narodnog života, osobito na području školstva, stekli neprocjenjive zasluge za razvoj narodnog bića. Možda bi vrijedilo bolje proučiti kako je i koliko na religiozni mentalitet u zagorskim i panonskim hrvatskim krajevima utjecalo isusovačko odgajanje kmetske duhovnosti. Činjenica je da su religiozni i nacionalni mentalitet u krajevima gdje su duhovnost uglavnom animirali franjevci mnogo življi, probojniji, odvažniji i poduzetniji.

Dolazeći u ove naše krajeve franjevci vrlo brzo susreću i paterensko krivovjerje i odvažno se zalažu u obraćenju krivovjeraca. I u iskorjenjivanju krivovjerja, osobito u Bosni kamo su došli krajem 13. stoljeća, franjevci su imali veoma važnu ulogu. U Slavoniji i u sjevernoj Hrvatskoj zdušno s narodom rade na ukupnoj obnovi nakon tatarskih razaranja 1242. godine, te sve više preuzimaju mjesta i zadaće benediktinaca i viteških redova koji polako nestaju iz tih naših krajeva.

Generalni ministar Franjevačkoga reda fra Gerald Odonis osniva 1340. godine Bosansku vikariju čiji su franjevci vrlo brzo, zapravo još u istom stoljeću, prihvatili opservantski pokret kao odgovor na potrebu misionarske djelatnosti u Bosni. U ostalim hrvatskim krajevima opservantski se pokret širio na dva načina: iz Bosne, jer je Vikarija podizala svoje samostane i na području Hrvatske i Ugarske; i samoniklo, tj. unutrašnjim raslojavanjem franjevaca u tim krajevima, na franjevce konventualce i opservante. To će kasnije dovesti do novih opservantskih zajednica: Dalmatinska vikarija 1446. godine, zatim Dubrovačka Vikarija 1465. g. Godine 1448. osnovana je i Vikarija Presv. Otkupitelja, a 1514. godine u zapadnoj Hrvatskoj i sjevernim dijelovima Bosne nastala je Vikarija Bosna-Hrvatska. Vitalnost toga franjevačkog opservantizma, koji je svoje ishodište imao upravo u Bosni, pokazala se osobito snažno u otporu otomanskoj okupaciji i islamizaciji, što ju je turska vlast provodila u našim krajevima tijekom više stoljeća.

2. 2. Fratri glagoljaši - remete od pokore

U Dalmaciji, Istri i na kvarnerskim otocima susrećemo zanimljivo iskustvo franjevačkoga života, to su franjevci, samostanski trećoreci. U počecima su (u Zadru već 1251. g.) još posve ovisni o poglavarima Manje braće; narod ih zove "remete od pokore", a u dokumentima je čest naziv "religiosi illirici", ili "de littera sclava" (hrvatski redovnici, fratri glagoljaši).

Njihov razvoj kod nas jasnije možemo pratiti od 1439. g. kad je ustanovljen samostan sv. Ivana izvan Zadra i kad počinje

snažno širenje po Dalmaciji, Istri i Kvarneru. Treba reći da u to vrijeme benediktinci gotovo nestaju, a njihovu ulogu u društvu i u Crkvi preuzimaju uglavnom dominikanci i franjevci, ali samo u gradovima i većim naseljima. Velika prostranstva izvan većih naselja ostaju prazna i upravo na takva mjesta dolaze ti franjevački remete i tu počinju svoju djelatnost. Siksto IV. ih je 1473. g. proglasio samostalnima i dao im pravo na izbor vlastitih poglavara, jer su do tada bili ovisni o Manjoj braći. Oni su uglavnom pomoćnici župnicima i katehe. Jedini su redovnici koji od svoga postanka upotrebljavaju staroslavenski jezik pa je običan puk na njih silno vezan. Smijemo reći da su oni u dobroj mjeri utjecali na narodnu svijest i zasigurno su, zajedno s glagoljaškim svećenicima kvarnerskih otoka i Istre, sačuvali jugozapadnu granicu hrvatskog etničkog prostora. Njegovali su bolesnike, osobito kužne, bili dušobrižnici ribara i naših golijata na mletačkim lađama, a osobito su, kako rekosmo, zaslužni za čuvanje i njegovanje staroslavenskog bogoslužja i glagoljske pismenosti.

2. 3. Franjevačka prisutnost pod osmanlijskom vlašću

Turska osvajanja započinju u Hrvatskoj sredinom 15. stoljeća. Bosnu, oslabljenu čestim prodorima Turaka i neslogom bosanskih velikaša, u proljeće 1463. g. zauzima Mehmed II. Osvajač, i to sve do Jajca. I dok su velikaši bili izgubljeni, fratar postaje jedinim vođom i čuvarom naroda. Tako kustos Bosne bl. fra Anđelo Zvizdović 28. svibnja 1463. g. u kraljevskom dvorcu Milodražu dobiva od Sultana Ahd-nama-u, svečano obećanje da će franjevci moći ostati i djelovati u Bosni dok mu budu vjerni. Bosna šapatom pade, ali od nekad slavnog hrvatskog kraljevstva izvan turske okupacije ostadoše samo "reliquiae reliquiarum". Tada je, naime, dalmatinsku obalu i južni dio Hrvatske prigrabila i Venecija, a zapadnu i dio sjeverne, primili su 1527. g. Habsburgovci u političku zajednicu s Austrijom. Tada nastaju i nove samostalne franjevačke jedinice koje će kasnije postati provincijama Sv. Kaje ili Prev. Otkupitelja u Dalmaciji i Sv. Križa u Sloveniji. Tek potkraj 17. st., za vrijeme Bečkog rata 1683-1699. g., počinje oslobađanje naših zemalja od turske vlasti. Vjernici koji su još dugo ostali pod turskom vlasti, osobito u Bosni i Hercegovini, imali su veoma težak život jer su Turci s njima bili sve grublji i osvećivali su se za sve poraze u hrvatskim područjima. To vrijeme s pravom nazivamo mučeničkim vremenom Katoličke Crkve uopće, a osobito mučeničkim vremenom franjevaca. U toj vjernosti Bogu i narodu franjevci su obilno znojem i vlastitom krvlju natopili ove naše prostore, tako da naša franjevačka povijest broji više od 150 franjevaca-mučenika. Za tih progona franjevci su bili prisiljeni skinuti habit

i hodati u civilnom odijelu, nositi brkove i bradu, nositi oružje kao i ostali putnici onoga vremena. Krili su se po katoličkim kućama kao "ujaci".

O patnjama i progonima franjevaca pisao je tada provincijal fra Martin Brguljanin (1631.-1634.) da su "siromašni fratri s toliko krvavim znojem obrađivali ovaj mali vinograd, da je u tom radu njih 15 bilo sasječeno, drugi su bili na kolac nabijani, neki najokrutnije batinani, i nema fratra u habitu koji nije ovih zadnjih deset g. dobio svoje. Shvatljivo je da u takvim progonima, kad se više fizički nije mglo izdržati, kršćani prelaze na islam. Tada prestaju muke, a nastaju povlastice. Papin izaslanik piše 1623. g. 'Na području Sutjeske u zadnjih deset g. otpalo je od vjere šest-sedam tisuća duša'. Prema izvještaju bosanskoga biskupa fra Nikole Ogramića Olovčića iz 1675. g. katoličku vjeru zadržale su samo one obitelji koje su bile voljne izgubiti sve svoje nekretnine i živjeti kao kmetovi na posjedima aga i begova." Pred sam kraj 17. stoljeća iz "Bosne se iselilo 4/5 katolika, a s njima i velik broj franjevaca. Prema jednom izvještaju upućenom Propagandi 1691. g. u Bosni je tada bilo 26 svećenika, 3 brata laika. Oni koji su otišli namjeravali su se vratiti, ali većina ih se nikada više nije vratila u Bosnu. Na teritoriju Bosne ostadoše samo tri samostana: Sutjeski, Fojnički i Kreševski. Ta su tri samostana preuzela pastorizaciju svih prijašnjih samostanskih područja." (Usp. A. Barun, Pregled povijesti Provincije Bosne Srebrene (Scripta). Sarajevo, 1985., 76-77.81).

U to doba baš su franjevci, na golemom prostoru od Makarske do Budima, Like do Bugarske, bili gotovo jedini dušobrižnici, pastiri, učitelji, liječnici, vođe, zaštitnici i čuvari naroda Božjega u toj povijesnoj Golgoti hrvatskoga naroda i drugih kršćanskih naroda na europskom jugoistoku. Drugi su se redovnici i svećenici povlačili pred turskom silom, a franjevci su svoje poslanje i svoj zadatak shvaćali, ne kao sređen i pobožan život pod zaštitom kršćanskih vladara, nego kao svakodnevno opasno nošenje glave u torbi, u pružanju utjehe i pomoći puku koji je ostao pod tuđinskom vlašću. Nisu se bojali za svoje živote, nego su i u okupiranim područjima bili uza svoj narod. Štoviše, oni su se i širili jer su dolazili onamo gdje su Turci osvajali. Zvuči paradoksalno, ali tako da je nastala i čuvena izreka: "Kud Turčin s ćordom, tud fratar s torbom!" Dosta je pročitati bosanske franjevačke kronike pa da se vidi kako su se franjevci u Bosni gorkim kruhom hranili i čemu su se sve dovijali da uspiju preživjeti i ostati uza svoj narod.

U tom su se često puta osjećali napuštenima od svih, pa čak i od franjevačke braće po svijetu. Štoviše, za njihovu dovitljivost i sposobnost preživljavanja često su ih optuživali i napadali. Nekad su se bosanski franjevci gorko tužili; "Kad bi

ovo što mi podnosimo podnosili redovnici po narodnosti Talijani, Frncuzi, Španjolci ili Nijemci, Bože moj, kako li bi jadikovali, kako bi kukali! Koliko bi se put obratili za pomoć Sv. kongregaciji za raširenje vjere - da im pomogne, da ih obdari povlasticama, da ih zaštiti svojom zaštitom! I sve bi to oni lako dobili! A zašto? Jer svaki od tih naroda i drugih sličnih ima svoje katoličke kraljeve, kojima se utječu, ima knezove, kardinale i druge zaštitnike, koji se nalaze po ministarstvima, saborima i svetim kongregacijama. Zaista, ni Red, kao što smo iskusili, a ni sami uzoriti kardinali iz Propagande na žele znati da smo mi nešto više nego tursko roblje! Zašto nas Sv. kongregacija nikad ne usliša kad se u svojim potrebama na nju obratimo? Zašto mi nikad ništa ne dobivamo kad nešto tražimo? Zašto nas ona nikad ne utješi kad joj se jadamo? A kad nas netko, makar i lažno, kao ovo sada, optuži, onda odjednom - i ne saslušavši drugu stranu - obaspu nas prijetnje i gromovi!" To je napisano 30. 7. 1775. u Kraljevoj Sutjesci. (Usp. Fra Bono Benić, Ljetopis sutjeskog samostana, Sarajevo, 1979., 172)

Kad se kršćanska raja morala iseljavati, franjevci su uvijek polazili sa svojim narodom. Gotovo je nemoguće utvrditi koliko je bilo velikih selidbi naroda s njihovim ujacima iz Bosne i Hercegovine, ali ostaje činjenica da su mnoge krajeve naše domovine više puta upravo oni naselili i spasili od izumiranja, a, Bogu hvala, sebe nisu nikada posve iselili iz tih franjevačkih krajeva Bosne ponosne i kršne Hercegovine. I kamo god je narod odlazio pratio ga je njegov fratar. A gdje god su franjevci bili s hrvatskim narodom, narod je mislio, osjećao i govorio hrvatski, jer fratar svoj narod ljubi kao vlastitu dušu. Odakle je crkvena ili državna vlast makla franjevce, ondje se počela gubiti i nacionalna svijest kod toga dijela hrvatskoga naroda, kao što je to bilo uzduž rijeke Dunava sve do Budima i u nekim drugim našim krajevima.

2. 4. Franjevci za tridentske obnove

Nakon oslobađanja od Turaka crkvena hijerarhija više se ne oslanja na franjevce kao na svoje najvelikodušnije pastoralne radnike. Štoviše, potiskuje ih i određuje da napuste pastoralnu djelatnost koju su obavljali sve vrijeme turske okupacije kad je normalan crkveni život bio jedva moguć. Tako su franjevci u 18. st. morali napustiti velik broj župa u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj, a u 19. st. velik broj župa u BiH. I taj duh crkvene hijerarhije na neki način traje do danas prema franjevcima i provodi se gdje je to moguće.

I obnoviteljsko događanje u duhu Tridenta u našim je krajevima bilo snažno, osobito među franjevcima. Porastao je

broj njihovih samostana, a uočljiva je i intenzivnija aktivnost na različitim područjima: pučko propovijedanje, širenje pučkih pobožnosti, vođenje bratovština, pisanje nabožne i asketsko-moralne literature i izdavanje pomagala za utvrđivanje posttridentske obnove kod svećenika, redovnika i vjernika. U tom se razdoblju formiraju druge dvije franjevačke provincije: Sv. Ladislava u sjevernoj Hrvatskoj, sa sjedištem u Zagrebu (1661. g.) i Provincija hrvatsko-kranjska koja je na početku 18. st. obuhvaćala zapadnu Hrvatsku i Sloveniju.

2. 5. Dolazak franjevaca - kapucina

Iako prve franjevce-kapucine kod nas susrećemo već početkom 17. st., ipak možemo reći da se oni počinju dublje ukorijenjivati tek u 17. i 18. stoljeću. Njihovo veliko evangelizacijsko polje bijahu Lika i Krbava. I tek što su se počeli razvijati i rasti, pogodila ih je jezefinistička reforma kojom gube i svoj zagrebački samostan. U Zagreb će se vratiti tek 1941. g. zaslugom kardinala Alojzija Stepinca. Poslije dugog suživota sa slovenskim kapucinima bit će uzdignuti na razinu provincije 28. 10. 1974.

2. 6. Franjevačka prisutnost u 18. i 19. stoljeću

Život Crkve i franjevaca među Hrvatima od sredine 18. do sredine 19. stoljeća bitno je obilježen jozefinističkim prosvjetiteljstvom i tada su franjevci izgubili mnoge samostane, vlastite škole za formiranje mladih članova, a osjetno se smanjio i broj franjevaca. Njihov redovnički život, osobni i zajednički, prožela je onovremena sekualrizacija, uvukle su se zloporabe, osobito povrede protiv zajedničkoga života i života u siromaštvu.

Potkraj 19. st. dolazi do obnavljanja zajedničkoga života i franjevačkoga siromaštva, a u nekim se područjima, osobito u sjevernoj Hrvatskoj, prihvaća više monaški i nepastoralni oblik života. Ipak se u većem dijelu zadržava pastoralni rad i on se obnavlja i postaje na neki način temeljnim oblikom života franjevaca.

U tom razdoblju moramo s puno zahvalnosti spomenuti Provinciju Presv. Otkupitelja koja je veoma mnogo učinila za hrvatsku svijest u mletačkoj Dalmaciji, a onda i u Dalmaciji pod austrijskom vlašću u 19. st., ne samo zato što je ta Provincija otvorila prvu hrvatsku gimnaziju u Dalmaciji s hrvatskim nastavnim jezikom, u Sinju 1838. g., ili što je fra Lujo Marun osnovao Hrvatsko starinarsko društvo i Prvi muzej hrvatskih spomenika 1893., nego i zato što je baš ta Provincija u 18. st. dala Hrvatskoj dvije veoma značajne ličnosti i dva velika simbola

hrvatskog rodoljublja: fra Filipa Grabovca (1697.-1749.) koji je postao tipom česte hrvatske sudbine po kojoj se daje oduška srcu, ali s malim uspjehom, i fra Andriju Kačića Miošića (1704.-1760.).

Hrvatski se narod počeo vrlo rano iseljavati, osobito krajem 16. i tijekom cijelog 17. stoljeća. I tada su franjevci, kao i do sada, pratili svoj narod kamo god je išao. I kad je krajem prošlog i početkom našega stoljeća nastupilo veliko iseljavanje naroda u Ameriku, franjevci u Zagrebu osnivaju Društvo sv. Rafaela s dvostrukim ciljem: nagovarati narod da ne odlazi, i ako već mora otići, neka to bude planski i organizirano da ne odu u propast. Vjeran narodu fratar polazi zajedno sa njim tako da ih i danas ima posvuda gdje žive Hrvati.

2. 7. Franjevci od I. svjetskog rata do danas

Nakon 1. svjetskog rata i franjevci su okupljeni u istoj državi tako da to omogućava njihovo bolje međusobno povezivanje i zajednički rad za potrebe Crkve. Osnivaju zavode za opći odgoj i obrazovanje, srednje škole za vlastiti podmladak, šire pučke pobožnosti nizom listova i časopisa, izdaju znanstvene publikacije u kojima posuvremenjuju vjerske istine, uređuju pastoralno djelovanje u novonastalim prilikama, brinu se o ekonomskoj emigraciji vjernika sunarodnjaka u prekomorskim zemljama.

U II. svjetskom ratu franjevci su opet uza svoj narod i zato nije nikakvo čudo da su ih komunistički partizani tako nemilosrdno ubijali.

Nakon 2. svjetskog rata franjevci nastavljaju svoje djelovanje u promijenjenim prilikama. Komunisti su vodili restriktivnu politiku prema Crkvi i vjernicima, pa je aktivnost franjevaca - kao uostalom i cijele Crkve - uglavnom bila ograničena na župski pastoral. Oni su se ipak, već prema mogućnostima, bavili liturgijskom obnovom, širenjem biblijskog apostolata, obnovom vjerskog tiska, priređivanjem katehetskih priručnika, filmom i znanstvenim radom.

Kad je poslije 1960. g. počelo veliko gibanje "trbuhom za kruhom" po zapadnoj Europi, i opet su fratri prvi pošli s tim našim pečelbarima da im budu pri ruci i vrlo dobro znamo što su sve učinili i što još uvijek čine za iseljenu Hrvatsku.

U domovinskom ratu franjevci su ponovno zajedno sa svojim narodom. Dok ohrabruju demokratsku borbu za slobodu domovine, oni isto tako ulažu svoje sposobnosti u sveopćoj narodnoj obnovi, nadasve u vjerskom smislu. Osobito su aktivni naši franjevci izvan domovine, jer je dobar dio materijalne pomoći prikupljen njihovim zalaganjem. U zemljama gdje žive, uz pomoć

braće franjevaca u tim zemljama, silno su zaslužni da je istina o Hrvatskoj polako probijala u javom mnijenju pojedinih zemalja na Zapadu. Vrlo brzo su razvili i organizirali karitativno djelovanje i tako u dobroj mjeri upotpunili ono što je učinio "Međunarodni karitas". Osobito su franjevci u Bosni preko "Kruha sv. Ante", i braće u Hercegovini, preko "Prijatelja Međugorja" stekli zasluge za svoj narod i u isto vrijeme razvijali su duh ekumenizma i tolerancije jer su pomagali svima bez razlike na narodnost i na vjersku pripadnost, što u ovako zamršenim prilikama zatrovanim mržnjom i željom za osvetom, i nije uvijek bilo lako.

Ponovila se tužna selilačka povijest hrvatskoga naroda. Kao i toliko puta prije, bio je prognan sa svojih ognjišta, ali u progonstvo i izgnanstvo opet nije pošao sam; s njim su ponovo njegovi fratri, osobito bosanski ujaci koji se brinu da narod preživi i ove strahote, ali u njemu drži budnom želju i nadu da će se opet vratiti na razorena ognjišta. I opet je svoju vjernost nekolicina fratara zasvjedočila i životom i pridružila se slavnim mučenicima iz povijesti.

Danas među Hrvatima živi i djeluje oko 1300 franjevaca podijeljenih u pet provincija (Zagreb, Zadar, Split, Mostar i Sarajevo), 59 franjevaca - kapucina i 87 franjevaca - konventualca, a zajedno s franjevcima - samostanskim trećorecima kojih ima 87, čine 63% svih redovnika u našim krajevima. Više od 20% svih franjevaca živi i djeluje izvan domovine, u misijama ili u pastoralu naših sunarodnjaka diljem svijeta, kao i u pastvi mjesnih crkava u nekim zapadnim zemljama. Povjereno im je oko 2 milijuna vjernika, od čega oko 700.000 izvan domovine. Uređuju i izdaju mnoge časopise, revije i župske listove, a prisutni su i u školstvu i u kulturnoj djelatnosti općenito.

3. Doprinos franjevaca hrvatskom narodnom žiću

Glasnici mira i dobra, a "Mir i dobro" je životno geslo i sveti program života svih franjevačkih zajednica, naši su franjevci tijekom povijesti našeg naroda nastojali živjeti životom običnoga maloga čovjeka. Zajedno su s narodom molili i slavili Boga, odgajali nove naraštaje, vojevali bojeve, podnosili nasilja i tegobe, predvodili selidbe i opet se s narodom vraćali na zgarišta da s vjerom u Boga i u snagu naroda stoput iznova započnu. Dobro su znali kolika je snaga naroda koji je svjestan svoje vjere i svoje narodnosti, pa su se zato osobito trudili da, uz vjerski odgoj, budu i graditelji, promicatelji, čuvari i odgojitelji kulture, promicatelji trajnih vrednota slobode, vjere, nacionalne svijesti, časti, poštenja, radinosti, dubokog poštovanja svih ljudi i spremnosti na suživot sa svima.

U tom suživotu s narodom, osobito s malim čovjekom, fratar je osjetio da cijelim svojim bićem i vlastitom krvlju mora čuvati narodno blago, poglavito ono sadržano u narodnim pjesmama. Nerijetko je, poput Kačića, i sam zapjevao o drevnoj slavi i junačkim bojevima jer je osjetio da svom izmučenom narodu mora sačuvati ponos i pružiti nadu u bolju budućnost.

3. 1. Doprinos u razvoju jezika i pismenosti

Ovdje nećemo naširoko iznositi kako su naši franjevci, kao i drugi naši redovnici, pisali teološka i filozofska djela na latinskom jeziku. Nešto od toga je tiskano, ali veći dio ostao je u rukopisima. Neki su od njih, od fra Jurja Dragišića (+1520.) do fra Karla Balića (+1977.), svojim radom stekli ime u velikom svijetu. Ne želimo time reći da pisanje naših franjevaca na latinskom jeziku nije imalo nikakva utjecaja na kulturni razvitak u hrvatskom narodu, ali je za hrvatsku kulturu daleko važniji književni rad hrvatskih franjevaca na narodnom jeziku.

Za franjevce možemo s pravom reći da su iznad svega ljubili svoj hrvatski jezik, nastojali su ga čuvati čistim i razvijati ga jer su dobro znali da kad neki narod zanemari svoj materinji jezik polako prestaje biti narodom. Stoga je obilat doprinos hrvatskih franjevaca književnosti i jezikoslovlju, osobito u stvaranju i konačnom usvajanju današnjeg hrvatskog jezičnog standarda. Zvuči čudno, ali treba reći da, uz dubrovačke pisce, upravo bosanski ujaci, od fra Matije Divkovića (1563.-1631.) preko fra Stipana Margitića (+1714.) do fra Jeronima Filipovića (+1765.) i drugih, u tome imaju najveće povijesne zasluge. Oni su stvarali "odgojno-prosvjetiteljsku književnost" religioznog sadržaja koja je bila u dodirima s dubrovačkom književnošću i koja u prvom redu pred sobom gleda priprosté vjernike. Bosansko-hercegovački franjevci služili su se jezikom puka i upravo su oni taj jezik unosili u književnost. Za prodor toga jezika bila je važna činjenica što su neke njihove knjige postale silno popularne. Dalmatinski je franjevac fra Andrija Kačić Miošić svojim "Razgovoromugodnim" (poslije Biblije to je kod nas bila najčitanija knjiga i doživjela je 64 izdanja) tome jeziku pribavio najširu rasprostranjenost. Golem prilog na slavonskim prostorima pružio im je i Matija Antun Relković svojim "Satirom" (prvo izdanje 1762. g.).

Iako Relković nije franjevac, treba reći da je i on osnovnu naobrazbu primio u franjevačkom samostanu. Od Kačića i Relkovića u hrvatskoj se književnosti može govoriti o standardnom hrvatskom novoštokavskom književnom jeziku za sve Hrvate, osim Hrvata kajkavaca. (usp. R. Bogišić, Povijest hrvatske književnosti, Zagreb, 1974., 313-335.) Kasnije će taj jezik prihvatiti i kajkavski Hrvati u ilirskom preporodu. Dodamo li njima

jezikoslovce fra Joakima Stulića, fra Marijana Lanosovića, fra Jerka Šetku, fra Karla Kosora i tolike druge, moći ćemo približno ocijeniti doprinos franjevaca razvoju jezika i jezikoslovlja.

3. 2. Doprinos školstvu

I u našem kratkom prikazu moramo barem spomenuti da su franjevci pod turskom vlašću osjećali potrebu da narod uče čitati i pisati. Čak su i od turske vlasti dobili dopuštenje da drže škole i po selima. Uza svaki njihov samostan i nastambu bila je i škola u kojoj su uspijevali opismenjavati ljude iz puka, tako da su mogli čitati knjige koje su oni za njih priređivali. U 19. st. imamo početak sustavnog školstva u Bosni pod vodstvom franjevaca i to će, uz pastoralni rad, postati glavna grana njihovih aktivnosti. Biskup fra Augustin Miletić piše 1815. g. na latinici prvu abecedarku u Bosni "Početak slovstva". On poziva na tzv. "lančano poučavanje" u poznavanju slova. Čim netko nauči čitati i pisati, neka poučava one koji ne znaju. Poslije toga pojavljuje se velik broj vrlo obrazovanih franjevaca: fra Ivan Franjo Jukić, fra Grga Martić, fra Martin Nedić, fra Marijan Šunjić i drugi, koji se osobito bave pitanjem školstva, širenjem pismenosti, osnivanjem kulturnih ustanova kao što su muzeji, tiskare i sl. Na dolasku okupacijske uprave Austro-Ugarske 1878. g. u BiH postoje 54 katoličke škole u kojima su učila djeca svih vjeroispovijesti.

3. 3. Doprinos širenju Biblije

Poznato je kako je sv. Franjo Asiški svoj život temeljio na Evanđelju i kako su njegova braća otpočetka gajila posebno poštovanje i ljubav prema pisanoj Božjoj riječi. Stoga ne čudi da su upravo franjevci imali u povijesti kršćanstva u hrvatskom narodu nekako glavnu ulogu u brizi da se našem narodu pruži biblijski tekst na njegovu jeziku. Na tom polju su se iskazali mnogi franjevci, od priređivača lekcionara na hrvatskom jeziku fra Bernardina Splićanina (1495.), preko fra Pavla iz Modruša i prvog glagoljskog misala (1528.), fra Matije Petra Katančića koji je dao Hrvatima prvi hrvatski prijevod cjelokupne Biblije, do najnovije hrvatske Biblije franjevaca fra Bonaventura Dude, fra Jerka Fućaka, fra Ljudevita Rupčića i drugih.

3. 4. Doprinos franjevaca svetosti Hrvata

Koliko su franjevci u doba svoje prisutnosti na ovim našim prostorima doista bili i Božji ljudi najbolje pokazuje da su svi dosada kanonizirani hrvatski sveci iz franjevačkih zajednica. Upravo su oni hrvatskom narodu dali prvoga kanoniziranog

sveca, sv. Nikolu Tavelića, i u naše doba jednog od najbliskijih svetaca sv. Leopolda Bogdana Mandića. Ima i mnogo drugih; neki su proglašeni blaženima, o nekima se vodi postupak, a o mnogima postoje vjerodostojni dokumenti o njihovu svetačkom životu. (Usp. H. G. Jurišić, Sveti sljedbenici Franje Asiškog u našoj prošlosti, Kačić IX./1977., 37-69).

4. Ženske franjevačke zajednice u Hrvata

G. 1211. sv. Klara Asiška iz Franjinih ruku prima redovničko odijelo i tako započinje Red "Siromašnih gospođa" koje će se kasnije, po sv. Klari, nazvati klarisama. K nama dolaze još u 13. stoljeću i prvi samostan imamo u Zadru, a nešto kasnije i u Splitu. Jedini samostan u sjevernoj Hrvatskoj bio je u Zagrebu, dok ga 1782. g. nije dokinuo Josip II. U vrijeme francuske uprave južnom Hrvatskom dokinuti su svi samostani klarisa, osim samostana u Splitu.

Danas u Hrvatskoj pedesetak klarisa živi u dva samostana, u Splitu i u Zagrebu i u jednom samostanu u BiH, u Brestovskom. Tijekom duge franjevačke povijesti nicali su različiti franjevački instituti, osobito ženski. Ne možemo ih ovdje sve spominjati, ali valja naglasiti da je Međunarodna komisija franjevačkih instituta uspjela registrirati preko 470 ženskih instituta (družbi časnih sestara) franjevačkog usmjerenja s više od 200.000 časnih sestara.

Na našim prostorima su nastala tri takva instituta: Družba sestara franjevki od Bezgrešne (Šibenik, 1673.), Družba sestara franjevki Bezgrešnog Začeća (Dubrovnik, XVI. st.) i Kćeri Milosrđa III. reda sv. Franje (Blato, 1919.). Uz njih na našem području još žive i djeluju Franjevke Bezgrešnog Začeća (Cetinje), Franjevke misionarke (Zagreb) Sestre sv. Križa (Đakovo), Školske sestre (Mostar, Sarajevo, Split). Bez franjevki iz Cetinja kod nas danas ima oko 1700 sestara franjevačkog usmjerenja.

ZAKLJUČAK

Ovaj kratki i fragmentarni prikaz franjevačke prisutnosti u životu našega hrvatskoga naroda, tijekom gotovo osam stoljeća, može izgledati panegirikom franjevačkim zajednicama. Moram priznati, da kao fratar o sv. Franji i franjevcima svih vrsta nisam mogao pisati drukčije, nego samo lijepo i dobro. Ne smatram da je to iscrpan i sveobuhvatan prikaz jer mnogo toga nisam gotovo ni dotaknuo, a kamoli obradio, ali ipak vjerujam da će i ovo čitatelju pomoći da barem malo bolje spozna kako su se franjevci duboko i zauvijek ukorijenili u naše narodno žiće i na neki način postali i zalogom bolje budućnosti našega naroda. Nadam se da će to mnoge potaknuti da se još bolje informiraju o udjelu franjevaca u našoj narodnoj povijesti.

Za kraj ću navesti riječi najvećeg imena hrvatske moderne Antuna Gustava Matoša o franjevačkoj životnoj povezanosti s našim narodom: "Nema naroda čija bi povijest i sudbina bila tako usko skopčana ma s kojom institucijom kao što je povijest hrvatskoga naroda kroz više stoljeća s Franjevačkim redom. Slavonija, Dalmacija, a osobito Bosna i Hercegovina, to su zemlje o čijoj prošlosti od četiri do pet stoljeća nije moguće napisati ni stranice, a da se ne susretneš s franjevcima kao glavnim čimbenicima i nosiocima glavnih uloga... Narodni ti pastiri ne bijahu mirnjačine i licemjerni bogomoljci odbijeni od svoga plemena, već junaci i narodnjaci. Znamenitih ljudi među tim redovnicima ima sijaset, pa nemam namjeru ni da ih nabrojim..."

Želim svoj prikaz zaključiti riječima što ih je 1976. g. o hrvatskim franjevcima izrekao kardinal Kuharić: "Vaš franjevački red je povijesna činjenica. Tu činjenicu ne može ignorirati ni crkvena ni profana povijest. Djelovanje vaših zajednica proteže se, i to kroz stoljeća, na široko polje izgrađivanja naše Crkve i kulture. Prijašnji naraštaji vaših zajednica stvorili su mnoga, raznovrsna i važna djela naše kulture, polazeći od onih najobičnih pouka kako obrađivati zemlju da mu dade kruh svagdanji, pa sve do velikih djela karitativnog služenja, u čemu su stekle neprolazne zasluge franjevačke redovnice, i dalje, do poznatih djela na polju znanosti, umjetnosti i literature. A vaša najvažnija i najvrednija kulturna uloga je sigurno bila ona u izgrađivanju moralnog života u našem narodu, u pružanju pomoći našem čovjeku da upozna Isusa Krista, da živi u ljubavi i pravdi, da ljubi slobodu i poštenje. Ljubav prema čovjeku, koju je sv. Franjo naučio od Isusa Krista, bila je uvijek velika odlika franjevačkog života." (Kačić, IX./1977., str. 7.).

ISIDOR KRŠNJAVI - FRANJEVAČKA DUŠA

Sveti Franjo će Isidora Kršnjavog neprestano nadahnjivati. Smatrali su ga najboljim poznavateljem vremena u kojem su živjeli sv. Franjo Asiški i Dante (Josip Andrić). Proputovao je Italiju, a posebno se zaustavljao u Asizu, gradu siromašnog Franje. Kao svojevrsni zavjet obećao je napisati roman o svetom Franji. U "VIJENCU" (god. III., Knjiga V., br. 11, Zagreb, 1925.) uz svoj prvi roman "Božji vitez" sam Kršnjavi o tom piše: "U razgovoru s patrom Alfonsom Marijom Santarellijem, profesorom književnosti na franjevačkom sjemeništu kod Sv. Damjana, dotakli smo se i romana što ga je tada neki Talijan napisao bio s tendencijom da zablati uznositi lik asiškog Sveca. Izrazivši negodovanje svoje nad onolikom bezočnom sablažnjivosti baš sa strane jednoga zemljaka Svečeva, obrekao sam patru Alfonsu, da ću ja napisati roman, u kojemu ću prikazati simpatičnu pojavu Svetoga Franje u pravome svjetlu, dajući time neku zadovoljštinu svijetloj uspomeni njegovoj."

Posebno je povezan s kaptolskim franjevcima u Zagrebu, u sjedištu Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. U Glasniku sv. Franje napisao je članak "Dante franjevački pjesnik" (1921, br. 10, str. 96-98). U "SPOMENICI" prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti svetoga Franje, piše članak "Razvitak Reda iz asiske bratovštine pokornika" (Zagreb, 1927). U franjevačkoj "Novoj reviji" sudjeluje člankom : "Sv. Franjo i umjetnost". (1926. br. 3-4, str. 244-250) i "Boravak svetog Franje u Zagrebu" (1927, 1, 74-75). Prigodom Prvog kongresa svih jugoslavenskih trećoredaca, uz 700-tu obljetnicu Trećeg Reda na svečanoj sjednici u velikoj dvorani sjemeništa na Kaptolu 29, 14. kolovoza 1926. nastupa s predavanjem "Sveti Franjo i ljubav". To je predavanje u programu najavljeno: Brat dr. Isidor Kršnjavi, sveuč. profesor u m. Među franjevcima prvog, drugog i trećeg reda ostat će na osobit način poznat po romanima o svetom Franji "Božji vitez" (1925.) i "Božji sirotan" (1926). Franjevci na Kaptolu nose ga u najdubljem sjećanju po spomeniku njegova slikarskog nadahnuća, po velikoj freski u prezbiteriju crkve sv. Franje "Sveti Franjo propovijeda pticama". U Kronici zagrebačkog franjevačkog samostana za god. 1920. piše: "21. studenoga doživio je naš samostan veliku svečanost. Dr. Iso Kršnjavi, sveučilišni profesor u miru i odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu

i. s. naslikao je u prezbiteriju sliku sv. Franje u razgovoru s pticama. Do njega je Antonini ml. naslikao sv. Franju kako dobiva porciunkulski oprost. Obje su slike izrađene al fresco. Dr. Kršnjavi je radio badava. Prije objeda je svečano predana dru Isi diploma confraternitatis. U 4 sata bio je svečani blagoslov slika, koji je obavio sam g. nadbiskup dr. Bauer uz asistenciju braće, a propovijedao je o. Vrbanek D.I."

Tom mu je prilikom uručena "Diploma confraternitatis" koja glasi:

"Fra Mihael Troha Reda Manje Braće,

provincijal Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda, ponizni sluga. Premilom nama u Kristu gospodinu Isi Kršnjaviju, predstojniku Kr. zem. vlade odjela za bogošt. i nastavu te sveuč. prof. u miru

zdravlje, mir i obilje blagodati Božjih!

Premda nas veže ljubav naprama svima, ipak više ljubavi dugujemo onima čiju smo naklonost i uzajamnu ljubav češće iskusili. Upoznavši pak ponovnim dokazima iskrenu pobožnost kao i veliko poštovanje naprama Serafskom Redu, a napose spram ove Provincije sv. Ćirila i Metoda u spomenutom mnogo cijenjenom Gospodinu, držim da će biti pravo i Bogu ugodno, ako isti sa strane Reda i naše Provincije uživa duhovne pogodnosti. Zato istoga Gospodina vlašću blagohotno mi u toj stvari podijeljenom od Sv. Stolice primam u BRATSTVO i u zajedničke molitve članova naše Provincije toli za života, koli i poslije smrti podjeljujuć mu krepošću ovoga pisma dioništvo u svim duhovnim dobrima, koja će se Gospod udostojati po našoj Braći pomenute Provincije proizvesti. Pa kao što s veseljem i od srca činim to na zemlji, tako vruće molim milosrđe Božje, da se udostoji ovo milostivo prihvatiti na nebesima. Za ovaj pako duhovni dar ne očekujem druge, nego daljnju milostivost, dobrotu, blagohotnost i kršćansku naklonost naprama Provinciji i našoj braći, jer je to potrebno, da se postignu duhovna dobra i milosti.

Neka zdravstvuje Vaše mnogo cijenjeno Gospodstvo u Isusu Kristu Gospodu našem u vijeke. Amen.

Dano u našem redovitom boravištu, samostanu Sv. O. N. Franje, u Zagrebu, dne 21. studenoga 1920.

fr. Mihael Troha, Provincijal."